

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΡΒΑΚΕΙΩ ΠΡΟΤΥΠΩ ΣΧΟΛΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΕΠΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ
ΕΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΟΣ ΤΩΝ ΔΟΧΜΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΒΕΣΣΕ ΒΕΡΔΑΙΟΥΣΕΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΤΗΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ζ'

Αρ. Τμ. τῆς φιλοσοφίας	Διότι
	2-8-1930
Τιμή	μρ. 25.45
Ἄξια βιβλιοσημοῦ	7 10.20
Φόρος Ἀναγν. Δαναῶν	• 3.10
Συνολικὴ τιμὴ	• 38.75

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

52 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΩΝ ΠΡΑΚΕΙΟΥ) — 52

1930

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑΙΩ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΙΩ

2200

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΤΗΣ Β' ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΚΡΕΤΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΚΑΤ' ΕΚΛΟΓΗΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΤΕΡΑΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ 2'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΣΤΗΡΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΑΡΗ

48 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΣΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΩΝ ΑΡΕΑΚΕΙΩΝ) — 48

1930

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΩ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΡΒΑΚΕΙΔ· ΠΡΟΫΠΗΙ ΣΤΟΙ

2200

2200 17700
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΤΗΣ Β' ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΣΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΒΗΡΕΥΜΕΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΚΒΕΣΣ· ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ζ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΘΝ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΑΡΡΗ

48 — ΟΔΟΣ ΣΤΡΑΤΟΥ (ΜΕΓΑΡΩΝ ΑΡΧΑΚΕΙΟΥ) — 48

1939

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΒΑΡΒΑΚΕΙΩ ΠΡΟΤΥΠΩ ΣΧΟΛΗ

Αρ. Εισ. 17700

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Ζ'

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΪΟΥ) — 46

1930

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συλλογέως.

Αἰγυπία

Σημειώσεις διὰ τοὺς διδάσκοντας. Τὰ τεμάχια παρατίθενται τεταγμένα κατὰ λογοτεχνικὰ εἶδη. Ὁ διδάσκων ὅμως ἄς ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἔχει καμμίαν ὑποχρέωσιν ν' ἀκολουθῇ τὴν σειρὰν τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐκλέγῃ ἐκάστοτε ὅποιονδήποτε τεμάχιον κρίνει αὐτὸς προσφορότερον διὰ τοὺς μαθητάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς γλωσσικὰς δυνάμεις αὐτῶν, τὴν πρόσδον τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἰδίᾳ τῆς ἱστορίας, καὶ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας διὰ τὴν διδασκαλίαν ἀφορμὰς.

Σημειώσεις διὰ τοὺς μαθητάς. Ὅπου ὑπάρχει ἀστερίσκος, ζήτηι τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως ἢ τοῦ πράγματος εἰς τὸ **Παράρτημα Β'** τοῦ βιβλίου (σελὶς 261 κ. ἑ.).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Α΄. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ.

Ὁ Θούριος τοῦ Ῥήγα.

Ἰ. Γενναδίου.

Ὅποιαν ἀκατάσχετον ῥοπήν ἤσκουν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν τότε Ἑλλήνων τὰ ἄσματα ἐκεῖνα τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Κοραῆ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς σήμερον. Φιλέλληνας τις ἀφηγεῖται δραματικώτατόν τι περὶ τούτου ἐπεισόδιον, ὡς ἤκουσεν αὐτὸ παρ' Ἑλληνοῦ διελθόντος τὴν Μακεδονίαν μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Φθάσας εἰς χωρίον τι, κατέλυσε παρὰ τῷ ἀρτοποιῷ, οὔτινος τὸ ἐργαστήριον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον.

Βοηθὸς τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἠπειρώτης, τοῦ ὁποῦ οἱ ἡλιοκαυμένοι βραχίονες, τὰ γυμνὰ σκέλη, ἢ ἀθλητικὴ παράστασις κατεμήνου ἀκμαίαν ῥώμην καὶ ἀνδρικὴν ψυχὴν. Καιροφυλακτῆσας κατάλληλον στιγμήν, ἐπλησίασε τὸν ὁδοιπόρον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν μυστικῶς: «ἐξεύρεις νὰ διαβάζης;» Κατανεύσαντος δὲ αὐτοῦ, «ἐλθὲ μαζί μου», τῷ εἶπε, καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον καὶ σύσκιον ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκαθέσθησαν ἐπὶ πέτρας, καὶ εἰσαγαγὼν ὁ νεανίας τὴν

χεῖτρα εἰς τὸν κόλπον, ἐξήγαγε μικρὸν καὶ πεπαλαιωμένον φυλάδιον, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου μὲ βράμμα· ἦτο τοῦ Ῥήγα ὁ Θούριος, καὶ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀκούσῃ μεγαλοφώνως ἀπαγγελλόμενον.

Ἦρξατο λοιπὸν ὁ ὄδοιπὸρος ἀπαγγέλλων μὲ τὴν κατάνυξιν ἐκείνην, ἣν οἱ στίχοι τοῦ Ῥήγα διήγειρον ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ καρδίᾳ. Καταπαύσας δὲ καὶ ἀναδλέσας, ἔμεινεν ἔκπληκτος ἐπὶ τῷ θεάματι, ὃ παρουσίαζε τοῦ νέου Ἡπειρώτου ἢ ὄψις· εἶχεν ἐγερθῆ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ὀπτασία τις ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο πλέον ὁ ἀτλοῦχος ὑπηρέτης τοῦ ἀρτοποιοῦ, ἀλλ' εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς ἡμιθέου ἥρωος εἰκόνα ἰδανικὴν. Τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροδόλουν, τὰ ἡμιανεφγμένα χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα θαλερὰ ἔδαπτον τὰς παρειάς του, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γυμνοῦ του στήθους εἶχον ἀνορθωθῆ. Ἰστατο ἐκεῖ ἀκίνητος, Ἰνδαλμα Ἀχιλλέως.

— Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τοῦ Ῥήγα τὸ τραγούδι; ἠρώτησεν ἐκπεπληγμένος ὁ ταξιδιώτης.

— Ὅχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ εἴπῃ, καὶ πολλὰς φορὰς τὸ ἄκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτὴν;

— Ναί, πάντοτε! ἀπεκρίθη ὁ Ἡπειρώτης μὲ φωνὴν σταθερὰν καὶ νεύμα ἀποφασιστικόν.

Καὶ ὁ ὄδοιπὸρος διελογίσθη καθ' ἑαυτὸν ὅτι οἱ σιδηροὶ ἐκεῖνοι βραχίονες ταχέως θὰ ἐπελαμβάνοντο ἔργου ἄλλου ἢ τοῦ φυρᾶν τὴν ζύμην. Οὕτως ἠτοιμάσθη τότε τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθερία.

1903.

Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου τὸ 1822.

Δημητρίου Βικέλα.

Εἰσαγωγή. Διηγείται ὁ Λουκῆς Λάρας, τοῦ ὀποιοῦ ἢ οἰκογένεια, φυγοῦσα ἐκ τῆς πρωτεύουσας κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, κατῴρθωσε μετὰ πολλὰς περιπετείας νὰ φθάσῃ εἰς τὸ χωριὸν Μεστά, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, καὶ ἐκεῖ ἀναμένει πλοῖον διὰ ν' ἀναχωρήσῃ. Ἐξαφνα δμως ἀγγέλλεται ὅτι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὸ χωριὸν, καὶ ὄλοι τότε ἐξέρχονται ἐν ἀγωνίᾳ εἰς τὸν δρόμον, ζητοῦντες ἐν τῇ φυγῇ σωτηρίαν.

τάς ὀμιλίαις των καί τάς διηγήσεις τῶν αἰσχυρῶν κατορθωμάτων των.

Ὁ κύριος τῶν Τούρκων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν κρυπτομένων φυγάδων. Τοὺς ἄνδρας ἐφόρευαν, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἠχμαλώτιζαν, μεταφέροντες τὴν ἄγραν των εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς χωρικοὺς δὲν ἐδραπταν συνήθως, ἐκτὸς δι' ὕδρων καὶ ραβδισμῶν καὶ λακτισμάτων καὶ διὰ τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων των. Δὲν ἔμεναν δὲ ἐπὶ πολὺ οἱ αὐτοὶ Τούρκοι εἰς τὸ χωρὶον. Ἀφ' ἐσπέρας ἤρχετο μία συμμορία, ἔτρωγαν, ἔπιναν, ἐκοιμῶντο, τὴν δὲ πρωίαν ἤρχιζεν ἡ ἔρευνα πρὸς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Ἀνεχώρουν οἱ πρῶτοι μὲ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα καὶ τοὺς διεδέχετο νέα τὴν ἐσπέραν συμμορία καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἡμεῖς δ' ἐπεριμέναμεν νὰ κορεσθοῦν καὶ νὰ παύσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ διωγμοῦ ἢ ἐξάντησις τῆς λείας, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀνακαλυφθῶμεν μέχρι τέλους.

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χεῖράς των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ στάβλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπανήλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἢ σιωπή, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυβος. Πόσον βραδέως αἱ ὥραι παρήρχοντο! Θὰ ἐπανέλθουν οἱ Τούρκοι πλησίον μας; Θὰ τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν; Ἡσθανόμεθα ὅλοι ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀνθεξώμεν πλειότερον.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τοὺς ἠκούσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, περιμένοντες τὴν ἐλπίζομένην ἀπομάκρυνσίν των. Ἐκεῖ ἀκούομεν αἴφνης, πλησίον τῆς θύρας, βροντώδη Τούρκου φωνήν:

— Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην...

Ἐκαμα τὸν σταυρόν μου. Κρύος ἰδρῶς μὲ περιέχουσα!

Ἡ θύρα τοῦ στάβλου ἔτριξε καὶ ἠνοιχθη, καὶ εἰς τὸ ἀνοιγμὰ τῆς εἶδα Τούρκου μορφὴν φοδεράν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ράβδον, καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ράβδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον. Καὶ ὀπισθεν τῶν ὤμων του ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκοτοῦς βλέμματα. Ἐκαθήμην κατὰ γῆς, εἰς τὸ βάθος τοῦ στάβλου, ἀντικρυ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὄψασιν.

Ἀναπνοὴ ἐντὸς τοῦ στάβλου δὲν ἠκούετο. Ὁ Τούρκος ἐκτεί-

νει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βήμα... Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις: — Μόνον βρῶμαι εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κρότου καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν! Ἐν βήξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδώσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠυδόκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἡ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὡς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνός, καὶ ἐπεριμέναμεν μὲ πλειότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν, ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἠνοιχθῆ τοῦ στάβλου ἡ θύρα καὶ πάλιν, ἀλλ' ὑπὸ φίλης τῶρα χειρός, καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὅποιον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστελεῖ πρὸς εὐρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ κρησφύγετόν μας δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλοῖον φαριανὸν μᾶς ἐπεριμένεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ ἦτο ἔτοιμος ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἀγνοία τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις τῶν πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἄλλ' ἂν ἐμέναμεν, ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐν ᾧ φεύγοντες ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγὴ καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Ἐφεύγαμεν τὴν πύλην (1), ὑποπτευόμενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ὀδηγός μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσῆλθομεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου, διὰ νὰ δραπετεύσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρίνετο ὅμως ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ κρημνώδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἐδessa εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐν ᾧ μὲ κατεβίβαζαν οἱ ἄνωθεν. Κατέβηκαν κατόπιν οἱ

(1) Εἰς τὰ Μεστά, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χίου, τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν οἰκιῶν, τῶν κειμένων κατὰ τὰς τέσσαρας ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ χωρίου, συνείχετο, καὶ οὕτω ἀπετέλει ἀδιάκοπον τεῖχος, εἰς τὸ ὅποιον εἰσῆρχοντο διὰ μιᾶς πύλης.

λοιποὶ ἄνδρες ἀνὰ εἰς καὶ ἐπεριλάβαμεν ἔπειτα τὰς καταδιωχόμενας γυναῖκας καὶ τὰ παῖδια. Τελευταῖος ἐπήδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοιπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκολοὸς ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις, καὶ φοβεῖσαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν μὴ φανοῦν οἱ Τούρκοι, καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδια μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου!

Ἐξημέρωνε μόλις, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα, τὰ περικλειόμενα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὀποιοῦ ἐστάθημεν, ἐβλέπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἀκρα γαλήνη, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς ἔδειξεν ὁ χωρικός τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπα ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὀδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινοῦνται, προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἰστία. Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα, καὶ ἐντὸς ὀλίγῃς ὥρας ἤμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπεύρῃ τῆς ἀφιξεῖός του τὴν εἶδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν. Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμήν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὄλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος. Ἐπλησίαζεν! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἤκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκεῖνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπήλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις.

διότι ἔλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιβάσθωσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχιόνες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.

— Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε· θὰ σὰς πάρωμεν ἔλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναύκληρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμειναν εἰς τὸ παράλιον ὠπλισμένοι. Ἐπήγαινε ἡ λέμβος καὶ ἤραχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ γύρῃε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανε ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσεῖ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐδλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἰφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφάλαι ἔλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὕψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μωφᾶς. Ἀλίμονόν! Οἱ Τούρκοι ἐπλάκωσαν! Θεέ μου! Ὅποιον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκεῖνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ἔλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς.

Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ δπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροδόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τούρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐροθήθησαν ἄρά γε; Ἡ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν; Ἡ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὺ σώματος ἐμπροσθοφυλακῆ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε; Τί θὰ γίνωμεν; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπληθιάζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ἔλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ἄρά γε νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τούρκοι;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν

πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλή
 περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐν ᾧ ὁ
 ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου
 νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου
 ὄπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν: Ἡ—
 —Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐ-
 χὴν μας. Ἀφήσατε ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!
 Καὶ συγχρόνως ἐναπέθεσεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, πε-
 ριέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκα-
 λίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμὸν τῆς καὶ ἔλεγα:

—Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν.

Ἐκεῖ μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου:

—Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς
 αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν
 προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθη ἐντὸς τῆς λέμβου
 κι' ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ
 ἴδω τὴν μητέρα μου, καί, ἐνῶ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ
 λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλη-
 θος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὄπισθεν ὄθουν τοὺς πρώτους, ἐπιπταν
 δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω
 αἰφνης τὴν μητέρα μου!

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθη ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν
 χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη
 γρατὰ ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου...

Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἐπλεον αἱ δύο γραταὶ συρόμεναι ἐκ
 τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς
 θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώμα-
 τος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος
 ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν,
 προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν, ἐὰν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου
 καὶ ἡ Ἀνδριάνα (!). Εἰς τὸ τελευταῖόν τῆς μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδα
 ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἡμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ
 ἡμεθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ

(1) Ἡ ὑπηρέτριά των.

Τούρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας. Ἡ Τελιμοφουσα εἶπε ἰσχυρὰ ὅτι ἐπὶ τὸν λόφον ἔπαινον

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέη ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῶ ὄντι ἐμπρασθοφυλακὴ, ἀλλὰ, θεῖα χάριτι, ἐδράδυναν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς εἰμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὄπλα των.

1879.

=====

Ἡ Ἑξοδος.

I. Βλαχογιάννη.

Τὸ Μεσολόγγι τώρα τοιμάζεται νὰ βγῆ, μὲ τὸ σπαθί. Τοιμάζεται κι' ἡ χήρα Μάνθα, ἡ Μεσολογγίτισσα, νὰ βγῆ κι' αὐτή. Ὁ Τούρκος ἂν νικήθηκε χίλιες φορές, τῆς πείνας τὸ θεριὸ εἶν' ἀνίκητο. Ἔτσι ὁ λαός, μαζὶ μὲ τὴ φρουρὰ, πήρανε τὴν ἀπόφαση. Κι' ἀπόψε!

Νύχτα, σκοτάδι. Ἡ χήρα στὰ τυφλὰ ψηλαφώντας ἠῶρε τὸ δέμα μὲ τὰ ρούχα τ' ἄχαρα τοῦ μακαρίτη ἀντρός της. Ἡ μπόμπα ἢ τούρκικη τὸν ἔκοψε στὰ δυό, μόλις ἄρχιζε ἡ πολιορκία. Κι' αὐτὸ μοναχά; Τὸ βόλι, τὸ σπαθί, τῆς ἀρρώστειας ἢ ὀργῆ, τῆς πείνας ἢ κατάρτα θέρισαν κάθε δικό της γύρω της. Ἐρημη ἢ χήρα, ἔρημη μὲ τὴν Ἀνθὴ τὴν κόρη της, ἑπτὰ χρονῶν μικρούλα κι' ἄρρωστη, στὰ δάσανα μπασμένη, ἐπὶ τὴν πείνα ἀγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι' ἡμερο κι' ἑλαρὸ σὰν ἄλλου κόσμου πλάσμα. Ἡ χήρα ντυμένη δρῖσκειται μὲ τὴ στολὴ τὴ λεβέντικη καὶ τὴ ματόδαρη τ' ἀντρός της. Τὴ φύλαγε σὰν ἄγιο λείψανο, τόσον καιρό. Καὶ τώρα πόσα γέλια θ' ἄκουγε, μέρα ἔτσι νὰ τὴν ἔδλεπε κανεὶς! Τόσο εἶν' ἄχαρη καὶ τόσο κωμική. Κι' ἔχει στὴ μέση της ζωσμένο τὸ σπαθί. Καὶ πρέπει νὰναι τόσο τρομερὴ κι' ἡ ὄψη κι' ἡ ματιὰ της, ποὺ θῆδιωχνε ἀκόμα καὶ τοῦ χωρατοῦ τὸν ἴσκιον ἀπὸ μπροστά της. Κι' εἶναι τόσες ἄλλες, χῆρες εἶτε ἀνύπαντρες, νιῆς καὶ γριῆς, ἀντροντυμένες, ἔτοιμες νὰ θυοῦν ἀπόψε!

Τὴν κόρη της σηκώνει ἀπὸ τὸ στρώμα. Τὸ χάδι τῆς καρδιάς

τραχύ τῆς βγαίνει ἀπ' τὸ λαιμό. Μοιάζει σὰν προσταγή καὶ σὰ φοβέρα. Τὴ σέρνει ἀπὸ τὸ χέρι, τῆς κρυφομιλεῖ, μὰ στήν ἀγκαλιά νὰ τὴν σηκώσῃ δὲ μπορεῖ. Τέτοια δύναμη κι' ἡ μάννα δὲν τὴν ἔχει!

Τραυσοῦν ἀργὰ τὸ δρόμο κατὰ τὰ προχώματα μαζί με τ' ἄλλο βέμα τοῦ κόσμου ποὺ τραυᾷ. Ζυγώνει ἡ ὥρα! Κανένας δὲ φωνάζει, κι' ὅμως μιὰ σύσμειχτη βοή ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο. Ἡ χήρα σκύδει γιὰ στερνὴ φορά, κι' ἄγρια καὶ βραχυνερά τὴν ἀμοιρὴ μικρούλα θέλει νὰ ὀρμηνέψῃ :

— Ἀνθή μου, Ἀνθή, Ἀνθίτσα μου, ἐδῶ ποὺ θὰ κινήσουμε σφιχτὰ νὰ μοῦ κρατῆς τὴ φουστανέλλα. Τίποτ' ἄλλο νὰ μὴ βλέπης καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς : τὴ φουστανέλλα νὰ μὴ χάσης ἀπ' τὰ χέρια σου! Ἀνθή μου, Ἀνθίτσα μου... Ἐδῶ ποὺ πᾶμε, γιὰ νὰ σὲ γλυτώσω, πρέπει νὰ χτυπῶ μετὸ σπαθί, μ' ἔτι μπορῶ. Δὲ θᾶχω ὄλο τὸ νοῦ μου ἀπάνω σου. Βαστάξου ἐσὺ μετὰ χεράκια σου, μετὴν καρδιά σου! Πιάσου...

Καὶ κινήσανε. Μέσ' στὴ θεοποντή, ποὺ ἀνοίγαν καὶ περνοῦσανε, χωρὶς νὰ γείρῃ πίσω, κάποτε ῥωτοῦσε ἡ χήρα :

— Ποῦ εἶσαι, Ἀνθή;

— Ἐδῶ εἶμαι, μάννα.

Μὰ κάποτε, καὶ κεῖ ποὺ πλάκωσε τὸ κύμα τὸ τρανό, καὶ σάρωσε καὶ σαρώθηκε, ἡ χήρα ξέχασε τὴν Ἀνθή, γιὰ μόνη μιὰ στιγμή ξέχασε καὶ νὰ τὴ ῥωτήσῃ. Κι' ἅμα δρέθηκε σὲ μιὰ βρουλιά* κρυμμένη καὶ πῆρε ἀναπνοή, τότε εἶδε πὼς ἔλειπε ἡ Ἀνθή τῆς.

Δὲν ἄργησε ὕστερα στὴ βράχη ἀπάνου νὰ βρεθῇ. Τότε γύρισε στὸν ἑαυτὸ τῆς. Τότε ζύπνησε τῆς θυγατέρας ὁ καημὸς μέσ' στὴν καρδιά τῆς.

— Ἀνθή!... φώναξε, καὶ πάλι φώναξε : Ἀνθή! Ἀνθίτσα!

Τοῦ κάκου! Ἡ Ἀνθίτσα πάει πιά! Πάει καὶ τὸ Μεσολόγγι!

1911.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Κωνσταντίνου Παπαρηγοπούλου.

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23ην, διαταγαὶ εἶχάν δοθῆ εἰς ὄλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22ην καὶ ν' ἀπέχη παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὁμως, τινὲς τῶν ἐν τῷ Φιλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καίτοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδινοῦ, ἦτο ὁμως ἰσχυρότατον.

Ὁ τουφεκισμὸς, ἀκουσθεῖς, ἐφέλκυσε πολλοὺς, καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τούρκοι, ἵππεῖς καὶ πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγωσιν τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των· ἀλλ' ἡ φωνὴ των δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας* πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν.

Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην κατέχειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του· ἀλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καὶ, τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' εἶτι φθάσωσι νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἴκοθεν τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπὴν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του λαμβάνει ἀπὸ τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαιταγάνι* του, καὶ, συμπαραλαβὼν ὄσους τῶν ἵππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπῆντησε καθ' ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀναγκάζει αὐτούς, ὑποχωρήσαντας, νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ, ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καὶ, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτῶν ἵππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ.

1. Ἡ ἐναντίον δηλ. τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ ἐπίθεσις, πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὀλόκληρον τὸ ἱππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκη, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν, ὁ δὲ, μείνας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν' ἀποδῇ ἐπιδραχὴς ἢ καταδίωξις των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, συνελθὼν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει, προτρέπων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς, τοὺς ἐν τῷ μεταξύ περιπλακέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Τότε ὁ ὑποχριστῆς τοῦ ἱππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμᾶνος, ὅστις διέμενε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλμην τῇ ἀληθεῖα ἠρωϊκῆν. Ἦξεύρει ἄρ' αὖτε ἢ προῦσα γενεὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρεσε τὸν δεξιὸν τοῦ γενναίου ἐκείνου τέκνου τῆς Βυτινῆς βραχίονα, ὁ ἀνὴρ, οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός; Ἄς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὅποια ἦτο ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν, τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκρότερον ἅμα καὶ φοβερότερον. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἀφ' οὗ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῆ ἡ ἑλεθρία φήμη, καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν, συνδραμόντες, συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου,⁽¹⁾ ἵνα τύχῃ πλειότερας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὠμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωματίον, καὶ, στρώσαντες τάπητα, τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτο εἰς τὸ ὑπογάστριον· καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφήνατο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτο ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ

1. Τοῦ Ῥιχάρδου Τζώρτζι, ὅστις εὐρίσκετο τότε ἐντὸς γολέττας ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς.

τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγούς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν*, τὸ ὅποιον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὄλων τῶν παρευόντων, καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Ἡ ἀφελῆς αὕτη διαθήκη διελάμβανε τάδε:

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμέρι* τοῦ Μητροῦ Ἀγραφιώτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦνε εἰς τὰς τσοῦπες* μου νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτρηδες, τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μοῦ ἐδούλευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικὸς, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαριώς*. Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτά, ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου, νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τσαουσάδες* μου.

22 Ἀπριλίου.

Καραϊσκάκης.

Ταῦτα δὲ διατάξας παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Καὶ τότε, ὡσανεὶ ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σὰς ἀσπασθῶ». Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρουν, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταὶ μου νὰ μὴν ἐντροπιασθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου... Εἰς τὸν υἱόν μου ἀφήνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς τοὺς συναγωνιστάς μου».

—Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν.

—Ἦκούσατε, ἐπανέλαβεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σὰς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σὰς ὅμως τί νὰ εἶπω; Ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τῷ εἶπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ αὔριον τὸ πρῶτ' ἐλάτε πάλιν νὰ σὰς ἰδῶ ὅλους».

Ἄλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἐμελλε νὰ εὕρη αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων· διότι, ἀφοῦ δι' ὄλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας τοῦ σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον, ἐξέπνευσε περὶ τὴν 4ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἦτις, ὠρισμένη αὖτα διὰ τὸ μεγαλύτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχειρήμα καὶ καθιερωμένη ἐν ταύτῳ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποῦλου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλουσα νὰ ἐορτασθῆ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἤδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγεῖλη συμφορὰν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἐμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀγγελία ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἐπληγώθη εἶχεν ἤδη προξενήσει πολλὴν καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον ἀνησυχίαν· διε δέ, τὴν πρῶταν τῆς 23ης, διεδόθη καὶ ἡ τοῦ θανάτου αὐτοῦ φήμη, ἐκορυφώθη ἡ γενικὴ ἔλπις καὶ κατῆφεια. Ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου μέχρι τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν κοινὴ ἐπεκράτησε πεποιθήσις ὅτι ἡ ζῆμια ἦτο ἀνεπανόρθωτος, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ἐτερήθη τῷ ὄντι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς, ἦτις συνεῖηρει, ἦτις ἔσωζεν, ἦτις ὠδήγει αὐτόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶδον ἐκ τοῦ σύγγγυς πῶς ἐπὶ ὀκτῶ ἡδῆ ὀλοκλήρους μῆνας κατῴρθωσεν οὗτος ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, οὕτως εἶπειν, καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ συναρμολογήσῃ, νὰ ὀργανώσῃ, νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην τὴν πολυαριθμοτέραν τῶν στρατιῶν, δσας ποτὲ συνεκρότησεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις· οἵτινες ἐγνώρισαν διὰ τίνων ἀγώνων, διὰ τίνος συνέσεως, διὰ τίνος θυσίας τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀποτελεσμα, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος θέλει δυνηθῆ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ διατηρηθῆ, καὶ ὅτι δεινὴ τι, εἰ καὶ ἄγνωστος ἔστι, ἀλλὰ δεινὴ βεβαίως ἐπεκρέματο εἰς τὸ ἔθνος συμφορὰ.

Εἰς μάτην ὁ ἀρχιστράτηγος, ἐξεληθὼν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ συγκαλέσας περὶ αὐτὸν ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς πολλὰ πρόσφορα εἰς τὴν περίστασιν, παραμυθητικὰ μὲν διὰ τὴν στέρησιν τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ, προτρεπτικὰ δὲ ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ γενναιότητος· εἰς μάτην ὑπέσχετο νὰ συναγωνισθῆ καὶ αὐτὸς ἵνα πράξῃ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος

ὅ,τι ἦτο δυνατόν, κατὰ τοὺς ἐπιτραπέντας αὐτῶ ὑπὸ τοῦ ἔθνους πόρους.

Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀντηχήσασα εἰς Χαϊδάρι, εἰς Ῥάχωδαν, εἰς Τουρκοχώρι*, εἰς Δίστομον, εἰς Κερατοῖνι καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀνακαλέσασα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι Φαλήρου· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ, ἣτις ἐνέπνεε καὶ εἰς αὐτῶν τῶν ἀτολμοτέρων τὰς ψυχὰς τὸ ἱερόν τῆς φιλοτιμίας πῦρ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἀποθανόντος τοῦ Καραϊσκάκη, προέκειτο νὰ προχειρισθῇ ἡγεμῶν τοῦ στρατοῦ ἕτερος, ὁ στρατὸς οὗτος ὁμοίασε τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα τῆς καλῆς τέχνης ἀγάλματα, τῶν ὁποίων ἐν καιρῷ τῆς παρακμῆς ἀφηροῦντο αἱ κεφαλαί, ἵνα ἀντ' αὐτῶν ἐπιτεθῶσι κεφαλαὶ ἄλλαι καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν ρυθμὸν τοῦ ὑπολοίπου σώματος ἀλλότριαι. Δὲν κατέλιπε μὲν διὰ μιᾶς τὰς τάξεις αὐτοῦ ἦτο ἀποφασισμένος βεβαίως νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον, ἀλλ' ἔβλεπεν ὅτι θέλει τὸ ἐκπληρώσει ἄνευ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, ἢ μᾶλλον πεποιθὼς ὅτι ἄγεται ἐπὶ καταστροφὴν.

Ἡ κατάπληξις αὕτη δὲν περιωρίζετο εἰς μόνον τὸ στρατόπεδον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ, ὡς δι' ἡλεκτρικοῦ σύρματος, διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς Σαλαμίνα, ὅπου ἐτελέσθη ἡ κηδεῖα τοῦ ἀνδρός, εἰς Πόρον, ὅπου ἠδρευεν ἡ ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὑπῆρχον ἔτι συνηγμένοι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, εἰς Νάυπλιον, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἀρχιστράτηγος, διατάξας νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν εἰς Σαλαμίνα, διέδωκε συγχρόνως τὴν φήμην ὅτι ἐπέμφθη εἰς Αἴγιναν, φοδούμενος εὐλόγως μήπως οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μεταδῶσιν εἰς Σαλαμίνα, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὰς τελευταίας τιμὰς, καὶ κινδυνεύσῃ οὕτω τὸ στρατόπεδον, μάλιστα εἰς περιστάσιν τοσοῦτον κρίσιμον. Ἀλλ' οὐδὲν ἦττον πολλὰ ἐχύθησαν δάκρυα καὶ πολλοὶ ἠκούσθησαν στεναγμοὶ ἐπὶ τῆς κηδεῖας ἐκείνης. Ἄμα ἔφθασεν εἰς Σαλαμίνα τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν νεκρὸν, πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ παροικοῦντες εἰς αὐτὴν ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδια καὶ γέροντες ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν μετὰ θρήνων καὶ κλαυθμῶν· δι' ὅλης δὲ τῆς ἐκφορᾶς τὴν λυπηρὰν τοῦ κλήρου ψαλμῳδίαν δὲν ἔπαυσαν διακόπτουσαι αἱ γοεραὶ τοῦ πλήθους ἐκείνου κραυγαί, τὸ ὅποσον ἠσθάνετο καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἐστερήθη πατὴρ καὶ σωτήρ.

* Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου. 2

Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ κατελήφθησαν αἰσθήματος καὶ πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ζωηρῶς ἀπεικονίσαντες τὴν ταραχὴν αὐτῶν ἐν τῇ περιφήμῳ διαταγῇ τῆς ἡμέρας, ἦν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ψηφίσασα ἐμοθυμαδὸν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 25ης Ἀπριλίου, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ στρατόπεδον. Ποτὲ Ἕλληγν δὲν ἠξιώθη τοιαύτης ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ διαδηλώσεως· ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐσκίρτησε βεβαίως καὶ ἀποχρώντως ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἀποζημιωθείσαν διὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους τοῦ πολυταράχου αὐτῆς βίου, ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους τάδε περὶ αὐτοῦ ἀποφαινομένην :

«Ἡ φιλότιμη Πατρίς θρηνεῖ ἀπαρηγόρητος, ἀπολέσασα τὸ γνησιώτατον τέκνον τῆς· θρηνεῖ καὶ κόπτεται, στερηθεῖσα τοῦ θερμοῦ προμάχου τῶν ἱερῶν τῆς δικαίων· θρηνεῖ τὸν διαρρήξαντα τὰς νέας ἀλύσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸν ἐνδοξον νικητὴν τῆς Ἀραχῶδης, τὸν ἐξολοθρευτὴν τῶν τυράννων· θρηνεῖ τὸν ἀρείτολμον γενικὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκην, ὅστις, μαχόμενος ὑπὲρ τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσεν ἐνδόξως, καί, πνέων τὰ λοιπῶν, ἄλλο τι δὲν παρήγγειλε παρὰ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν.

«Ἑλλάς! Πένθησον τὸν πολῦτιμόν σου Καραϊσκάκην. Ἑλληγνίδες! Μαυροφορέσατε διὰ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς τιμῆς σας! Φιλέλληγες! Ἑλληγες! Στρατιῶται! Ἐμβριμήσατε* τὸν ἀνδρεῖον συστρατιώτην σας· καί, καταδρέχοντες τὴν ἱερὰν γῆν τῶν κλεινῶν Ἀθηνῶν μὲ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυά σας, ἐκδικήθητε τὸ αἷμά του, τιμωρήσατε τοὺς ἀσεβειστάτους φονεῖς του, καὶ σώσατε τὰς Ἀθήνας.

«Εὐδαίμων Καραϊσκάκη! Ὅρκισθεὶς νὰ ζήσης ἢ ν' ἀποθάνης ἐλεύθερος, ἐφύλαξας τὸν ὄρκον σου, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς εὐσεβὴς χριστιανός, ὡς τίμιος ἄνθρωπος· ὡς τοιοῦτον τῆς ἀνεκτιμήτου ἐλευθερίας μάρτυρα, ὡς ἐντίμως ἀθλήσαντα καὶ στεφανωθέντα μὲ τὰς δάφνας τῆς δόξης τῆς ἀθανασίας, σὲ ὑπεδέχθησαν εἰς τὰ Ἥλύσια* Πεδία προσμειδιώντες οἱ τρισόλδιοι ἐκεῖνοι ἥρωες, ὅσοι ἀπέθανον διὰ τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ τούτων περιπτραμένη ἡ ἀκτινοδόλος σκιά σου εἰς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, δὲν ἐλησμόνησε τὰς Ἀθήνας· καὶ ἤδη, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰς ὀμηγύρεις τοῦ στολάρχου, τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς, θεωρεῖ τὰ πολεμικὰ καὶ σωτηριώδη ἐπιχειρήματά των, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν τοῦ Ὑπερτάτου Βασιλέως διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ

νά σώσουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰς δόξαν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατριδος».

Τί δύναται ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν φωνὴ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κραυγὴν ταύτην ἔθνους ὀλοκλήρου;

1889.

Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912.

Σπύρου Μελά.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, ποὺ ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον. Ἦτο ἡ νύκτα τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὗρίσκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας.

Ἀπὸ ἐνωρὶς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν τουφεκιὰς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας. Καμμία εἶδησις δὲν ὑπῆρχε περὶ ἀμέσως ἐπικειμένων ἐχθροπραξιῶν, οὔτε εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν, οὔτε εἰς τὰς μάζας τῶν ἀνδρῶν, πολλοί, πλεῖστοι ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐθεώρουν ἀπίθανον καὶ ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου...

Ἐἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνέτεινεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ μακαρία, εἰρηνικὴ καὶ θαυμασίως εἰδυλλιακὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία μᾶς περιέβαλλε. Μετὰ μίαν ἐξαίσιαν, σχεδὸν καλοκαιρινὴν ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε γεῖρει, καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργὰ καὶ ὀλόγισα, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαρὰ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ βόδαλά πρόσωπα καὶ τὰ χαμηλοβλέποντα μάτια, ὠδηγοῦσαν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν καματερῶν*, τὰ ζωηρότερα τῶν ὁποίων προπορευόμενα ἐκουτουλλίζοντο* μὲ πεῖσμα, ἐν ᾧ συντροφίτες—συντροφίτες ἀπὸ χῆνες ἔπλεον εἰς τὸν χρυσοῦν μάλανδρον* μικροῦ ποταμοῦ, ὅπου ὑψηλαί

λεῦκαι ἐμιμοῦντο τὸν Νάρκισσον* εἰς τὰς ὄχθας. Ἐν μέσῳ τοιαύτης βιβλικῆς γαλήνης* καὶ γλυκείας σιγῆς, τὴν ὁποῖαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ μούγκρισμα τῶν ἀγελάδων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγαινε εἰς ἐχθροπραξίας.

Οἱ αἰσθηματικώτεροι ἀπὸ τοῦ στρατιώτου, καθισμένοι κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ ἢ στὰ πεζούλια τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν, μὲ τὰ πόδια κρεμασμένα πρὸς τὰ φευγαλέα νερά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεπόλουν τὰς τρυφεράς σκηνάς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς μεραρχίας ἀπὸ τὸ Νάυπλιον. Αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας. Εἶχαμεν ἀκόμη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν καὶ τῶν περιπτύξεων, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοῦκῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεκίνησαν ἀπὸ χωρῖα μακρινὰ διὰ τὴν συναντήσασθαι τοὺς ἰδικούς των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν μίαν ἀκόμη φορὰν. Ἐδoléπαμεν ἐμπρὸς μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνη σκονισμένος, ἰδρωμένος, ταλαιπωρημένος, νὰ κατακλύζη τοὺς δρόμους τοῦ Νάυπλιου μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ του σκεῦη καὶ τὰ τζουμπελέκια*, νὰ μὴ εὐρίσκη τί νὰ φάγη καὶ νὰ μαγειρεύη ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ μὴ ἔχη ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμόν, καὶ νὰ ξενυχτᾷ ὄρθιος εἰς τὸ ὑπαίθρον, συζύγους μὲ τὸ μωρὸ εἰς τὸν μαστόν, γερομητέρες μὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ κυρτωμένην ῥάχιν. Ἦσαν αὐτές, ἀκριδῶς, ποὺ ἐγέμισαν τὸν λιμένα τοῦ Νάυπλιου μὲ ἀεικίνητα μαντηλάκια, δταν τὰ πλοῖα ἐφευγαν ἀποκομίζοντα τοὺς υἱούς, τοὺς συζύγους, τοὺς ἀδελφούς των.

Τέλος, ὑπὲρ ὅλα ταῦτα, ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ περίεργοι, αἱ σιωπηλαὶ ὄσον καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἶδα ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ χωριὸν τοῦ τέσσαρες ὥρες δρόμο, καὶ ἦλθεν ἀκριδῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάδλους τῆς μεραρχίας νὰ ἰδῇ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ ἄλογόν του, ἕνα ὠραῖον ψαρήν, αἱ παχύτατοι γλουτοὶ τοῦ ὁποῖου ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφροσύνην του κεφαλὴν, ἐχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπομονῶν τὴν γῆν μὲ τὴν ὀπλὴν του. Ὁ χωρικός ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὦμόν του ἕνα ντορδᾶ* γεμάτον κριθᾶρι καὶ τοῦ ἔδωκε νὰ φάγη, μολοντί

τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλακες ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχον ταῖσαι
δλα τὰ ἄλογα.

—Βρὲ παιδιά, ἤρχισε νὰ κλαυθυρίζῃ τότε. Νὰ τ' ἀγαπάτε τὰ
ζωντανά. Εἶναι πράγματα τοῦ Θεοῦ...

Ἐμεινεν ἐκεῖ, κοντὰ εἰς τὸ ζῶν του, μέχρι βαθείας νυκτός, καὶ
δὲν ἔφυγε, παρὰ μόνον ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περι-
ποιοῦνται ἔσον ἤμποροῦν.

Ὁ κατημένος ὁ ψαρχῆς! Μέχρι τινὸς εἶδα νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς βρά-
χεώς του τὸν ταμίαν τῆς μεραρχίας. Ἄλλ' αἴφνης ἔχασα τελείως
τὰ ἴχνη του. Ν' ἀνεπαύθη διὰ παντός, ἄρά γε, τυμπανιατός, εἰς
καμμίαν μακεδονικὴν πεδιάδα, μὲ τὰ σπλάγγνα προτεταμένα εἰς
τὰ μαῦρα ἔθνη τῶν πεινασμένων κοράκων, ἀφοῦ διέδη τὰ Καμ-
βούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιόν, καὶ ἔπιε τὸ θολὸ νερὸ τῆς
θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὀστρόβου; Ἡ νὰ ἐπέζησε τάχα διὰ νὰ
ἐπανέλθῃ θριαμβευτῆς εἰς τὸ ζεστὸ ἀχουράκι του, καὶ νὰ δεχθῇ
τὰ χάρδια τοῦ κυρίου του;...

Ἀπὸ τοῦ βεμβασμοῦ, διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν Βλοχόν, ἀπέ-
σπασε τοὺς ἄνδρας συναυλία σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐκάλουν
εἰς μίαν ἐκτάκτως εἰρηνικὴν ἐργασίαν: τὸ συσσίτιον. Ἐδῶ ἄχνι-
ζαν τὰ καζάνια τοῦ ἱππικοῦ, πέραν οἱ πυροβοληταὶ ἐπολιόρκου
τὴν φασολάδα των, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην παρετάσσετο μὲ
τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ἕνας λόχος μηχανικοῦ, ἐνῶ μακρὰν
εἰς τὸ βάθος ἐδόμβει τὸ πεζικόν.

Ἡ νύκτα εὗρηκε τὸ στρατόπεδον κοιμώμενον μακαρίως...

Εἰς τὰς ἑνδεκά, νεαρὸς ἀνθυπὶλαρχος ἐθεάθη καλπάζων πρὸς
τὸ μέρος τοῦ στρατηγείου. Ἀφίππευσεν, ἔδωσε τὸ ἄλογό του εἰς
τὸν ἱπποκόμον του καὶ ἀνέβηκε τρία-τρία τὰ πέτρινα σκαλιὰ τοῦ
κονακιοῦ*, ὅπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον δλα τὰ
παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλευς ἐπλημμύρισαν φῶς.
Ἀπ' ἔξω, δύο τρεῖς ἀγρυπνοῦντες, ἐδλέπαμεν εἰς τοὺς ἐσωτερι-
κοὺς τοίχους τὰς σκιας ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπηγαινοῦντο.
Ἡ νυκτερινὴ αὕτη κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἐκτάκτως ὑποβλητικόν.
Εἰς δλα τὰ δωμάτια εἰργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ τρέχῃ ἄρά γε;
Μήπως πρόκειται νὰ ξεκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἐξώστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψόν
παράστημα ἐνδὲς ἀξιωματικοῦ.

—Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!.. Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!..

— Παρών, κύριε Ἰλαρχε! ἀπήντησεν ἡ βραχυνὴ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδγαινε, βαδίζων μὲ χέρια καὶ πόδια, ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξατε!

— Νὰ ἐτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα!

*Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σᾶς ἐπέτρεπαν ν' ἀναβῆτε εἰς τὸ κονάκι, θὰ ἐδλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν, αἴφνης, θ' ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν γνησίως στρατιωτικὴν, τὴν ἡλιοκαῆ μορφὴν τοῦ μεράρχου, μὲ ζωγραφισμένην τὴν γαλήνην τῆς αὐτοπεποιθήσεως, ἀποτυπωμένον τὸ θάρρος τῆς αὐτενεργείας, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα, πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ. Ἐμπρὸς του, ἐπάνω εἰς ἓνα ξύλινο παλιοτράπεζο, θὰ ἐδλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἦτο σκυμμένος καὶ βυθισμένος εἰς σκέψεις.

Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐδλέπατε τὸν ὑπασπιστὴν του, ὑπαγορεύοντα εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως, ἀγουροξυπνήσαντας καὶ μὴ συνελθόντας ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν, πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα, μὲ φωνὴν χαμηλὴν διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ. . .

Μετ' ὀλίγον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγαν καλπάζοντες πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις. Ἐπαιρναν τοὺς φακέλλους τῶν διαταγῶν, ἔκαναν τὸν σταυρόν τους καὶ ἐβύθιζαν τὰ σπιρούνια* τῶν εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων.

Παρὰ τὴν μάνδραν τοῦ κονακιοῦ ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὁποία ἔσβηγε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσβηγε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ ποτάμι, ποὺ εἶχαν πάει γιὰ νερό, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, ρὲ παιδιά; Τί τρέχει;

— Ὁ ὀπτικὸς τηλέγραφος, ρὲ βῶδι! ἀπήντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμπρας. Τραῦα δουλειὰ σου!

*Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ῥάχην ἐπρόβαλε μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐν ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία μας μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωίας ὁ κάμπος τοῦ Βλοχοῦ ἐγένετο περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσπευδον νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἀνδρας διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν,

«Τὰ μάθατε, λοιπόν, κύριε συνάδελφε; Τί πράγμα; Ἕνα τάγμα τοῦ ὀγδόου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκδιάσῃ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἑλευθεροχωρίου*. Ἀλήθεια; Ἀλήθεια, λέει. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἴσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ. Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτω τὸ Ἕθνος! Μάτς! Μούτς!». Εἰς αὐτὰ ἔλα ὑπῆρχεν ἀνακούφισις, διότι μία ἐκνευριστικὴ ἐκκρεμότης ἐπῆρε τέλος, ἐλαφρὰ πικρία διὰ τὸ εἶδος τοῦ τέλους, ἀγωνία περὶ τοῦ τί ἔμελλε νὰ συμβῇ, φόβος διὰ τοὺς προδλεπομένους κινδύνους, ἐν σπέρματι ἀπόφασις αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ μὴ γίνῃ ὅ,τι ἔγινεν εἰς τὰ 1897.

1913.

Ἐν ᾧ ὁ Ἀθέρωφ ναυμαχεῖ.

(3 Δεκεμβρίου 1912.)

Κ. Φαλιτίτς.

Μέσα εἰς τοὺς πύργους ἡ βοή, τὰ νερά, τὰ ὅποια εἰς ὑπερψήλους στήλας ἐσήκωναν ὄσαι ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ ἐπεφταν στὴ θάλασσα κι' ἐπλημμύριζαν τὸ καράδι, ἡ ὄσμη τῆς πυρίτιδος, ἡ κίνησις, ἔκαμναν τοὺς ἄνδρας ν' ἀρχίσουν νὰ χάνουν τὴν συναίσθησιν τῶν γύρω ἀπὸ αὐτούς. Ἐπυροβολοῦσαν ὄμως ἀδιάκοπα, κύριοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ τὰς κινήσεις των.

Κάπου κάπου ὁ νοσοκόμος τοῦ πύργου ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἄνδρας κανένα ποτηράκι κρασί ἢ κονιάκ, κι' αὐτοὶ ἔπιναν κι' ἐφώναζαν :

— Γεῖά σας, παιδιά! Βαρᾶτε!... Φωτιά!...

Ἄλλὰ καὶ κάτω, βαθειά, ἀπὸ τὰς πυριτιδαποθήκας, ἐφώναζαν ἀκαταπαύστως μὲ τοὺς φωναγωγούς, ἐζητοῦσαν πληροφορίας καὶ ἐκέτευαν γιὰ λίγο ποτόν.

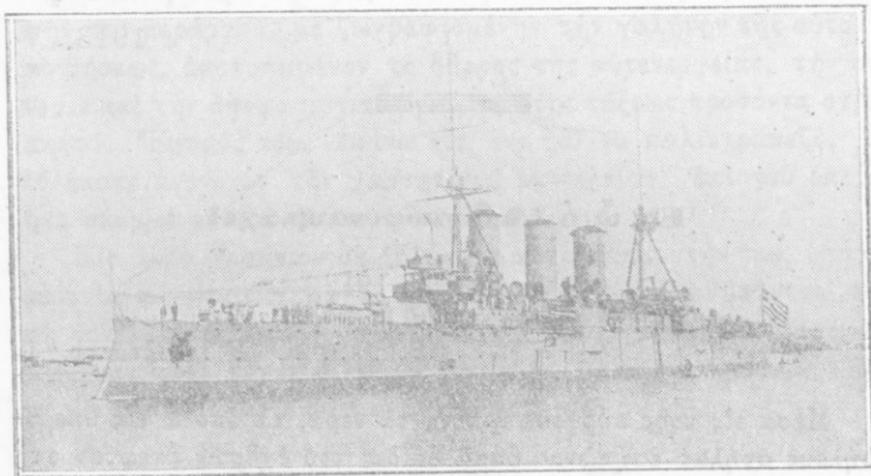
— Πῶς πᾶμε; καλά; Βουλιάξαμε κανένα;... Μωρὲ καὶ λίγο κονιάκ, γιατί στέγνωσε τὸ λαρύγγι μας.

— Τοὺς τσακίσαμε. Πάει, τοὺς σήσαμε.

— Τοὺς τσακίσαμε, λέει;... Ζήτω, μωρέ, ζήτω...

Και οί άνθρωποι τῶν πυριτιδαποθηκῶν δὲν ἐσταματοῦσαν τὰς ζητωκραυγὰς των, καθὼς και τὰς ματαίαις φωνὰς και τὰς διαμαρτυρίας των, ζητοῦντες ἀπὸ τοὺς ἐπάνω ὀλίγον ποτόν.

Ἐκεῖ μέσα εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας, πολλὰ μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μία παράξενη και ἀπόκοσμη ζωὴ ἐκινεῖτο και ὑφαίνετο. Ὁ ἀέρας κατέβαινε ἀπὸ τοὺς ἀνεμοδόχους κορμῆνος, σκοτωμένος· ἡ ἀναπνοὴ ἦτο δύσκολος, και τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιάς, τοῦ βάθους, τοῦ φύχους, τῆς θαλάσσης ποῦ παρεμόνευε, ἔφερε τὴν φρίκην και τὸν τρόμον.

Τὸ θωρηκτὸν Γεώργιος Ἀβέρωφ.

Κάτω εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος τίποτε ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς και πολὺ ὀλίγα ν' ἀκούσῃ. Διαμερίσματα, διαμερίσματα μὲ ἀτσαλένια χαμηλὰ τοιχώματα, και ἀραδιασμένα στὴ σειρὰ σιδερένια κιβώτια, τὰ ὅποια περιεῖχον τὰς γομώσεις τῆς βαμβακοπυριτίδος. Ὅβιδες βαλμέναι κατὰ τάξιν γεωμετρικὴν, μικραὶ και μεγάλαι, και τὰ φορεῖα, τὰ ὅποια ἀκούραστα ἀνεβίβαζον ἐπάνω τὸ σκληρόν των φορτίον τοῦ θανάτου και τῆς καταστροφῆς. Μία κίνησις ἐδασίλευεν ἐκεῖ κάτω και ἓνας πυρετός, πνιγμένος ἀπὸ τὰς φωνὰς και τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἐνθουσιασμένων ἀνθρώπων, πότε μουγκὸς και νευρικός ἀπὸ κάποιον φόβον και ἀναμονήν.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν φορείων ἐτοποθέτουν τὰς φυσίγγας και τὰ

βλήματα και ἐφώναζαν ὑψηλὰ πρὸς τὸν πύργον μὲ τὸν φωναγωγόν :

— Δεξιὸν φορεῖον ἔτοιμον!

— Ἀριστερὸν φορεῖον ἔτοιμον!

Και πνιγμένες, ὡσὰν νὰ ἦσαν ψεύτικες, ἤρχοντο τὴν ἰδίαν στιγμήν ἕως κάτω εἰς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων αἱ διαταγαὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ πύργου εἰς τὰ φορεῖα :

— Αἶρε.

Τὰ φορεῖα ἀνέβαιναν τρίζοντα και μὲ ἀσύλληπτον ταχύτητα.

Κάθε τόσο κατέβαιναν ὡς ἀπήχησις ὁ γδοῦπος τοῦ πύργου ποῦ ἱεπυροβολοῦσε· και ἀμέσως μὲ τὴν βοήν αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πύργου ποῦ ἐζητωκραύγαζον φρενιασμένοι. Σὰν ἀνανάκλασις ἢ ἀντιηλεκτρισιμός αἱ ἐπάνω ζητωκραυγαὶ ἐκινοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους κάτω, ἢ δυνατὴ βοή των ἐγέμιζε τὰ ἀτσαλένια τοιχώματα, και αὐτὰ ἀπαντοῦσαν μ' ἓνα βαρὺ μουγκητό, ὡσὰν μουγκητὸ σπηλαίου, τὸ ὅποῖον ἀνέβαινε πάλιν και ἐπλημμύριζε τὸν πύργον, ἀπὸ τὸν ὅποῖον εἶχε καταδῆ.

Μιά στιγμή κάτω εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας ἔγινε ἀπότομο και πηχτὸ σκοτάδι. Ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα ἔσβησαν, και κανένας δὲν ἤξευρε τί νὰ σκεφθῆ. Ἐνα αἰσθημα φρίκης και βίγους ἐπέρασε ὅλων τὸ κορμὶ· ἐνόμισαν ὅτι τὸ καρὰδι εἶχεν ἀρχίσει νὰ βυθίζεται. Και βαθειὰ εἰς ἐκεῖνο τὸ χάος, πολὺ πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τῆς ὑγρᾶς και ὑπύλου, εἶδαν τὸν ἑαυτὸν τους χαμένον, ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

— Φῶσως!... ἐβγήκε μιὰ βοή ἀπὸ τὸ στήθος των. Φῶσως!...

— Βλήματα! βλήματα! ἐφώναζαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν πύργον μὲ τὸν φωναγωγόν.

Αἱ πυριτιδαποθήκαι ἤρχισαν τότε νὰ στέλνουν ἐπάνω τὰ βλήματα ἔτσι σιὰ σκοτεινά. Μέσα σιὸ καταχθόνιο σκοτάδι κάποτε-κάποτε ἔσκαζαν κόκκινες λάμπεις ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν πύργων και ἐφώτιζαν πιὸ μαύρους και πιὸ κολασμένους τοὺς ἀγωνιζομένους ἐκεῖ κάτω· ἔμοιαζαν σὰν ἀστραπὲς ποῦ τινάζονται ἢ σὰν κομμάτια φλόγες πυρκαϊᾶς. Και μαζὶ μὲ τις κόκκινες λάμπεις σὲ κάθε πυροβολισμὸν ἤρχετο ἓνα σεισμικὸ τράνταγμα, κ' ἓνα σύννεφο καπνοῦ ξυνοῦ ἠρέθειζε τὴν μύτην.

Ἀπὸ τοὺς πύργους ἐκατέδασαν ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ὀλίγα φανάρια και αἱ πυριτιδαποθήκαι ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀδύνατον και θαμδόν

ἐκεῖνο φῶς. Κάποια μεγάλη χαρὰ καὶ κάποια ἀλλιώτικη αὐτοπεποίθησις συνεπῆρε τότε ὅλους ἐκεῖ κάτω, ἔμπρὸς εἰς τὸ ὀλίγον κοκκινωπὸν φῶς τῶν φαναριῶν, γιὰ τὴν τοῦ ἐφάνηκε ὅτι ξαναγύριζαν πάλιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον.

Εὐτυχῶς ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά, τρία ἢ τέσσαρα, ἤναψαν πάλιν τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, καὶ τὰ διανομετὰ* ἐγέμισαν πλούσιον καὶ λευκὸν φῶς...

1919.

Ὁ Σμυρνιός.

Ἐμμ. Χανδράκη (Κέδρου).

Εἶχα τὴν ἑνδεκάτην ἑνωμοτίαν, ἐκεῖνος εἶχε τὴν δεκάτην. Ἕνα παιδί μελαφό, μὲ μαῦρα μεγάλα μάτια, ὑψηλὸ καὶ ἀδύνατο, μὲ νευρώδη πόδια, σὰν πεζοπόρος ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ μὲ καρδιά ἀτσαλένια*.

Χωρὶς νὰ πάρῃ γαλόνι δεκανέως ἔδειξε τόση ἐπιβολὴ στοὺς συναδέλφους τοῦ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ὥστε ὁ εὐζωνος ἐπιλοχίας Γκανᾶς—ἕνας ἀληθινὸς λεβέντης τσολιᾶς,—ὅταν ὁ δεκανεὺς τῆς δεκάτης ἑνωμοτίας ἐγύρισε πίσω γιὰ τὸ νοσοκομεῖο ἀπὸ τ' Ἀνώγεια*, χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἐφώνηξε:

—Ὁ Σμυρνιός... Ποῦ εἶναι ὁ Σμυρνιός;

Ὁ Σμυρνιός—μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦταν γνωστός, γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Κορδελιοῦ* τῆς Σμύρνης—ἐπετάχθηκε ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνοῦ τοῦ καὶ παρέλαβε μὲ ἐπισημότητα τὴν ὄρφανὴν ἑνωμοτίαν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ ποῦ εἶχανε βλέψεις ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας, δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν προτίμησιν τοῦ ἑθελοντοῦ· ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἐκατάλαβαν πῶς ἔπρεπε νὰ βάλουν κατὰ μέρος τὶς φιλοδοξίας τους καὶ νὰ κοιτάζουν τὴ δουλειά τους. Ἐπειτα ὅλοι ἦσαν πρὸ παντὸς καλὰ παιδιὰ καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ λόγου τῶν φαντάρων, ποῦ ἦταν προσκολλημένος εἰς τὸ τρίτον εὐζωνικὸν τάγμα.

Εὐθὺς ἐφάνηκε πῶς ὁ ἐπιλοχίας δὲν εἶχε πέσει ἔξω στὴν ἐκλογὴ τοῦ. Ποιὰ ἑνωμοτία ἔκανε τὶς καλύτερες περιπολίας; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἑνωμοτία εἶχε μεγαλυτέραν πειθαρχίαν πυρός; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἑνωμοτία θὰ πάῃ γιὰ ξύλα; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ

θα κάνη τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη ἀναγνώριση; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ὁ Σμυρνιὸς καὶ πάντα ὁ Σμυρνιός.

Εἶχαμε κτυπήσει ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ—ἦτο ἡ 4η Δεκεμβρίου 1912—τὴν πόρτα τοῦ Μπιζανιοῦ*, καί, χωρὶς πραγματικῶς νὰ τὸ περιμένουμε, ἐλάδαμε μιὰ καλὴ ἀπάντησι, ποὺ μᾶς ἔδωκε νὰ νιώσουμε πὼς εἶχαμε προχωρήσει πάρα πολὺ. Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοὺς ἀποκρήμους ἐβλέπαμε πᾶς τις βράχες τοῦ θηρίου, ποὺ ἔκρυβε σ' ὅλες του τις πτυχές καὶ ἓνα τηλεβολοστάσιο, ποὺ ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴ χαραυγὴ ἔβγαζε φωτιές καὶ ἐσκόρπιζε στοὺς βράχους μας ὀδίδες.

Ὁ λόχος μας ὑπεστήριζεν ἀριστερὰ ἓνα λόχον κρητικὸν ποὺ εἶχε δεκατισθῆ, γιὰτὶ τὰ «κοπέλια*» δὲν ἐννοοῦσαν νὰ «μπαλοτάρουν*» κρυμμένα.... Οἱ Τουρκαλβανοί, ποὺ εἶχαν νιώσει τὸ ποιὸν τῶν ἀνδρῶν, γιὰτὶ τοὺς ἔβλεπαν νὰ πολεμοῦνε γονατιστοὶ ἐπάνω στοὺς βράχους, συνεχέντρωσαν ἐπάνω τους τὰ πιὸ λυσσασμένα πυρὰ τῶν κανονιῶν τους. Καὶ τὰ παιδιὰ κατὰ δεκάδας ἀνετρέποντο ἀπὸ τοὺς βράχους πίσω στὴν πλαγιά, αἱματωμένα καὶ οἰκτρά, γιὰ νὰ κατρακυλίσουν κάτω στὴ χαράδρα, ὅπου ἓνα πρόχειρο χειρουργεῖο ἐπέδενε τὰ τραύματά των.

Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοτίαν του συνέδεε τὸ τάγμα μας μὲ τὸν κρητικὸ λόχον ποὺ αἰμορροοῦσε τόσο ἀπελπιστικῶς καὶ ποὺ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἔμελλε νὰ χάσῃ καὶ τὸν τελευταῖο του ἄνδρα.

—Σμυρνιέ, φώναζε ὁ Γκανᾶς, μὴν ἀποκοπῆς ἀπὸ τοὺς Κρητικούς.... ἀραίωνα ἀριστερὰ!

—Ἔννοια σου, κύρ ἐπιλοχία.... ἀπαντοῦσε ὁ ἐνωμοτάρχης.

Οἱ βράχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Κρητικοὶ ἄφηναν τὲς ὁμοδροντίες των γιὰ νὰ φαίνωνται πὼς μένουν ἀνέπαφοι, ἐστεφάνωναν τὴν πιὸ ὑψηλὴ κορυφὴ τῆς κορυφογραμμῆς, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῆ τὸ τάγμα μας καὶ τὸ Ἄνεξάρτητο τῶν Κρητῶν, καὶ ἡ κατοχὴ τους ἦταν σπουδαία. Ἀπὸ κεῖ ψηλὰμποροῦσαν νὰ βλέπουν τριγύρω τους σὰν ἀπὸ προχωρημένο παρατηρητήριον. Ἐπρεπε πάσῃ θυσίᾳ ἢ θέσει νὰ κρατηθῆ, καὶ τὰ κοπέλια τὸ ἤξευραν· γι' αὐτὸ σὰν ἔβλεπαν κανένα πληγωμένον ἀπὸ τοὺς δικούς των, χωρὶς νὰ διακόψουν τὸ τουφέκι, τοῦ φώναζαν:

—Ἄν δὲν εἶσαι μωρὸ τοῦ θανατᾶ, μὴ «γκάβγῃς*!» Κι' ἔτσι οἱ περισσότεροὶ τραυματισμένοι δὲν ἄφηναν τὴ θέσιν των. Μ' ἔλον

ὄμως τὸ ριζώμα τῶν Κρητικῶν στοὺς βράχους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῆ ἢ ἄμυνα ἐκεῖ ἐπάνω πολλὰς ὥρες.

Καὶ ὄμως ἐπέρασε τὸ μεσημέρι, καὶ ἦλθε τὸ ἀπομεσήμερο, καὶ οἱ ὀμοβροντίες μὲ τὴν ἰδίαν ἔνταση ξεσποῦσαν ἀπὸ τὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Τί συνέβαινε; Ὁ κρητικὸς λόχος σχεδὸν ὀλόκληρος ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο τῆς χαράδρας. Ἄλλοι ἄνδρες δὲν εἶχαν ἀνεβῆ, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν ἐφεδρεῖες. Τί διάβολο! Ἐβρικόλαξισαν ἐκεῖ ἐπάνω οἱ σκοτωμένοι καὶ βαστοῦν τὴν θέσιν;... Ποιὸς ὄμως εἶχε τὸ νοῦ τοῦ ἐκεῖνες τίς ὥρες τοῦ πυρίνου κατακλισμοῦ νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ ρωτήσῃ τί κάνουνε οἱ βράχοι καὶ οἱ βρικόλακες. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιέφερε ἦτον ὅτι ἡ θέσις ποῦ ἐδέσποζεν ὄλων τῶν πέριξ λόφων ἦτανε ἀκόμη στὰ χέρια μας.

Ἐβράδυνασε κι' ἐνόμιζε κανεὶς πὼς ὁ ἐχθρὸς ἤθελε νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ ἔχυνε μὲ περισσότερὴ λύσσα τὴν πύρινη βροχῆ, ἴσως γιὰ νὰ κἀνῃ, μὲ τὸ σκοτείνιασμα, ἀληθινὴ τὴ μαύρη κόλαση τῆς κορυφογραμμῆς.

Ἐνύκτωσε. Ὁ λόχος μας ἐπρόκειτο ν' ἀντικατασταθῆ, γιὰτὶ θὰ πῆγαινε νὰ κἀμῃ τὴν ἐπομένῃ μὴ ἀναγνώριση πρὸς τὴν Γαστρίτσα*. Ἐγίνε προσκλητήριον κάτω στὴ χαράδρα. Ἡμεθα ἄρκετὰ τσακισμένοι καὶ μία ἐνωμοτία ὀλόκληρη μᾶς ἔλειπε. Ἦτον ἡ ἐνωμοτία τοῦ Σμυρνιοῦ.

Μ' ἐκάλεσεν ὁ λοχαγός, γιὰτὶ ἤμουν δίπλα στὴν δεκάτην ἐνωμοτίαν, καὶ μ' ἐρώτησε τί ἔγινε ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοτίαν του. Εἶπα ὅτι ἤξευρα. Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τοὺς ἄνδρας του ἀραίωνε, ἀραίωνε ὄλο ἀριστερά, καὶ κατὰ τὸ ἀπομεσήμερο τὸν ἔχασα μαζί μὲ τοὺς ἄνδρας του. Εἶχε ἀνεβῆ στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ἐκεῖ ἐπάνω θὰ εἶναι ἀκόμη.

— Ποιὸς διάβολος τοῦ εἶπε νὰ πᾶῃ ἐκεῖ ἐπάνω! ἐφώνασε θυμωμένος ὁ λοχαγός· καὶ ἔπειτα, στρεφόμενος πρὸς ἐμέ: νὰ πάρῃς δύο ἄνδρες καὶ ν' ἀνεβῆς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς... Ἐπιλοχία, αὔριο νὰ βγάλῃς στὴν ἀναφορὰ τὸν ἐνωμοτάρχη τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας!

Ἐπῆρα δύο ἄνδρας καὶ μαζί ἀρχίσαμε μὲ τὴν ἀστροφεγγιὰ νὰ σκαρφαλώνουμε, παίρνοντας τὸ δρομάκι ποῦ ἔφερε στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ὅταν ἐφθάσαμε στὶς ρίζες τῶν βράχων εἶδαμε σκιὰς νὰ κατεβαίνουν μὲ βογγητό.

— Τί εἶσαστε ἐσεῖς, παιδιὰ; ἐρωτήσαμε.

— Δεκάτη ἐνωμοτία, τοῦ πέμπτου λόχου, τοῦ τρίτου εὐζωνικοῦ...

Πάμε στο χειρουργείο. Οί άλλοι μέινανε ἐκεῖ ἐπάνω μετὸ Σμυρνιό!
 Ἄνεθήκαμε στοὺς βράχους. Καμμιά φωνή οὔτε κίνησις. Ἐσκύ-
 ψαμε στὸ ἔδαφος κι' ἐψάξαμε. Μερικὰ κορμιά ἐπάνω καὶ πίσω
 στοὺς βράχους ξαπλωμένα δὲν ἔδειχναν ζωή. Δὲν μπορούσαμε ν'
 ἀνάψωμε σπέρτο, γιὰτὶ ὁ ἐχθρὸς κατεσκόπευε. Ψηλαφητὰ καὶ μετὸ
 τὸ λίγο φῶς τῶν ἀστρῶν ἀναγνωρίσαμε τὰ πτώματα: ἦσαν οἱ ἄν-
 δρες τοῦ Σμυρνιοῦ. Σὲ λίγο βρήκαμε καὶ τὸ Σμυρνιό, μετὸ κρα-
 νίο τσακισμένο, μπροστὰ στοὺς βράχους, πεσμένον στὴν πλαγιά
 ποὺ ἔδλεπε τοῦ Μπιζανιοῦ τοὺς λόφους. Τὸ μελαφὸ παιδί, μετὰ
 κατάμαυρα τὰ μάτια, καθὼς εἶχε ῥίξει πίσω τὸ κεφάλι, ἔδλεπε ἀπ'
 τὸ δικό του κάστρο τὸ κάστρο τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ πέντε ὀλόκληρες
 ὥρες τὸ εἶχε ξεγελάσει μετὸς ἀνδρας του, γιὰτὶ εἶχε σταθῆ στὸ
 πόδι τῶν Κρητικῶν καὶ ἔκανε τοὺς βράχους νὰ βρικολακιάζουν.

1913.

Ἡ μάχη τοῦ Σικῶ*.

Γ. Βραχνηνοῦ.

Ἄν εἶναι δύσκολον νὰ ἔχη κανεὶς ἐντυπώσεις, ἀξίας νὰ γρα-
 φοῦν, ἀπὸ οἷονδήποτε γεγονός, τὸ ὅποῖον μόλις ἐπρόφθασε νὰ
 παρακολουθήσῃ, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον τοῦτο προκειμένου περὶ
 μιᾶς μάχης διεξαχθείσης καθ' ἕλους τοὺς κανόνας τοῦ συγχρόνου
 πολέμου, ἐπὶ μετώπου δέκα πέντε χιλιομέτρων μήκους, ὑπὸ οὐ-
 ρανὸν ἐγκυμονοῦντα τὴν θύελλαν, καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀρεινοῦ κα-
 ταφύτου, πλήρους χαραδρῶν, αὐχένων καὶ διαδρώσεων.

Ἐπειτα, ἡ ἐποχὴ τῶν δοράτων, τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν πελέ-
 κων παρῆλθεν. Ἡ σύγχρονος μάχη περιέχει ἐλαχίστην δόσιν
 θεαματικότητος. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν καταδιώκει πλέον τὸν Ἐκτορα
 ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας δεκακισμυρίων θεατῶν. Σήμερον ὁ ὀπλίτης,
 ὀρμῶν εἰς τὴν ἔφοδον, κύπτει, ἔρπει, προσπαθεῖ νὰ καταστῆ
 ὄσον τὸ δυνατόν ἀφανέστερος. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιτυχία του. Τὸ
 λευκὸν λοφίον Ἐρρίκου* τοῦ Δ' ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως
 καὶ ἡ μάχη τοῦ Ἰδρύ*, ὅπου ἐξέλαμψεν. Ὁ σύγχρονος στρα-
 τηγός, ἐφαρμόζων τὸ περιφημον «γιουραῦσι» τῶν ἀρματολῶν
 τῆς ἑλληνικῆς ἐποποιίας, θὰ ἐθεωρεῖτο λίαν ἀκατάλληλος διὰ
 τὴν θέσιν του.

Ἰπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ χρεωκοπία τοῦ πολεμικοῦ ἀντα-

ποκριτοῦ, ὡς πιστοῦ ἀφηγητοῦ τῆς διεξαχθείσης πάλης, εἶναι ἀσφαλῆς. Μόνον τὸ «ἐπεισόδιον» δύναται νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ θ' ἀσχοληθῶμεν.

Τὸ τραῖνον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, μετὰ τὰς ἐκνευριστικὰς διατυπώσεις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς διὰ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ἢ ἐπιβίβασις, τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμενίτσας, —τελευταῖον ὄριον τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου—, ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν του, ὅτι ἐχρησιμοποιεῖ ὡς κινήτηριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλλετο ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μία κιβωτός, ὅπου ἄνθρωποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα, ὀλὴ ἢ πολυσύνθετος μορφή ἐνὸς πολεμικοῦ μετώπου συνεμειγνύετο ἐν ἀγαστῇ ἀδελφότητι.

Ὡχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην—δαίδαλον ἐρείπιων καὶ λευκῶν μιναρέδων*, —σπεύδοντες νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἢ ὅποια προωρίζετο νὰ στέψῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον ἑλληνικὴν λόγχην. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν μακεδονικῶν, ἀπλούμενον ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὀστᾶ τῶν θρυλικῶν ἡρώων, τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πρωίας εἶχε παρέλθει. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν, ἢ ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρεῖα, καταθλιπτικὴ, ὁ ἀῆρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὀσμὴν, ἢ ὅποια προηγεῖται τῆς θυέλλης. Ἡ βροντὴ ἀνεμειγνυε τὸν βρυχηθμὸν τῆς μετὰ τὸν ὀρυμαγδὸν τῶν τηλεβόλων. Ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀρχίσει.

Εἰς τὴν μικρὰν πλατείαν τῆς Βοέμιτσας, στεγαζομένην ἀπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων, καὶ εἰς τὰς σκολικὰς ὁδοὺς τῆς, ἡ κίνησις ἦτο καταπληκτικὴ. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκρατὸς σταθμὸς τοῦ μετώπου. Ἄρκετόν τοῦτο διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ἰατροὶ ἰδικοὶ μας καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτραν, μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα παρήρχοντο μὲ ταχύτητα κινήματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὄλων τὰ πρόσωπα ἢ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἢ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐκ τοῦ μετώπου ἐφάνη ἐρχό-

μενον. Τὸ τηλεδόνον δὲν ἠκούετο πλέον παρὰ κατ' ἀραιὰ διαλείμματα. Προφανῶς τὸ ἔργον του εἶχε τελειώσει. Ὅλοι ὄσοι εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπόν;

Ἐκεῖνος, εἰς τὰ ὄνειρόπληκτα μάτια τοῦ ὁποῖου διετηρεῖτο ζῶσα ὀλόκληρος ἡ φρίκη τῶν ἀνωνύμων δραμάτων, τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ εἶχε παραστῆ μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— Ἐνίκησαμεν.

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσῃ καὶ ὁ ἀρχαῖος μαραθωνομάχος. Καὶ διευθυνθεὶς πρὸς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ αὐτοκινήτου του, τὸ ἤνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῆ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀμμάτων μας ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὅποτον εἶχομεν ἐξαγοράσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν μὲ χαινούσας τὰς πληγὰς, τὴν στολὴν πλήρη νωποῦ αἵματος, ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὁποίαν ἤμεθα ἔτοιμοι νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινε εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Ὅταν, μετὰ μίαν ὥραν, διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου, τὸ ὅποτον εἶχε μεταφέρει τοὺς ἐνδόξους νεκρούς, ἔφθανα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος, ἡ θύελλα εὐρίσκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της, καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ μικροῦ ἡ κρητικὴ μεραρχία εἶχε καταλάβῃ καὶ τὸν τελευταῖον ἀντικειμενικὸν τῆς σκοπῶν. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῆ, καταδιωκόμενος πλέον ὑπὸ τῶν ἀραιῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νύκτα διήλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμόν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν.

Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, φέροντες πλείονα τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἐξηπλωμένοι εἰς παλλεύκους κλίνας, ἀντήλλασσον τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τοῦ χθεσινοῦ ἀγῶνος μὲ ὕφος ἀνθρώπων συζητούντων περὶ τοῦ καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Οὐδεμίαν μεγαλαυχία. Μὲ φωνήν, τὴν ὁποίαν συνεῖχεν ὁ πόνος, διηγούντο ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἐξορμήσει χθὲς τῶν θέσεών των, πῶς εἶχον ἀνατολήσει τῆς ἡμέρας, πῶς εἶχον ὑπερπηδήσει σειράς ὀλοκλήρους συρματοπλεγμάτων, πῶς εἶχον περιφρονήσει τὰ

ἀνασχετικὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ, πῶς εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον, ἐν ᾧ τὸ συμμαχικὸν πυροβολικὸν ἐβρέμετο, πῶς εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν «περαιώσιν τῆς ὑποθέσεως»· οὕτως ἐκάλουν τὴν τελευταίαν ἔφοδον.

Τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα ὑπὸ τὴν θύελλαν τῶν ὀβίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῆ. Ὁ αἰδηρὸς εἶχε κατακλύσει τὰ πάντα. Ἐν τούτοις ὁ Ἕλληνας ὀπλίτης, ὁ ἀφανὴς καὶ πανένδοξος οὗτος ἥρωας πάσης μάχης, εἶχε διέλθει διὰ μέσου τῆς γενένης αὐτῆς τοῦ πυρὸς ἀπαθὴς καὶ ἀτάραχος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ παρατάξεως...

1919.

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ.

Κυνήγι ἀλόγων.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921).

N. Καρβούνη.

Εἰς τὰ μικρασιατικὰ ὑψηλὰ ζῆ μία φυλὴ ἐλευθέρη, διὰ τὴν ὁποῖαν κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἀλλ' ἡ ὁποία ἔχει βαθύτατον τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι τὰ ἄλογα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώρισαν τὴν δουλείαν τοῦ χαλινοῦ, τῆς σέλλας, τοῦ ἀνθρώπου. Βόσκουν ὅλην τὴν ἡμέραν τὸ εὐχυμὸν χόρτον ποὺ σκεπάζει τὰς ῥυτιδουμένας ἐκτάσεις τῶν ὄροπεδίων, ποτίζονται εἰς τὰ ῥυάκια, σκιρτοῦν εἰς τὴν χλόην, καλπάζουν τρελλὰ διὰ λογαριασμόν των μὲ τὴν χαίτην ἀνεμιζομένην, καὶ κυματίζουσιν τὴν μακρὰν οὐράν, κυλίσονται εἰς τὴν γῆν μὲ πάθος εὐχαριστήσεως, πεθαίνουσι ἐλευθέρη ὅπως ἐζησαν, καὶ τὰ κόκκαλά των, καθαρισμένα ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν τῶν μεγαλοσώμων ἀσιατικῶν γυπαετῶν, μένουσι σκορπισμένα εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς στέππας, τὰ κρησφύγετα τῶν βουνῶν.

Ἡ τουρκικὴ κυδέρνησις εἶχε τιθασεύσει μερικὰς φυλάς τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἀλόγων καὶ εἶχεν ἰδρῦσει ἱπποφορβεῖα διὰ τὸ ἱππι-

κόν της παρά τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου. Ἦσαν ἔρημα, ἔταν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ. Εἶχαν ἐφοδιάσει τὸν Κεμάλ μὲ τὰ λεπτά, εὐκίνητα, ἀνθεκτικά, λιτότατα, μικρὸσωμα ἄλογα, τὰ ὅποια τόσον ἐδοθήθησαν τὰς ἐπιδρομικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐφίππων τμημάτων του.

Ἐμειναν, ὅμως, ἀκόμη πατριαὶ ἀδεσπότην ἀλόγων εἰς τὸ χλοερὸν ὑψίπεδον, τὸ ὅποιον, ὅμοιον μὲ τὰς «πάμπας*» τῆς Ἀμερικῆς, ἀπλώνεται βορειῶς τοῦ Ἀφιδὸν Καρὰ Χισσάρ, πλησίον τῶν θερμῶν ἀλκαλικῶν πηγῶν τοῦ Χαμάμ.

Ὅτε διέβαινε ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἰούλιον, μία ἑλληνικὴ μεραρχία, ἓνα δειλινὸν ἀνεμῶδες, οἱ ἵππεῖς τῆς συνοδείας τοῦ στρατηγεῖου τῆς ἀντελήφθησαν εἰκοσιπεντάδα ἀγρίων ἀλόγων, τὰ ὅποια, χωμένα εἰς τὸ ὑψηλόν, βαθυπράσινον χόρτον ἕως τὰ γόνατα, παρητήρουν ἀνήσυχα τὴν διάδασιν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸν ἀνθρωπον ἔμοφύλων των. Ὁ ἐπίλαρχος, ποῦ ἠκολούθει τὸ στρατηγεῖον, ἔσταμάτησε καὶ τὰ παρετήρει καὶ αὐτός. Ἡ μεραρχία εἶχεν ἀνάγκη ἀλόγων. Ἡ εὐκαιρία ἦτο μοναδική. Ἐκάλεσε τριγύρω του τοὺς καλυτέρους ἀπὸ τοὺς ἵππεῖς, τοὺς ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας ὀδηγίας, καὶ δέκα ἕως δώδεκα ἔφιπποι, μὲ ὑψηλόσωμα ἄλογα, μὲ κανονικὰ ψαλιδισμένην τὴν χαίτην καὶ τὴν οὐράν, ἄλογα κληρονομικῶς πειθαρχοῦντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ἐξεκίνησαν ἀργά, εἰς δύο ἀραιὰς γραμμάς, πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐλευθέρων τετραπόδων τέκνων τοῦ ὑψιπέδου.

Τὸ σχέδιον ἦτο κυκλωτικόν. Ἐπρεπε νὰ σχηματισθῆ κύκλος ἀραιὸς τριγύρω ἀπὸ τὸ σπάνιον θήραμα καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ἐστένευεν ὀλοέν, ἕως ὅτου θὰ κατῶρθωνε νὰ στριμώξῃ τὰ ἄγρια ἄλογα πρὸς μίαν εὐρύχωρον μάνδραν ἑνὸς ἐρημωμένου χωριοῦ, τὸ ὅποιον εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων.

Οἱ ἵππεῖς ἐπροχώρησαν, ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, μὲ μικρὸν τροχασμόν. Ἐκρατοῦσαν εἰς τὸ χέρι τὰ σχοινιά ποῦ ἐχρησίμευαν διὰ νὰ δένουν τὴν νύκτα τὰ ἄλογά των εἰς τὸν ὄρχον* ἢ εἰς τοὺς ἰδιωτικὸς πασσαλίσκους, ποῦ ἐκάρφωναν εἰς τὸ μαλακὸν ἔδαφος. Εἶχαν ὄλοι ἐτοιμάσει τίς θηλειές. Αἱ δύο ἀρχικαὶ γραμμαὶ τῶν κυνηγῶν ἐκαμπυλώθησαν βαθμηδὸν ἕως ὅτου ἐσχηματίσθη ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποῦ τὰ δύο κέρατα ὠθοῦντο πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς μακρυνῆς ἀκόμη μάνδρας.

* Ἀλεξ. Γ. Σαοῦ — Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου. 3

Τὰ ἀδέσποτα ἄλογα δὲν εἶχαν ἐννοήσει τὸν κίνδυνον κατ' ἀρχάς. Αἰφνιδίως ἀνεσκίρτησαν καὶ μὲ χρεμετισμοὺς ἀνησυχίας ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀσυγκράτητα, φοβισμένα ἀπὸ τὰς ὀξείας ἀνακραυγὰς τῶν αὐτοσχεδίων κυνηγῶν, οἱ ὅποιοι ἔσφιγγαν τώρα τὸν ζωντανόν των κλοιὸν μ' ἐπιμήκη τροχασμόν. Τὰ κυνηγημένα ἔκαμαν νὰ λοξεύσουν καὶ νὰ διασπάσουν τὸν κύκλον εἰς ἓνα του σημείου. Οἱ κυνηγοὶ ἤρχισαν νὰ καλπάζουν. Τότε τ' ἄγρια τ' ἄλογα ἐκάλπασαν καὶ αὐτὰ, ὅλα μαζί, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μάνδρας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπωθοῦντο. Μερικὰ ἐλάκτιζαν τὸν ἀέρα μὲ μανίαν, καθὼς ἔτρεχαν, διὰ νὰ φοβίσουν τὰ ἄλογα τῶν ἰππέων.

Μὲ τὰ πρόσωπα ξαναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ κυνηγιοῦ, μὲ φωνὰς ἀδιακόπους, μὲ τοὺς χαλινοὺς χαλαρωμένους, παραιτημένους σχεδὸν εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἀλόγων των, μὲ τὰ γόνατα σφιγμένα εἰς τὰ πλευρὰ τῆς σέλλας καὶ τὸ σῶμα διπλωμένο πρὸς τὰ ἔμπρός, οἱ ἰππεῖς ἐκάλπαζαν μὲ τὴν ταχύτητα τῆς καταγίδος. Ὁ τοῖχος τῆς μάνδρας δὲν ἀπεῖχεν ἀκόμη πολὺ.

Τὰ καταδιωκόμενα ἄλογα τοῦ ὑψιπέδου ἠσθάνθησαν ἐξ ἐνστικτοῦ τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας των. Διὰ νὰ τὴν διατηρήσουν, μερικὰ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἰππεῖς. Πέντ' ἐξ ὠρμησαν ἀποφασιστικὰ μὲ ἀφρισμένα τὰ στόματα καὶ παλλόμενα τὰ βουθούνια καὶ ἀνεμισμέναι τὰς χαίτας, ὑπέροχα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των, πρὸς τὸ δεξιὸν κέρασ τοῦ κατ' ἐπάνω των καλπάζοντος πυκνοῦ τῶρα ἡμικυκλίου. Δύο ἢ τρία ἀπὸ τ' ἄλογα τῶν θηρευτῶν ἐφοβήθησαν κι' ἐλόξευσαν. Ἀπὸ τὸ σχηματισθὲν ἄνοιγμα ἐδοκίμασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ διωκόμενα νὰ φύγουν. Δύο-τρία-τέσσαρα ἐπέρασαν ὡσὰν ἀστραπαί. Μιὰ θηλειὰ ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐσφίχθη εἰς τὸν λαίμῳ λευκῆς ἀγρίας φοράδας, ἢ ὁποία ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα δευτερόλεπτα παρέσυρε τὸ ἄλογο τοῦ συλλαδόντος. Ἐπειτα ἐσταμάτησεν ἀποτόμως. Ἐνας ἄλλος ἰππεὺς ἐπλησίασε καὶ τῆς ἐπέρασεν ἄλλο, λεπτότερον σχοινί, γύρω ἀπὸ τὸ στόμα τῆς.

Οἱ ἄλλοι ἰππεῖς ἀπετέλουν τώρα σύμπλεγμα μανιώδες, πολυθόρυδον, τρικυμισμένον μὲ τ' ἄγρια τ' ἄλογα. Ἐδαγκοῦσαν αὐτὰ ἀδιακρίτως τ' ἄλογα τῶν κυνηγῶν των καὶ τοὺς ἐπιδαίνοντας. Θηλειᾶς δισταυροῦντο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των, χρεμετισμοὶ πόνου ἔσχιζαν τὸν ἑσπερινὸν ἀέρα, ἀνάμεικτον μὲ τὰς ὠρυγὰς τῶν μεθυσμένων ἀπὸ τὴν ἑξαψιν ἰππέων.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καταδιωχθέντα ἀδέσποτα ἄλογα κα-

μετάλλιοι πάκτωνες*—τά ποντόνια—, πυρακτωμένοι από τον ήλιον, εκλυδωνίζοντο εις τους άμμώδεις κυματισμούς του στεπνώδους ύψιπέδου με ταχύτητα δύο χιλιομέτρων. Κανείς δέν έσυλλογίζετο εις την θέαν των, ούτε άκρογιάλια, ούτε κωπηλασίαν, ούτε άλλα τόσον προσφιλή και δροσερά πράγματα.

Μόλις όμως, την νύκτα, έφθασεν ο λόχος των γεφυροποιών με τα μετάλλια μεγαθήρια επάνω εις τους βοηλάτους άραμπάδες, των οποίων οι ξύλινοι συμπαγεῖς τροχοί έτριζαν δαιμονιωδώς, το γεγονός ήλέκτρισεν όλόκληρον την πρώτην μεραρχίαν που έπερίμενεν από την βορείαν όχθην του Σαγγαρίου διά να περάση τον ποταμόν.

Με την αύγήν του Θεού οι πάκτωνες έρρίφθησαν εις τον ποταμόν, ο οποίος, πλατύς έως είκοσι μέτρα, έρρεε βαθύς, θολός, ύπουλος, με δίνας επικινδύνους, διά μέσου καλαμώνων ύψηλών. Καί εις το πρώτον «μπλουμ» της καθελκύσεώς των έξύπνησεν εις τα στήθη των Έλλήνων πολεμιστών ελη ή βαθεῖα νοσταλγία της θαλάσσης, ή ίδια νοσταλγία που άνέσυρεν από τα έγκατα των μυρίων εις αυτές τάς άσιατικάς μεσογειότητες την έλληνικωτάτην αναφώνησιν: «Θάλαττα! Θάλαττα!»

Εις την νοτίαν όχθην ο λόχος γεφυροποιών είχε διαιρεθῆ εις συνεργεία, τά όποια ειργάζοντο δλα πυρετωδώς. Ο λόχος σκαπανέων είχε δώσει και αυτός συνεργεία βοηθητικά διά το σκάψιμον του καταβαθμού εις την όχθην, διά το κόψιμον των καλαμιών, τά όποια έδένοντο εις δεμάτια—«φακέλλους», όπως τους λέγουν οι γεφυροποιοί— διά το γέμισμα των γαιοσάκκων με το χώμα της εκσκαφής, διά να ύψωθῆ με αναβαθμόν ή χαμηλοτέρα βορεία όχθη. Τά συνεργεία ήτοίμαζον συμμετρικά τους πασσάλους, τους βάστακας*, τάς δοκίδας*, τους δίπλακας, τά σκνίδια του καταστρώματος της γεφύρας.

Έν τῷ μεταξύ οι πάκτωνες άνεβοκατέβαιναν τον ποταμόν. Έκωπηλατούσαν μέσα εις αυτούς με άχορταγιάν όπλίται του λόχου γεφυροποιών, βαρκάρηδες του Πειραιώς, της Σύρου, του Βόλου, νησιώται, παιδιά των έλληνικών παραλίων. Καί μόλις έπλησίαζαν εις την αντίπεραν όχθην, όπου συνωστίζετο μία όλόκληρος μεραρχία, μεθυσμένη και αυτή από το θέαμα της βάρκας και του κουπιού ύστερ' από τά βουνά και την έρημον, έπηδοσαν μέσα εις τους πάκτωνας φαντάροι και ύπαξιωματικοί διά ν' απολάυσουν και αυτοί «βάρκην». Το πράγμα ήρχιζε να γίνεται επι-

κίνδυνον. Οί πάκτινες θά ἐδούλιαζαν ἢ οἱ φαντάροι θά ἐπιπταν εἰς τὸν ποταμόν. Ἐνας ἀξιωματικὸς ἔδालε τις φωνές:

— Ἐ! ἐσεῖς! μὴν πλησιάζετε μὲ τις βάρκες σας πρὸς τὰ ἐδῶ, ἕσο νὰ γίνῃ τὸ γεφύρι! Διελύθη ἡ μεραρχία! Τ' εἶναι τοῦτο τὸ κακό!

Οἱ φαντάροι, ἐν τούτοις, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὴν ὄχθην. Ἰκέτευαν τοὺς «βαρκάρηδες»:

— Νὰ χαρῆς τὰ μάτια σου, συνάδελφε, ἔλα νὰ μῶ!

— Ἐνα γύρο μοναχά, ἀδελφάκι! Δυὸ κουπιές!

— Ἰσα μὲ τὴν Καστέλλα*, καπετάνιο! Ἰσα μ' ἐκεῖ μοναχά!

Ἐξαφνα εἰς τὸ ζωντανὸν πέλαγος τῶν φαντάρων, τὸ ὅποιον κατέκλυζε τὴν βορεινὴν ὄχθην, ἀνεκυμάτισε μία κίνησις. Ἐνας ὑποδεκανεὺς ἔσπρωξε τοὺς συνωστιζομένους, ἔστηλώθη εἰς τὴν ὄχθην καὶ ἔβροντοφώνησε:

— Τί φωνάζετε, βρέ; Ἐχεις ἐσὺ τὰ χαρτιά σου ἀπὸ τὸ Διμεναρχεῖο; Ὅρίστε μας!

Κῦμα γέλωτος ἔσκέπασε τὴν θορυβώδη ποταμιάν. Οἱ φαντάροι, ἀλλὰ καὶ οἱ «βαρκάρηδες», ἀνεκήρυξαν διὰ βοῆς λιμενάρχην τὸν ὑποδεκανέα, κατὰ τρόπον, ὁμολογουμένως, ὀλίγον ἀσεβῆ πρὸς τὸ ὑψηλὸν του ἀξίωμα.

— Ζήτω τοῦ κυρίου λιμενάρχα! Κύριε λιμενάρχα, σκούπισε τὴ μύτη σου! Ἀέρα, κύριε λιμενάρχα!

Ἐνας λοχίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἀγγαρείας διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν γαιοσάκκων καὶ τῶν «φακέλλων», ἐτραύηξε τὸν ὑποδεκανέα ἀπὸ τὸ μανίκι.

— Κόπιασε, κύριε λιμενάρχα, νὰ φτιάξης τοὺς «φακέλλους» σου!

Κανεὶς ἄλλος λιμενάρχης εἰς τὸν κόσμον δὲν συνέταξεν ὁμοίου εἶδους φακέλλους ἀπὸ δεμάτια καλαμιῶν.

1921.

Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον.

Παύλου Νιρβάνα.

ἌΟλα τὰ ταμεῖα εἶναι συμπαθητικά, δι' ἄσους ἔχουν νὰ λαμβάνουν. Ἰπάρχει ὁμως εἰς τὰς Ἀθήνας κ' ἓνα ταμεῖον, ἐξόχως συμπαθητικὸν καὶ διὰ τὸν ἀπλοῦν θεατῆν. Εἶναι τὸ ταμεῖον τῆς

θαλασσινῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ναυτικοῦ πένθους, τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον.

Ἐκεῖ, κάθε πρῶτην τοῦ μηνός, μαζεύονται τὰ μαῦρα φουστάνια, τὰ μαῦρα τσεμπέρια*, οἱ μαυρισμένες καρδιές. Ἀνεδαίνουον μὲ κόπον τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ καταστήματος τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους, σέρνονται μὲ ἀργά, πένθιμα βήματα ἕως τὸ κιγκλιδωμα τοῦ ταμείου, κι' ἐκεῖ ξεδιπλώνουν, μὲ τρεμουλιαστὰ δάκτυλα, ἓνα μαντηλάκι, βγάζουν μὲ κίνημα εὐλαθείας ἓνα κουρελιασμένο χαρτάκι, καὶ περιμένουν τὴν σειράν τους.

Νὰ πάρουν τί; Τὴ σύνταξιν! Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἄφησεν ὁ μακαρίτης! Ὁ μακαρίτης ποῦ τὸν ἔφαγαν τὰ κύματα, οἱ ρευματισμοί, τὸ παλιὸ κτύπημα, ὅταν ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλμπουρο*, οἱ χιλίες ἀρρώστειες, ποῦ χαρίζει ἢ τραχειὰ ζωὴ τοῦ θαλασσινοῦ.

Κι' ἀπλώνουν οἱ μαυροφόρες τὰ τρεμουλιαστὰ χέρια, καὶ παίρνουν ἓνα χαρτονόμισμα, δύο χαρτονομίσματα—πολὺ μικρὰ χαρτονομίσματα—, ἓνα ἀσημένιο νόμισμα, δύο νικελάκια, μιὰ χάλκινη πενταροῦλα. Τὰ μετροῦν, τὰ ξαναμετροῦν, σὰν νὰ εἶναι ἑκατομμύρια, τὰ τυλίγουν προσεκτικὰ καὶ τὰ δένουν κομπόδεμα στὸ ταπεινὸ, ξεφτισμένο μαντήλι, τὸ ὑγρὸ τις περισσότερες φορές ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν βουδῶν παραπόνων. Καὶ τί ἀριθμοί! Ἀριθμοί, ποῦ δὲν κάνουν βέβαια διὰ ταινίαν κινηματογράφου. Σύνταξις δρ. 5,75 — 8,40 — 12,30... Τὸ μέγιστον δριον τῆς συντάξεως δραχμαὶ 90, ποῦ τις παίρνουν ἓνας ἢ δύο ἀρχαῖοι ἐμποροπλοίαρχοι, καὶ τὸ κατώτερον δραχμαὶ 3,50, ποῦ τις παίρνουν ἀναριθμητὲς χῆρες κακοθανατισμένων ναυτῶν, νὰ... περάσουν τὸν μῆνα τους, ἓνα ὀλόκληρον μῆνα.

Καὶ ὁμοῦ νομίζει κανεὶς πῶς παίρνουν θησαυρούς! Κάθε δεκάρα καὶ κάθε πεντάρα, μέσα στὸ ταπεινὸ κομπόδεμα, εἶναι ὑπερήφανη, διότι ἔχει ἓνα προορισμὸν νὰ ἐκτελέσῃ. Θὰ γίνῃ ἀλευρί γιατὸ ψωμί τῶν παιδιῶν, φῶς γιατὸ νυχτέρι, κάρβουνο γιατὸ τζάκι. Ἴσως νὰ συμπληρώσῃ καὶ τὸ νοίκι τῆς καμαρούλας, ἴσως νὰ γίνῃ καὶ ἀπόθεμα γιατὸ προικιὰ τῆς κόρης. Πράγματα, ποῦ δὲν τὰ μαντεύει ἢ σοφία τῶν οἰκονομολόγων, ποῦ τὰ ξεύρει ὁμοῦ ἢ ἀνάγκη καὶ ἡ δυστυχία!

Εἶδατε ποτὲ πῶς εἰσπράττει ἓνας σοβαρὸς κύριος τὸ ἔνταλμα τῶν 20.000 δραχμῶν ἀπὸ τὸν κεντρικὸν ταμίαν τοῦ Κράτους; Μετρᾷ ἀξιοπρεπῶς τὰ χιλιοδραχμα καὶ τὰ πεντακοσιόδραχμα, τὰ

τοποθετεί εις τὸν χαρτοφύλακά του, χαιρετᾷ μὲ ψυχρὰν ἀξιοπρέπειαν καὶ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐπόμενον.

Ἡ γριουλα ἔμως, ποῦ εἰσπράττει τις 8,40, εἶναι γεμάτη ἀπὸ διαχύσεις πρὸς τὸν ταμίαν της :

— Εὐχαριστῶ, παιδί μου. Νὰ ζήσης, νὰ μᾶς τὰ ξαναδώσης!

— Νὰ ζήσης κι' ἐσύ, κυροῦλα.

— Αἱ! Πόσο ἔχω νὰ ζήσω, παιδί μου, ἀκόμα; Γρήγορα θὰ σᾶς σηκώσω τὸ βάρος...

Καὶ ὁ ταμίαις, γεμάτος τρυφερότητα :

— Ὅχι! νὰ ζήσης, κυρά μου, νὰ ζήσης, γιατί σὲ χρειάζομαστε ἀκόμα...

Ὁρισμένως τέτοιες τρυφερότητες δὲν τις συναντᾷ κανεὶς ἐκεῖ ποῦ μετροῦν τὸ χρῆμα. Ἀλλὰ τὸ χρῆμα, ποῦ μετροῦν ἐδῶ, δὲν εἶναι ἡ αὐστηρὰ καὶ σκυθρωπὴ δύναμις, ποῦ κινεῖ τὸν κόσμον. Τὸ χρῆμα τὸ διπλοποτισμένον ἀπὸ τὸν τρίμιον ἰδρώτα καὶ ἀπὸ τὰ ἱερὰ δάκρυα εἶναι τὸ χρῆμα ποῦ ξεφυλλίζεται σὰν κλωνὶ βασιλικοῦ, παρμένον ἀπὸ κάποιον Ἐπιτάφιον, σὰν κλαδί ἀπὸ βέργια, ποῦ ἐστόλισαν ἓνα Σταυρόν.

— Ἄς εἶναι συχωρεμένη ἡ ψυχοῦλα του, ἐκεῖ ποῦ βρίσκεται! Τόσπλα ἐγὼ ποτὲς πῶς θ' ἀξιώθῃ...;

Καὶ δάκρυα στάζουν στὸ ταπεινὸν τάλληρον, τὰ δάκρυα ποῦ δὲν ἀξιώθηκε ποτὲ νὰ ἰδῇ τὸ ὑπερήφανον χιλιόδραχμον.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία ποῦ βλέπω καθημερινῶς ἐδῶ! μοῦ εἶπε προχθὲς ὁ ταμίαις τοῦ Ἀπομαχικοῦ, ποῦ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἔγινε ποιητής.

Καὶ πῶς νὰ μὴ γίνῃ; Τὸ ὅτι δὲν ἔγινε καὶ καρδιακὸς εἶναι θαῦμα. Ὁρισμένως ἔμως δὲν μοιάζει μὲ κανένα ἄλλον ταμίαν. Εἶναι ταμίαις χωρὶς νεῦρα, χωρὶς συνοφρυώσεις, χωρὶς ἀνυπομονησίας, χωρὶς σκαιότητος. Ὅλη του ἡ ταμιακὴ ἀξιοπρέπεια ἐξητμήσθη ἐκεῖ μέσα. Εἶναι ὁ ταμίαις, ποῦ κουδεντιάζει, ποῦ ἀκούει περιττὰ πράγματα, ποῦ δέχεται καὶ ἀνταποδίδει εὐχάς, ποῦ σταμνᾷ τὸ μέτρημά του, γιὰ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ φιλοξενήσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον.

Ἐκλείσει τὸ ταμεῖόν του κι' ἐπῆρε τὰ κλειδιά του. Τί σημαίνει ἀν βρίσκεται στὸν διάδρομον καὶ ἀν ἡ σοῦπα του ἐκρῦψε; Ἡ καθυστερημένη γριουλα ἀναστενάζει;

— Ποῦ νὰ ξαναγυρίσω, παιδάκι μου, μιὰ ὥρα δρόμο ἢ κακομοίρα; Κάνε ἕνα ψυχικό, παιδί μου, νὰ συχωρευθοῦν. . .

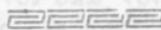
Καὶ ξαναγυρίζει καὶ ξανανοίγει τὸ ταμειόν του καὶ τὰ κατὰστικὰ του, γιὰ νὰ μετρήσῃ 8,40, ἕνα θησαυρόν, ποῦ τὸν περιμένουν πέντε νηστικά στόματα.

— Τὴν βλέπεις αὐτὴ τὴν γριουλά; μοῦ εἶπε. Τὴν εἶχα χάσει ἕνα χρόνο. Ἐξαφνα μοῦ παρουσιάσθηκε ἕνα πρωὶ νὰ πάρῃ μαζεμένα τὰ λεπτὰ τῆς χρονιάς. Τί νομίζεις πῶς εἶχε συμβῆ; Τὸ εἶχε τάξει; ν' ἀφήσῃ ἕνα χρόνο τῆ σύνταξή της γιὰ νὰ προικίσῃ τὴν ἐγγονή της. Καὶ τὰ πῆρε μαζωμένα, συντάξεις δώδεκα μῆνῶν, εὐτυχοσμένη πῶς ἔζησε νὰ κάνῃ τὸ τάξιμό της!

— Καὶ πόσα πῆρε ἀπάνω κάτω;

— Ἐξήντα δραχμές; τὴν ἄλλῃ μέρα ἔγινεν ὁ γάμος. . .

1917.

Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανοῦ.

Παύλου Νιοβάνα.

Εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Πειραιῶς ἐνεφανίσθη, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἕνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θράξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὄρδαὶ τοῦ Κεμάλ. Δὲν τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ πόδι του οἱ Τοῦρκοι Τσέτηδες. Ἦτο ἀπλούστιατα ἕνας ἀθῶρος σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὅποιον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστόν, οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Τοῦρκοι, τὸ λάστιχο ἑνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη, καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαγχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του. Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τριμερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εὗρηκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἕνα κλαδί δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδα-

ράκι του, τρομεροί πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποῦ ἀπέμεναν στὶς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαμε δύο τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνιωθε τώρα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὐρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῆ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιάς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποίου ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεῖει βιαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῆ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἡμπορεῖ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδούλευε πιά. Κατώπτευσε τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι μὲ τρομερὰ παιδιὰ, ποῦ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἕνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἄλλοῦ τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἕνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλήν, ὅπου γυναικοῦλες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκινουῦντο, μὲ ἕνα ὕφος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ἀδελφοὶ του, καὶ ὅτι ἡ αὐλή αὐτὴ δὲν ἦτο ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

—Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι' ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἕνα τέλειον βόλ-πλανέ*, τὸ ὅποῖον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὐρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλήν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῆ, ἔτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

* Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῆ ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἀσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιὰ. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοαὶ ἀγάπης τὸν ἐχουχούλισαν. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῆ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἔσκυφεν ἀποπάνω του, ὡς Θεῖα

Πρόνοια. Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν.

—Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἐχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ὡς ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλά τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἓνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

—Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολὺ. Ὅταν γίνω καλά, θάρθῶ νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὄρατο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-τσίου!

Δύο τρυφερὰ χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδεσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάισαν, τὸν ἐπότισαν, καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερὰ, ὡς νὰ μὴν τῆς ἐφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλῃ καὶ ἀπέραντῃ γῆ.

1922.

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Α'. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ.

Ἡ κοιλάς τοῦ Πηλατανεῖᾶ.

Σπυρίδωνος Παγανέλη.

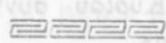
Θελκτικωτάτη εἶναι διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ἡ ἐπιμήκης αὐτῆ κοιλάς.

Λόφοι χλοάζοντες ὑφούνται ἐκεῖ, καὶ κῆποι ἀνθοσκεπετεῖς, καὶ ἀγροὶ πεφυτευμένοι ἐκτείνονται παρὰ τοὺς πρόποδος τῶν ὀραίων λοφίσκων καὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἔστις μὲ γλυκύν, ἥσυχον

κελαρυσμὸν φέρεται ἀπὸ τῆς μεσημέριας ἐκβάλλων εἰς τὸ κρη-
 τικὸν πέλαγος, θαψιλῆς καὶ ἀείρρους. Κελαρῦζει ὁ ῥύαξ, ἀφρί-
 ζει, κρημνιζόμενος ἀπὸ μικροῦ τινος ὕψους, προσκρούει εἰς κορ-
 μὸν δένδρου παρασυρθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων του, σχηματίζει βρα-
 χίονας, νηπίδια, διώρυχας, καὶ κυλίνεται κρυσταλλώδης καὶ διαυ-
 γέστατος ἐπὶ τῆς κοίτης του, ἀποτελῶν φλοίσβον γλυκύν. Τὰ
 δροσερὰ ὕδατά του ἐδῶ μὲν κινουσι παρόχθιον ὑδρόμυλον, ἐκεῖ,
 προχείρως διοχετευόμενα, ἀρδεύουσι τοὺς ἀραβοσίτους καὶ πε-
 ραιτέρῳ ἔτι τὰς ἄλλας φυτείας τῶν χωρικῶν. Πλάτανοι γηραιαί,
 τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους τῶν ὀπίστων περιβάλλουσι κισσοί
 χλοεροὶ καὶ ἄλλα ἐρπυστικά εἶδη φυτῶν, ἐκτείνουσι τὰς ρίζας
 των εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἐνῶ ὑπερθεὶν ψιθυρίζουσι τὰ φυλλώ-
 ματα αὐτῶν σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ διὰ τοῦ ψιθύρου αὐτῶν
 συμπληροῦσι τὴν ἁρμονικὴν ἐκείνην τοῦ ἡδέως φλοίσβου μουσι-
 κῆν. Ἄκμαία βλαστάνει καθ' ἕλην τὴν κοιλάδα ἢ ἄμπελος, ἢ
 ῥοδοδάφνη, ἢ λεμονέα, ἢ πορτοκαλέα καὶ ποικίλα ἄλλα εἶδη
 ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐδῶ φαίνονται πλανώμεναι ἀγέλαι βοῶν
 ἐκεῖ παρέρχονται διὰ τῶν ὀρέων ποίμνια προβάτων, καὶ κατε-
 σπαρμέναι, ἐν εὐθύμῳ σκιρτήσῃ, εἰς τὰς ἀποτόμους ἄκρας καὶ τὰ
 ὕψη τῶν βουνῶν φαίνονται βόσκουσαι αἰγες. Συρίζει τὸν αὐλὸν
 αὐτοῦ ὁ αἰπόλος ἄδει ἄσμα πολεμικὸν ὁ ποιμὴν, καθήμενος
 παρὰ τὴν ρίζαν γηραιᾶς ἐλαίας, λιγέως ψάλλουσιν εὐστομοὶ αἱ
 ἀηδόνες καὶ τὰ ἄλλα πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κεκρυμμένα ὑπὸ τὰ
 πυκνὰ τῶν δένδρων φυλλώματα. Αὖραι εὐώδεις καὶ δροσεραὶ
 πνέουσιν ἡδέως διὰ τῆς κοιλάδος. Τὰ Λευκὰ Ὀρη ὑψοῦνται μεγα-
 λοπρεπέστατα εἰς τὸ βάθος τοῦ ὠραίου σκηνογραφήματος, καὶ ἡ
 θάλασσα ἐν ἐπιβλητικωτέρῳ ἔτι μεγαλοπρεπεῖᾳ ἐκτείνει ἀπωτέρῳ
 τὰς κυανᾶς ἀτελευτήτους ἐκτάσεις της.

Ὁ ὀφθαλμὸς τέρπεται βλέπων καθηδύνεται ἀπὸ τὸν διπλοῦν
 ψιθυρον τῶν φύλλων καὶ τοῦ ὕδατος ἢ ἀκοή, μεθύει ἢ ὀσφρησις
 ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀνθέων, καὶ ἀκόρεστον εὐρύνεται τὸ
 στήθος, ὅπως εἰσπνεύτῃ τοῦ βουνοῦ τὸν εὐωδιάζοντα ἀνεμον καὶ
 τῆς θαλάσσης τὴν αὖραν.

1889.

B) ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.

Καταιγίς.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορά τοῦ ἀνέμου, ὡς γνωστόν, ποικίλλει. Κάποτε φυσᾷ πράως καὶ κάποτε ὀρμητικώτατα ὁ ἄνεμος. Κάποτε ἐπιπνέει ὡς μαλακὸς ζέφυρος καὶ ἀπαλὴ αὔρα, θωπεύουσα τὰ κολπούμενα ἰστία τῆς λέμβου καὶ τοὺς κομώντας στάχους τῶν ἀγρῶν, καὶ κάποτε ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ ἄγριος ὡς «Εὖρος καὶ Νότος, καὶ Βορρᾶς αἰθρηγενέτης*», ὡς Σιμοῦν* καὶ ὡς Χαμσί*, ὡσεὶ ἐπήρχετο ν^ο ἀναμοχλεύσῃ τὸ σύμπαν ἐκ θεμελίων αὐτοῦ. Καὶ τότε ἔχομεν τὰς καταιγίδας καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰς λαίλαπας, τὰ φοβερὰ αὐτὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἵσταται περιδεῆς καὶ συντετριμμένος.

Καὶ βεβαίως. Διότι οὐδαμοῦ ἀλλαγῆ ἀναφαίνεται παραστατικώτερον ἢ δύναμις τοῦ Ἑλ Σχδαί, τοῦ ἐπὶ πτερούγων ἀνέμων διὰ τῆς πλάσεως παρερχομένου, εἰμὴ ἐν τῇ λαίλαπι καὶ τῇ καταιγίδι. Ἡ ὄψις τοῦ παντὸς αὐτοστιγμὴ ἀλλοιοῦται. Τὰ μόρια τοῦ ἀέρος εὐρίσκονται ἐν ἀναβρασμῷ. Τὰ νέφη πυκνοῦνται καὶ πυκνούμενα ἀποκλείουν τοῦ ὥραίου οὐρανοῦ τὰς πύλας. Τὰ πτηνὰ ἀνήσυχα φεύγουν. Τὰ θηρία περίτρομα καταφεύγουν εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ὡσεὶ προαιθανόμενα τὴν ἐπερχομένην συμφορὰν. Δυσσώδης διὰ μέσου τοῦ δάσους ὁ ἄνεμος ἐφορμᾷ, καὶ τὰ μεγάλα δένδρα ὡς κάλαμοι γονυκλιτοῦν ἐμπρὸς του. Ἡ θάλασσα μαυρίζει ὡς στύγιον* ὕδωρ. Ὁ ὠκεανὸς ἀνασπᾶται ἐκ τῶν ἐγκάτων. Τὰ κύματα ὑψοῦνται ὡς ὄρη, διανοίγοντα κάτωθεν τῶν μυρία μνήματα. Οἱ βράχοι συγκλονίζονται καὶ μετατίθενται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θαλασσῶν. Ἰδὲ πῶς αἱ ἀστραπαὶ διασχίζουν τὴν πλάσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὡς ἡ φλογίγη ῥομφαία τοῦ Ἄρχαγγέλου! Ἄκουσον πῶς σμερδαλέα ἀντηχοῦν τὰ τηλεδόλα τοῦ Ὑψίστου εἰς τοὺς οὐρανοὺς! Παρατῆρει πῶς πίπτουν πυρίκαυστα τὰ ὑπερήφανα κτίρια ὑπὸ τὰς δίδας τῶν κεραυνῶν του! «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύι. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Φωνὴ Κυρίου συσελιόντος ἔρημον».

Ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνας ὁ ἁμαρτωλὸς ἀναλογίζεται τὴν δευτέραν κρίσιν καὶ τρέμει. Τῷ φαίνεται ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος

φαύει τὸν αὐχένα του διὰ τοῦ ξίφους του. Ἀναμετρᾷ τὰς ἀμαρτίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέφερε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Δικαίου Κριτοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν μηδαμινότητά του, ἣν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς κρατεῖ ὁ Μεγαλοδύναμος. Καὶ συνέρχεται. Καὶ προσεύχεται. Καὶ τύπτει ὡς ὁ τελώνης τὰ στήθη.

1910.

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.

Α') ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου.

Ἱ. Δημητριάδου.

Μετὰ μακρὸν σιδηροδρομικὸν ταξίδιον ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλος εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ προορισμοῦ μας, μικρὰν πολίχνην εἰς τὰ Ἀλλεγάνεια ὄρη. Εἶχομεν πληροφορηθῆ ὅτι εὕρισκοντο ἐκεῖ πολλὰ ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, πωλούμενα ὑπὸ συμφέροντας ὄρους, καὶ τοῦτο μᾶς προσέλκυσε.

Ἡ πολίχνη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁδῶν, ὧν ἡ κεντρικὴ μεγάλη ὁδὸς ἔχει τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου¹. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ οἰκίαι εἶναι διεσπαρμέναι ἀραιῶς ἐν μέσῳ κήπων. Διακρίνομεν μερικὰ ὠρατὰ ἵκτιρια, ἀξιόπρεπες ταχυδρομεῖον, καλὸν δημοτικὸν σχολεῖον, μίαν «Ἀκαδημεῖαν», ἥτοι ἀνωτέραν πρακτικὴν σχολὴν πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα πολυτελέστατα, τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ στολίσουν οἰανδῆποτε κεντρικὴν ὁδὸν μιᾶς μεγαλοπόλεως, τέσσαρας ἢ πέντε ἐκκλησίας διαφόρων θρησκευμάτων, καὶ πολλὰς κομψὰς ἰδιωτικὰς ἐπαύλεις. Τέλος καταλύομεν εἰς τὸ ἕτερον τῶν δύο ξενοδοχείων.

Ἔλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τὰ εὔρομεν εἰς πόλιν 1500 μόνον κατοίκων. Ταχέως ὁμως ἐνόησα ὅτι ἡ πόλις ὀλόκληρος εἶναι κυρίως

(¹) τῶν Ἀθηνῶν, ἣτις ἔχει μῆκος μὲν 1000 περίπου μέτρων, πλάτος δὲ 30.

μόνον τὸ διοικητικόν, ἐμπορικόν, σιδηροδρομικόν, ταχυδρομικόν καὶ βιομηχανικόν κέντρον εὐρείας περιφέρειας, ὅπου χιλιάδες εὐπόρων γεωργῶν κατοικοῦν διεσπαρμένοι ἀνά τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς μονήρεις ἐπαύσεις των. Εἶναι δηλαδή πόλις, τῆς ὁποίας οἱ κυρίως πολῖται κατοικοῦν ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξοχὴν δι' ὅλου τοῦ ἔτους.

Τὴν πρώτην ἑσπέραν μετὰ τὴν ἀφιξίν μου εἰς τὸ «χωριό μου» ἐξηλθον εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἀντιληφθῶ τὴν νυκτερινὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Οἱ φανοὶ τοῦ ἀεριόφωτος καὶ αἱ λαμπρῶς φωτισμέναι προθῆκαι τῶν ἐμπορικῶν ἔρριπτον ἄπλετον φῶς ἐπὶ τῆς λευκῆς χιόνος καὶ οἱ κρύσταλλοι τῶν πάγων ἐλούοντο εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξέπεμπον ζωηρὰς ἀκτῖνας.

Αἱ θύραι ἠνοίγοντο καὶ ἐξήρχοντο εἰς τὸν δρόμον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ περισσότεροι νέοι καὶ νεάνιδες. Ὅλοι διηυθύνοντο πρὸς μίαν διεύθυνσιν. Ποῦ ἄρά γε μεταβαίνουν; Θέατρον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ χωριόν, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκκλησίαι ἔκειντο σιωπηλαὶ καὶ σκοτειναί.

Ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω δύο νεάνιδας, αἱ ὁποῖαι ἐπεριπάτουσαν μὲ βῆμα ταχὺ καὶ σχεδὸν ἔτρεχον ὀλοταχῶς, προφανῶς διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἔφθασαν πρὸ μεγάλου ὠραίου κτιρίου μὲ ρυθμὸν ἑλληνικόν, χωρὶς νὰ σταματήσουν, ἀνῆλθον τὴν εὐρεῖαν κλίμακα, διέσχισαν τὴν εὐρεῖαν ὑπὸ στύλων ὑποδοσταζομένην στοᾶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φωτόλουστον εἴσοδον.

Πλήθος νέων καὶ νεανίδων εἰσῆρχετο. Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τοὺς παρακολουθήσω, μὴ γνωρίζων ἂν εἶναι ἐλευθέρᾳ ἢ εἴσοδος. Κατόρθωσα ὅμως νὰ εὕρω κατάλληλον θέσιν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον, ὁπότεν ἔρριψα περίεργον βλέμμα διὰ τῶν κρυσταλλίνων παραθύρων. Εἶδα μέγαν θάλαμον μὲ μακρὰς τραπέζας καὶ ἀναπαυτικὰ καθίσματα. Ἐκεῖ ἐκάθηντο σοβαροὶ καὶ σιωπηλοὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἡρεμίαν τῶν Ἀμερικανῶν οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες καὶ ἀνεγίνωσκον βιβλία· ἄλλοι εἶχον ἔμπροσθέν των χάρτας γεωγραφικοὺς καὶ διάφορα σχεδιαγράμματα. Ἐνόησα· τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωρίου. Καθὼς ἔμαθα κατόπι, κάποιος ἑκατομμυριοῦχος, ἔλκων τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ χωρίου, τὸ εἶχε προικίσει διὰ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου, τοῦ ὁποίου οἱ θάλαμοι, κατάφωτοι καὶ καταλλήλως θερμαινόμενοι, ἀποπνέουν χλιδὴν καὶ εὐμάρειαν.

Ἐκάστην ἑσπέραν γίνεται ἡ κάθοδος πολλῶν κατοίκων εἰς τὴν

Βιβλιοθήκην. Ἡ μικρὰ ἐκεῖνη δεσποινίς, ἡ ὅποια μίαν ὀλόκληρον μακρὰν ἡμέραν ἴστατο ὀρθία εἰς τὸ ἐμπορικὸν ὡς πωλήτρια, μετὰ τὸ ἐσπερινὸν δεῖπνόν της συναντᾷ τὴν φίλην της, τὴν ἐργαζομένην ὡς στενογράφον εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀμφοτέραι σπεύδου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὁ ζωηρὸς ἐκεῖνος παῖς, ὅστις ἔδην τὴν ἡμέραν ὠδήγει τὴν ἄμαξαν ἐνὸς παντοπώλου, διανέμων τὰ ψώνια εἰς τοὺς πελάτας, τοὺς ψωνίζοντας τηλεφωνικῶς, «ξεξεύει» τοὺς ἵππους του, ἐνδύεται καθαρὰ, συναντᾷ τὸν φίλον του ὁμήλικα, τὸν βοηθὸν τοῦ πεταλωτοῦ, καὶ ἀμφοτέροι σπεύδου πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην, μὲ σημειωματάριον καὶ μολυβδοκόνδυλον ἀνὰ χεῖρας. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπηρέτρια τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ὁ δημοδιδάσκαλος, ὁ κουρεύς, ὅλοι τέλος φοιτῶσιν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὅλοι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ προάγωνται ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας εὔρον ἕνα γεωργόν, ὅστις ἔστερξε νὰ μᾶς δεχθῆ ὡς οἰκοτρόφους εἰς τὸ κτῆμά του. Σκοπὸς μας ἦτο νὰ ζήσωμεν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς τὴν ἐξοχὴν πλησίον γεωργοῦ, διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ πλησίον πῶς γίνονται ἐδῶ αἱ γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ἐπράξαμεν, διότι ἐπρόκειτο μὲ τὴν ἡσυχίαν μας ν' ἀποφασίσωμεν περὶ ἀγορᾶς κτήματος καὶ γεωπονικῆς ἐπιχειρήσεως.

Μίαν πρῶτην λοιπὸν ἦλθεν ὁ χωρικός οὗτος—Μπιλ ὀνομάζεται—μὲ τὸ μέγα φορτηγὸν ἔλκηθρόν του, καὶ ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν ἐξοχὴν, καλὰ κουκουλωμένοι, ἐννοεῖται, μὲ τὰ χονδρότερα ἐκ τῶν χονδρῶν ἐπανωφορίων μας. Διήλθομεν πλησίον παγωμένου ποταμοῦ, ὅστις ἐσχημάτιζε μέγαν παγωμένον καταρράκτην. Ὡς βράχοι ἡμιδιαφανεῖς ἐκ κρυστάλλου, ἄλλου κυανοῦ, ἄλλου ῥοδόχρου, ἄλλου χρυσοπρασίνου, ἐφαίνοντο αἱ παγωμέναι μᾶζαι τῶν κρεμασμένων πάγων, καὶ ὡς γιγάντιοι ἀδάμαντες ἐξέπεμπον ἀκτῖνας φωτεινὰς ἐξ ἀντανακλάσεως τοῦ ἡλίου. Κάτωθεν τοῦ καταρράκτου, ὅπου ὁ ποταμὸς σχηματίζει πλατεῖαν λίμνην, ἔτρεχον νέοι καὶ νέαι ἐπὶ τῆς παγωμένης ἐπιφανείας, ἡ μᾶλλον ἐπαγοδρόμουν διὰ παγοπεδίλων, διαγράφοντες ὥραϊας καμπύλας ἐπὶ τοῦ πάγου. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Μπιλ καὶ ἐσταματήσαμεν πρὸ μεγάλης λευκῆς οἰκίας.

Ὁ Μπιλ εἶναι, ὡς λέγουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, «ἀπλοὺς γεωργός». Ἔχει ἐν μόνον ζευγὸς ἀροτριῶντων ἵππων, μὲ τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖ τοὺς ὀλίγους καὶ ὄχι πολὺ γονίμους ἀγρούς του. Ἔχει

10—12 ἀγελάδας, σχετικῶς μικροσώμους, ἀξίας 200 δραχμῶν ἑκάστην, τὰς ὁποίας διατηρεῖ κατὰ τοὺς μακροὺς ἑπτὰ χειμερινοὺς μῆνας ἐντὸς τοῦ στάβλου, καὶ κατὰ τοὺς βραχεῖς πέντε θερινοὺς μῆνας ἐντὸς τῆς χορτονομῆς του.

Μὲ τόσα μόνον κτήνη ἀροτριῶντα ὑπέθεσα ὅτι θὰ τὸν εὖρω κατοικοῦντα εἰς πενιχρὸν χωριατόσπιτο, ὡς πτωχὸν γεωργόν. Παρὰ προσδοκίαν εὐρέθην εἰς εὐρύχωρον οἶκον, καλῶς ἐπιπλωμένην. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν του ἔκαιεν ὠραία θερμάστρα, πλησίον τῆς ὁποίας ἦτο ἀναπαυτικὸς καναπές. Τὰ παράθυρα ἔχουν μονοκόμματα μεγάλα τζάμια· πρὸ αὐτῶν μικρὰ κομψὰ τράπεζαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θάλλουν διάφορα ἄνθη καὶ πρασινίζουσιν κομψὰ πτέριδες· μικρὰ χρυσοφάρα δίδουν ζωὴν εἰς τὸν κομψὸν ἀνθῶνα. Ἡ αἴθουσα ἔχει ἀνάκλιντρα, βαρῦτιμα παραπετάσματα καὶ πιάννα καὶ λάμπαν καλλιτεχνικὴν μὲ ἀνάγλυφα· τέλος δλα τὰ στοιχεῖα τὰ δεικνύοντα πολιτισμὸν καὶ καλοπέρασιν.

Τὸ ἀπόγευμα ἔκαμα μετὰ τοῦ Μπιλ μικρὴν περιοδείαν ἀνὰ τὸ κτῆμά του.

— Πῶς τὰ ἑκαταφέρατε νὰ ζῆτε καλὰ μὲ τόσα στρέμματα γῆς καὶ ὀλίγας ἀγελάδας ;

— Διότι δὲν πληρώνομεν ἡμερομισθία.

— Καλὰ ποῖος θερίζει ; ἡμπορεῖ εἰς γεωργὸς νὰ θερίζῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὅσα ἔσπειρεν ἐπὶ μῆνας ;

— Μάλιστα· ἔχω δέτην, ἦτοι θεριστικὴν μηχανήν.

— Πόσον κοστίζει ;

— 150 δολλάρια*.

— Καὶ ποῖος ἀλωνίζει ;

— Ἔρχεται ἐργολάβος μὲ ἀτμομηχανήν.

— Καὶ ποῖοι βοηθοῦν εἰς τὸν ἀλωνισμόν ;

— Μιὰ δεκαριά γείτονες σχηματίζουν «παρέαν» καὶ ἀλωνίζουν σήμερον εἰς τοῦ Α, αὔριον εἰς τοῦ Β, καὶ οὕτω καθεξῆς.

— Εὖγε ! Αὐτὸ θὰ εἰπῇ πνεῦμα συμπράξεως. Καὶ ποῖος ἀρμέγει τὰς ἀγελάδας ;

— Ἐγώ, ἡ γυναῖκά μου, τὰ τέκνα μου.

— Ποῖος φορτώνει τὸν σανόν, τὸ ξηρὸν χόρτον ;

— Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πάντοτε.

Τὰς πρώτας ἡμέρας εἶχα συχνὰ τὸ συναίσθημα ὅτι διατελῶ εἰς μαγευμένον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον παντοδύναμος μάγισσα διὰ

μαγικῆς ράβδου μεταβάλλει ἐκάστοτε τὸ περιβάλλον ἀποτόμως καὶ κατὰ βούλησιν.

Ἴδου ἓν παράδειγμα. Μίαν Κυριακὴν τί συνέβη; Εἶχομεν ἀπογευματινὴν συναναστροφὴν. Ἐφθασαν οἱ γείτονες γεωργοὶ ἐπὶ ἀμαξῶν,—ὄχι κάρρων, ἀλλ' ὠραίων ἀμαξῶν πολυτελείας. Ἡ «νοικοκυρὰ» ἦτο ἐνδεδυμένη μαῦρον μεταξωτὸν φόρεμα, αἱ ἐπισκέπτριαι εἶχον καπέλλα μὲ πτερὰ καὶ μὲ ἄνθη, τοῦ τελευταίου συρμοῦ, αἱ δεσποινίδες ἦσαν μὲ ἀνοικτὰς ροδόχρους καὶ λευκὰς περιβολάς, ὁ Μπίλ μὲ ρεδιγκόταν. Λεπτὸν ἄρωμα ἐπλήρου τὴν αἴθουσαν, ἡ συναναστροφή ἦτο εὐχάριστος, ἡ ὁμιλία προέβαιεν ἀκατάσχετος, δύο γεροντότεροι κύριοι ἔπαιζαν σκάκι*, εἰς νέος καὶ μία νέα μᾶς ἔτερπαν δι' ἄσματος διψήνου, μία δεσποινὶς τοὺς συνώδευεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἐγὼ ἔπινα τὸ τσάι μου ἐκλέγων μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν γλυκυσμμάτων, τὰ ὅποια προσεφέροντο ἐν ἀφθονίᾳ. Ἄλλοι μετέβαινον εἰς τὸν «μπουφέ», ὅπου ὑπῆρχον ὑλικώτεραι ἀπολαύσεις: χοιρομήρια, τυριά, σαλάμια καὶ ἀφρώδης οἶνος μηλίτης.

Ἡ συναναστροφή ἦτο εἰς τὸν κολοφῶνά της καὶ ἡρώτων τὸν ἑαυτὸν μου διὰ χιλιοστὴν φορὰν πῶς συμβιδάζονται αὐτὰ τὰ μεγάλα, αὐταὶ αἱ τουαλέτται, αὐτὰ τὰ βερνικωμένα τῆς ὥρας ἀμάξια, τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ἀργυροῦν κουταλόγι: τοῦ τσαγιοῦ μὲ «ἀπλοὺς γεωργούς». Αἴφνης μία γραῖα ἐσηκώθη ὑψώουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ μέγα βαρύτιμον ὠρολόγιον τοῦ τοίχου. Ἐγνώριζα ἤδη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ προφέρῃ τὴν μαγικὴν λέξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὅλη ἡ σκηνὴ θὰ μετεβάλλετο ἀποτόμως. Καὶ τῷ ὄντι τὴν εἶπε—σᾶς τὴν μεταδίδω νὰ τὴν γνωρίζετε καὶ σεῖς—λοιπὸν ἡ γραῖα μὲ τὸν λιᾶ* τὸν φιόγκον εἶπε: *Μίλκιν τάεμ'* καί...

Ἡ σκηνὴ μετεβλήθη ἀποτόμως: οἱ προσκεκλημένοι ἐν βίᾳ εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀμάξια καὶ ἀπῆλθον· ἡ νέα μὲ τὸ λευκὸν ἔνδυμα ἀπέβαλε τὴν ἀγγελικὴν περιβολὴν της, ἐφόρεσεν ἐν ζευγος ὑποδημάτων λερωμένων καὶ ἐν παμπάλαιον σχισμένον φόρεμα τῆς γιαιγιάς της· ὁ Μπίλ ἀφήρησε τὴν ρεδιγκόταν του καὶ τὰ ὑψηλὰ περιλαίμια καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐφόρεσεν εὐτελῆ μπλουζαν*. Ὅλοι ὄσοι δὲν εἶχον φύγει μετεμορφώθησαν ἀναλόγως. Ἐκλείσαν αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἤνοιξαν αἱ θύραι τῶν στάδλων· ἕκαστος ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας ἓνα κουδᾶν καὶ ἤρχισε ν' ἀρμέγη. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ προσκεκλημένοι μᾶς ἐγκατέλειψαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐκαστος καὶ ἐκάστη σπεύδει εἰς τὰ ἴδια, ἀποβάλλει τὴν ἐορτάσιμον περιδο-
* Ἀλεξ. Γ. Σαροῦ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου 4

λήν, ἐνδύεται ὡς σταυλίτης καὶ ἀρχίζει τὸ ἄρμεγμα. Σημαίνουν γὰρ αἱ μαγικαὶ λέξεις *μίλλιν τάεμ* «καιρὸς δι' ἄρμεγμα». Μετὰ δὲ τὸ ἄρμεγμα αἱ μὲν κυρίαὶ καὶ αἱ δεσποινίδες πλένουν τὰ πιάτα, οἱ δὲ κύριοι ταγίζουν τοὺς ἵππους καὶ καθαρίζουν τὴν κόπρον τῶν στάβλων.

*Ἐπειτα ἀκούεται δευτέρα μαγικὴ λέξις, ἀνακουφιστικὴ ταύτην τὴν φοράν. Κάποιος ἐρωτᾷ τὸν οἰκοδεσπότην δειλά-δειλά: «Θροῦ»; Καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ στεντορεῖα τῇ φωνῇ «Θροῦ!». Αὐτὸ θὰ εἴπῃ «εἰτελείωσε». Καὶ ἰδοὺ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων καὶ οἱ νοικοκυρεοὶ ἐνδύονται ἐκ νέου τὰ καλά των, τινὲς ἐκ τῶν ἀπελθόντων ἐπιστρέφουν, ἀνοίγουν ἐκ νέου αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν, καὶ ἡ συναναστροφή ἐξακολουθεῖ μέχρι βαθείας νυκτός.

Οἱ γεωργοὶ τοῦ τόπου τούτου ἔχουν ῥιζωμένην τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶναι σπουδατοὶ ἄνθρωποι. Ἔχουν ἵππους ἀξίας δύο χιλιάδων δραχμῶν τὸ ζεῦγος εἰς τὴν ἀμαξάν των, τὰ ἐπιπλά των εἶναι στάϊλι, ἦτοι μὲ ρυθμὸν καλλιτεχνικόν. Ἀλλὰ μὲ ὄλην αὐτὴν τὴν εὐμάρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖτε νὰ προσθέσετε καὶ δύο τρία εἰκονογραφημένα περιοδικὰ διὰ πνευματικὴν τροφήν μεγάλων καὶ μικρῶν, γνωρίζουν νὰ ἐργάζωνται ὅπου πρέπει.

Κυρίους εὐπόρους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα δειπνήσει εἰς τὸ πρῶτον ξενοδοχεῖον τῆς πρωτευούσης τῆς κομιτείας*, τοὺς ἐπανεῖδα τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ἀγρόν, φορτώνοντας κόπρον καὶ λιπαίνοντας τὰς ἰδιοκτησίας των ἰδιοχείρως. Τοῦτο δὲν θεωρεῖται διόλου ἄτοπον ἢ προσβλητικόν.

Τοῦναντίον, ἂν τις τῶν ἐνταῦθα γαιοκτημόνων ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν «ἄριστοκράτην», δηλ. ν' ἀπέχη πάσης ἰδιοχείρου ἐργασίας, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς μεγαλομανῆς καὶ θὰ περιεφρονεῖτο ὡς «ἄχθος ἀρούρης*».

Καὶ αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Συμπολιτείας ἀκολουθεῖ τὴν «μόδαν», ὥστε, ὅταν εἶναι εἰς τὸ κτήμιά του καὶ εὐκαιρῇ, προτιμᾷ ἀντὶ πάσης ἄλλης σωματικῆς ἀσκήσεως νὰ ἐργάζεται ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης, φορτώνων σανὸν καὶ ἐκτελῶν ἄλλας γεωργικὰς ἐργασίας, εἴτε ἐκ κλίσεως, εἴτε ἐξ ἀδραφροσύνης πρὸς τοὺς γεωργοὺς ἐκλογεῖς του.

Θαυμάσια εἶναι τὰ δάση τοῦ ὄρειου τούτου διαμερίσματος. Ὑψηλαὶ πεῦκαι καὶ ῥαδινὰ ἐλάται παράγουν πολῦτιμον ξυλείαν,

μεγαλοπρεπείς δξυαί έξωραΐζουν τούς λόφους, αλλά πρό παντός τὰ σακχαρόδενδρα έπροκάλεσαν τήν περιέργειάν μου. Είς άλλους χρόνους ταύτα άπετέλουν συνεχή δάση, καλύπτοντα όλην σχεδόν τήν χώραν· αλλά και σήμερον έκαστον κτήμα περιλαμβάνει δάσος έκ τών χρησίμων τούτων δένδρων, τά όποια παρέχουν άφ' ένός τήν καύσιμον ξυλείαν, τήν τόσον άπαραίτητον διά τούς μακρούς και δριμείς χειμώνας, άφ' έτέρου δέ τó πολύτιμον «σφενδαμνοσάκχαρον».

Τó σακχαρόδενδρον (σφένδαμνος ó σακχαροφόρος) είναι ώρατον ύψηλόν δένδρον, τοϋ όποίου τά φύλλα όμοιάζουν κάπως με πλατανόφυλλα. Τó κομψόν σχήμά του, ή κανονικότης τής στεφάνης του τó καθιστούν κατάλληλον διά δενδροστοιχίας.

Άλλά τó ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν του είναι ó σακχαροϋχος χυμός του. Τήν άνοιξιν, όταν ήμέραι θερμαί έναλλάσσωνται με παγεράς νύκτας και οί όφθαλμοί τοϋ δένδρου άρχίζουν νά «φουσκώνουν», οί γεωργοί συνηθίζουν νά άνοίγουν όπας μικράς εις τόν κορμόν και νά θέτουν κάτωθεν αυτών κατάλληλα δοχεΐα. Τότε έκ τής πηγής έκρέει ó χυμός τοϋ δένδρου, ύγρόν, τó όποιον περιέχει περίπου 4% σάκχαρον. Ό χυμός οϋτος καταλλήλως συλλεγόμενος και έξατμιζόμενος σχηματίζει πυκνόν σιρόπιον, τó όποιον χρησιμοποιείται άντι μέλιτος, τόσον μάλλον καθ' όσον έχει ειδικόν άρωμα μελιτώδες και γεϋσιν ευχάριστον. Όταν τó σιρόπιον συμπυκνωθῆ έπί τοϋ πυρός (προσεκτικώς έννοείται), ευκόλως άποκρυσταλλούται και σχηματίζεται είδος καραμέλας λίαν ευγεύστου. Ένῶ τó σάκχαρον τών τεύτλων και άλλων σακχαροφόρων φυτών έχει ανάγκην καθαρισμού διά νά γίνεται έδώδιμον, τó σφενδαμνοσάκχαρον τούναντίον χρησιμοποιείται πάντοτε εις τήν φυσικήν του κατάστασιν.

Έκ δάσους 40 στρεμμάτων δύναται τις, αν έχη τά άπαιτούμενα δοχεΐα και έργαλεία, νά παράγη έτησίως μέχρι 500 δραχμών αξίας σάκχαρον, δηλαδή ó γεωργός έδώ έκ μόνων τών σακχαροδένδρων του δύναται νά έχη εισόδημα τόσον, όσον πολλοί πτωχοί γεωργοί έν Ελλάδαδι έχουν έξ όλης τής καλλιέργειας των!

Και έν τούτοις ούτε τó σακχαρόδενδρον δέν δύναται νά έξηγήση τήν προφανή οικονομικήν ευμάρειαν τών γεωργών έδώ.

Υποθέτω ότι οί κύριοι παράγοντες τής ευμαρείας των είναι οί εξής:

Έν πρώτοις, ή αγάπη, όπως είδομεν, τής έργασίας.

Ἐπειτα τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον, καίπερ δριμύ καὶ δυσάρεστον, εἶναι ὑγιεινότερον (διὰ τοὺς γεωργοὺς τοῦλάχιστον), καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐργάζωνται ὑπερανθρώπως ὅπου καὶ ὅταν χρειάζεται. Οἱ εὐτυχεῖς αὐτοὶ θνητοὶ ἐξ ἀκοῆς μόνον γνωρίζουν τοὺς τρομεροὺς πυρετοὺς, τοὺς μαραινοντας τοὺς γεωργοὺς ἄλλων μερῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τρίτον λόγον πιστεύω ὅτι τὸ πνεῦμα τάξεως καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐδαιμονίαν. Οὐδεὶς ἐδῶ παραπονεῖται κατὰ τῶν ἀγροφυλάκων, διότι ἀγροφύλακες δὲν χρειάζονται, καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχουν· οὐδεὶς κατηγορεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δικηγόρους, διότι οὐδεὶς λαμβάνει ἀνάγκην αὐτῶν. Ὁ λόγος τῆς εὐτυχοῦς ταύτης καταστάσεως εἶνε ἀπλούστατος : δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἀγροζημίαι, οὔτε ζυφοκλοπαί, οὔτε φυγόμενοι, οὔτε λησταί. Καὶ δὲν ὑπάρχουν, διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου, εἴτε ἕνεκα στερεῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἴτε ἐξ ἀνατροπῆς, ἀποστρέφονται τὴν ἀδικίαν.

1908.

B) ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ.

Ἡ πρώτη δοκιμὴ.

Σπύρου Μελά.

Πρὸ τῆς καπνοδόχου, εἰς τὸ γεῖσον τῆς στέγης, ἐπρόβαλεν ἕνα κεφαλάκι, ἕνα ῥάμφος, καὶ δύο ματάκια, δύο ἐκστατικὲς χανδρίτσες, ἐπεσκόπησαν ἐπιμελῶς τὰ πέριξ. Ἦτο ἕνα φετιναράκι*, ἕνα σπουργιτάκι τῆς τελευταίας ἐσοδείας, μὲ πρόσφατον πτεροφυῖαν, ἕνα τόσο δὲ πλασματάκι, ὀλοκαίνουργιον, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ τὴν βοεμικὴν* κατοικίαν τῶν γονέων του, ἀπὸ κάποιαν πτυχὴν τῶν κεραμιδιῶν, εἶχε τολμήσει διὰ πρώτην φοράν νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ γνωστοῦ του κόσμου, διὰ νὰ μεῖνῃ ἐμβρόντητον.

Ὅπως τὰ ῥόδα τοῦ λαμπροῦ παραμυθιοῦ τοῦ Φοντενέλ*, τὰ ὅποια ἐφαντάζοντο, ἐπάνω εἰς τὸ στέλεχος τῆς τριανταφυλλιάς των, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος κήπος ἐκτὸς ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφύοντο, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο ἡ γωνία των καὶ κύριός του αἰώνιος ὁ περιβολάρχης, αὐτὸ τὸ νέον σπουργιτάκι θὰ ἦτο βέβαιον ὅτι τελειώνει τὸ σύμπαν εἰς τὴν καπνοδόχον.

Ἄποια συγκλονιστικὴ ἔκπληξις! Ἐνα κυανοῦν βάθος ἀπαλώτατον ἐκτείνεται μέχρι τῆς στακτιᾶς σκιάς τῶν βουνῶν, ἐκεῖ κάτω, μέγα, κολοσσιαῖον, ἀπίστευτον, εἰκὼν ὑποβάλλουσα τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀπεράντου ἐλευθερίας. Πλήθος ἀκακίαι ταλαντεύουν ἀπέναντι τὰς χιονισμένας ἀνθοσταφυλάς των, καὶ τὸ φύλλωμά των, φουντωτόν, τρυφερόν, δροσερόν, προκαλεῖ τὸν ἄλλον νὰ παίξῃ μέσα τὸ κρυφτούλι. Ἀλλὰ τὸ ἀμαξοστάσιον πάρα πέρα, σὰς παρακαλῶ; Μία μεγάλη αὐλή, κισσὸς πελώριος, τὰ νέα βλαστάρια μιᾶς κληματαριάς καὶ σωροὶ κόπρου, οἱ ὅποιοι, ἀναμφιδόλως, εἰς τὰ μάτια τοῦ μικροῦ θὰ παρίσταναν τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Ἀλάσκας. Θεέ μου! Καὶ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς βέβαιος ὅτι τὸν βαστοῦν τὰ πτερά του!

Ἀπὸ τὸ παράθυρον παρηκολούθουν αὐτὸν τὸν χαριτωμένον δισταγμὸν τοῦ ἀρχαρίου. Νὰ πετάξῃ, νὰ μὴν πετάξῃ, καὶ ἂν πετάξῃ, τί μπορεῖ νὰ συμβῇ; ... Αὐτὸ πάλιν κάτω τί εἶναι; Πέτρες, χώματα, δρόμος; ἄγνωστα πράγματα. Εἶναι μαλακά; Μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἔπειτα κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖ; Ἄν ἔρθῃ ὁμοῦς ἡ γάτα; Ἐδῶ σὰς θέλω!

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μικρὸς ἀποφασίζει νὰ δοκιμάσῃ· τινάζει τὰ πτερά του, τὰ ὅποια διὰ πρώτην φοράν ἀνοίγονται, λάμπουν καὶ στίλβουν ὡς μετάλλινά εἰς τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ τὰ ποδαράκια του δὲν ἀφήνουν τὸ κεραμίδι, ὁ φόβος τὰ κάνει ἀπὸ μολύδι, καὶ τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης αὐτῆς δοκιμῆς εἶναι νὰ καρφωθῇ ἔντρομος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ γέισου.

Ἐνας μεγάλος, ἕνας πεπειραμένος σπουργίτης περνᾷ—τσάβ! τσάβ! τσάβ!—μὲ γοργὸν ἐλιγμὸν ἀπὸ πάνω, καὶ φεύγει πρὸς τὸ ἀμαξοστάσιον, ὅπου προσγειώνεται μὲ ἀσφάλειαν, μὲ ἐλευθερίαν, μὲ δεξιοτεχνίαν. Ὁ μικρὸς παίρνει ἔξαφνα θάρρος καὶ φρρρρρρ! ῥίχνεται μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ εἰς τὸ διάστημα.

Ἄλλ' ἡ πτήσις του εἶναι ἀπόπειρα πτήσεως. Δὲν κατέχει κυρίως τὴν χρῆσιν τοῦ πηδαλίου τῆς οὐρᾶς του, δὲν ἠμπορεῖ νὰ διευθυνθῇ ὅπου θέλει, διαγράφει μαίανδρον* εἰς τὸν ἄερα, ἐπανάρχεται εἰς τὰ ἴχνη του, χάνει τὸ ἠθικόν του, τὰ πτερά του παραλύουν, καὶ τέλος πέφτει μὲ βόλ-πλανέ* καὶ κραυγὰς ἀπογνώσεως εἰς τὴν βάσιν τῆς μάνδρας γειτονικοῦ οἰκοπέδου. Φυσικὰ Ἡ ἀεροπορία δὲν εἶναι παιγνίδια. Εἶναι ὀλόκληρος ἐπιστήμη.

*
* *

Ἡ μητέρα καταφθάνει ἀσθμαίνουσα. Πεῖθ' γύρω του, τὸν ἐπιπλήττει, καὶ ἀμέσως ἀρχίζει νὰ τοῦ δίδῃ πρακτικὰ μαθήματα φυσιογνωσίας.

Ποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγός; Ἡ ἐσχάτη τῶν μητέρων! Κατέχει τὴν τέχνην νὰ κατέρχεται μέχρι τοῦ νηπιώδους ἐγκεφάλου τοῦ παιδιοῦ τῆς, διὰ νὰ τὸ ἀνυψώσῃ ἔπειτα μέχρι τοῦ ἰδικοῦ τῆς. Ἡ ἀγάπη, τὸ φίλτρον, ἡ στοργή τῆς δίδουν τὴν δύσκολον κλεῖδα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποῖαν κανεὶς σοφὸς δὲν κατώρθωσε μέχρι σήμερον ν' ἀποκαλύψῃ.

Ὅριστε τώρα αὐτὴ, ἡ σπουργιτομάννα. Διὰ νὰ διδάξῃ τὰ μυστικὰ τῆς πτητικῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται μωρό. Προσγειώνεται. Ἐπειτα, μ' ἓνα ἀδέξιον, πρωτόγονον πέταγμα, ὡσάν τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ὑψώνει καὶ σκαρφαλώνει ἀμέσως εἰς μίαν προεξοχὴν τῆς μάνδρας. Κάνει τέσσαρες φορὲς αὐτὸ τὸ ἴδιον πρᾶγμα, μέχρις ὅτου πέσῃ τὸ μικρὸν τῆς νὰ τὴν μιμηθῇ. Καὶ ἔτσι, μὲ μικρὰς - μικρὰς πτήσεις, ἀπὸ προεξοχῆς εἰς προεξοχὴν καὶ ἀπὸ στηρίγματος εἰς στηρίγμα, ἀπομακρύνονται ὅλον ἐν καὶ χάνονται εἰς τὸν δαίδαλον* τῶν στεγῶν.

Στὸ καλὸ! Ἱερά, εὐλογημένην δυάς, μητέρας καὶ παιδιοῦ, εἴθε τὸ σύμβολον τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης, καὶ ὁ πρῶτος κρίκος, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας.

1922.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ.

Α) ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ.

Τὸ Πήλιον.

Ἐμμανουὴλ Λυκούδη.

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσβλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτύς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ἕλαν τὸ ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ἕλην τὴν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος* τὴν ἄσωτον δαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορατὲ τὰς εἰκόνας τῶν μα-

γευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῶ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάσμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῶ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποῖαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὄλων τῶν ὄρέων, τῶν ὁποῖων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἀρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὄλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ*, θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαππεῖου*. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκτριζώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρὸς ἐκπολιόρησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασὰς, μόλις ἢ κορυφὴ του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσιαι κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμὸν, ἡμερότητα, πρόσδον, τὴν ὁποῖαν οὐδαμοῦ ἀλλαγῆς τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσητε, μόνον ὅταν διαδῆτε τὰς διασφάγας του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῆς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηναν κορυφὴν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρὸ τοῦ ἀφώνου θαυμασμοῦ ὕμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ἠτύχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάδοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουδάλας, περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἢ

Ἐφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἡκιστα ἐπεράστου ταύτης θαλπρωρῆς, εὐθὺς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἀγρίαν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη. Ἡ ἀναρρίχῃσις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουσι εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας....

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἀνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡ ἀναρρίχῃσις αὕτη ἠδύνατο βεβαίως νὰ γίνῃ ταχύτερα. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ πορείᾳ εἶναι τις ἀπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες ἐναλλάσσουσιν μορφήν μὲ ἀπέραντον ὀπτικὸν κύκλον.

Ἐδῶ κατέρχεται τις βαθυτάτην χαράδραν, ἀνήλιον, σύσκιον, ὑπὸ τὴν ἀγρίαν ἀρμονίαν καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀφρίζουσι ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν βρυσκαπέστων, ἐλίσσόμενα, διασπώμενα, παταγοῦντα. Παρέκει φθάνει εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδρὰ ἡλιακὰ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁποίας ὁ ἀνεμος, ὅστις πρὸ ὀλίγου μᾶς ἐμάστιζεν ἐπὶ τῶν δειράδων, δὲν φθάνει οὐδ' ὡς ἐκπνεύουσα αὔρα.... Διότι πυκνοὺς σχηματίζουσιν θόλους αἱ πλάτανοι, θόλους πρασίνοους, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτῖνων καὶ ἀναρρίχωνται ἐπ' αὐτῶν ἀκάματοι καὶ τὰς ἐναγκαλιζοῦνται καὶ συμπλέκονται καὶ σχηματίζουσιν τόξα καὶ διασταυροῦνται καὶ μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον ἢ αἰωροῦνται ἠρτημένοι κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες. Καὶ κύκλῳ ἡμῶν φίλυδρα φυτὰ, χνοῶδη, μὲ ὄλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνοου, ἐπιστεφόμενα ἀπὸ ποικίλα ἀνθη, τὰ ὅποια τὸ πρῶτον συνήντων, δέχονται τὰ ἐφήμερα φιλήματα τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν ὕμενοπτέρων μὲ τὰς βελουδίνας, τὰς χρυσιζούσας πτέρυγας. Ὁ τέττιξ, ὁ προσφιλέστατος τοῦ Ἀνακρέοντος* αἰοιδός, «θέρεος γλυκὺς προφήτης δεινῶν ἐπ' ἄκρων», φάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλπου. Οὔτε τῆς ἀηδάνος ὄμως, οὔτε οὐ-

θενός ἄλλου πτηνοῦ ἠκούσαμεν τὸ κελάδημα. Δὲν γνωρίζω διατί ἀπουσιάζουν τὰ κελαδιστικὰ ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ζώνας τοῦ ὠραίου Πηλίου.

Ἄλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχσις τοῦ Πηλίου! Πόσον βαγδαταὶ ὑπαμείβονται αἱ σκηνογραφίαι! Ἐνῷ εὗρίσκεσθε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς, καὶ ἀφήνετε πλάνητα τὸν νοῦν νὰ μεταπηδᾷ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν σκέψεων, τὰς ὁποίας φέρει ἡ μόνωσις, ἀφυπνίζεσθε αἰφνης ἀπὸ μίαν ἀνέκφραστον ἁρμονίαν φαιδρότητος καὶ ζωῆς· κωδωνίσκοι ἡμίονων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρά, λάλος φλυαρία τῆς νεότητος πλήττουν αἰφνης τὰ ὠτά σας. Συνοδεύεται ὀλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ζαγοράς μέχρι Δράκιας διασταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ὁμῶν ἀπροόπτως εἰς τὰ ἀτελεύτητα ζιγ-ζάγ* τῆς μακρᾶς ἐπὶ τοῦ Πηλίου πορείας. Καὶ ἐνῷ ἐπὶ μακρὸν δὲν βλέπετε εἰ μὴ πράσινον θόλον ἄνωθεν ὁμῶν, αἰφνης εἰς μίαν στιγμὴν ἀνόδου ἐπὶ τῶν δειράδων ἐξελισσεται ἐνώπιον ὁμῶν ἀποτόμως εὐρύτατον τὸ πχνόραμα τῶν ἀνεκφράστου κάλλους παραλίῳ τοῦ Παγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικαὶ ἄκται τοῦ Πηλίου, ἡ «ἄξενος ἀκτὴ» τοῦ Εὐριπίδου μετὴν Σηπιάδα ἄκραν, ἡ ὁποία τόσον ἐδικαίωσε τὴν προσωυμίαν τῆς εἰς βᾶρος τοῦ περσικοῦ στόλου, καὶ αἱ ἠλίβατοι* ἀνατολικάι πλευραὶ μετὰ τὰ χωρία τὰ πάγκαλα, λευκάζοντα ἐν μέσῳ τῶν βαθυπρασίων κλιτύων· παρέκει ἡ Εὐβοία, αἱ Σποράδες πᾶσαι, ὡς παροψίδες ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κυανῆς τραπέζης τῆς θαλάσσης.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαφανίζεται ἀφ' ὁμῶν, εὐθύς ὡς ἀντικρύσητε νέαν χαράδραν, νέας τοῦ ὄρους κυμάνσεις, αἱ ὁποῖαι σᾶς ἀναγκάζουν νὰ κατέλθητε ἑκατοντάδας μέτρων εἰς τὰ βάθη ἀνηλίῳν φαράγγων.

Ἄλλὰ πάντοτε κερδίζετε εἰς ἄνοδον, καὶ εἰς ἑκάστην ἐξοδον ἀπὸ τῶν φαράγγων ἡ εὐρυνσις τῆς πρὸ ὁμῶν εἰκόνας σᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι εἴσθε τώρα πολὺ ὑψηλότερον. Ἄλλως μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους χλωρίδος. Ἀπὸ πολλοῦ διήλθετε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελευτήτων, τὰ ὁποῖα ἐφύτευσεν εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου κράσπεδα τῶν Πηλιορειτῶν ἢ ἀπαράμιλλος φιλοπονία. Καταλείπετε καὶ τοὺς ἐλαιῶνας τοὺς σφριγηλοὺς, μετὰ τοὺς τεφροπρασίνοὺς κλάδους τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῆς παρθένου θεοῦ. Ἦδη βαλίνετε ἐν τῷ μέσῳ κραταιᾶς αὐτομάτου βλαστήσεως· παντοσειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν

κυριαρχούν πυκνά ὄξυῶν δάση, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων παφλάζουσι κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κρυστάλλινα ρεύματα, καθιστοῦν δυσχερῆ καὶ ἐπίπονον τὴν ἀνοδόν.

Ἄλλὰ τώρα ἐφθάσαμεν τὴν Δράκιαν, τὴν ὠραίαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἣτις τόσον πολιτισμόν, τόσην πρόσοδον καὶ τόσην εὐμάρειαν συγκεντρώνει ἐκεῖ ἐπάνω.

Μετὰ δίωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχῃσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασί-νου πλαισίου της μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας της, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ἔλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὐς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἔνεκα τῶν ὁποίων «εἰνοσίφυλλον*» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουσι τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάδας καὶ δίδουσι εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ ὄξυ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χάσι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὄξυῶν. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ῥέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκεῖνης δευράδος τοῦ ὑλήεντος ὄρους, διότι ἡμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Θὰ ἦτο πανήγυρις δι' ἓνα Ῥέμπραντ* ἡ σκηνογραφία ἐκεῖνης. Αἱ ἀπότομοι φωτοσκιάσεις, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν, τῶν δένδρων, τῶν μορφῶν τῶν ἐστιωμένων, τῶν ἡμιόνων, τῶν ἀποσκευῶν, προσέδιδον εἰς τὴν εἰκόνα ἑλῆν ὄψιν φανταστικὴν.

Ἄλλ' ἤλθεν ἡ στιγμὴ ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄκρα σιωπή», ὡς λέγουσι τὰ ναυτικὰ παραγγέλματα. Μολονότι δὲ ἡμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν προλάδωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψύχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις, ὡς καφέν. Παρ' ἔλα

δὲ τὰ βαρύτερα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμέλοιοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ριπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ἕλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνῶ ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὄρειδάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταὶ δύνανται νὰ ἐνοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέλημα τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἀρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησιὰ ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ῥοδίση ἡ ἀνατολὴ πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὅποιαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θετίδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγὸς του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μὲ γαλακτώδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυτᾷ κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκη ἡ Ἡώς. Αἴγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολὰς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσοδὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἄρμα τῆς Ἡοῦς. . .

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ

τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ῥοδίνη ὀμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕψους τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθοὶ ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἐρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος, διείδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπῆς ἔτι, προσβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἢ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκοτοῦς, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώτοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδικοιτήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλώτερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὄριων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεβίβασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμῶθεν ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἢ Ὄθρυς, ὀπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἢ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἢ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν της. Νοτιοανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἢ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψη-

λότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου ταυνοσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῆ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεσιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατί ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατί ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσῆ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποῖαν ἔδλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ῥέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραί.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλῃ ἐδῶ χλωρίς, ἄλλα φυτά. Ἀπαντῶ καὶ φυτὰ τῆς ἀττικῆς χλωρίδος, ἀλλ' ἐδῶ κάλυκας ἔτι, μήπω διανοιξάσας τὰ πέταλά των εἰς τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν μελισσῶν τὰ φιλήματα, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἔχουν παρακμάσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου. Ἄλλ' ὁ Ἰούλιος εἶναι τὸ ἔαρ τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἐκπληξιν, διότι τὸ Πήλιον εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ χάρμα ἐνὸς βοτανικοῦ.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν βράχων τῆς κορυφῆς ἐδρέπομεν τὸ ἀρωματικὸν ἐγχώριον τέιον καὶ ἄνθη ἀμαράντων κίτρινα, ῥοδόχροα, βαθυκύανα, τὰ ἄνθη τὰ ἐκ γενετῆς ξηρὰ καὶ νεκρά, τὰ τόσον ἀρμονιζόμενα πρὸς τὴν διακόσμησιν τῶν τάφων. Ἄλλὰ δὲν εἶχομεν κατέλθει διακόσια μέτρα καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ὕψος νὰ ἀναπηδοῦν, ἰδίως εἰς τὴν ἀντικρύζουσαν πρὸς τὴν Ζαγοράν πλευράν, χρυστάλλινοι πηγαί. Καὶ φύονται εἰς τὰς χαράδρας φυτὰ, καὶ κρύπτονται εἰς τὰς

λόχμας ἄνθη, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἢ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθοκομία νὰ τιθασεύσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ, ὡς τόσα ἄλλα, διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκαλα ταῦτα δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς ἄνω ζώνης τοῦ Πηλίου τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς δύνανται νὰ ζήσουν. Ἄς θάλλουν ἐκεῖ κάλλιον ἄγνωστα, παντέρημα· ἃς θνήσκουν, χωρὶς νὰ τὰ θαυμάζῃ ἀνθρώπινον βλέμμα, καὶ ἐνίοτε ἃς βραβεύῃ ἢ θέα των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἀδρόν, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταυγέτου, τῆς Πίνδου, τῶν Ἀγράφων, μόνον τοὺς τόσον δυστυχῶς ὀλίγους Ἑλληνας Ἀλπινιστάς, τοὺς ἀκαμάτους ἀναρριχητάς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν.

Κατὰ τὴν κάθοδον ἡμῶν περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου ἐν τῷ μέσῳ τάπητος ζωηροτάτου πρασίνου χρωματισμοῦ εἶδομεν ἐγκατεσπαρμένα καὶ θαυμασίως ἄρμονιζόμενα πρὸς τὸ πράσινον φόντο ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος κοράλλια. Ἦσαν φράουλαι, αὐτοφυεῖς, τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα χαμαικέρασα τοῦ Πηλίου. Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν περισυλλέγοντες καὶ καταδροχθίζοντες τὸν ἀπροσδόκητον δροσερὸν καρπὸν. Πεζῆ ἐνασχόλησις βεβαίως μετὰ τόσας αἰθερίους ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δρέπη τις τοὺς ἀρωματικούς τούτους καρπούς, ἄνθη μᾶλλον ἢ καρπούς, εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ὄξυων καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κελαρύσματος τῶν χρυσταλλίνων ναμάτων, δὲν στερεῖται καὶ τοῦτο ποιήσεως.

Ἦδη κάμπτομεν δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὕρισκόμεθα αἴφνης πρὸ τῆς λεγομένης καλύδης τοῦ Μπασδέκη, ἀρχαίου ὄχυρου σταθμοῦ, ὑπὸ τὸ τόσον μετριόφρον τοῦτο ὄνομα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐφύλασσον ἄλλοτε ἄρματολοι τὴν ἀσφάλειαν τῆς διόδου ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν ἤδη, διαρκῶς κατερχόμενοι, τὴν κατωφημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαραμίλλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, ἐκτείνονται κάτωθι ἡμῶν, καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

Ἄλλ' ἐγὼ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀλησμονήτου ἐκεῖνης ἐκδρομῆς ἐνόσῳ εἶμεθα ἀκόμη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, τῆς ἀγρίας τοῦ Πηλίου ζώνης, ὅπου νομίζω ὅτι ἡ αὔρα τοῦ περικαλλοῦς ὄρους, διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν, φέρει ἀκόμη τὸν παιδρὸν θόρυβον τῆς θείας τελετουργίας τῶν γάμων τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως· ἐνόσῳ διασχίζομεν ἐτι τὰς χαράδρας,

τάς ὁποίας διεσκέλιζεν ἄλλοτε ἔφηθος ὁ ὠκύπους ἦρωσ τῶν ὀμη-
 ρικῶν ἐπῶν, καί εἰς ὧν τάς λόχμας ὁ μυθικός αὐτοῦ παιδαγω-
 γός, ὁ Κένταυρος Χείρων, «μάχα λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἐπρασσε
 φόνον κάπρους ἐναίρων*».

1909.

Ὁ Ἄθωνας.

Ἀλεξάνδρου Μωραΐτιδου.

Ὅταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ Ἅγιον Ὅρος, διέβαινον, τα-
 πεινὸς προσκυνητής, ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ ὁ
 ἄνεμος τῆς χερσονήσου, ὁ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καιόμενα
 θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων καστα-
 νεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κορυφήν, ὡς
 ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλὴν προσευχομένου ἐγγὺς τῶν νεφῶν, ἕνα
 κῶνον πέτρινον, ὅστις σὰν γὰ μ' ἐκοίταζε, καί σὰν γὰ μὲ συνώ-
 δευε, πανταχοῦ παρών, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκεῖνο μέτωπον.

Κατ' ἀρχὰς ἡσθανόμην ἀναφρικίαισιν φόβου καὶ περιδεῆς ἀπέ-
 στρεφον ἀλλαχοῦ τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὰ μαῦρα
 ἔλατα τοῦ ξηροποταμινοῦ* δάσους. Ἄλλ' ἐν τῇ παρακαμπῇ τῆς
 ὁδοῦ, πάλιν, ἰδοῦ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητής, μὲ τὴν μολυ-
 δδίνην ἐκείνην ὄψιν του, ἱλαρῶς προσμειδιῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρη-
 μνώδους του ὕψους: ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰω-
 ρουμένη. Καὶ ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν, ἀναμένων κάτι τι γὰ πέσῃ
 ἐπ' ἐμοῦ.

Ἄλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλέον
 ὡς συνοδοιπόρον μου καὶ συμπροσκηνητὴν μου. Ὅπου καὶ ἂν
 ἦμην, ὁ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρός μου. Ἐν ὁδῷ βαδίζοντα
 μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίλους ἀπλωταριάς* τῶν μονῶν κα-
 θήμενον μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπό-
 τομον ἀκτὴν, μὲ κατεῶδωνεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου μ' ἐσκέπαζε.
 Καὶ ὅταν, ἀφυπνιζόμενος, ἐπήγαινα γὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρῦσιν τὴν
 κρύαν, τὸν ἔδλεπον πρῶτον-πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφελοσκέπαστον,

τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐδγαινον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμνεῶνα τῶν Ἰδηρών* εἰς τοὺς ἀμπελώνας, πέραν εἰς τοὺς Πέντε Μάρτυρας*, γὰρ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιόν μου μὲ τὸ συννεφένιον τοῦ κουκούλιον. Ἀνηρχόμεν ἀπὸ τὰ παντοκρατορινά* κελλία πρὸς τὰς Καρυάς*, μοῦ ἐθώπευε τὸ βλέμμα ἢ στακτερά ὄψις του. Ἐξετρύπωνον ἀπὸ καμμίαν χαράδραν τοῦ Διονυσίου*, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἢ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν μ' ἐχειραγώγει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὄμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα τὸν προσφιλεῖ συμπροσκυνητὴν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφιάν. Εἰς τὸ ῥωσικὸν Σαράι* καθεζόμενος εἶδα τότε ἰσοπεδουμένην ὄλην τὴν χερσόνησον κι' ἐκτεινομένην ὀμαλήν εἰς ἓν μόνον ὀροπέδιον. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη ὅτι κατήλθε μολύβδινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔλειψαν ἐν τῷ ἄμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι εὐρισκόμην εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἄλλ' αἶφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερά τοῦ Ἄθωνος κορυφή, τεφρὰ καὶ πέτρινος, ὡς ὄψις βυζαντινοῦ Παντοκράτορος ἐζωσμένη γύρω γύρω τοῦ ἁγίου στήθους του ἀπὸ φαιὰ νεφελώματα, ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιβανοκαπνοῦ.

Ὁ Ἄθωνας εἶναι αὐτός. Ὁ Ἄθωνας, τὸν ὅποσον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδίασέ ποτε γὰρ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνα, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένας χεῖρας του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλε, χαριέστερον, εἰς «Περιδόλιον τῆς Παναγίας», καλλιδενδρον καὶ εὐανθές, ὀπόθεν ἀναρίθμητοι προσευχαὶ καθ' ἐκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἀρμονίᾳ γοητευτικῆ καλλικελάδων ἐρημικῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὄξυφώνων τῶν μονῶν σημάτων.

Καὶ ὅσοι ἀναδοῦν, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναδοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος, ἥτις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται Ἄθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων εἶναι τὸ ὕψος τῆς.

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς.

διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμέναι ἀπὸ κρυσταλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἀφ' ἐσπέρας νὰ ἔχη βρέξει, καὶ τότε, λίαν πρῶί, ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφήν, ὅτε ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγῆς καὶ καθαρὰ, ἀμειβομένων ἀπεριγράπτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὁμοῦ γίνεται ἡ ἀνάβασις τῆ 6ῃ Αὐγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναῖσκος. Τότε ἀφ' ἐσπέρας, ἀφ' ὅλης τῆς χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται βασταζόντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ βράδδου, ἀπὸ ἐν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ ὅποτον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐπαισθητόν, ἰδίως ἐν αἰφνιδίᾳ μεταβολῆ τοῦ καιροῦ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τοῦ Αὐγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασιάν, τὴν ὑδατόρρυτον καὶ χλοερὰν ἐκείνην κοιλάδα, ὅπου οἱ ἀμπελώνες τῶν κελλίων τοῦ ΧατζηΓεώργη καὶ οἱ καταπράσινοι κῆποι μὲ τὰ μικροσκοπικὰ καζανάκια τοῦ παπᾶ Ἱεροθέου, μὲ τὰ ὅποια ὁ «ἐλάδωτος» ἐρημίτης, εἰς τὰ Χιώτικα, μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτακτικούς του, (οὗτοι εἶναι οἱ καλούμενοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀλάδωτοι, οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ ἐσθλόντες ἔλαιον, οὐδὲ ἐλαίας) ἀποσταλάζει εἰς μικρὰ φιαλίδικ τὸ ριγανέλαιον τὸ πολύτιμον, τὸ φασκομηλέλαιον τὸ εὐώδες καὶ τὸ φλισκουνέλαιον τὸ κοκκινωπὸν, φάρμακα ρευστὰ ἐκ βοτανῶν ἱαματικῶν, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὠραιότητος δάσους ἐλατῶν καὶ πευκῶν, ὧν πολλοὶ κορμοὶ κατάξηροι ὑψοῦνται κερυνόπληκτοι, ὡς σκελετοὶ παλαιῶν Τιτάνων.

Ὁὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναῖσκος, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν τοῦ ὄρθρου διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ὁ ναῖσκος οὗτος, ὡς ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶνε ἀόρατος, σαδανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας, μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ λαυριῶται* πατέρες μὲ τοὺς ἡμίονους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν*, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν Ἁλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου 5

ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἐσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄβατος, ἐπὶ τοῦ βράχου, δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίων τοῦ Ἰωακεῖμ* ὁ Γ', ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόνου ἀνάβασις, διότι τὸ μέρος εἶναι ὄλως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρῶδες. Εἶναι αὐτὴ ἢ φαλακρὰ κορυφὴ πλέον ἢ πανταχόθεν τῆς χερσονήσου θεωρουμένη μὲ τὸ μολύβδινόν της κουκούλιον. Εἰς ἓν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ εἰς ἓν αὐτῆς μέρος, ἕως πέντε βημάτων, ἕνας-ἕνας διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἔντρομοὶ θεωροῦντες τὴν ἄδυσσον, τὴν χαίνουσαν κάτω μὲ τοὺς αἰωνίους κρημνοὺς της.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριδῶς ὄραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν, εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Οὐδεὶς ποιητῆς, οὐδεὶς ζωγράφος, κανὲν χρῶμα καὶ καμμία φαντασία, καμμία πτερωτὴ λογογράφου γραφίς δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον πληροὶ θάμβους βαθυτάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅλη ἡ χερσονήσος, μὲ τὰ βουνά της καὶ μὲ τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτήριά της καὶ τοὺς ὄρμους της, ὅλη εὐρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω-γύρω, εἰς τὴν εὐρείαν τοῦ Ἄθωνος ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι μοναί, ἄλλαι μὲν ὡς καλυδάκια ἐν τῇ δάσει, ἄλλαι δὲ ὡς πεταλίδαι ἐπὶ τῶν σκοπέλων.

Ἐνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκός, λάμπων ὡς καθρέπτῃς ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὀλυμπος καὶ τὰ βουνά της Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρακικὸν πέλαγος μὲ τὰς νήσους του ὡς κύκνους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον μὲ τὰ κύματα τὰ κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτη φουρτουνιασμένα, συμμαζευμένα, ὡς πρὸς σωτηρίαν, ὑπὸ τὴν μαύρην τοῦ Ἄθωνος σκιάν. Ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, μὲ τοὺς ποταμοὺς της ὡς ὄφεις ἀσημένιους, διολισθαίνοντας μὲ γυαλιστεροὺς ἐλιγμοὺς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι καλῶς ἠτοιμασμένοι μὲ ἰσχυρὰς διόπτρας, βλέπουν τὴν Προποντίδα, ὡς ὀμίχλην ἀπλουμέ-

νην, καὶ τὸ ὀγκῶδες Ἑπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν μὲ ἑπτὰ στεφανωμένην κορυφάς.

Ἔχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν ὅτι, καὶ ὅσοι ἀναβοῦν εἰς τὸν Ἄθωνα, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαλόντες χάνουν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν ὀλοκαρδίως καὶ οἱ δεῦτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν των δὲν ἠξιώθησαν ν' ἀπολαύσουν μίαν ἀλησμόνητον ἡδονήν, ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας σπανίως χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεὰ δημιουργία.

Ὁ ναῦσκος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ

ἕως ὀκτῶ μοναχοῦς, ὡς λευκὴ κολωνίτσα φαινόμενος ἀπὸ τὰ Κατουνάκια*, τὴν πρὸς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς χερσονήσου Ἐρημον, ἐπὶ τῆς βραχύδους αἰχμῆς ἐκτισμένος. Ἐξω ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητῆ, ὅπου ἤμποροῦν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἄνθρωποι.

Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι, ἂν αἴφνης μεταβληθῇ ὁ καιρὸς καὶ ψυχὸς ἐπιπνεύσῃ, οἱ ὀδόντες πάραυτα τρίβουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παγώνουν, τὰ γόνατα ξυλιάζου. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε—δεινὸν—οἱ κερανοὶ ἐκρήγνυνται καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην ἐκείνην κορυφὴν φοδερὰ πάλῃ τῶν στοιχείων, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, χαλασμοῦ κόσμου, εἰκῶν ὑπερνεφοῦς τιτανομαχίας.

ἐν ἣ συντρίβονται μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν αἱ πέτραι αἱ ἀπορρῶγες τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς, καὶ ἐνίοτε φεῦ! καὶ ἄνθρωποι, παραπεσόντες ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλης.

Τὰ χρονικά τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὰ ἄγραφα μνημονεύουσι τοιαύτας κεραυνοβολίας ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Κατὰ τινὰ πανήγυριν, ἀνελθόντων τῶν πατέρων εἰς τὴν κορυφὴν διὰ τὴν ἱερὰν ἀγρυπνίαν, μόλις ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἑσπερινοῦ, ὁ καιρὸς αἴφνης μεταβάλλεται. Ἄνεμος κρύος φυσᾷ, τὰ νέφη πυκνοῦνται ἐπάνω ἐκεῖ καὶ ἰδοὺ χάνεται ὁ κάτω κόσμος ὅλος μέσα εἰς μίαν ὀμίχλην ὑγρὰν καὶ φαϊάν. Ἄλλ' ἐξακολουθεῖ ἡ ἀγρυπνία, μετὰ δέους ὄμως, μετὰ παλμῶν φόβου καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων. Ὁ διάκονος ἱστάμενος πρὸ τῶν Ἁγίων Πυλῶν ἐξεφώνει τὴν μεγάλην Ἑκτενὴ τοῦ ἑσπερινοῦ, κρᾶζων «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», οἱ δὲ φάλται ἀντεφώνουν «Κύριε Ἐλέησον». Αἴφνης ξηρὰ κλαγγὴ ἐκσπᾷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ· αἱ εἰκόνας τοῦ τεμπλέου, αἱ ὁποῖαι ἕνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, ἵνα ἀντέχουν, εἶναι ἀνάγλυπτοι ἐπὶ μετάλλου, κραδαίνονται κωδωνίζουσαι· φῶς ἄχρουν καὶ φοβερὸν πληροῦ αἴφνης τὸν ναῖσκον· ὁ κεραυνὸς ἐκρήγγυται! Ὁ διάκονος κόπτεται πάραυτα εἰς δύο ἀπανθρακωθεὶς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ψαλτῶν, βληθεὶς καὶ αὐτός, ἀποθνήσκει...

Καὶ ἄλλοι ἔπαθον ὡσαύτως, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν ἡ ἄγραφος παράδοσις, τῶν ὁποίων ὄμως οἱ σκελετοὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀποτόμων τῆς κορυφῆς κατατομῶν, ἐντὸς σχισμᾶδων, ὡς σκελετοὶ ἀγρίων αἰγῶν, ἃς κατέφαγον οἱ λύκοι, θέαμα ὀδυνηρὸν διὰ τοῦ ἀναδαίνοντος. Μεταξὺ ὄμως αὐτῶν τῶν σκελετῶν τῶν κεραυνοπλήκτων κεῖνται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων καὶ ἄλλοι σκελετοὶ ἀνῆδων καὶ ἀγενεῶν μοναχῶν, ἰδίᾳ Ῥώσων, οἵτινες, σκαλώνοντες εὐτόλμως ἐπὶ τῶν πετρίνων ἐκείνων ἐξοχῶν, ἵνα δρέψωσι τὰ ἀμάραντα, τὰ λευκοπόρφυρα ἐκεῖνα καὶ ὡς ἐκ μετάξης στιλπνὰ ἀνθύλλα, χάνοντες τὴν ἰσορροπίαν καταπίπτουσιν εἰς τὰ χείνοντα βάραθρα καὶ φονεύονται, καὶ ὧν τὰ πτώματα οἰκτίρουμεν ἢ χιῶν καλύπτει, ἵνα μὴ καταφαγωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀγριμῶν.

Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ' ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσιῶς καταδαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν.

Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ ἔποτον μένει ἀλησμόνητον πλέον εἰς ὄλην των τὴν ζωὴν. Τότε καὶ οἱ ἔφηβοι Ῥῶσοι, οἱ μόνοι τώρα μετὰ τόσους οἰκτροὺς θανάτους κατὰ κρημνῶν συνάζοντες τὰ εὐμορφα ἀμάραντα, ἐπανακτῶντες τὸ ἀφελές αὐτῶν μειδιάμα, λέγουσι πρὸς τοὺς λοιπούς, ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μετὰ τινος δικαίας ὑπερηφανείας τὰς ὥρας των ἀνθοδέσμας :

— Ἄτῶνα! Ἄτῶνα!

1903.

Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν.

Ἄ. Σακελλαρίου.

Λίαν πρῶτῃ ἐκκινουμένον ἐκ Δαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος.

Εἶναι μὴν Ἰούνιος. Ὅδὸς ἀμαξιτὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινήσ καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἷτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἴχνος δένδρου καὶ χλωρίδος* ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνή καὶ κατὰξηρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ταχύτερον τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων, συναντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὅσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προεξέχει ἢ κωνοειδῆς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς ἐσχάτας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, ἅτινα ἡ δημῶδης μοῦσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐνταῦθα προσεγγίζουσι πρὸς ἄλληλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος νὰ ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὀρέων ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὄφις γιγάντειος ἔρπων διασχίζει τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἄλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν παρεθόντες τὸ χωρίον Μακρυχώρι στρέφομεν πρὸς ἀνατολάς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὁρέων ἄνοιγμα, τὸ ὅποιον, ὅσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανέστερον εἰς ἡμᾶς γίνεται.

Μετὰ τετράωρον ἐν ὄλῳ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἐνθα ὑπὸ ὑψηλοῦς καὶ βαθυσκίους πλατάνους ἀναπαυόμεθα. Ἐντεῦθεν παρὰ τοῦς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ βυθίζοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἔνδον τῆς κοιλάδος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἴσοδον ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανῆ τῆς ἀρχαιότητος λειψάνα, ἀρχαῖα τῆς ὁδοῦ θεμέλια καὶ τεῖχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιάν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλάκα διπλὴν ἐπὶ τοῦ βραχῶδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἴχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμαξῶν τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περίπου, ὁπότεν πάλιν ἄρχεται βαθμηδὸν νὰ εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξὺ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα περίπου μέτρων· ἐνῶ τὸ μῆκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα.

Ἡ ὁδός, κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βλίνουσα, φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα, ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γινομένη, ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν βαθμηδὸν νὰ κατέρχηται.

Ἄλλ' ὅποιον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσειται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικίλια καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως, καὶ ὅποια ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὀσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλυμπος. Αἱ βραχῶδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμένοι πλευραὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσιν ἐξοχάς, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχάς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος

θαλεραὶ κατὰ μήκος ἐκτείνονται τοποθεσαίαι καὶ λειμῶνες χλοεροί, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλιεται ὁ Πηνειὸς ποταμὸς. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦνται, ὑπεράνω δὲ τῶν βρείθρων τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὅποιαν μόλις αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διαπεράσωσι. Πλάτανοι, ἰτέαι, λύγοι, ἴασμοι, ῥοδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμιξ ἔν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ ἀειθαλῆς κισσὸς καὶ ὁ χλοερὸς σμίλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν δένδρων ἀναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτόμους βράχους ἀνέρποντες καλύπτουσι αὐτούς, χλοερὰν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέχοντες. Ὑδατα, ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλιτύων μετὰ κελαρυσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας πηγῶν ἀναδύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ τὴν κοίτην συρρέουσι.

Παρὰ τὰς δροσερὰς ταύτας πηγὰς ὑπὸ παχεῖαν σκιάν καθήμενοι μετὰ ἡδονῆς ἀρρήτου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐνῶ ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ὀδικῶν πτηνῶν καταθέλλουσι τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὄσφρησιν ἀρρητον παρέχει τέρψιν τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως. Ὅποια ἀληθῶς ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως! Ὅποια ἐπιγείος ἀπόλαυσις τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεοῦ δημιουργοῦ!

1910.

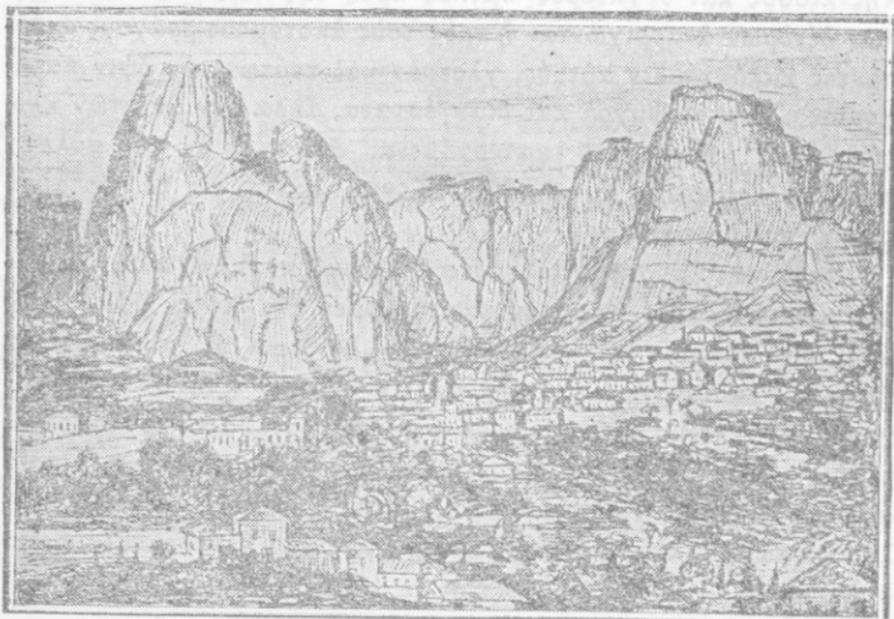
Β') ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

Ἀνάθεσις εἰς τὰ Μετέωρα.

Χριστοῦ Χριστοβασιλῆ.

Ἦτο Μάιος τοῦ 1879, ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, ἐπήγαινα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόδηρσοι ἄνθρωποι φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, πρὸ πεντακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφοῦ ἐχωρῆσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἡμεθα μία συντροφιά, περισσότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, μὲ ἀρχηγὸν μας τὸν μητροπολίτην Λαρίσης Νεόφυτον, καὶ εἶχομεν σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα μ' εὐθυμίαν καὶ χαρὰν ἐπάνω εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φοδερώτερον βράχον ποῦ ἔχει ἴσως πλάσει ἢ φύσει εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν βράχον, ὅστις, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἄλλους ἀδελφούς του, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μετεώρα» κολοσσιαῖον ἀπὸ βράχους σύμπλεγμα, ὑψώνεται ὑπερύψηλος, οὐρανομήκης, γίγας ἀληθινὸς ἢ μεταξὺ ἄλλων γιγάν-

Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων.

των... Ὁ βράχος οὗτος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣτις κατ' ἐξοχίην, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, αἵτινα εὗρισκοντο ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται «Μετεώρα». Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶχεν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸ πρῶν περὶ τῆς μεταβάσεώς μας καὶ μᾶς ἐπερίμενε.

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, βαδίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχώκοσμον, καὶ πρὶν ἰδῶ τὸ φοδερὸν ὕψος, πρὸ χωρίζει τὴν κορυφὴν ἀπὸ τὴν βᾶσιν αὐτοῦ, τὸ δίχτυ, τὸ παραδόσχοινον ποῦ τὸ κρατεῖ, καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποῦ ἔχει ἑκατὸν καὶ περισσότερα σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιχιδάκι ἢ ἀνάθασις· ἀλλ' ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην ὄλα αὐτὰ ἀπὸ κοντά,

μ' έπιασε λιποψυχία. Καί δέν είναι μόνον τὸ ὕψος ποὺ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καί ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς φύσεως. Ὅλα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπά καί φοβερά. Τίποτε δέν γελᾷ. Νομίζει κανεὶς ὅτι εἶτα τὸν φοβερίζουν, ὅτι εἶτα ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του. Ἡ φύσις ἀγριωτάτη. Τὸ ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, τοῦ ὁποῦ ἡ κορυφή ὑψώνεται ἀποτόμως διακόσια πενήντα καί πλέον μέτρα ἀπὸ τὴν βάση του, ἕως τὸν μικρότερον. Ἄληθινὸν δάσος ἀπὸ βράχους. Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καί αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρνεα, ποὺ ἔχουν ἐκεῖ τριγύρω τὰς φωλεάς των, εἰς τὰς κρύπτας τῶν βράχων.

Εἶχομεν μαζευθῆ ἔλοι οἱ λαϊκοὶ τῆς συνοδείας κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων, καί ἐπεριμέναμεν τὸν μητροπολίτην, ὅστις εἶχε καταβῆ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μακρὰν, καί τώρα ἀνέβαινε σιγὰ σιγὰ τὸ ἀνηφορικὸν μονοπάτι ποὺ ἔφερε πρὸς τὸ Μοναστήρι, ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν διάκον του. Τὸ δίχτυ ἦτο κατὰ γῆς, καί οἱ καλόγηροι, ποὺ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμη, ἦσαν τοποθετημένοι καθένας εἰς τὴν θέσιν του, ὡσάν τὰ ἄλογα εἰς τὰ μαγκανοπήγαδα· ἄλλο δέν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ σεβασμιώτατος διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίζῃ καί νὰ τρίζῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, καί νὰ ἀνέρχεται τὸ δίχτυ σιγὰ σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλεῖτον μέσα του μίαν ζωὴν, ποὺ ἤμποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ χαθῆ κακῶς, ἐάν τυχὸν ἐκόπτετο τὸ σχοινὶ ἢ ἐχαλαρώνετο ἡ ἀνέμη.

Ἐπὶ τέλους ἦλθε κοντά μας καί ὁ μητροπολίτης. Ἡ καρδιά μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τικ-τάκ μὲ πολλὴν βίαν, τὰ πόδια μου ἔτρεμον ὡσάν νὰ εἶχε γίνει τὸ σῶμά μου δέκα φορές βαρύτερον, καί ἐπροσπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δίχτυ· διότι εἶχον μάθει σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς τὰ Μετέωρα ἀνάδασιν, ὅτι ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καί ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καί ὁ λόγος δέν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ὁ ὅποιος φυσικὰ σιγὰ-σιγὰ ἐλαττώνεται ἐφ' ὅσον βλέπει κανεὶς ὅτι σῶοι καί ἀδολαβεῖς ἀνέβησαν εἰς ἄλλοι, ἀλλ' ἰδίως τὸ περιεργὸν θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὅποτον ἀπολαμβάνουσιν ἔτσι οἱ μένοντες τελευταῖοι· διὰ τοῦς λόγους αὐτοῦς λοιπὸν ὁ μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε τελευταῖος ὄλων.

Ἄλλ' ἔπαθα ὅ,τι ἀκριδῶς ἐφοβοῦμην, Ἐκεῖ ποὺ ἐστεκόμην παράμερα, προσπαθῶν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν ἔρρινον φωνὴν τοῦ σεβασμιωτάτου νὰ κράζῃ ἐπιτακτικῶς :

— Ἐμπρός! Ἄς ἔμβῃ μέσα ὁ νεώτερος!

— ὦ πού νά πάρῃ ἡ ὀργή! εἶπα μέσα μου. Μ' ἔπιασε ῥίγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νά κάμω; Ἐμπρός βᾶθὺ καὶ πίσω ῥέμα, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Ὅλη ἡ συνοδεία εἶχε καρφωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα βήματα, ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκάθισα μέσα στὸ δίχτυ, ὠχρός, ἄφωνος, σὰν νά ἐπρόκειτο ν' ἀναβῶ τὰς βραθυμίας τῆς λαϊμητόμου. Ὅλον τὸ αἷμά μου ἐκείνην τὴν στιγμήν εἶχε μαζευθῆ εἰς τὴν καρδίαν μου· ἤθελα νά φωνάξω, νά πεταχθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δίχτυ· ἀλλὰ τὰ πόδια μου δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νά κινηθοῦν, ἡ φωνή μου εἶχε πιγῆ μέσα στὰ στήθη μου.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινὶ ἐτραυήχθη ἀπότομα, ἠσθάνθη ἕνα βίαιον κλονισμόν καὶ εὐρέθη μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάβασις εἶχεν ἀρχίσει. Πάησε πλιά! Μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμήν ὅτι εἶχον ἀποθάνει, καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήινον σαρκίον μου, ἀνηρχίμην πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον συνήλθον· ἡ συναίσθησις τοῦ κινδύνου διαρκῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐκυριάρχει εἰς τὸ πνεῦμά μου. Ἦκουα τώρα καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπον τρίξιμον τῆς ἀνέμης καὶ τὰς φλυαρίας τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογήρων, ἤκουα δὲ ἀκόμη καὶ τοὺς συντρόφους μου εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βράχου, πού ὠμιλοῦσαν δι' ἐμέ. Ἴσως νά μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἀνοδόν μου διὰ νά τοὺς διασκεδάσω περισσότερον.

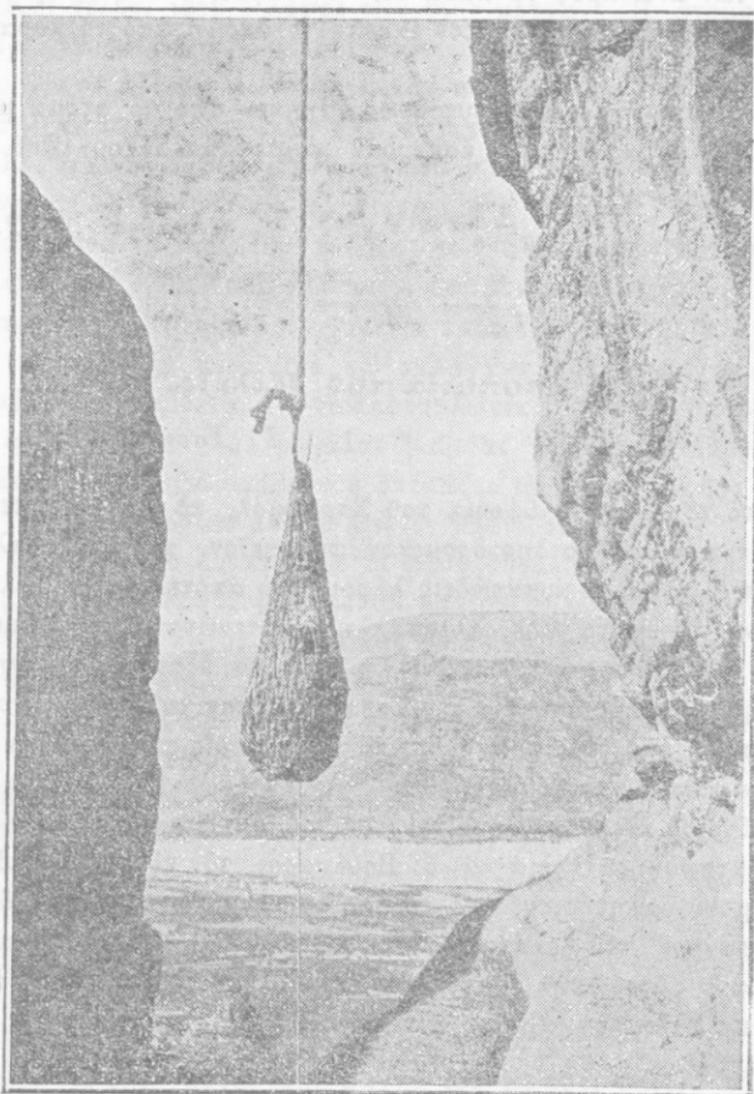
Ἡ ἀνέμη ἐξηκολούθει νά τρίζῃ, τὸ σχοινὶ νά μαζεύεται, τὸ δίχτυ διαρκῶς ν' ἀναδκίνη, ἀναδιβάζον συγχρόνως κι' ἐμὲ συμμαζευμένον μέσα του σὰν ψάρι στὴν ἀπόχη. Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὅλον ἐν περισσότερον ἀποτρόπαιος. Ἐρριπτα τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀδύσου, πού ἠπλώνετο ἐκεῖ, μ' ἔκκμνε νά ζαλιζώμικι καὶ νά λιποθυμῶ· ἔστρεψα τὸ κεφάλι τότε πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλ' ἀντίκρυσα τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ κι' ἐκεῖ σχοινὶ πού μ' ἐτραυοῦσε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν μου καὶ ἐμψύχωσίν μου, μοῦ ἤλθε τότε εἰς τὸν νοῦν ἕνας διάλογος, πού εἶχα κάνει ἄλλοτε μ' ἕνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίκκαλα, σχετικῶς μὲ τὴν ἀνάβασιν:

— Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινὶ; τὸν εἶχα ἐρωτήσει.

— Μά, ὅταν κόβεται! μοῦ εἶχεν ἀπαντήσει ἀπαθῆς. Θεὲ καὶ Κύριε! Ἐχει γοῦστο νά ἤλθε ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῆ τώρα τὸ κατηραμένο

σχοινί! Ἐκλείσα τὰ μάτια, καὶ τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχήν.

Ἔνας αἰὼν τρόμου καὶ ἀγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέ-

Μέσα στὸ δίχτυ.

(πέραν διακρίνεται ὁ Πηνειὸς ποταμὸς).

ρασεν ἀκόμη ζάλη μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναίσθητως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα, τράκ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἕνα

σκληρότατον σώμα, καί, ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου, βλέπω ὅτι ἤμην ἐπάνω εἰς τὸ μοναστήρι, μέσα εἰς τὸ δῖχτυ, ἀλλὰ καθήμενος εἰς στερεὸν ἔδαφος, εἰς τὸν βράχον τῆς μονῆς· εἶχα κτυπήσει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κλεισμένος, ὅπως ἤμην, εἰς τὸ δῖχτυ, τὸ ὅποσον ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τὸ καραβόσχοινο.

Βαθὺς στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἐνῶ πέντε ἕξ καλόγηροι ἔσπευδαν νὰ μὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοιινιά.

1922.

Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς.

Γ. Τσοκοπούλου.

Ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν ὕψωμα τοῦ Σαριγκιόλ, τὸ ὅποσον στεφανώνει ἓνα μικρὸν σιδηροδρομικὸν φυλακεῖον, φαίνονται πλέον καθαρὰ οἱ μεγάλοι κυματώδεις λόφοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὑψώματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξύ των, ἄλλα μαλακὰ καὶ ἄλλα ἀπότομα, ἐξανθήματα ἀνησυχου γῆς, καταλήγοντα εἰς τὸν καθαυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς, γαλαζοπράσινον ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ φέροντα εἰς τὴν κορυφὴν ἓνα ἄσπρον στέμμα, τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Πουλιὰ τῆς τρικυμίας θὰ ἐδιάλεξαν ἐκεῖνον τὸν βράχον, διὰ νὰ κτίσουν φωλεὰν καταφυγῆς. Θηρία καὶ οἱ Βούλγαροι, τὸν ἐδιάλεξαν διὰ νὰ τὸν κάμουν ὄρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὅποσον νὰ χύνωνται κάτω, ὅπως οἱ κουρσάροι* τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Καὶ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ λόφου αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικήν, τὴν βλέπουσαν ἀκριβῶς ἀπέναντι εἰς ἄλλα προχώματα, ἐκτίσθη τὸ Κιλκίς, ἡ ἀκρόπολις τῶν κομιτατζήδων*.

Ὅσοι εἶδαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ βλέπουν καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, δυσκολεύονται ν' ἀποφανθοῦν ποῖα εἶναι τὰ τρομερώτερα. Ὅσοι ἀπλῶς σκεφθοῦν πόσοι ὑπερήσπιζαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ πόσοι τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, ἀδυνατοῦν νὰ ἐξηγήσουν ὄχι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ τοῦ Κιλκίς τὴν νίκην. Διότι οἱ Βούλγαροι, καλὰ ταμπουρωμένοι, μὲ ὄλας των τὰς εὐκολίας, μὲ ὀχυρώματα ἀπόρθητα, μὲ τελείας σκοπεύσεις, καὶ μὲ ἐπισημάνσεις

ἐκ τῶν προτέρων ἐξηκριθωμένας, ἰσάριθμοι δὲ τῶν ἐπιτιθεμένων, εἶχαν δλην τὴν εὐκολίαν νὰ σαρώσουν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὅποιος εἶχεν δλα τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεως, καὶ ἓνα μόνον, ἀλλὰ θεῖον πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἀκατασχέτου ὁρμῆς.

Καὶ τέλος, ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία θὰ ὁμιλήσῃ δι' αὐτόν, ὅπως ὁμιλήσῃ δι' ἓνα ἄλλον λόφον Ἰσοῦ ὕψους, εἰς τὸν ῥωσοῦλαπωνικὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ἐπῆραν ἐπίσης μὲ τὴν λόγχην των ἀκατάσχετοι οἱ Ἰάπωνες.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέναον κυματισμὸν τῶν λόφων, εἰς τὸν ὅποιον φαίνεται ὡς νὰ στέλλῃ κάποιος γήινος ὠκεανὸς ἀπὸ μακρυὰ φουσκωμένα τὰ νερά του, ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων παρουσιάζεται ὡς κῦμα ὠκεανικὸν πελώριον, ἔτοιμον νὰ ὀρμήσῃ καὶ νὰ σαρώσῃ. Ὑψηλός, ἀπότομος, χυμένος πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ τὴν ὀρμὴν ποῦ τὸν ἐτίναξε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς ὁ μυστικὸς Ἐγκέλαδος*, φαίνεται εἰς τὸ ἀποτυφλωτικὸν φῶς τῆς μεσημβρίας ὡς αἱματωμένος. Δύο μεγάλαι βαθεῖται χαράδραι τὸν σχίζουσι καθέτως, καὶ ἡ πρασινάδα ποῦ σκεπάζει τὰ χεῖλη τῶν δύο χαράδρων ἔχει ἀναλογίαν μὲ παγωμένον κυανίζον αἶμα.

Ὅλα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ φαντασθοῦν οἱ Βούλγαροι, ὅχι ἔμως ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐπαίρνετο μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ ἀνθρώπους, ποῦ ἔχουν σάρκα καὶ ὀστέα, καὶ ποῦ δὲν εἶναι Γίγαντες ἢ Ἐκατόγχειρες*, ἢ δὲν ἔχουν τὸ ἄτρωτον τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ στηρίζοντες πρὸ πάντων εἰς τὸν λόφον αὐτόν τὰς ἐλπίδας των, ἦσαν ἡσυχοὶ ὅτι ἐμπρὸς εἰς αὐτὸ τὸ κῦμα τῆς γῆς θὰ ἔσπαζεν ἀφρισμένο τὸ κῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ εἶχον ὑπολογίσει χωρὶς αὐτὸν τὸν ἄλλον θεῖον, ἀόρατον καὶ ἀσύλληπτον ἀφρὸν ποῦ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς τὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ ψυχὴ ἐνίκησεν ἀκόμη ἄλλην μίαν φορὰν τὴν φύσιν. Πολὺ ὕψηλὰ βεβαίως—ἑξακόσια πέντε μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς—εἶχαν τοποθετήσῃ τὰς ἐλπίδας των οἱ Βούλγαροι. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὕψος, τὸ ὅποιον νὰ μὴ φθάσῃ ἡ ψυχὴ.

Καὶ εἰς δλην αὐτὴν τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐκεῖνο ποῦ ἔχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνὸς στρατοῦ, τὸν ὅποιον ὠδήγει ἢ θεῖα Νέμεσις*. Ἡ πολεμικὴ τακτικὴ, ψυχρὰ διάταξις κανόνων καὶ ἀριθμῶν, ἔμεινε κατὰ μέρος, καὶ δλα τὰ στρατιωτικὰ διδάγματα, ποῦ ἀποτελοῦν τὰς πλάκας τοῦ Μωϋσέως διὰ τοὺς στρατηγούς, ἐγράφησαν κάτω ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν εὐζώνων. Ὁ ἀπαράβατος νόμος, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ

ἐφοδον διὰ τῆς λόγχης, ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἐφρονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐβαλσαμώθη καὶ ἐκλειδώθη εἰς τὴν βιτρίναν τοῦ μουσείου, μαζί μὲ τὴν μούμιαν τοῦ Ἄμμενοφθᾶ* καὶ τοῦ Ῥαμσή* τοῦ Β'. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην καὶ τὴν προσήρμοσεν εἰς τὸ τουφέκι δύο χιλιάδες μέτρα μακρὰν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τὰ πόδια του, καὶ ὤρμησε διστακτικῶς, θερικῶς, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτόητος, ἀκατάσχετος.

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθῶων, τοὺς ἐμπρηστάς.

Οἱ στρατιῶταί μας προχωροῦντες ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, τὰ καυμένα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τὰ βουλγαρικὰ στίφη, φεύγοντα ἀπὸ τὴν οὐδετέραν γραμμὴν, τὴν ὅποیان εἶχε χαράξει ἡ δολία ἀπληστία των, ἄφησαν πίσω των μεγάλα μαῦρα ἄνθη τοῦ ὀλέθρου ἐπάνω εἰς τὴν χρυσίζουσαν ἐπιφάνειαν τῆς θερισμένης γῆς. Καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ καλόδοξα ἑλληνικὰ μάτια, καὶ νὰ διοχετεύσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐπτὰ ὥρατα ἑλληνικὰ χωριά, μαῦροι σωροὶ καπνίζόντων ἐρειπίων, ἐτροφοδότησαν τὸ ἑλληνικὸν μένος.

Ἀπὸ τρία διαφοροετικὰ σημεῖα, ὡς ἀνοιγμὰ ριπιδίου, ἐπροχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς αὐτὴν τὴν ὄροσειρὰν τοῦ Κιλκίς. Ἄλλ' ἢ προέλασις ἐγένετο δύσκολος. Κάτω ἢ πεδιάς ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόμχτα τῶν τηλεβόλων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐχύνετο ὁ θάνατος. Τὰ ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, κρύπτοντα πίσω των καὶ ἀπὸ μίαν ἐκπληξιν τοῦ ὀλέθρου. Ἀδύνατος ἢ τοποθέτησις τῶν τηλεβόλων. Ἐνῶ ἀκόμη μία πυροβολαρχία ἐζήτηε τὴν θέσιν τῆς, αἱ ὀβίδες τῆς ἐθέρισαν τριάντα ἄλογα καὶ τοὺς περισσοτέρους πυροβολητάς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, ὅλοι ἐπροχωροῦσαν ἀπτόητοι. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαιναν οἱ πεζοί, ἀκάλυπτοι, ἀκκτάσχετοι, μὴ λαμβάνοντες τὴν παραμικρὰν προφύλαξιν, τρέχοντες ὡς εἰς πανηγύρι, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπηδοῦσαν τὰ ὑψώματα σπεύδοντες εἰς αὐτὸν τὸν ὥρατον ἄθλον, ὁ ὅποιος λέγεται ἄλωσις τοῦ λόφου 605.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ τὰ εἶχαν ὑπολογίσει ὅλα, ποὺ εἶχαν μετρήσει μὲ προσοχήν, ποὺ εἶχαν ἐργασθῆ μὲ σοφίαν, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ ἀσφάλειαν, εἶδαν εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας ν' ἀνατρέπωνται ὅλοι των οἱ ὑπολογισμοί. Ἐπολέμησαν καλὰ, ἀντετάχθησαν

μέ λύσσαν, ἐγέμισαν μέ τὰ πτώματά των τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὅποια ἐπολεμοῦσαν ὄρθιοι. Ἄλλὰ αἱ κορυφαί τοῦ ἑνὸς μετά τὸν ἄλλον λόφον των ἐστεφανώνοντο ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Καί ὅταν μίαν στιγμήν, μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆ μάχης, ἠκούσθησαν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζώνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι, κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θαῦμα, ἐρροδόλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς λόφους τρέχοντες ἐν ἀλλοφροσύνῃ.

Ὅσα καὶ ἂν γραφοῦν περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, καὶ ὅσονδῆποτε λεπτομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἂν ἐκτεθοῦν αἱ φάσεις της, θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὸν ἀναγνώστην ν' ἀναλύσῃ μέσα εἰς τὸν νοῦν του τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος, τὸ ὅποion ὠγκώθη, ἄφρισε, ἐχύθη, συνέτριψε, συνεπῆρε, ἐσκόρπισε, ἐξηφάνισε. Μόνον ἴσως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἢ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, τὸ βλέμμα ἤμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔκτασιν, τὴν σημασίαν καὶ τὴν παραφορὰν αὐτῆς τῆς γιγαντομαχίας.

Καθὼς ἐπροχώρησε τὸ πεζικόν, ἀνατρέπον ὄχι μόνον τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς καὶ τοῦ χρόνου ἀκόμη τὰς ἀπαιτήσεις, οἱ Βούλγαροι ἐλύγισαν ὡς καλάμια εἰς τὴν πνοὴν σφοδροῦ ἀνέμου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρέπει νὰ λεχθῇ ἀκόμη μίαν φορὰν καὶ νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπολέμησαν γερά. Ὑπάρχουν πλατεῖα χαρακώματα ὕψους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου, τὰ ὅποια ἐγέμισαν πτώματα. Καὶ πτώματα ὄχι μόνον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ταχθῇ εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ποὺ ἦλθαν ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς νεκροὺς καὶ εἰς τὸ χαρακῶμα καὶ εἰς τὸν Ἄδην.

Ἐμπρὸς ἀκριβῶς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ 605, ἡ μάχη διεξήχθη εἰς μερικὰ σημεῖα ὄχι πλέον μὲ τὸ τουφέκι ἢ μὲ τὴν λόγχην· τὸ τουφέκι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ γεμισθῇ, καὶ τὸ ἀτσάλι τῆς λόγχης ἐλύγισε. Καὶ τότε ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ χέρια, τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια. Τὸ θέαμα τῶν στρατιωτῶν, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ποὺ ἐλογχίσθησαν ἀμοιβαίως καὶ εὐρέθησαν νεκροὶ ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου, εἶναι σύνηθες. Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ τοῦ θεάματος τούτου ἀγριώτερον. Ἑλληνες καὶ Βούλγαροι ἐνηγκαλίσθησαν ἄοπλοι πλέον εἰς τὸν ὑπέρτατον σπασμὸν τοῦ μίσους, καὶ ἐκατατρακύλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ ἔμειναν ἔτσι νεκροί, ἐνηγκαλισμένοι, βυθίζοντες τὰ

νύχια εἰς τὰ σώματα εἰς ἐκδήλωσιν μίσους, τὸ ὅποτον ἐζή
ἀκόμη καὶ μετὰ θάνατον.

Τὴν στιγμήν ποῦ εἰς τὸ πρῶτον ἐσπερινὸν ἡμίφως ὑψώθησαν
ἀπὸ τὸ Κιλκίς αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἔδαψαν μὲ
τὸ αἷμα τῆς φωτιᾶς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν τὰ βαμμένα μὲ τὸ
αἷμα τῶν ἀνθρώπων, ἡ νίκη, ἡ ὠραία ἐλληνικὴ νίκη εἶχε συντε-
λεσθῆ. Οἱ Βούλγαροι, ἐξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν στα-
γόνα τοῦ θάρρους των, ἔφευγαν πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ πε-
τῶντες τὰ πάντα, ζητοῦντες σωτηρίαν, κοπάδια τρομαγμένων
θηρίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πλέον νύχια καὶ δόντια. Τὸ Κιλκίς,
ἡ ἀποτροπαία φωλεὰ τῶν κομιτατζήδων, ἐκαίετο, ὄχι μὲ τὸν
τρόπον ποῦ καίουν οἱ ἀνανδροὶ τὰ χωρῖα τῶν εἰρηνικῶν καὶ τῶν
ἀπολέμων, μὲ τὸ πετρέλαιον καὶ μὲ τὰς χειροβομβίδας, ἀλλὰ μὲ
τὰ ἔντιμα καὶ παλικαρῖσια μέσα τοῦ γενναίου πολέμου, μὲ τὰς
βόμβας ποῦ ὠρμοῦσαν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πυροβόλων.

Ἄλλὰ κάτω εἰς τὸν κάμπον καὶ εἰς τὰ διάμεσα τῶν λόφων
καὶ μέσα εἰς τὰ χαρακώματα καὶ εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν ὁ
θάνατος εἶχε θερίσει. Τριῶν ἡμερῶν ἀγῶν ἔρριξε κάτω τὸ ἀνθος
τῆς ἐλληνικῆς νεότητος, καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέπαζαν τὴν ξανθὴν
γῆν, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἡρώων εἶχαν σωριασθῆ

«σὰν τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς».

Διὰ τὴν γραφῆ αὐτὴ ἡ ὑπέροχος σελὶς τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς
ἱστορίας προσέφεραν τὸ αἷμά των μὲ ἴσην αὐταπάρνησιν οἱ
πυροβοληταὶ καὶ οἱ εὐζωνοὶ καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἱππεῖς, καὶ οἱ
βετεράνοι* τοῦ πολέμου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ὅπως
καὶ οἱ κληρωτοὶ τῆς τελευταίας ἡλικίας, στρατιῶται ἑνὸς μη-
νός, εὐτυχήσαντες νὰ λάβουν αὐτὸ τὸ ἀπαράμιλλον βάπτισμα
τοῦ πυρός, καὶ οἱ σωματάρχαι ὅπως καὶ τὰ ἀπλᾶ στρατιωτάκια.

1914.

Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης.

(ἀνταπόκρισις εἰς ἐφημερίδα).

Κ. Ἀθανάτου.

Ἀπὸ τὸ Ἐγγλεζονήσι*, 7 Σεπτεμβρίου 1922.—Ἄλλοτε ἐξεκινούσαμε κάθε τόσο γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθείαν τ' αὐτοκίνητα, τὰ τραίνα, τ' ἄλογα γοργὰ μᾶς ἔφερναν πρὸς τὰ μέσα, μακρὰ, εἰς τοὺς θερμοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς, σὲ ἀπέραντα βάθη, δεξιὰ ἄριστερά, ὅλα δικά μας, δὲν ἤξερε ποῦ νὰ πρωτοπάη κανεὶς. Τώρα φέρνουμε βόλτα γύρω-γύρω τὰ νερά, καὶ μόλις ἀπὸ μακρὰ μποροῦμε μόνο ν' ἀντικρύζουμε τ' ἀκρογιάλια, καθὼς οἱ διωγμένοι, οἱ ἀπόκληροι, ποῦ περιτριγυρίζουν τοὺς δρόμους, ξένοι καὶ ἄγνωστοι στὰ σπίτια τὰ κλειστά!... Ἡ θάλασσα ποῦ μᾶς ἦνῳνε τότε, μᾶς χωρίζει γιὰ πάντα αὐτὴ τὴ φορά. Μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένος τόπος οἱ στεριές. Καὶ παραδέρνουμε μὲ τὸν καημό μας στὰ πελάγη. Ἐνα καῖκι ἀπλώνει τὰ πανιά του καὶ λιχνίζει τὸν πόνο μας στὰ κύματα.

Τὸ Ἐγγλεζονήσι—ἰδοὺ θεωρεῖται πρώτης σειρᾶς διὰ τὸ μέγα δράμα. Παραμένουν ἐδῶ μερικοὶ ἀπὸ ὄσους ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν μεγάλην καταστροφήν. Δὲν τοὺς κάνει καρδιὰ νὰ περάσουν ἀπέναντι στὴ Μυτιλήνη, στὴ Χίο. Κάθονται ἐδῶ πέρα κι' ἀγναντεύουν, καὶ νὰ πιστέψουν ἀκόμη δὲν μποροῦν... Μιὰ σειρὰ ἀπὸ «σάτια» (μαοῦνες) παραστέκει στὴν ἀκροθαλασσιὰ. Μ' αὐτές, δεμένες πίσω ἀπὸ μιὰ γκαζολίνα*, κατῶρθωσαν νὰ φύγουν ὅπως-ὅπως, στοιδαγμένες, κάμποσες οἰκογένειες χριστιανῶν.

Δὲν εἶχαν κουράγιο νὰ φύγουν ἕως τὴν τελευταία στιγμή. Εἶχαν ἓνα σπιτάκι ὄλο κι' ὄλο καθεμιὰ, κι' ἂν τ' ἄφηναν κι' αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ βγοῦν ζητιάνοι, στὸ δρόμο. Ἐδλεπαν τοὺς ἄλλους νὰ φεύγουν, κι' αὐτοὶ ἔμεναν. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μείνουν βραγιάδες πάλι, κάτω ἀπὸ τὴ σκλαβιά, νὰ ξαναφᾶνε τὸ ψωμί τῆς πίκρας μὲ τὸν τρόπο τοῦ Τούρκου, νὰ κουρνιαστούν ἄφωνοι στὸ σπιτάκι τους, καὶ νὰ πεθάνουν ἐπὶ τέλους μέσα σ' αὐτό. Κανεὶς τους δὲν μποροῦσε νὰ φαντασθῇ μεγαλύτερη συμφορά. Εἶδαν ἓνα ξημέρωμα τὸ στρατό μας νὰ φεύγῃ, τοὺς ἵππετεῖς Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξατ. γυμνασίου 6

καὶ τοὺς πεζοὺς ν' ἀποχαιρετοῦν τὰ λιθόστρωτα, κι' ἓνα σοῦ-
ρουπο δακρυσμένοι ἐκίνησαν τὸ μαντήλι πρὸς τὰ πλοῖα τοῦ στό-
λου, ποῦ ἔφευγαν κι' αὐτά. Ἐκλείσθησαν τότε μέσα στὰ σπιτά-
κια τους, σπιτάκια ποῦ εἶχαν ζήσει μαζί τους τόσων χρονῶν λύ-
πες καὶ χαρές, ἔκαναν τὸ σταυρό τους, κι' ἐμαντάλωσαν πέρτες
καὶ παράθυρα. Τὰ παιδιὰ ἐπανελάθαν βουδὰ στοὺς γέροντας γο-
νεῖς τὸ παλιὸ παράπονο τοῦ ποιητοῦ¹:

Ῥαγιάδες θ' ἀπομείνουμε, μητέρα.

Τὸ γράφει τὸ κακό μας ῥιζικό! . . .

*

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ-πρωὶ, πίσω ἀπὸ τίς κρυφανοιγμένες
γρίλλιες τῶν παραθυριῶν, οἱ ραγιάδες τῆς Σμύρνης ἐκράτησαν
τοὺς λυγμούς, ἐσκούπισαν τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἔκαναν πάλι τὸ
σταυρό τους, καὶ σιωπηλοὶ ἐκοίταζαν τὴν κίνηση στὸ μαχαλαῶ*.
Οἱ Γιουρούκηδες* τοῦ Μπεχλιδάνη*, καθάλλα σὲ ἄλογα χωρὶς
σέλλα, σὲ γαϊδουράκια, σὲ μουλάρια οἱ περισσότεροι, ἄλλοι πε-
ζοί, μὲ γουρνοτσάρουχα καὶ μὲ κοντὰ βρακάκια, μὲ ὄψιν ἀναμ-
μένη ποῦ διψοῦσε αἷμα, μὲ ντουφέκια, μὲ σπαθιά, μὲ σανίδες στὰ
χέρια, ἔτρεχαν, οὐρλιαζαν σὰν τρελλοί. Τὰ τρομερὰ Ταγκαλάκια*
ἐλαχάνιαζαν, καὶ ἡ φουντίτσα ἀνήσυχη στὸ φέσι τους ἐρευνοῦσεν
ὄπως καὶ τὰ μικρὰ μαῦρα τους μάτια ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Δέος καὶ φρίκη
ἔπνιγε τὴν ἀναπνοὴ τῶν σκλάδων. Εἶχαν μετανοιώσει ποῦ ἔμει-
ναν, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ τοὺς εἶχε συγκρατήσει. Τώρα πιά
ἦταν ἀργά. Μόνον ἡ ἀχνή* ἐλπίδα στὸ Θεὸ τοὺς ἔδινε λίγη ζωή.

Οἱ δρόμοι ἦσαν ἔρημοι ἀπὸ χριστιανοὺς, ἀλλὰ φωνές, κραυ-
γές, ξεφωνητὰ σπαραγμοῦ ἀντηχοῦσαν, γύρω καὶ παντοῦ. Ἡ
Σμύρνη εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ σπαρταρᾷ. Ἄφηνε τοῦ θανάτου τὸ
ροχαλητό. Ἄγρια βροντοῦσε ὁ μπαλιτᾶς σὲ κάποιες πόρτες σι-
δερένιες, τζάμια ἔσπαζαν ὀλοένα στὶς πέτρες τοῦ σοκακιοῦ, νέες
κοπέλλες ἔσκουζαν*, ἐλαχταροῦσαν μωρὰ παιδιὰ. Καὶ ἡ θριαμβευ-
τικὴ πομπὴ τῶν Γιουρούκηδων τοῦ Μπεχλιδάνη ἐπάνω στὰ ζῶα
ἐπλήθαινε ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα. Ἐνας γέρος σωριάστηκε χωρὶς
πνοή. Ἐνας ἀξιωματικὸς, κρυμμένος στὸ σπίτι, παρεφρόνησε.
Τὰ σκυλιὰ ἀλυχτοῦσαν στὶς αὐλές. Κάθε σπίτι κι' ἓνα δρᾶμα.

Σὲ λίγο ὁ δρόμος ἐδοῦιζε. Ἐπερνοῦσαν ἓνα παπᾶ βουτημένο
στὸ αἷμα, μὲ ξεσκισμένο τὸ ρῆσο του κομμάτια. Ἐνας μαῦρος,

1. Τοῦ Σμυρναίου Μιχ. Ἀργυροπούλου.

ἐντόπιος Τοῦρκος Σμυρνίδος, ἐτραυοῦσε μιὰν ὁμορφὴν σὰν τὰ κρύα νερὰ γυναίκα, ἄσπλαχνα τὴν ἐτραυοῦσε ἀπ' τὰ μαλλιά. Πότε-πότε ἕνας ἀρχηγὸς ἐκάλπαζε ἀδιάφορος ἀνάμεσα ἀπ' τὸ σπα-ραγμό. Φωνὲς ἐφθάναν μακρυνές. Οἱ κρυμμένοι καταλάβαιναν ὅτι τοὺς ἔχει ζῶσει ὁ κίνδυνος. Ἐπερίμεναν ἀπὸ τῆ μιᾷ στιγμῆ στὴν ἄλλῃ καὶ τῆ δική τους τῆ σειρή.

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἐσκοτεινίασε. Κάποια ἡσυχία ἄρχισε τώρα νὰ βασιλεύῃ. Οἱ σκλάβοι ἀνέπνευσαν. Μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ προβάλουν στὶς πόρτες γιὰ νὰ μάθουν τί εἶχε συμβῆ στὴ γειτο-νιά. Ἡ ἡσυχία ἐξακολουθοῦσε. Καὶ ἐκοιμήθηκαν, ὅσοι ἐκοιμή-θηκαν· ἕναν ὕπνο ἀνήσυχο, ταραγμένο· ὄνειρα μαῦρα τοὺς ξεπε-τοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ὡ! ἡ νύχτα ἐκείνη τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀβεδαιότητος, ποὺ δὲν εἶχε τελειωμό! κάθε κρότος, κάθε ψίθυρος, κάθε ἀνάσα τοὺς ἐφόδιζε, τοὺς ἐτάραζε. Ἀναπηδοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ἔστηναν τ' αὐτὴ ν' ἀκούσουν μὴν ἦτανε μπαλ-τάς, μὴν ἦτανε ἀλόγων ποδοβολητό...

Ἐπέρασαν ἔτσι δύο-τρεῖς ἡμέρες τρομάρας, κλεισοῦρας, ἀπελ-πισίας, δακρύων καὶ στεναγμῶν. Ὅταν ἐξαφνα, ἕνα πρωινό, ἡ πόλις ἔλη ξεπετάχθηκε τρελλή στὸ δρόμο. Φωτιά, γιαγκίνι, πυρ-καγιά! Ὁ βάρδαρος ἐχθρὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ σήσῃ ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τὴν ἄπιστη τὴ Σμύρνη καὶ τοὺς γκιαοῦρηδές της. Φλόγες εἶχαν περιζῶσει τοὺς μαχαλάδες, οἱ καπνοὶ ἐγέμι-ζαν τὰ στενά, κι' ἡ φωτιά ἔτρεχε μὲ περισσότερὴ μανία ἀπὸ τὸν Τοῦρκο καὶ δὲν ἔκανε διάκριση οὔτε στὶς πόρτες τὶς μανταλω-μένες, οὔτε στὰ κλειστὰ παράθυρα. Εὔρισκε τρόπο νὰ ὀρμᾷ ἀπὸ παντοῦ. Καὶ πρὶν αὐτὴ ὀρμήσῃ, φρικτοὶ προάγγελοὶ τῆς οἱ Γιου-ρούκηδες, μὲ τοὺς μπαλτάδες ἔσπαζαν τὶς πόρτες, ἔμπαιναν ἀλα-λάζοντες, καὶ ἴδιοι μὲ δαίμονας τῆς κολάσεως, ἄρπαζαν κι' ἐξέ-σχιζαν κι' ἐβουτοῦσαν.

Χεῖμαρρος κόσμου μισοντυμένου, ξεμαλλιασμένου, ξεφρενια-σμένου, πλούσιοι, πτωχοὶ, γέροι, νέοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ἕνας χεῖμαρρος ἀκατάσχετος ἐχύθηκε, ἐπλημμύρισε τοὺς δρόμους κι' ἐτραυοῦσε πρὸς τὴν προκυμαία, ἔτρεχε πρὸς τὴ θάλασσα.

Ἀπὸ πίσω οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς ἔκαναν τὰ δοκάρια νὰ τρί-ξουν. Καὶ οἱ Γιουρούκηδες, κύριοι τῶν πάντων, μὲ τενεκέδες γε-μάτους βενζίνα, ἐπατοῦσαν ἐπάνω στὰ κορμιά ὧσων εἶχαν ἀπο-μείνει καταμεσῆς τοῦ δρόμου κι' ἐκατάδρεχαν τὰ σπίτια. Ἄλλοι

ἔπιαναν ὤραιες κοπέλλες χριστιανὲς τάχα πὼς θὰ τις σώσουν, νὰ τις πᾶνε στὰ χαρέμια τῶν πασσάδων. Ἄλλοι ἐκουδαλοῦσαν τὰ πιὸ πολύτιμα πράγματα τῶν σπιτιῶν. Σκηναὶ τουρκικῆς θηριωδίας, ἀπ' αὐτὲς ποὺ περιγράφουν οἱ ἱστορικοὶ στὸ πάρσιμο τῆς Πόλης, στὸ χαλασμὸ τῆς Χίου, ἀνέζησαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τῆς καταστροφῆς. Καὶ γύρω-γύρω ἀπὸ τὸν τρελλὸν χαλασμὸν τοῦ πυρὸς καὶ ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν δαιμόνων, μέσα εἰς τὴν φρικαλέαν σκηνογραφίαν τοῦ ὀλέθρου, συναυλία σπαρακτικῆ ἀπὸ τοὺς θριαμβευτικοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐμπρηστῶν καὶ τῶν σφαγέων καὶ ἀπὸ τὰς γοερὰς κραυγὰς τῶν θυμάτων, ἔδονοῦσε τὸν πυρωμένον ὀρίζοντα.

Τὰ κύματα ἐκείνων ποὺ ἔφευγαν, ἀλαλιασμένοι ἀπ' τὴν τρομάρα, ἔτρεχαν διαρκῶς πρὸς τὴν προκουμαίαν. Εἰς τὰς ἐνώσεις τῶν δρόμων ἄλλα κύματα κόσμου ἐπροστίθεντο, κόσμου ποὺ ἐδιώκετο καὶ ἀπεγυμνώνετο στὸ δρόμο ἀπὸ τοὺς Γιουρούκηδες κι' ἔτρεχε σαστισμένος γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους διώκτας του.

Ἄλλὰ στὴν προκουμαία ἦταν ἄλλη φοδερὴ δοκιμασία. Ὁ στενὸς ἐκεῖνος χῶρος ἀνάμεσα εἰς τὰ κτίρια τῆς παραλίας καὶ τὴν θάλασσαν ἦταν πιὰ γεμάτος, παστωμένος ἀπὸ χιλιάδες ψυχές ποὺ ὕψωναν ἱκετευτικὰ τὰ χέρια πρὸς τὰ ξένα πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀραγμένα στὸν κόλπο τῆς Σμύρνης. Κι' ἀπὸ τις ἀρτηρίες τῶν δρόμων ὄλο καὶ νέες μάζες κόσμου κατέφθαναν ἐκεῖ. Σὲ λίγο ἡ φοδερὴ πυρκαϊὰ ἄρχισε κι' ἐκεῖνη ν' ἀπλώνη τὲς πύρινές της γλώσσες πρὸς τὴν προκουμαία. Τὸ πλῆθος ἐπροσπαθοῦσε τώρα ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν καιομένων κτιρίων κι' ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀκτὴν, οἱ δὲ δυστυχεῖς, ὅσοι εὗρισκοντο στὴν ἄκρη, σπρωχνόμενοι, ἐπιπταν καθ' ἑκατοντάδας στὴ θάλασσα, βαθεῖα πολὺ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Μέσα στὶς φωνὲς τοῦ ξετρελλαμένου πλήθους ἐπνίγοντο αἱ σπαρακτικαὶ ἐπικλήσεις τῶν πνιγομένων, ἀπελπιστικαὶ δὲ καὶ γεμάται ἀγωνίαν ὑψώνοντο αἱ κραυγαὶ ἐκείνων ποὺ τοὺς εἶχαν διαδεχθῆ εἰς τὸ χεῖλος τῆς προκουμαίας καὶ ἐκινδύνευαν τώρα νὰ πάθουν τὸ ἴδιο. Εὐτυχισμένοι ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅσους τὸ σπρώξιμο ἔδγαλε ἀντίκρου σὲ λίγα σάτια ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι ἀραγμένα σ' ἓνα μέρος τῆς προκουμαίας. Μ' ἓνα πήδημα ὤρμησαν μέσα, ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐνα πλοῖο μὲ ξένη σημαία τοὺς ἔδρασε πίσω του, καὶ ὕστερ' ἀπὸ μιὰ νύχτα τρικυμίας, ἐφθασαν τὴν αὐγὴ στὸ Ἑγγλεζονήσι.

Πεινασμένοι, βρεγμένοι, διψασμένοι, με την ψυχή στα χείλη
 επάτησαν το πόδι στην ακτήν κι' έκαμαν το σταυρό τους. "Αλλά
 τί νά την κάνουν πλέον τέτοια ζωή, αφού έχασαν, τι άλλο
 είχαν αγαπημένο σ' αυτόν τον κόσμο; Βλέπω εδώ μιὰ μάννα
 που δέν ξέρει τί απέγιναν τὰ παιδιὰ της. Είναι παιδιὰ χωρίς
 τή μάννα τους. "Αδέλφια που σκορπίσανε στην τρέλλα της φυ-
 γής. "Ανδρόγυνα χωρισμένα. Κι' ένα σκυλι' δυστυχισμένο μά-
 ταια ψάχνει ναύρη τον άφέντη του.

Τρέμουν και τώρα που μου τὰ διηγούνται οι άνθρωποι. Δά-
 κρυα δέν έχουν πιά' τὰ μάτια τους είναι στεγνά. "Ανατριχίλα
 μου διαπερνά τις φλέβες. Μου μιλούν, και το βλέμμα τους κάθε
 στιγμή στρέφει μηχανικώς προς το βάθος του κόλπου, εκεί όπου
 πρό όλίγων ώρων, πρό μιας δύο ήμερών έξουσαν μαζί όλοι, μέσα
 στο σπίτι τους. Καημένα σπιτάκια! Πόσο τους ήταν αγαπημένα,
 πόσο λατρευτά! "Η ημέρα τὰ κρύβει μέσα στη θαμπάδα της
 άντηλιάς που σκορπᾷ ή θάλασσα. Μά ή νύχτα, αυτή τους τὰ
 ξαναδείχνει για μιὰ τελευταία φορά: μόλις φθάση το βράδυ, οι
 φλόγες ξεχωρίζουν μακριά και φωτίζουν τους καπνούς, και οι
 διωγμένοι προσηλώνονται άφηρημένοι προς τὰ εκεί, λές και
 ανάμεσα στη λάμψη προσπαθούν νά διακρίνουν την ψυχήν των
 χαμένων ιδιων τους που αναβαίνει μαζί με τὰ σύννεφα του
 καπνού προς τον ουρανό. . .

'Επάνοδος.

'Αναστασίου Πεζοπόρου.

Είς όλους τους λιμένες και τους σιδηροδρομικούς σταθμούς
 της χώρας ύποδοχαι χαράς, αλλά και θλίψεως γίνονται αυτές
 τās ήμέρας. Οι συγγενείς και φίλοι των επανερχομένων επέδρων
 τους αναμένουν. Μου περιγράφουν τās σκηνας άναγνώσται δι'
 επιστολών και άρκετάς έτυχε νά ιδω ό ίδιος εις την "Αττικήν.
 "Εχουν τον αυτόν χαρακτήρα: δάκρυα χρας και πόνου μαζί.

Είς την πόλιν δέν άντιλαμβάνομεθα τās σκηνας αυτές εις όλην
 την βαθειαν συγκίνησίν των. "Η ζωή βέει γοργότερα και πολ-
 λάκις μόλις προφθάνομεν νά κατανοήσωμεν ένδιαφερούσας στιγ-

μάς της. Ἄλλά ἔξω εἰς τὸ ὑπαιθρον ἄλλως συμβαίνουν τὰ πράγματα. Αἱ ἐντυπώσεις παρέχονται ζωηρότεραι. Καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀκούει κανεὶς συζητήσεις διὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα, τὰ λόγια ὁμως διασκορπίζονται μὲ κάποιαν ἀστάθειαν. Εἰς τὸ χωριό, εἰς ἓνα μαγαζάκι, εἰς ἓνα καφενεδάκι, εἰς τὸν ἀγρόν, εἰς τὸ τραῖνο, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἀπηχοῦν μὲ ἐντυπωτικώτερον τόνον.

Ἦκουσα πολλὰς τοιαύτας καὶ ὅλοι εἶναι μία πάλη αἰσθημάτων μεταξὺ ἐκείνων ποῦ δὲν ἐπανήλθον νικηταὶ καὶ ἐκείνων ποῦ τοὺς ὑπεδέχθησαν ἡττημένους. Μία ἐπίπληξις εἶναι γενικὴ: «Ὅχι, παιδιὰ, δὲν τὰ καταφέρατε καλά. Ὅχι, ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν τὰ πράγματα. Γιὰ σκεφθῆτε τί ἐχάσαμεν. Σεῖς, ἡμεῖς, ὅλοι.—Πρέπει νὰ ἀκούσετε πρῶτα». Ἀκούουν, προσεκτικὰ ἀκούουν. Κρέμονται ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀφηγουμένων. Θέλουν νὰ μάθουν λεπτομερῶς τὸ τί καὶ τὸ πῶς συνέβη. Ἄλλὰ δὲν μένουں εὐχαριστημένοι.

Καμμίαν ἄλλην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν εἶδα τόσον πολὺ λυπημένον τὸν λαόν. Μὲ στεναγμὸν βαθὺν ὀμιλεῖ. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἤκουσα ἀγαθοὺς χωρικοὺς νὰ λένε: «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἤμαστε ἡμεῖς ἐκεῖ; Ὅτ᾽ τὸν ἐκρατούσαμεν τὸν Κεμάλ μὲ τὰ δόντια. Μπρὲ γιὰ τὸ Θεό, τί ἐπάθαμεν». Δὲν πρόκειται περὶ καφενειακῆς ἐκφράσεως· παρομοίαις δὲν προσέχει κανεὶς· δὲν ἀξίζουν. Θέλω νὰ εἰπῶ περὶ τῆς αὐθορμητοῦ ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς ὀδύνης τοῦ λαοῦ μὲ εἰλικρίνειαν, περὶ τοῦ φωτεινοῦ ὀρθολογισμοῦ του. Ὅμιλοῦν μὲ πόνον αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἔπειτα δὲ λέγουں: «Ναί, μαλώνομεν τὰ παιδιὰ, ποῦ μᾶς ἤλθαν ἔτσι, ἀλλὰ πάλιν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πταίουν, πταίουν πολὺ! Τί μᾶς ἔφτιαξαν, τί μᾶς ἔφτιαξαν! . . . »

Καὶ διὰ μίαν σκηνὴν ὑποδοχῆς εἰς τὸ ἀττικὸν χωριουδάκι τοῦ Κουδαρά* θέλω νὰ εἰπῶ. Μὲ τὸ πρωινὸν τραῖνο ἀφίχθη κάτω εἰς τὸν σταθμὸν ἓνας τραυματίας. Μία γραῖτα τὸν ἐδέχθη κλαίουσα. Ἀνεψιὸς της ἦτο. «Ἦρθες, ἦρθες. . . » ἔλεγε. «Καὶ ὁ ἐξάδελφός σου, ὁ γιόγκας μου;—Δὲν τὸν εἶδα—Μαζὶ ἦσαστε καὶ δὲν τὸν εἶδες;—Ἐσκορπίσαμεν.—Παιδί μου, παιδί μου, ποῦ νὰ βρῖσκεσαι;—Ὅτ᾽ ἔρθῃ, Ἔννοια σου». Σιωπηλὸς, ἡ γραῖτα καὶ ὁ νέος, ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον διὰ τὸ χωριὸ ἐπάνω. Ἡ γυναῖκα προθυμοποιεῖται καὶ παίρνει ἓνα δεματάκι ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ νεοελθόντος. Καθῶς πλησιάζουں εἰς τὸ χωριό, ὀλίγαι γυναῖκες, μερικὰ παιδιὰ τρέχουں εἰς προὔπαντησίῃ των. Φιλοῦν τὸν τραυματίαν.

Τοὺς φιλεῖ. Δάκρυα. Ὑψηλότερα, εἰς λοφίσκον, ὡς εἰς θεωρεῖον, εἶναι παρατεταγμένος ὄλος ὁ θηλυκόκοσμος τοῦ συνοικισμού. Κύπτουν γυναῖκες καὶ κορίτσια πρὸς τὰ κάτω καὶ βλέπουν. Μία λέξις δὲν ἀκούεται. Ἀφήνουν τοὺς συγγενεῖς νὰ χαροῦν τὴν ἐπάνοδον. Ἐπειτα μία μία προχωροῦν. Δειλὰ καλωσῳρίσματα καὶ ἡ αἰωνία ἐρώτησις: «Τοὺς δικούς μας δὲν εἶδες;» Ὄνόματα ἀκούονται προφερόμενα μὲ λαχτάραν. Καὶ εἰς τὸν μικρὸν ἐκεινον κύκλον ἀνθρώπων ἀναμένονται ἐπίσης παιδιὰ. Μερικὰ ἤλθαν. Τραυματῖαι ἄλλοι εἶναι ἀπὸ προηγουμένας μάχας. Ἀλλὰ περισσότεροι περιμένονται. Οἱ ἑμίλοι γυρίζουν στὰ σπίτια σιωπηλοί, λυπημένοι. Εἶναι τὸ ἴδιον θέαμα τοῦ διπλοῦ πόνου εἰς ὄλην τὴν Ἑλλάδα σήμερον, τοῦ πόνου διὰ τὴν καταστροφὴν, τοῦ πόνου διὰ τὴν καθυστέρησιν πολλῶν. Βαδίζω ὀλιγὴν ὥραν μὲ χωρικόν. Φωτεινὸς εἶναι ὁ ἥλιος καὶ γαλήνη εἰς τοὺς λόφους. Ἀλλὰ πένθιμον τὸ ὄψος τοῦ συνοδοῦ μου. Ἀφωνος πηγαίνει μὲ σκυφτὸ κεφάλι. Μίαν στιγμὴν μοῦ λέγει σιγὰ, μὲ στεναγμόν:

— Τρεῖς δικούς μου ἔχασα εἰς τὸν πόλεμον. Γιατί νὰ μὴν ἤμουνα κι' ἐγὼ ἐκεῖ; Θὰ χανόμουνα, ἀλλὰ πίσω δὲν θὰ ἐγύριζα».

11 Σεπτεμβρίου 1922.

Γ') ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ.

Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ αὐταπάρνησις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ στοργὴ των εἶναι θαυμασία.

Ὅταν ἀπαξ ἡ μήτηρ καθίσῃ ἐπὶ τῶν ὠῶν, ὁ νοῦς της ὄλος συγκεντροῦται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν πιστοτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων. Τὸ ἄρρεν σπεύδει νὰ τῇ φέρῃ τροφήν ἢ καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ κάποτε ἐν τῇ ἐπιμέλει. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐκελενὴ ἔχει ἀγρυπνα τὰ ὄμματα ἐπὶ τῆς φωλεᾶς. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ μεταβολή, ἡ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν χαρακτῆρά της. Ἦτο πρὶν ἀμέριμνος καὶ ἀεικίνητος; Ἐπέτα πτερυγίζουσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά; Ἦτο φλύαρος; Ἦτο φαιδρὰ; Ἦτο λαλιστατή; Ἦδη μὲ τὴν ἀνάληψιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων

δὲν ψάλλει πλέον, ἀλλὰ σιωπηλὴ καὶ περίφροντις διαμένει ἐπὶ τῶν ὤων ἐπὶ ὥρας, ἐπὶ ἡμέρας, αὐτὴ, ἢ ὅποια προηγουμένως δὲν εἶχε μιᾶς στιγμῆς ἡσυχίαν. Αἱ ἀηδόνες, αἱ ὑπολαΐδες, καὶ τὰ ἄλλα ᾠδικὰ πτηνὰ δὲν ψάλλουν, ὅταν κλωσσοῦν. Βέβαια! Διότι τώρα πλέον ποῦ καιρὸς διὰ τραγούδια!

Ὅταν δὲ τὰ στρογγύλα ἐκεῖνα πράγματα σπᾶσωσι, καὶ οἱ ἀπτῆνες νεοσσοὶ προέλθωσι πιππίζοντες καὶ τερετίζοντες εἰς τὸ φῶς, ὅποια ζωηρότης, ὅποια κελαδήματα, ὅποια κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν εὐτυχῆ κατοικίαν! Πῶς τὰ μικρὰ πτηνάκια ἀνοίγουν τὰ μικκύλα στόματα διὰ νὰ εἰσδεχθῶσι τὴν τροφήν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γεννητόρων! Πῶς οἱ γεννητόρες περιπίπτανται χαίροντες περὶ τὴν φωλεάν! Πῶς διπλασιάζουν καὶ πολλαπλασιάζουν τὴν ἐργασίαν των, ἔχοντες τώρα πλέον νὰ προνοήσουν διὰ πέντε, ἕξι, ἑπτὰ, ἢ καὶ περισσότερα στόματα! Πρᾶγμα θαυμάσιον, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Αὐτὰ τὰ πτηνὰ φέρονται μετὰ τόσης εὐφυΐας! Τίς εἶπεν εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐπικαθίσῃ ἐπὶ τῶν στρογγύλων ἐκείνων πραγμάτων; Ποῖος τὴν ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ζωὴ θὰ προβάλλῃ διὰ τῆς ἐπιμέλειας; Ποῖος τῇ ἐνεφύσησε τοσαύτην ὑπομονήν, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὑπὸ τὴν βροχήν καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον, νὰ ἐπιμένῃ ἐκεῖ προσπεπασσαλευμένη; Ποῖος δὲ ὑπέδειξεν εἰς τὰ ἀπτερα νεοσσία ὅτι χρεωστοῦν ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα καὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὸ μητρικὸν ῥάμφος τὴν τροφήν, ἵνα συνεχίσουν τὴν ὑπαρξιν; Δὲν γνωρίζω ἄλλην ἀπάντησιν εἰμὴ ταύτην: ὁ ἀγαθὸς Θεός.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πελεκᾶνος πρὸς τὰ τέκνα του εἶναι περιήκυστος. Ἡ παράδοσις λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι, ὁσάκις δὲν εὐρίσκει τι νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ μικρὰ του (ὁ πελεκᾶν εἶναι ἰχθυοφάγος), σκίζει τὰ στήθη του καὶ τὰ τρέφει μὲ τὸ αἷμά του, διὰ νὰ μὴν τ' ἀφήσῃ καὶ ἀποθάνουν τῆς πείνης. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης παραδόσεως στηρίζεται ὁ συγκινητικώτατος στίχος τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου:

Ὡσπερ πελεκᾶν

τετρωμένος τὴν πλευράν σου, Λόγε,

σοὺς θανόντας παῖδας ἐζώωσας,

ἐπιστάξας ζωτικὸν αὐτοῖς κρουνούς...

Καθὼς δὲ πλεῖσταί σοι ὑπάρχουσι περιστάσεις παρὰ τοῖς πτηνοῖς, ὅπου ἐκλάμπει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι, ὅπου διακρίνεται ἡ εὐσέβεια τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἦδη ὁ Μέγας Βασίλειος ἔκαμε λόγον περὶ τῶν πελαργῶν, οἵτινες τὸν πατέρα, ὑπὸ τοῦ γήρατος περρορήσαντα, περικυκλώσαντες, διαθερμαίνουσι μὲν καὶ περιθάλλουσι διὰ τῶν ἑαυτῶν πτερύγων, βοηθοῦσι δὲ αὐτὸν ἡρέμα ἐν τῇ πτήσει, προσφέρουσι δ' εἰς αὐτὸν ἀφθόλους τὰς τροφάς. Ἴσως εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποσον εἰς τινὰς χώρας θεωρεῖται τοῦτ' αὐτὸ ἱερὸν τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐν Τουρκίᾳ φέρ' εἰπεῖν, ὁ εὐσεβὴς μουσουλμάνος οὐδέποτε θὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ ζώου τούτου, τὸ ὅποσον, εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἀγάπην, ἀνταποδίδει τὴν χάριν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἰσθόλων ὄψεων, ὧν τυγχάνει ἄσπονδος ἐχθρός. Τῆς αὐτῆς ἐκτιμήσεως ἀπολαύει ὁ πελαργὸς καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅπου τὸν προστατεύει καὶ ὁ νόμος. Ἐνταῦθα συνέβη τὸ συγκινητικώτατον ἐκεῖνο γεγονός, καθ' ὃ, πυρπολουμένης αἰκίας καὶ τῶν φλογῶν περιβαλλουσῶν τὴν ἐπὶ τῆς στέγης φωλεὰν πελαργῶν, ἐν ἧ' οἱ ἀπτῆνες νεοσσοὶ εὗρισκοντο, ἡ μήτηρ προσεπάθησε καὶ ἄπαξ καὶ δις νὰ διασώσῃ τὰ μικρὰ τῆς, ἀλλ' εἰς μάτην, μέχρις οὗ, περιζωσθεῖσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν φλογῶν, προετίμησε νὰ συγκατακαῆ μετὰ τῶν τέκνων τῆς, παρὰ νὰ διασωθῆ μόνη.

1910.

5. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Φτωχὸς ἄγιος.

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

Ὅταν ἦμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἀφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας μας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικὸς ὄρμους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ «χασσομεροῦμεν» μετὰ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς

τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν. Ἐὰν γειτόνισά τις εἶχε τάξιμο ν' ἀνάφη τὰ κανδήλια τοῦ δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐὰν ἀγαθός τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίδλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαδῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰ μὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ **Κάστρο**, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρο τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυῖα· ὑπεράνω τῆς ἐπιφανεῖα· τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκραῆ κλιματὰ καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κώμη, ὅπου συνφκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον¹. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοστάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμκλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου... Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ῥαχιτικὰ ὑπὸ τὴν πνοὴν του, μόνον δὲ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτῃς ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκεῖνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελεύουσα καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίδαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορρήτου ἐκεῖνης κόγχης...

1. Ἴδε τὸν ἐν σελ. 104—105 τοῦ βιβλίου παρατιθέμενον χάρτην τῆς νήσου Σικιάθου.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὁμη-
 λικῶν μου, κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύ-
 ρεις εἰς τὰ ἐκεῖ σωζόμενα παρεκκλήσια. Καὶ ἔδλετες διὰ μιᾶς
 τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄψιν,
 καὶ αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἤχοι ἤρχιζαν ν' ἀντιλαλῶσι
 τὰς φαιδρὰς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν
 τῶν νεαρῶν γυναικῶν....

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης
 εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὀνομάζετο ὁ «Μεγάλος
 Δρόμος».

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφ' οὗ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν
 ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νε-
 ραῖδων παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν,
 ἀποτελοῦν ζυγὸν* μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη
 ὀνομάζετο Σταυρός. Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστα-
 τον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπά-
 λαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν
 ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεῦτερος ἔδλεπε
 πρὸς ἀργέστην*, καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίδα*.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέ-
 πετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἤμισειας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ
 ἔδαφος ἦτο ὄλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἑρεικῶν καὶ σχολίων, αἱ
 δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο,
 ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνε-
 ξήγητον. Ἴσως εἶπη τις ὅτι εἶμεθα καὶ ἡμεῖς «ἀκροαταὶ τῶν ἔρ-
 γων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ «ὀσφρανταὶ»
 τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς
 ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἄνθρωπος εἶχεν «ἀγιάσει» ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν
 ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν
 ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν
 ἀμυδρά καὶ τὰ καθ' ἕκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο,
 ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην.
 Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὧν, ἔτυχε
 νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώ-
 ρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα.

Μετ' ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολ-
λά, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου
τῆς γεννήσεώς μας. Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώ-
ριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ
τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν·
μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἑξῆς:

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ βόσκων
ὀλίγας αἰγας καὶ μανδρίζων αὐτὰς εἰς τὸ κατάμερον* τῶν Τριῶν
Σταυρῶν, ἤμελξε τὰς αἰγὰς του, καὶ, ἀφυπνίσας τὸν παραγυῖον
του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον,
πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προεστὸν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα
ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοιξοῦν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε
νὰ κράξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ
τὸ παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν
λάβῃ εἶδησιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κο-
λίγα τους, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε.

Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπα* του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν,
ἔσπογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρ-
δάραν κι' ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφ' οὗ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρ-
ριψεν ἄφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὅποῖον μόνος του ἐμά-
ζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιὰ εἰς ἀκρογιαλιὰ, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς
βράχους, ὅπου ἔβγαζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἤναψε
πῦρ καὶ ἠσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὐρί-
σκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα
δυσάρεστον, ἐὰν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας του ὠλιγώρει
νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ψάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν
ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ὅπου γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ,
ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε
τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς* νὰ τὸν φιλέψῃ*
ἢ ἀρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἄς ποῦμε. Ἄλλοι ὁμοῦς εὐρίσκουν, τρό-
πον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγα, κι' ἐνῶ τὰ
ἀρνάκια τὰ μισακά*, κατὰ κανόνα, ὁ αἰετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ
ἰδικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοί, καὶ πάλι, νᾶχουμε καλὴ
ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά.

Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρὸν
ἢ μυζήθραν, ὑπομονή. Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο

εις τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν φοφήσει· ὀλίγες μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμειναν· ὄλο καὶ στέρφες*. Δὲν ἔκαμεν ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸν νὰ βγάλῃ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα!

Εἶτα ὁ πτωχὸς ὁ τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοβῇ τὸ αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῖφα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα: «Τσοῦ! τσοῦ! Στέρφα! ἔ! Ψαρή! ὄι! ὄι!».

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἀνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθη ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθος των ἐφαίνετο ὄχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὅπως οὖν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοβήθη, ἐξεπλάγη μόνον. Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηθήσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλας ὑλακάς.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτισαν τὸν αἰπόλον φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην, εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοθάραρον ἀκατανόητον γλῶσσαν:

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σοῦφτ; (1).

Ὁ αἰπόλος δὲν ἐνόησε γρῦ. Ὁ ξένος ἐπανέλαβε, συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν:

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ ἐλεφίν (2).

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐνοῶ ὅτι τὸν ἠρώτων τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον. Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἑκατοστιάς τινὰς βημάτων, θὰ ἔβλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης. Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρέτισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ βοσκὸς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας, μὲ ὁμοία ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λό-

(1) Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἠξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δείξῃς; Σημ. τοῦ συγγραφέως.

(2) Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ὄπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες. Σημ. τοῦ συγγραφέως.

χμης και βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων. Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν ὄρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινα ἀλωήν*, και ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησυχουν μὴ τυχὸν παρατηρήθησαν, και πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, και χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν και ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Ἐἶχεν αἰσθανθῆ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐνοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος και οἱ ἔξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὐρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν σιτιωτὴν* κόμην, ἐστάθη ἀκουμῶν ἐπὶ τῆς ῥάβδου του τῆς μακρᾶς, και ἤρχισε νὰ σκέπτηται, και ὑποψίαι και φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του και τοὺς χαρακτηριστικὰς τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, και ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγῆτρου μετέχουσα, και δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ και αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς και ἄξεστος τσόμπανος, ὁ ὑψηλὸς και σκληραγωγημένος και ἡλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὅλιγαι παρῆλθον στιγμαὶ και ἀκούει ὀπισθεν του, ὄχι πολὺ μακρὰν, θροῦν φύλλων και κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν. Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, και οἶωνει μυστηριώδης ἐπίπνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὲ εἶναι κλέφτες! εἶπε. Και χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾶ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων και ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐψιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικῶν πλοῦτον πλήρες ἀγρίων και αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων* προσωρμί-

σθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν (¹) τῆς νήσου. Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβάσθεισα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισεν ἄνερχῆται τὰς κλιτύς τοῦ Ἀναγύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς βράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν. Ὡς διὰ τὴν ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μῆνη* φθίνουσα εἶχεν ἀνατελεῖ ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν. Ἡ ἀγκάλῃ ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ τὴν ἐκβράζῃ ἢ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος «Λευτέρης» (ἢ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἣν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ξέρξης διάταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς), ὅσους, λέγομεν, ὁ Λευτέρης «ἠλευθέρωνε» κατὰ καιροῦς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυδάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμᾶν Μπὲν Μειμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐδεδάλει ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατόικουν οἱ ἄπιστοι. Ἄλλ' εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοὶ καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμᾶν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν, καὶ τῶρα ἡ χιὼν τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαψιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρο-Σολμᾶν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, καί, ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος, ἐδάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιδάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός. Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ τὴν μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἐπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἐδίδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν

(¹) Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκριβολογεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρμου. Σημείωσις τοῦ συλλογέως.

γέφυραν. Οί δικαπέντε ἢ δεκαοκτῶ οὔτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι. ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπήνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἐπλεον εἰς Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ὅλη ἢ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρητήριον πολέμων καὶ ἐστρατειῶν καὶ οὕσαν ἀληθῆ δρόμον μετὰ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου, καὶ Ἀσπρης Θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἰχανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, μελαχροινὰ καὶ νόστιμα ἐκρίνοντο ἄξιαι νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ῥοδίνην ἀλουργίδα* τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἀλικην* κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαυῆς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανῆ ἄρουρα*, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρδοροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτος τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ομάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοὶ εἰς πάντα ἀγροδίαιτον ὅστις τυχὸν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνόν θὰ τοῦ παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα μπουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια* ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρὰ, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὁμοιάζον μὲ ἀνατολίτας ζεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζον καθ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν καλουμένην «τ' Ἀρδανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα· ἀλλ' ὁ γέρο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Κα

ραφιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατήλθον εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ* σκιὰν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο ἤδη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλλίου, καὶ μὲ ὄλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμῆ, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατελεῖ ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν, στραφέντες πρὸς τὰ βορειονατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὄροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανῆς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καί, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς τὸ σύνδενδρον σκιερὸν ῥεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρύο Πηγᾶδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ τὴν τσιμποῦκα*, οὐχὶ ἄραψ μελαψός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθλοψ παμμέλας, ὡς ἐξ ἐδένου. Ὁ γέρο Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἕκαμιν ὄλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρις τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἕλεων τὴν σκιὰν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ φᾶσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς τοῦ ὀπτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ὁ ψυχογυῖος του δὲν εἶχεν ἐπιστρέφει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παλιόπαιδον θὰ ἠῦρε τὰς πύλας ἀνοικτὰς καὶ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολλίαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἔστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξαταξ. Γυμνασίου 7

Ἐγνώριζε πομπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, καὶ ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὁμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδους ἄσματος. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ κρημνούς, καθὼς καὶ ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια δὲν «ἴδρωνε τὸ μάτι του».

Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηνε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων των ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας. Ἐτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφυλλοι ἀσφοδελοὶ ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενος ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντος μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς.

Ἐτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναδιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἐκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταδιβάζωσι δὲ τὸ πρῶν ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὕρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταδιβάσῃ, δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὕρισκε καταδιδασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκρινωμένην μὲ τὴν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται. Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῶ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυρίας ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κι' ἐπεκαλέσθη τὸν ἅγιον, τῶρα νὰ τὸ δείξῃ, νὰ μὴ φεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέςτερον κατήλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἑλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὐρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου. Φοδερὸν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἱλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεῦει τὸν ἄνθρωπον, ἄβυσσος ξηρά, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀδύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ. Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυιὸν του, καὶ ἠπόρει τί νὰ εἶγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε, μὴν ἔπεσε (Θεὸς φυλάξοι!) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων, μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπήρραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐννέει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφεισθησαν οἱ βάρδαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἄλλ' ὅχι· ὁ παραγυιὸς του δὲν εἶχε πάθει (σίδηρο στή μέση του!) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου:

—Ἐ! ἀπ' τὸ Κάστρο! Ἐ! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὄσσην δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικοτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του:

—Ἐ! πορτάρη! ἔ! ἀπ' τὴν Ταράτσα! ἔ! ἀπ' τὸ Κιόσι!

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐκτισμένος, μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον «ζεματίστραν» του, τὴν ὑπερθεὶν τῆς πύλης μακρὰν ὀπήν, δι' ἧς, ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον, ἠπέλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρὰν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσι (χιόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περιπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐδουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἠργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανάλαβεν:

—Ἐ! πορτάρη! ἔ! σεῖς οἱ προεστοὶ!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξὺς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον παραδόξως ἢ πύλη ἔμεινε

κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Συγχρόνως διὰ τινος πολεμίστρας ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀκροδόμου ἠκούσθη φωνή :

— "Ε ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, τσόμπανε ; ἔχε ὑπομονή νὰ κατεδάσουμε τὸ γεφύρι. "Η θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς ἀνέβασα τὸν παραγυιό σου τὴν αὐγή ;

— Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— "Ἐφερε τὸ γάλα τοῦ κῦρ 'Αναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κῦρ 'Αναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. "Ἐγὼ κατέδασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρια στὸ γάντζο*, κι' ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μοῦ πῆ. Σὰ βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραυῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογυιοῦ σου, καὶ μ' ἐκοίταζε καὶ γελοῦσε σὰ μαῖμου. Εἶπα νὰ τὸν παίξω καμμιά δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, ποῦ νὰ τοῦ φανῆ ὁ οὐρανὸς σφοντίλι... νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή*... Μὰ ἄς ἔχῃ χάρη, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κῦρ 'Αναγνώστη· εἰ δὲ μή, ἓνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἓνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατάλαβες, ἡ Πόλη.

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησε ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῆ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις, ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, εὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράξῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί «πράμματα» ἐμένα σὲ μέλει ; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— "Ἀκουσε νὰ σοῦ πῶ ! Ποῦ εἶσαι ! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος, τρέχα νὰ πῆς στοὺς προεστούς, τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, νὰ μὴν κατεδάσετε σήμερα τὸ γεφύρι ! Τὸ καλὸ π' σὰς θέλω ! "Ἀκοῦς

— Νὰ μὴν κατεδάσουμε τὸ γεφύρι ; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεδάσετε ! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιὰτί ; "Ἐτὸ θὰ μᾶς προστάξῃς ; Νὰ μὴν ὠνειρεύηταις τίποτε ;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασιάνῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου

μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνη ὑψωμένη ἢ γέφυρα. Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος (οὕτω ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξε-
νιά καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες! ἐπανελάβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφτες! Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

— Σῦρε νὰ πῆς στοὺς προεστοὺς, πὲς καὶ τοῦ κυρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπάν' στὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος! Εἶδα παραπάν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀρχμένο τὸ καῖκι τους. . . . Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα. . . .

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνη ὑπὸ σπουδαιότεραν ὄψιν τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του:

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἀνθρωπε; ἐφώναξε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου κι' ἂν εἶναι ἔφτασαν! Μὴν κατεβάξῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδεια οἱ προεστοί.... Ἄς βάλουν βάρδια* καὶ στὸ Πρεγάδι, κι' ἄλλου, γιὰ νὰ μὴ σᾶς πατήσουν νύχτα!

Καὶ ταῦτα λέγων, ὁ βοσκὸς ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου; τοῦ ἐφώναξε διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

— Ἐγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θὰ ἰδῆς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρὸς.

— Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι' ὄλες τὲς σπηλιὲς νὰ κρυφῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἤλθε τοῦ Μπάρμπα-Δῆμου ἡ ἀπορία: διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του; Ἄλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένεν ἄφαντος.

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπι-
σθεν τῆς πολεμίστρας, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῆ ἀπὸ τὴν Ταρά-
τσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἶδησιν εἰς
τοὺς δημογέροντας τοῦ χωρίου.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἤλιθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μπάρμπα-Δήμου νὰ τοῦ βίψῃ τὴν σχοινίνην κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀωήθηεν εἰς τὴν ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγυιὸς του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πωλοῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἤλπιζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γενόμενον διάδημα· ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχῶδεις βορεινὰς ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὅποῖον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς Μοίρας του πρὸς φύλαξιν· ὁ κολίγας του ὁ κύρ Ἄναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος, καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ «σερμαγιὰ*» διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐννοεῖ αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἄς ἦτο κι' αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνον «σοῦ κάνουν πρόσωπο», κι' ἀπὸ πίσω σοῦ σκάδουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι, πάλιν «τύπλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἶπῃ τις;) «ἱερὰ πράγματα», καὶ, ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ τις, θὰ εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην. Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνήρχετο δρομάτος τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὀπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες, κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους, ἀναπηδήσαντες, τὸν συνέλαβον. Ὁ βόσκος ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηῶν, ἧτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλιάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυ-

ρών, εὔρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἴγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς παχεῖς τράγους, καί, ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον, τὰ ἐγδαραν καὶ τὰ ἐσοῦδλισαν. Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἦττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρὰ τὸν κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὀσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοῦ του. Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπόπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἰδησιν τῆς ἀπίξεώς των.

Παρῆλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλεόν δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἁγίας Ἐλένης, καὶ ἔλθὼν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἁγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὁμοῦ οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

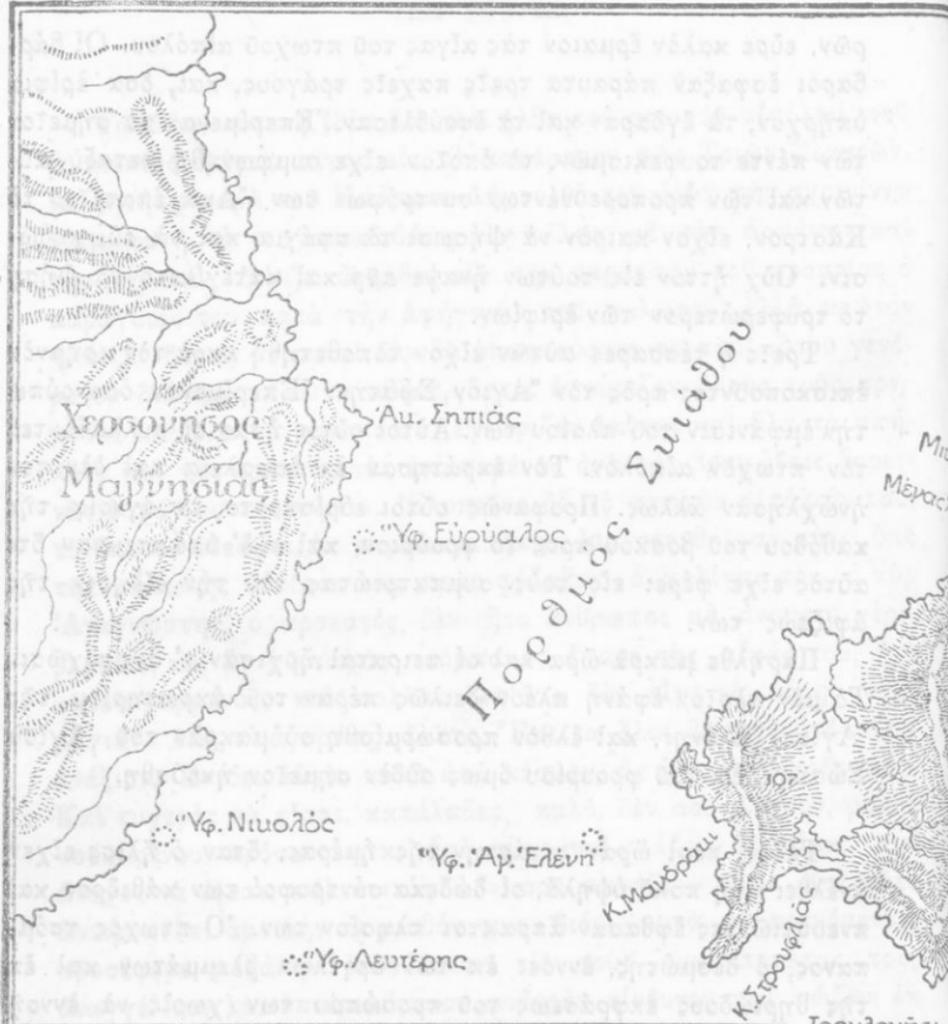
Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἀπρακτοὶ πλησίον των. Ὁ πτωχὸς τσομπανος, ὁ δεσμώτης, ἐννοεῖ ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῆ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὖρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του.

Αἰφνης, εἰς τῶν βαρβάρων, διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί :

— Ὁμνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους.

— Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἑλληνοβάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτ' τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς

Η ΝΗΣΟΣ ΣΚΙΑΘΟΣ

Κλίμαξ 1:75,000

Ἐξήγησις σημείων:

- Κ = Καραφιλιζαΐα
- Σ = Σταυρός
- ΑΑ = Ἄγια Ἀναστασία

- ΑΚ = Ἄρ. Κωνσταντίνος
- ΚΠ = Κρῦο Πηγάδι
- ΠΗ = Προφήτης Ἡλίας
- ΠΚ = Παναρία Κεχριά

ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρὸν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

—Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

—Ἴδου ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως. Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγῆ ἔν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατὰς ὅτι, ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστρῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἰδήσιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος. Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἄπιστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγῆθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλθήθευσε διὰ μυριοστὴν φοράν ἡ δεσποτικὴ* πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος «ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. . . 1».

Ἀπήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, καὶ ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμα του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ῥεῖθρον ἐκοκίνησε τὴν γῆν, ἣτις εὐμενῆς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὔρα πρᾶεῖα ἀνέλαθεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδεισίον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

1891.

1. Ἰωάννου 16, 1.

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

Α) ΠΡΟΣΩΠΩΝ.

Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ μετὰ σχολίων ἐκδόσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰλιάδος (Α—Δ). Τὸ βιβλίον τοῦτο (μαζὶ μὲ τὰ προλεγόμενα) ὁ Κοραῆς παρουσιάζει ὅτι συνέγραψε δῆθεν ἐν Βολισσῷ εἰς λόγιος Χίος, ὅστις καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν εἰς Παρίσιους διὰ τὰ τὸ δημοσιεῖσθαι.

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα ὅστις, παρὰ τὰ ἄλλα του πολλὰ προτερήματα, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὄλην τὴν νῆσον δὲν εὑρίσκεται παπᾶς ν' ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν συνέβη νὰ περνεισθῆ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνθηες. Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ-Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἢ ἂν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἐν αὐτῶν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα

τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπᾶ-Τρέχας νὰ συλλα- λῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός :

—«Ποῖαν γλῶσσαν λαλοῦσι;—Τὴν ἀγγλικήν», τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἐγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἤμπορει νὰ χωρέσῃ τοῦ βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλὴ πῶς πόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατὸν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποῖαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποῖαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἑλλήνων τὰ τέκνα... Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὄραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ-Τρέχα. Ἄλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρῶν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους : «Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα!»

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε, μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεδάσμιον Παπᾶ-Τρέχαν. Ναί, σεδάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὄλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἤμπο- ρεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποῖαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχοῦντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παι- δεῖαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβατος εἰς τὴν ψυχὴν του.

Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπεῆ.*

Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὅποῖαν ἐδοκίμασε χαρὰν, ὅταν ἔμα- θεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιέτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο Χριστιανός. «Ἀδύνατον ἦτο», τὸν εἶπα, «ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἑνεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ».

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; «Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, πείησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα». Μὲ τὸ πρῶ- τον ἐννέει φανερὰ ὁ φιλόανθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει

καταδικάσει τὸν Ὅμηρον διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγλινοϊάν σου τὴν ἐξήγησιν. Ποίαν, εἶπέ μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἢ ποιήσις μὲ τὴν θαυμαζομένην ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ποιήσιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθ' ἡμέραν, προσαρμοζῶν ῥητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ἔπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογὴν.

Μὲ ἐρώτησε προχθὲς ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἄφ' οὗ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, «Διὰ τὴν σύνταξιν», μὲ εἶπε, «δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω, τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον.—Πῶς, Δέσποτά μου;—Ἐχομεν» ἀπεκρίθη, «τόσους ἀρχιερεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζήλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἂν γράψης περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . (ἀπαριθμήσας ὀκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δεῖξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.—Πολ- λούς», ἀπεκρίθη, «ἀπὸ ὅσους ὠνόμασες ἐγνώρισα προσωπικῶς ἀληθῶς ἀνδρας ἱεροῦς καὶ σεβασμίους, μηδ' ἀμφιδάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των, ἀλλ' ὅμως, ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ἔτην μου ζωὴν· ἢ θέλεις, δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριδῆν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης;

—Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο», μὲ λέγει, «ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικὴν μου βοήθειαν». Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὅποιαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξίν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλοῦ τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἐκδοσιν τοῦ Ὁμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπέ τις νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπᾶς δύο γρόσια*. «Ταῦτα», λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα· ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλείοτερα ἂν εἶχα, πλείοτερα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῆ τοῦ πατριώτου ἡμῶν Ὁμήρου ἢ ποιήσις, τὸν ὅποτον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν θὰ εὑρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς

πατέρας, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα».

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθη ἐπὶ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ παπᾶ. Τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσιμένους ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παραίτησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἐκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου βολισσινὴν ἐκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἢ πολλὰ μικρὰ τῶν ἐκκλησια ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ἔδον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν.

Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον.

Ἄφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε: «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ἔτι δὲν εἴμεθα ἄρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἄπο σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουσι μῆτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μῆτε νὰ γράφωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλομεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρώνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφοὺς μας, ὅσων ἢ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ἔλθῃ τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζητείαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἄφηνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστά τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποσον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἑλληνι-

κῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῆ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπα—Τρέχας ; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ νὰ δεχθῆ ἄντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ.

Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι' ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα, παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω.

Ἄφήνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃ ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν :

—Ἐγὼ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποσον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὸν τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδεϊότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν κληρῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ ; Συνέκλαυσα κι' ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσινοὺς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὅποιαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν* δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλοῦστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

1811.

Β') ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, Κ. Τ. Α.).

Ἄ Ο βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν.

Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Οἱ κλέφται κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρησίμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίβειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημειωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον· αἱ δὲ παραδόσεις διηγούνται

περί τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος αὐτῶν πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἠδύνατο νὰ προστρέξῃ πρὸς Ἴππον, καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐπὶ ἑπτὰ Ἴππων στοιχηθδὸν προτεταγμένων· περὶ δὲ τοῦ Ζαχαριᾶ φημίζε-
ται ὅτι, ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὦτα.

Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς χωρὶς νὰ πίωσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις, ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων στερήσεων, καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἴφνης, ἀναλαβόντες τὴν βῶμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικήσαντες, διήρχοντο τὰ χαρακώματα σῶσι.

Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετὴ ἦτο ἡ ἐν ταῖς ὁδύνασι καρτερία. Εἰδότες τίνα βασανιστήρια περιέμενον αὐτούς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληθῶσι· καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ πολοῦ φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοδερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουβλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐτρόφερον λέξι, παρεκτός ἵνα ὑδρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πατῆδες* καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, ἃς ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν ἠϋχοντο πρὸς ἀλλήλους ἦτο «καλὸ μολύδι».

Οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ ἦτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτήν, ἵνα μὴ κοπῆ καὶ ἀπαχθῆ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅταν εἶδεν ἐκυτὸν περιζωθέντα παντρχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέσθη ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρίας ἐλπίς, ἀνεδόησε : «δὲν εἶναι κενεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου ;»

Πολλάκις τὰ δημῶδη ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις :

Σὰ δένδρον ἔρραγίσθηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει·
 ψιλὴν φωνούλαν ἔβαλε, σὰν παλικάρι ὅπου ἦταν·
 «Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολλαγαπημένε;
 Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
 νὰ μὴν τὸ πάρη ἢ παγανιά*, καὶ ὁ Γιουσούφ ἸΑράνης,
 καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννενα τ' Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης λ. χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύεται τοιοῦτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος. Τίς δὲν ἤξεύρει τὸν **Τάφον τοῦ Δήμου**, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀντηχῆσαν εἰς ἓν τῶν θεάτρων τῶν Παρισίων τοιαύτας ἀπέσπασε χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας παρήγαγε συγκινήσεις;

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, κι' ὁ Δῆμος διατάζει:
 «Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φαῖτ' ἀπόψε.
 Καὶ σύ, Λαμπράκη μ' ἀνεψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου·
 νά, τᾶρματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετάνος.
 Καὶ σεῖς, παιδιά μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθί μου,
 πράσινα κόψετε κλαδιά, στρῶστέ μου νὰ καθίσω,
 καὶ φέριτε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήση,
 νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ἔχω καμωμένα,
 τριάντα χρόνια ἄρματολὸς κι' εἴκοσι ἔχω κλέφτης·
 καὶ τώρα μοῦρθε ὁ θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
 Κάμετε τὸ κιβοῦρι* μου πλατύ· ψηλὸν νὰ γένη,
 νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ, καὶ δίπλα νὰ γεμίζω·
 κι' ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι,
 τὰ χελιδόνια νᾶρχωνται τὴν ἀνοιξη νὰ φέρουν
 καὶ τ' ἀηδονάκια τὸν καλὸ τὸ Μάη νὰ μὲ μαθαίνουν».

*

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καίτοι διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον καὶ τραχύν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφόνευον μὲν ὄσους ἠδύναντο μουσουλμάνους, Τούρκους ἢ Ἀλβανούς, μὴ φειδόμενοι ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν¹.

(1) Ὅσάκις οὗτοι τοὺς κατεδίωκον, χαριζόμενοι εἰς Τούρκους. Σημείωσις τοῦ συλλογέως.

Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξατ. γυμνασίου 8

Ἐλαφυραγῶγον, ἅμα ἐδίδετο περίστασις, τοὺς πρώτους, καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ ὠμοὶ καὶ ἀδυσώπητοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν· δὲν ἐβασάνιζον λ. χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτοὺς, ἀλλ' ἤρχοντο νὰ τοὺς θανατώνωσιν.

Αἱ περὶ τοῦ θείου ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὑψηλαὶ ἦσαν, οὔτε λεπταί, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαδέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο ν' ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκκλήσιον τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὄρεινου ἱερέως. Ἄλλ' ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὕρισκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστοῦγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαίοις, ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρεων, ποτὲ δὲν ἐλησμόνουσιν νὰ ἐορτάσωσιν ὅπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὄσα καὶ ὅπως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν. Εἰς οἰανδῆποτε ἀμηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὕρισκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέδαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρων Βλαχάδας, ὁ πατὴρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεισθέντος καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Παπα-Θύμιου*, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸ ὄπλον καὶ τὸ πρωτοπαλικάρον του, ἵνα ἀποθάνῃ, ὅπως ἠῤῥχετο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξοπίστησεν. Ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἄνδροῦτσον ὅτι, ἀσπαζόμενος μὲν τὸν ἰσλαμισμὸν, θέλει ἀξιωθῆ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρήσκευμα, θέλει ἀποθάνει οἰκτρῶς εἰς τὸ κέρτερον*, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς ἀδιστακτικῶς ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετάνοι, εἰς ὁμοίους ἐκτεθέντες πειρασμοὺς, ἐπραξαν ὅ,τι ἐπραξεν ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν, οὐδὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλικάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν, ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ προετίμων ν' ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐν ᾧ δύο συμμορταὶ ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἠδύνατο νὰ φύγῃ, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφον, ἀλλὰ, ῥιπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ ἐσώζετο μετ' αὐτοῦ, ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

1888.

Τὸ Σούλι.

Ἰ. Βλαχογιάννη.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο.

— Ἄντρα, ὁ γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει σὰ δεκαπέντε. Κι' εἶν' ἀπρόφταστος. Διψᾷ στὸν πόλεμο νάρθη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδου μου κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπή, κρατιέται καὶ σωμαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται, σὰ νὰ βυζάλῃ ἀκόμα καὶ σὰ νὰ τοῦ ἀρνιῶμαι τὸ βυζί. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι* τοῦ παπποῦ του, τ' ἄγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρό, καὶ κεῖνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχός του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Καὶ ὁ φόδος ὁ δικός σου μοναχὰ τότε τρομάζει· ἄλλιως, ποιός ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσε*. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι' ἐγώ, κι' αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλυτώσω ἀπὸ τὶς κλάφες του. Πάρ' τὸνε μαζί σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει* πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταραχὴ του ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ γέρου, πού αὐστηρὰ τονὲ θωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴ, τὸ παλικάρι τᾶγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἄλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολύπειρο. Κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φαρᾶγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὄλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἄπηχτο καὶ τ' ὀδηγᾷ : — Ἐδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξέ τὴν ἅμα ἔρθῃ ἡ ὄρα σου. Ὅμως ἀψύς* μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἰμά σου δὲν κρύβεται· κρατᾷ ἀπὸ πηγὴ τρελλή — τώρα θ' ἀκοῦς! Νὰ τὸ κοτρόνι*. Κρύβε τὰ ζερβά σου. Ὁ δέξις ὁ ἀγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἄρδανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαδέ! Αἰτὸς τὸ μάτι σου! Ἄγρικησες*; Ἄδειο

ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου : Κι' ὀρθὸς ὁ λύκος του ; Χαρά στον τὸν ὀχτρό σου ἀντίκρυ, ποῦ σὲ σκιάζεται* ! Ἔτοιμος ; Τὸ νοῦ σου !

Ἔτσι τοῦ κάκου οἱ πατρικῆς οἱ συμβουλές : Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξει τὴν πρώτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

Ἡ Σουλιωτοπούλα.

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ, ποῦ πνίγει τὸ λαγκάδι*, ὁ Σουλιώτης δλα τᾶχει λησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι κι' ἐκεῖνο, τ' ἄχαρο.

Κι' ἐκεῖ ποῦ πολεμάει τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποῦ τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε, καὶ ζῆ ; Κι' ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὦρῃ Λάμπη ;

— Ζεστή κουλούρα, ὦρ' ἀδερφέ, ποῦ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χερᾶκια μου, κι' ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρακιά, μονάχη. Ἔλα νὰ φᾶς μιὰ ψίχα*, καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲ μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι . . .

— Αὐτὸ εἶν' ἡ συλλογή σου, Νάση ; Ἔρχομαι γὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου. . . Νά, σοῦστρωσα ! Καὶ δός μου τὸ ντουφέκι.

Χαμογελάει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθη τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι. . . Ὁ πόλεμος βασταύσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γιόμιζε κείνη καὶ σημάδευε. Κι' ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἡτυχος, καὶ μοναχὰ τὴν πεινά του ἄκουγε τὴ θειριεμένη μέσα του.

Κι' ὁ πόλεμος βασταύσε. Καὶ κεῖ ἓνα βόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Κι' αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

— Ἔφαγες, Νάση ;

— Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντά της. Ἀρπαξε τὸ ντουφέκι, κι' ἤσυχο, καθὼς εἶχε τραυηχτιῆ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω κι' ἔπεσε. Κι' ὁ πόλεμος βασταύσε.

3. Σουλιώτης και Σουλιώτισσα.

Νύχτα είχε σηκωθή ή Γιαννούσαινα. Ντύθηκε βιαστικά. Φωτιά δὲν ἄναψε καθόλου. Ἔκαμε ἓνα σταυρὸ μονάχα κατὰ τὸ εἰκονοστάσι, ἀφώτιστο. Ὁ ἄντρας της εἶχε κι' αὐτὸς ξυπνήσει, καὶ ντυνότανε. Μὲ τ'ἄρματά του, ἀθώρητος, σάλευε στὸ σκοτάδι. Ἔτοιμο ἦταν, ἀπὸ τὸ βράδυ, τὸ ταγάρι* μὲ τὰ μπαρουτόβολα καὶ τὸ ψωμί. Γόρριξε ἡ γυναῖκα ἀνάλαφρα στὴν πλάτη, καὶ κινήσανε. Μπροστὰ τοῦ Ζέρβα ἡ λεδεντόνυφη, τοῦ Ζάρπα κόρη, κι' ὁ ἄντρας της ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἀπαντήσανε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια, τὰ Σουλιώτικα. Ἦτανε μαζὶ καὶ κάμποσες γυναῖκες. Καὶ τώρα, ἔμπρός! Δρόμο εἶχανε νὰ πάρουνε πολύν, καὶ νὰ ξημερωθοῦνε στὰ Δερβίसानα. Μέρεις, βδομάδες οἱ Σουλιῶτες κρατοῦσαν ἐκεῖ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοῦ Ἀλήπασα τ' ἄσκέρι. Πόλεμο, μεροδουλι πιά. Κι' οἱ μαῦροι οἱ μεροδουλευτάδες εἶχαν ἀνάγκη κι' ἀπὸ λίγη ἀνάπαψη· δὲν ἦταν καμωμένοι ἀπὸ πέτρα, οἱ μαῦροι! Μὰ νά, τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Σούλι, νιόφερτα, θὰ πάρουνε τὸν τόπο τους ξαποσταμένα*, κι' αὐτοὶ θὰ γείρουν πίσω στὸ χωριό.

Φιάσαν, κι' ἀκόμα ἡ νύχτα τοῦ ἀγκάλιαζε. Πῆραν οἱ ἄλλοι τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σούλι—κι' ἡ αὐγὴ καλῶς νάρθη, κι' οἱ Ἀρδανίτες! Εἴρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρδανίτες... Τὰ καριοφίλια ἀκουμπισμένα στὰ λιθάρια μὲ τὰ στόματ' ἀνοιχτά, προσμένουν. Τὰ σπαθιά γυμνά, στὸ χῶμα ξαπλωμένα. Κι' οἱ Σουλιῶτες καρτεροῦν. Ἦσυχτοι, σύντροφο ἔχουν τὴν ὑπομονή. Εἴρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρδανίτες.

Ἡ Γιαννούσαινα κόδει ψωμί, καὶ τρῶνε. Σπρώχνει τ' ἀγγεῖο μὲ τὸ νερὸ κατὰ τὸν ἄντρα της. Τονὲ φροντίζει μ' ἓναν τρόπο, ἀμίλητη. Τοῦ στρώνει μαλακὸ τὸ μετερίζι* του. Στὰ χέρια του περνάει τὸ καριοφίλι*.

Ἀχνόφεγγο*, καὶ πέφτει ἡ πρώτη ντουφεκιά. Ὁ Γιαννούσας ρίχνει, κι' ἡ Γιαννούσαινα γιομίζει. Αὐτὸ δὲ βάσταξε πολὺ. Καὶ κεῖ ποῦ ὁ πόλεμος εἶχε ξανάψει, ἀκούστηκε φωνή:

—Γυναῖκα, λαδῶθηκα! εἶπε ὁ Γιαννούσας.

—Καρδιά, ὦρὲ Γιάννο, καρδιά λίγο καὶ γιὰ τὸ γιρούσι*!... Ἄγρια ἡ γυναῖκα, τοῦ μιλεῖ σὰ νᾶκαμε κακό· δειλὸς τάχα σὰ νᾶτανε

τονὲ μαλώνει. Μὰ ὁ Γιάννος ἄφωνος, ξαπλώθηκε στὸ πλάι· καὶ δὲν κινήθηκε. Καὶ πόνου ἀχνὸ* δὲν ἔδγαλε.

Τραύηξε ἡ γυναίκα τὴ φλοκάτα* μ' ἕνα κίνημα γοργό, καὶ τονὲ σκέπασε. Κι' ἄρπαξε τὸ ντουφέκι. Ἐρριχνε, καὶ μιλοῦσε κάποτε τοῦ Γιάννου, μέσ' στὴ βροντοταραχὴ· κι' ἤθελε νὰ τοῦ δώση ὑπομονή. Μὰ δὲ γύριζε καὶ πίσω της νὰ ἰδῆ. Κι' ἅμα οἱ Σουλιῶτες πεταχτήκανε μὲ τὰ σπαθιά, καὶ πήρανε τοὺς Τούρκους, ἀνέδηκε κι' αὐτὴ στὸ μετερίζι κι' ἔσκουξε* στριγκά*.

Ἦστερα συλλογίστηκε τὸν ἄντρα της. Ἐσκυψε, τὸν ἤυρε ξυλιασμένο.

4. Ἡ Γριὰ Σουλιώτισσα.

Τὸ Μεσολόγγι πιά ἦτανε κλεισμένο. Κι' ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυε, ἄγρυπνος νύκτα καὶ μέρα. Κι' ἡ φωτιά ἔκανε μιὰν ἀλυσίδα, συκρατητὴ πέρα καὶ πέρα. Δύσκολα πιά μπορούσε βοήθεια νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρβανίτες καὶ στὸ Μεσολόγγι νὰ καλωσοριστῆ. Μὰ κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, χύνονταν καὶ περνοῦσαν, ὅμοιοι στὴν ὄρμῃ μὲ λυκαγέλη, ὅσοι μέσ' στὴν καρδιά τους εἶχανε σὰ δίκωπο μαχαίρι τῶν ἀδερφιῶν τὴ δυστυχιά καὶ τὸ παράπονο.

Καὶ μιὰν αὐγὴ, ἀξημέρωτην ἀκόμα, ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γιώτης Γκιώνης, ἀδελφος, μὲ τοὺς δικούς του. Καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, τῆς χαρούμενης στὶς τόσες ποὺ περνοῦσαν ἄχαρες, Σουλιώτης μὲ Σουλιώτῃ ἀλλάζανε φιλιά, κι' ἔκαναν πανηγύρι.

Τὸμαθε κι' ἡ Μαλάμαινα, ἡ χήρα ἡ καπετάνισσα, ποὺ βρέθηκε κι' αὐτὴ κλεισμένη μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ μοίραζε τῶν ἀλλοτῶν τὰ βάσανα μὲ τίς δικές της πίκρες. Ἐσκούφωτη, ἔτρεξε στὸ Γιώτῃ Γκιώνῃ.

—ὦρα καλὴ καὶ βλοημένη ποῦρθεσ! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακρυά.
Ὁ γιός μου ποῦναι;

—Τὸν ἄφησα στ' Ἀπόκορο, θειά, μ' ἄλλο μπουλούκι*. Ἐχουν ἀνεμικὸ* ντουφέκι. Καὶ βαροῦν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀντέσουν*.

—Καὶ σύ, πῶς ἦρθες; Ἐχεις κανένα δικό σου δῶ στὸ Μισολόγγι;

—Ὅχι, γιὰ τὴν πατρίδα, θειά Μαλάμαινα.

—Λοιπόν, τ' ἀδέρφια του εἶναι δῶ, κι' αὐτὸς γυρίζει στὰ βουνά;
Καὶ τὴν πατρίδα δὲν τὴ συλλογᾶται; Καὶ μένα μ' ἀφήνει νὰ κοιτάζω σᾶς καὶ νὰ σᾶς ντρέπωμαι;

Σκληρή κι' άγριεμένη, σήκωσε τὰ χέρια πάνου.

—Μή, θειά, μή τόν καταριέσαι!

—Τήν κατάρα μου!

*Ολοι έφριξαν.

Τρεις μέρες πέρασαν και τρεις νύχτες με τόν πόλεμο που άγριεσε. Κι' ένα πρωί, Θεού χαρά, έγινε ανάπαψη. Άρβανίτης βγήκε αντίκρυ και ζήτησε τή γριά Μαλάμαινα να ιδῆ και να τῆς μιλήση. Έτρεξαν και τήν έφεραν άπάνου στα προχώματα.

—Γριά Μαλάμαινα, γυναίκα του Γιώργου του Μαλάμου, φώναξε ο Άρβανίτης, σε χαιρετάει ο γυιόκας σου! Έρθε να σε ιδῆ!... Κι' ύψωσε ένα κοντάρι, μ' ένα κεφάλι ανθρώπου στην κορφή!

*Αναταράχτηκε η Μαλάμαινα.

—Παιδί μου! Πύλιο μου! Έκραξε στριγγά*. Τήν ευχή μου νά-
χης, έτσι, παλικάρι σ' ήθελα!.. Και σύ, άπιστε, πρέπει να πλη-
ρωθῆς, και σύ!

Αρπαξε από κοντά της ένα καριοφίλι. Γονάτισε, σημάδεψε.
Κι' ο Άρβανίτης έπεσε μαζί με τὸ κοντάρι. Έπεσε κι' η γυναίκα
σωριαστή στο χῶμα.

5. Ο Γεροσουλιώτης.

Ο Γεροσουλιώτης μάζευε τόν πόνο του πολὺν καιρό. Σε κανέναν όμως δεν ξεμολογιώταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ήταν περασμένα, που τὸς ξέρασε τὸ κύμα τ' άδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στο πράσινο άκρογιάλι τῶν Κορφῶν. Κι' ἐνῶ οί άλλοι μ' άνθοβό-
τανα γελούσανε τήν πείνα και τή σφοδρά τους, κι' ἐνῶ βρίσκανε κάποια παρηγοριά στα κάλλη του φιλόξενου νησιού, ο Γεροσου-
λιώτης είχε άλλοῦ τὸ νοῦ του. Ολημερίς αγνάντευε* τὰ ξερο-
δούνια τ' άντικρυνά. Κι' όλονυχτίς ο πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ένα βράδυ, γύρισε στο σπίτι του χτυπημένος σαν από καινούργια σφοδρά.

—Ο άμοιρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ἤυρε! Ο Θεός μ' ὠργί-
στηκε!

*Έκαμε τὸς άλλους να τρομάξουν. Παιδιά κι' ἐγγόνια τὸν τρι-
γύρισαν. Ο γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

—Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

*Έκλαψε, κι' ύστερα σώπασε, βλοσυρός. Στα φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε και πρόσεξε. Οί Σουλιώτες οί άμοιροι συνήθιζαν με τῆς

πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μοναχὰ περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. Ἐφαγε γελαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρώμα του. Μὲ φαροκάικο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματα του, σὰ γιὰ πόλεμο. Ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νησιτικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε ὄξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπήκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἀν ὑπαρχε κι' ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τῶρα τὰ γειτονικά, ὄλα βουβά! Κι' ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πὼς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

—Γεῖα χαρά σου, καπετὰν Λαμπρούση! Καλῶς σὰς ἤῤῥα κι' ὄλους σας!

*Απόκριση καμμιὰ...

Νὰ καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νὰ τος κι' ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νὰ καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλή. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη... Ἄνοίγει, βλέπει στὴ γωνιά φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νάχασε τὸ νοῦ του μόνῃ μιὰ στιγμή. Ἐπειτα ὄλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν*. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κρᾶζουν. Κι' ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φαῖ, σὰ θεριδὸ ὀλονήστικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανίτες μπαίνουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἄρματα.

—Τ' εἶστε σεῖς; ρωτάει ὁ γέρος ἤσυχα. Δὲ συλλογιέται τίποτα κακό. Κι' ἀξαφνα, ὄλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὀρθός, καὶ φοβερός σὰ σκιαχτρο*, καθὼς εἶχε γίνεῖ ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπ' τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κρᾶζει στοὺς Ἀρβανίτες:

—ὦρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πὼς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῆ!

Κι' ὡς νὰ τραυήξῃ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

Ἄετοὶ στὶς φωλιές των.

N. Πετιμεζᾶ (Δαύρα).

Ἔοι: καθέννας στὸ εἶδός του, καθέννας μὲ τὸν τρόπο του, ἐπάλαιψαν ἐκεῖ ὀλόγυρα στὴν καμαρωμένη πόλη¹ τὸν μεγάλο τους ἀγῶνα. Κι' ἐκεῖνοι ποὺ κουβαλοῦσαν ψωμί· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔφερναν νερό· κι' ἐκεῖνοι ποὺ μοίραζαν τὶς φανέλλες ἀκόμα καὶ τὰ γιλέκα· κι' ἐκεῖνοι ποὺ ἔχυναν παρηγοριά καὶ βάλσαμο μὲ τὰ λόγια τους πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια ἐκείνων ποὺ ξεψυχοῦσαν στὰ χέρια τους· ἔοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν καρδιά τους ἔγραφαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὠραῖο βιβλίο.

Ἄς δώσωμε ὅμως τὴ μερίδα τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ' ἐκείνους ποῦ, μαζὶ μὲ ὅλα τᾶλλα, εἶχαν νὰ κάμουν κάθε ὥρα καὶ στιγμή μὲ τὸ θάνατο! Ἄς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. Ἡ τύχη τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδί ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμά τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, ποὺ κανένας νόμος ἀνθρώπινος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιρέσῃ. Καὶ οἱ θεοὶ ἀκόμη τοὺς κοίταζαν, καὶ γιὰ μερικὲς στιγμὲς τοὺς ἔθεωροῦσαν ὅτι ἦταν ἀπ' τὴ δική τους συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἐπάνω στὶς κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν.

Ἄπὸ κεῖ ψηλά, ποὺ εἶχαν συντροφιά τὰ σύννεφα, κοίταζαν κάτω πολὺ μακριὰ σὰν μιὰ γραμμὴ λευκὴ δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μὲ τὴν κίνησή του, μὲ τὰ χάνια του. Ἐκεῖ ἐπηγαινοῦρχοντο τ' ἀμάξια καὶ τ' αὐτοκίνητα· κάποια κίνηση καὶ ζωή· κάποια παρηγοριά, μερικὲς στέγες. Οἱ μεγάλες φωτιές, ἀναμμένες ἐκεῖ, ἐσκόρπιζαν τὶς φλόγες τους ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ τὶς βλέπουν ἐκεῖ ψηλά ἐκεῖνοι, ποὺ σὰν Τάνταλοι ἐπάγωναν καὶ ἔτρεμαν πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες τους.

Καθέννας εἶχε πιάσει τὴν πέτρα του. Ἄλλος εἶχε σκάψει μέσα στὴ λάσπη μιὰ λακκούδα· ἄλλος μὲ ξηρολιθιά εἶχε σηκώσει ἓνα τοῖχο. Τρεῖς μῆνες ὀλάκερους· μερόνυχτα στὴ γραμμὴ. Ἐκεῖ ἦταν τὸ σπῆτι τους. Εἶχαν συνηθίσει νὰ νανουρίζωνται μὲ τὸ θρόισμα τῆς σφαίρας· νὰ ξυπνοῦν μὲ τὴ βροντὴ τοῦ κανονιοῦ, καὶ νὰ μασοῦν ἓνα κομμάτι γαλέττα, ἐνῶ ροφοῦσαν μαζὶ τὸν καπνὸ

(1) τὰ Ἰωάννινα.

τοῦ τουφεκιοῦ των. Ἄδιάφοροι κι' ἀνίδεοι μὲ δ,τι γινόταν τρι-
γύρω τους· μ' ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα τὰ μαυρισμένα. πού εἶχαν πά-
ρει στήν ἔκφραση κάτι ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ κάτι ἀπὸ τὸν οὐ-
ρανὸ πού κοίταζαν πολλὰς φορές.

Οἱ μέρες περνοῦσαν· οἱ νύχτες διάβαιναν. Ἀπὸ ψηλά ἀπ' τὶς
φωλιές τους, ἀληθινὲς αἰτοφωλιές, πέρασαν τὸ φθινόπωρο, ἔζη-
σαν τὸν χειμῶνα, ἀντίκρυσαν πιά καὶ τὴν ἀνοιξη.

Κουρελιασμένοι οἱ περισσότεροι, μὲ τὰ τσαρούχια καὶ τὶς
ἀρβύλες δεμένες μὲ σχοινιά καὶ γεμάτες ἀπὸ λάσπη καὶ ἀπ' τὸ
βόρβορο τοῦ χιονιοῦ, τυλιγμένοι μ' ἓνα κομμάτι κουδέρτα, ἢ μὲ
ἓνα ἀντίσκηνο, γύριζαν σὰν φαντάσματα ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα
κι' ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ τὸ ἄστατο περπάτημά τους, πού εἶχε
ξεσυνηθίσει πιά τὸ ἴσωμα. Ἐνόμιζαν πὼς ἡ ζωὴ τους θὰ εἶναι
αὐτὴ πιά γιὰ πάντα.

Ἐπὶ δὲλα τελείωσαν· ἔταν τοὺς εἶπαν νὰ κατέβουν ἀπὸ ἐκεῖ
ἐπάνω, καὶ βρέθηκαν κάτω στὸν ἴσιο δρόμο τὸ μεγάλο· ἔταν τραυ-
οῦσαν γιὰ τὰ Γιάννενα πού ὠνειρεύοντο τόσους μῆνες· ἔταν εἶδαν
ἄλλον κόσμον, ἔταν ἀντίκρυσαν σπίτια, χωράφια καὶ ἴσωμα, ἔμει-
ναν ὅλοι τους σαστισμένοι. Βρέθηκαν ἀπότομα μέσα σὲ μιὰ γα-
λήνη πού δὲν τὴν περίμεναν. Τὰ κανόνια δὲν βροντοῦσαν πιά στ'
αὐτιά τους. Οἱ σφαῖρες ἔπαυσαν νὰ σφυρίζουν. Στὸ πλάι τους
κανεὶς δὲν ἔπεφτε λαβωμένος· κανένας δὲν ξεψυχοῦσε στήν ἀγκα-
λιά τους. Ἐδρόμος ἦταν ἴσιος καὶ δὲν εἶχε πέτρες, καὶ ὅμως
αὐτοὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κουνηθοῦν· δὲν ἤξευραν νὰ περπατήσουν.

Ἐπὶ δὲ τὸς εἶδα ἐκεῖ, μοῦ θύμισαν τοὺς αἰτοὺς μὲ τὰ κομμένα
φτερά, πού τοὺς βάζουν νὰ περπατήσουν στὸν κάμπο. Καὶ ἔταν
τὸ βράδυ στήθηκαν τ' ἀντίσκηνα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, στὸν
κάμπο ἐκεῖ πού δὲν εἶχε χιόνι, πού ἐδασίλευε ἡσυχία καὶ γα-
λήνη, κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν κοιμήθηκε καλὰ ἐκεῖνη τὴ βραδιά.

Ἦσαν γκρινιάρηδες! Καὶ σ' αὐτὸ μοῦ θύμισαν τοὺς ἄλλους
ἐκεῖνους μεγάλους γκρινιάρηδες τοῦ Κορσικανοῦ*, πού ὅλο γκρί-
νιαζαν κι' ὅλο κοντὰ του πήγαιναν.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τελειώσουμε γρήγορα.
Ἐπὶ δὲτα περνοῦσαν οἱ ἡμέρες ἄγονες, τοὺς ἔπιασε μιὰ βα-
ρεια, μιὰ ἀπογοήτευσις.

Ἐδλεπαν ὅλο κάτω ἐκεῖ κατὰ τὸ δρόμο· κατὰ τὸ μεγάλο
πειρασμό· ἐκεῖ πού οἱ ἄλλοι, κατὰ τὴν ἰδέα τους, καλοπερνοῦσαν·

έκει πού εφαινοντο οί μεγάλες σκηνές. Φοβέριζαν ότι θα κατέβουν κι' αὐτοί. Ἐγκρίνιαζαν· ἔπειτα ἔπιαναν τὸ τουφέκι· ἄρχιζαν μερικὲς τουφεκιές, κι' αὐτὲς τοὺς συνέφερναν στὴν καθημερινή τους ζωή.

Ἐβριζαν καὶ κοροΐδευαν ἐκείνους πού ἔφερναν τὸ ψωμί ἐπάνω· τὸ ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους, πού ἦτανε κάτω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν· ἐξέσπαζαν λίγο, καὶ ἔπεφταν πάλι στὴν ὀλυμπία γαλήνη τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ξανάρχιζαν πάλι τὸ πρωὶ τὴ γκρίνια, γιὰ νὰ δαγκώσουν ἔπειτα ἓνα κομμάτι γαλέττα, γιὰ νὰ πιάσουν ὕστερα τὸ τουφέκι, καὶ γιὰ νὰ βρεθοῦν τ' ἀπόδραδο μερικοὶ σκοτωμένοι· Κι' αὐτὸ κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα!

Ἔσοι ἐφθάναν ἀπάνω κουβαλῶντας φυσέκια ἢ ψωμί ἢ γιὰ ἄλλες ἀγγαρεῖες, κι' ἔμεναν ἐκεῖ γιὰ λίγες στιγμὲς, τοὺς κοίταζαν παράξενα στὸ πρόσωπο μ' ἓνα ἀπεριόριστο σεβασμὸ. Ἐκεῖνοι τοὺς ἔρριχναν μιὰ ματιὰ περίεργη. Τὸ πρόσωπο καὶ ἡ ἔκφρασή του ἦτανε αἰνίγμα ὀλάκερο.

Οἱ περισσότεροι, ἀγνώριστοι, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀνακατεμένοι ἀδελφικά, μὲ γένεια ἄτακτα, πυκνά, πού ἔρριχναν, σκιῆς καὶ ἐκιτρινίζαν περισσότερο τὰ πρόσωπά τους τὰ χλωμά. Ἄπλυτοι καὶ ἀκάθαρτοι, καθὼς ἦταν ντυμένοι μὲ τὸ κουρελιασμένο χακί, δὲν τοὺς ξεχώριζε κανεὶς ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τοὺς βράχους, πού ἦσαν σωματωμένοι, θαρροῦσες, μαζί.

Καὶ ἡ καρδιά τους εἶχε πετρωθῆ ἀκόμα. Στὴν ἀρχή, δταν περνοῦσαν τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς βαριά πληγωμένους, ἔβλεπε κανεὶς κάποια ταραχὴ καὶ συγκίνηση. Ἐπειτα, δταν πέρασαν λίγες ἡμέρες κι' ἔδλεπαν κάθε μέρα τὴν ἴδια πομπὴ νὰ διαβαίνει, ἐγύριζαν μὲ ἀπάθεια, ἔρριχναν μιὰ ματιὰ, ἔκαναν τὸν σταυρὸ τους, τὰ χεῖλια τους ἐσφίγγοντο σ' ἓνα ἐλαφρὸ χαμόγελο, λίγο εἰρωνικό, λίγο σαρκαστικό καὶ γεμάτο περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο, κι' ἐξακολουθοῦσαν ἔπειτα τὸν περίπατό τους τρικλίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες μὲ τὸ ἄσταθο βῆμά τους.

Ἔσοι εἶχαν γίνει ὀλιγόλογοι. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες, κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴν ὥρα πού ἀνεπαύοντο, δὲν ἄλλαζαν λόγο μεταξὺ τους. Τόσο τὰ πράγματα ἦτανε τὰ ἴδια· τόσο οἱ ὥρες καὶ οἱ στιγμὲς παρουσίαζαν κι' ἔσερναν ἐμπρὸς τους τὰ ἴδια φαινόμενα, ὥστε εἶχε γίνει ἡ ζωὴ τους μιὰ συνήθεια, ἓνα ρολόγι χουρδισμένο, πού τοῦ ἔλειπαν μόνον οἱ ὥρες οἱ καλὲς λίγης ἡσυχίας.

Ἄλλες μέρες δὲν εἶχαν ὄρεξη γιὰ πόλεμο. Βαριεστισμένοι ἔπαιρναν τὸ τουφέκι, ἔπιαναν ὁ καθένας τὴ θέση του, ὁ ἓνας ἓνα κοκκινωπὸ βράχο, ὁ ἄλλος ἓνα μικρὸ σωρὸ πέτρες, μίᾳ μικρῇ τσοῦμπα* ἀπὸ χῶμα, ἢ μίᾳ μικρῇ λακκούδα, ποῦ τὴν εἶχε σκαλίσει σιγὰ—σιγὰ κι' ἐπίμονα μὲ τὴ λόγχη. Ἐκεῖ μέσα ξαπλωμένοι πλαγιαστά, ἐνῶ τριγύρω τὸ νερὸ κιτρινωμένον τοὺς πότιζε κατάσαρκα, ἐκαρφώνοντο ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐκεῖ περνοῦσαν τὶς ὥρες τοὺς ὡς ποῦ νὰ βραδυάσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ ἄλλος νὰ τοὺς ἀλλάξῃ στὴ θέση.

Καμμιά φορὰ τοὺς εὗρισκαν ἐκεῖ ἀκίνητους, ξαπλωμένους. Τοὺς κουνούσαν. Πότε συνήρχοντο καὶ ἐσηκώνοντο ἀργὰ-ἀργὰ, πότε δὲν ἐσηκώνοντο διόλου! Τὶς μέρες ποῦ εἶχε πιάσει ἢ παγωνιά, τὸ δεῦτερο συνέδαινε συχνά!

*Ἄλλες φορὲς ἦταν ἄλλοι ἄνθρωποι! Δὲν ἐκρύβοντο οὔτε στὶς πέτρες, οὔτε πίσω ἀπ' τὰ πρινάρια. Ἐδγαιναν φανερά, λὲς καὶ ὁ κίνδυνος κι' ὁ θάνατος ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχε γοητεία ἐπάνω τους καὶ τοὺς τραουῦσε. Σὰν νὰ ἤθελαν καὶ αὐτοὶ νὰ τελειώσουν, νὰ ξεσπάσουν, νὰ χτυπηθοῦν, γιὰ νὰ ἡσυχάσουν λίγο ἀπὸ τὰ βάσανα. Τότε ἀρχίζαν μὲ δυνατὴ φωνὴ νὰ προκαλοῦν, νὰ ὑβρίζουν, νὰ χύνουν ὄλο τους τὸ μῖσος ἐκεῖ στ' ἀντικρυνὰ χαρακώματα καὶ στὶς κορφές. Ἄπ' ἐκεῖ ἔδγαιναν τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐχθροῦς, καὶ ἀρχίζαν τὰ λόγια καὶ οἱ βρισιές, ὅπως στὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν. Καθένας παινευόταν γιὰ τὴν παλικαριά του, γιὰ τὸν τόπο του, γιὰ τὴ λεβεντιά του.

Τὸ τουφέκι ἀρχίζε· ἔπεφταν μερικοὶ· ἡ λύσσα ἐξέσπαζε, καὶ τὰ ἴδια στόματα ἀρχίζαν, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ σκορποῦν τὰ γέλια καὶ τ' ἀστεῖα.

Ποῦ βρέθηκαν αὐτοὶ οἱ μαχηταί; Ἦτανε πολεμισταὶ ἀπ' τὰ παιδικὰ τους χρόνια; Ἦτανε κὰν ἄνθρωποι τοῦ βουνοῦ, συνηθισμένοι στὴ σκληρὴ ζωὴ καὶ στὴ στέρηση;

Λογῆς-λογῆς ἄνθρωποι: Ἄλλοι τοῦ βουνοῦ καὶ ἄλλοι τοῦ κάμπου. Ἄλλοι ποῦ δὲν εἶχαν βγῆ ποτὲ ἀπὸ χώρα πολιτισμένη. Μερικοὶ δὲν εἶχαν ἀφήσει ποτὲ τὰ χάρδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀγκυλιὰ τῆς μάνας. Ἄλλοι «χωριάτες», ἄλλοι πολιτισμένοι. Ἄπὸ δῶ οἱ ἀγράμματοι, ἀπὸ κεῖ οἱ γραμματισμένοι. Ἄπ' τὸ ἓνα μέρος οἱ ἐλεύθεροι, χωρὶς κανένα δεσμὸ στὸν κόσμον· ἀπ' τὸ ἄλλο

οί γλυκοδεμένοι με τὰ σπίτια τους, με τις αγάπες τους, με τὰ παιδιά τους, με τὰς ἀναμνήσεις τους.

● Όταν βρέθηκαν ἐκεῖ ἐπάνω ἀνακατεμένοι, μιλοῦσε στήν ἀρχὴ ὁ ἓνας, καὶ ὁ ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ λίγες μέρες δὲν ἦτανε ἀνάγκη οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξουν. Μὲ τὰ μάτια ἐπαιρνε ὁ ἓνας τὸ λογισμό τοῦ ἄλλου. Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέττας· κάτω ἀπὸ τις χονδρὲς νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στήν παγωνιά, μπροστὰ στὸ μαῦρο θάνατο, ἐμάντευε ὁ ἓνας τὸ λογισμό τοῦ ἄλλου, καὶ ὄλοι μαζί ἐνωμένοι ἔκαναν μιὰ καρδιά, ποῦ εἶχε τοὺς ἴδιους κτύπους, καὶ μιὰ ψυχὴ, ποῦ ἐγνώριζε καλὰ καλὰ καὶ σταθερὰ τὴ ζητοῦσε.

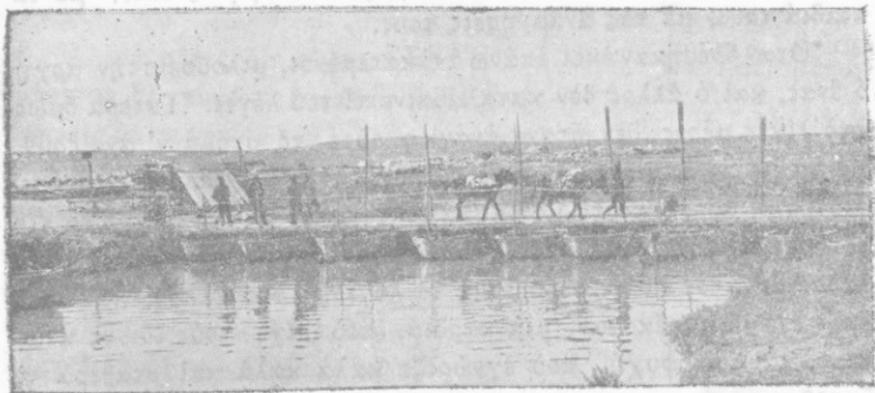
Πολλὲς φορές σ' ἐκείνους ποῦ ἤρχοντο ἐπάνω καὶ τοὺς παρηγοροῦσαν καὶ τοὺς ἐδίδαν θάρρος, αὐτοὶ δὲν ἀπκντούσαν οὔτε μιὰ λέξη. Τοὺς ἔκνναν μετὸ χέρι ἓνα κίνημα ἀόριστο καὶ ἀνεξήγητο! ● Οἱ ἄλλοι δὲν καταλάβαιναν τίποτε! Καὶ πῶς νὰ καταλάβουν, ἀπρὸ ἔδλεπκν καὶ ἐτκέπτοντο μετὸν κοινὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ἐπάνω ζοῦσαν ἄλλη ζωὴ, κννηγοῦσαν σχεδὸν μιὰ χίμαιρα, κι' ἔγραφκν με σταλαγματιὰς αἷμα ἓνα ὄρατο ποίημα!

Καὶ τὸ κούνημα ἐκεῖνο τῶν χεριῶν ἦτανε σάν νὰ ἔλεγε: «Τί τὰ θέλετε τὰ λόγια; Τὸ ξέρουμε καλὰ πῶς ἡ δουλειὰ αὐτὴ θ' ἀργήσῃ. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορο. Ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἐδῶ πέρα ὡς τὸ τέλος,—ὄσοι μείνουμε,—χωρὶς ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριὰς καὶ λόγια».

Ἄν ὄλοι οἱ στρατιῶται ἔγραφαν μετὴν ὄρμη τους, μετὶς θυσίας τους, μετὴν ἀκράτητη ψυχὴ τους μιὰν ἔνδοξη ἱστορία, ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλὰ—κνεῖς δὲν τοὺς τὸ ἀρνεῖται,—μακρὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μετὸν ἑαυτὸ τους, χωμένοι μέσα σ' ἓνα ὄνειρο, ἔγραφαν με αἷμα, ὀγδοῆντα ὀλόκληρες ἡμέρες, ἓνα ποίημα, μιὰν ἐποποιῖα. Κάθε μέρα ἀπὸ ἓνα στίχο!

1915.

Γεφύρας κριτική.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921).

Νικολάου Καρβούνη.

Γοργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω εἰς τὰς δοκί-
δας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ
τῶν ποντονωῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώ-
ματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθησαν δύο χονδρὰ σχοινιά εἰς τὰ
πλάγια του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἕνα
κοντάρι, εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποῦ ἐφάνερωε
τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου: «β' λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέρασε πρῶτος
ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε
μερικὰς χειραψίας, καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλη-
σίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματι-
κοὺς καὶ τοὺς ὀπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν
διπλανόν του:

—Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποῦ κάθονται δίπλα στὸ
ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του.

Ἀπέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἠτοιμάζοντο διὰ
τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουν-
τζουσοῦ καὶ τοῦ Μπόζ ἦσαν χρυσομέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωί-
νου ἡλίου. Ἀφρόλευκοὶ πυκνοὶ ἀτμοὶ ἐμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη
τὴν βαθεῖαν χαράδρῳσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ

καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσθησμένας νυκτερινὰς πυρᾶς τοῦ καταυλισμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ἄστραπταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄφιν χαρμοσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος εἶχε δεχθῆ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἦρχισεν ἡ διάδασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέραρχος, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλαφρά, καὶ ὀλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλικνίζετο ἐλαστικῆ ἐπάνω εἰς τὸν δαμασθέντα Σαγγάριον.

Ἐπειτα ἤρχισεν ἡ διάδασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιον καμάρι διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανείς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσοσ «κοροῖδο», ὥστε νὰ τὸ εὖρη ἀνεπλήπτων. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαράδοτον καθῆκον κάθε Ἑλλήνος. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς!

— Ἐπρεπε νᾶναι πλατύτερο, εἶπε μορφάζων ἀποδοκιμαστικῶς ἓνας δεκανεὺς. Ἰσα-ἴσα μιὰ τετράδα τὸκκμαν τὸ φάρδος του. Λυπήθησαν, δηλαδή, τὰ μαδέρια*;

Ἐνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσεῖετο ἀπὸ τὴν διάδασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουρόν, ἐμονολόγησεν, ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του:

— Δὲν εἶναι στέρεο πρᾶμα. Χάθησαν λίγα σίδερα;

Ἐνας λοχίας μὲ ματογουάλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ὑπελόγησαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε τὴν ἐλαστικότητα.

Ἐνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν τετράδων:

— Ἄμ δὲν βλέπετε, πὼς τὸ κάμανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἓνα τὸν ὄχτο; Ψευτοδουλεῖς, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνικῆ:

—Μὴ μιλάτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουδέντα τὸ γεφύρι.

Ἐπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων τῶν ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἐσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐδλασφημοῦσαν ἐνίοτε, καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

—Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατάνε τὰ ζᾶ; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρως ἀπὸ τὸ τραύηγμα τῶν μουλαριῶν του, ἓνας μελαψὸς μεταγωγικός.

Ἐνας γάιδαρος ψαρῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, πού μόνον εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἤμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. Ὁ γάιδαρος περιεστρέφετο κι' ἐκουνοῦσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐνοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ὅσα ἔφερεν εἰς τὴν ῥάχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν, ἐνῶ ὁ γάιδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βᾶλς τῶν τεσσάρων ποδῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ σειρὰ τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταμχήσει. . . . Ἐπὶ τέλους ὁ γάιδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχομίσθη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Οἱ φορεῖς του τὸν ἀφήσαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν ἠυλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καί, στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὀπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ, ἐξέσπασαν εἰς φωνάς:

—Γελάτε μὲ τὸν μαγκούφη*, ἔ; Δὲν γελάτε καλύτερα μὲ τὰ ψευτοσανιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήτατε;

—Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρῆκαμε μιὰ ποριά* νὰ διαδοίναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἓνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστὸς, ἐφώνησε πρὸς τοὺς γεφυροποιούς:

—Γεῖά στὰ χέρια σας, σκαμπανάκι! Πῆει κι' ὁ Τσαγγάριος!.. Δέκα τοῦλάχιστον πρόσωπα προηγουμένων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικὰ πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτᾶκον:

— Οὐ ! βλάχο ! οὐ ! Ξανάειδες γεφύρι ;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν, τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τῶρα ποῦ εἶχεν ἐκπληρωθῆ τὸ καθήκον καὶ εἶχεν εἶπει καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποῦ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν», ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὅποτον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακί ἐξηκολούθει νὰ διαβαίῃ πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὡσὰν ἐκ συνθήματος, ἀπὸ ὄλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμίας ἐπιφώνημα καμαριοῦ :

— Μεγαλεῖο !

1921.

Γ') ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ).

ἽΟ ἀδιάκριτος.

ἽΑνδρέου Δασκαράτου.

ἽΟ ἀδιάκριτος, ἀπαντῶντας σε στὸ δρόμο, σοῦ παίρνει τὸ ἄνθος ὁποῦ βαστᾷς, καὶ τὸ κάνει δικό του· ὑποθέτοντάς σου εὐχαριστησιν μεγάλη νὰ δώσης τὸ ἄνθος σου εἰς ὑποκειμενον ὡς τὸ ἐδικόν του· κατ' αὐτὸν εἶν' ἐκείνη μία τιμὴ ποῦ σοῦ κάνει. ἽΑλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ μὴ ἐννοῇ μήτε τόσο· καὶ μόνον τοῦ ἀρέσει τὸ ἄνθος σου.

ἽΕμβαίνει στὴ συναναστροφή μὲ πάταγον, καὶ ἀρχίζει ὀμιλίαν, ἀδιαφορῶντας ἂν ἦτον πρωτύτερα ἀρχινημένη ἄλλη. ἽΕνδέχεται δὲ νὰ φέρῃ ἐμπρὸς καὶ ὀμιλίες ἀνάρμοστες. ἽΑντισκόδει* ὄλους διὰ νὰ μιλήσῃ αὐτός. ἽΑλλ' ἂν κανεῖς ἀντισκόψῃ αὐτόν, τὸν ἐπιπλήττει μὲ αὐστηρότητα. Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ κυριαρχεῖ ἀπάνου σ' ὄλους, καὶ ὄλοι νὰ περιστρέφονται τριγύρω του.

ἽΕπισκέπτεται τοὺς φίλους σὲ στιγμὲς ὁποῦ τοὺς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους· καὶ παραπονεῖται μὲ πικρίαν, ἂν δὲν ἀφήσουνε τὴ δουλειά τους, διὰ νὰ καθίσουνε μὲ αὐτόν νὰ μιλήσουνε διὰ τὴν ψύχρα, ἢ διὰ τὴ ζέστα τῆς ὄρας, διὰ τὰ φαγητὰ τῆς ἡμέρας· νὰ μένουνε κάθε τόσο ἄφωνοι ἽΑλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά ἽΑναγνώσματα Β' ἔξατ. γυμνασίου 9

νά κοιτάζονται· ν' ανασκαμνισθῆ*, και νά βαρεθῆ σέ πολλήώρα·
ἔπειτα ν' ἀσκωθῆ νά φύγη.

Καλεσμένος σέ συμπόσιον, καθίζει κοντά στον κόφτη*, και τραυάει στο πιάτο του τὰ καλύτερα κομμάτια, ἀδιαφορώντας διὰ τὲς κυρίες ὁποῦ τοῦ παρακάθονται.

Συνταξιδεύοντας μὲ ἄλλους, βγάνει και καπνίζει, χωρὶς νά τόνε γνοιάσῃ ἂν ὁ καπνὸς ἐνοχλῆ τοὺς συνταξιδιώτες του.

Εἰς τὸν περίπατο, σταματᾷ κάθε τόσα βήματα· ὑποχρεώνοντας ἔτσι και τὸ σύντροφό του νά σταματᾷ κι' αὐτός, ἐναντίον εἰς τὴν εὐχαρίστησίν του, και χωρὶς δίκιο.

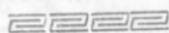
Σὲ βλέπει μὲ ἄλλους, και σοῦ κάνει ἐρώτησες ἀκαιρες· τὲς ὁποῖες ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀποκριθῆς, ἀλλὰ και αὐτὲς οἱ ἴδιες ἐρώτησές του σὲ στενοχωροῦν και σὲ πνίγουνε.

Σὲ ξέρει γιὰ τὰς Ἀθήνας; σὲ παρακαλεῖ νὰν τοῦ πάρῃς μιὰ μικρὴ παραγγολοῦλα. Και σοῦ στέλνει μιὰ κάσα ροζόλια* γιὰ τὸν δεῖνα τμηματάρχη, και ἓνα μπότι* ξεῖδι γιὰ τὴ δεῖνα κυρία.

Ἄν ξένος, καλένεται μόνος του, ἢ ἐμμέσως σὲ ὑποχρεώνει νὰν τὸν φιλοξενήσῃς, διὰ «ὀλίγες ἡμέρες» . . . Μὰ τότε παίρνει κατοχὴ στοῦ σπίτι σου, και δὲν ἐνθυμεῖται πλέον νά ξεκολλήσῃ. «Ἡκυρία σου, φίλε μου», τοῦ λὲς τότε, «πρέπει νά σὲ ἀποζήτησε... ἢ καημένη!... τὴν ἀπαράτησες!...» Ἄλλ' αὐτὸς σοῦ ὑπόσχεται νά τῆς γράψῃ νᾶλθη!

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ μιαν τακτικὴν σειρὰν καλῶν και ἀποτελεσματικῶν μαθημάτων. Ὅποιος τὸν βοηθήσῃ στὴ μαθήτευσή του, ὠφελεῖ αὐτόν, κι' εὐεργετεῖ και τὴν κοινωνίαν.

1886.

Ὁ παινεσιάρης.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Κάθε ἄλλος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ πραγματικὴν εὐτυχίαν διὰ νά εἶναι εὐτυχής. Ὁ παινεσιάρης ὄχι· δὲν ἔχει τούτην τὴν χρεῖαν. Τὸν παινεσιάρη τόνε φθάνει ἡ ἰδέα του· ἰδέα τὴν ὅποیان εὐχαριστεῖται νά φτιάγῃ αὐτός, και νὰν τὴ φέρῃ ἔπειτα στοὺς φίλους του, νὰν τὴ χαίρεται μαζί μ' αὐτούς.

Ἄς τὸν ὑποθέσωμε νά κάνῃ πέντε χιλιάδες σταφίδα, κι' ἓνα βαρέλι κρασί. Εὐρισκόμενος μὲ φίλους: «Ἄ, λέει, ἐφέτος οἱ βρο-

χές τοῦ Αὐγούστου μὲ ἀφανίσανε. Δὲν ἤμπόρεσα νὰ γλυτρώσω παρὰ μόνον εἴκοσι χιλιάδες· ἄλλῃ μου ἢ ἄλλῃ σταφίδα ἐχάθηκε ! Ἄμὰ καὶ κρασί ;· ἢ ἴδια δυστυχία. Δὲν ἔβαλα παρὰ δέκα βουτσία* μόνον !».

Ἄν μέσα στὸ ὑποστατικό του εἶναι κομμάτι χέρσο· «—Ἄ», λέει πάλε, «πρέπει ν' ἀποφασίσω νὰ σπέρνω τὰ χωράφια μου· νάχω κάνε* τὴ δίκησή* μου στάρι».

Ἄν ἔχη πούπετα κανένα ἐλῆδι, παινάει τὸ λάδι· καὶ λέει πῶς, ἂν ἐλείπανε τὰ λιοστάσια του, δὲν ἤθελε ξέρει ἐφέτο πῶς νὰν τὴν κάμη.

Περνώντας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ παλάτι, σταματᾷ καὶ τὸ θαυμάζει· καὶ λέει στοὺς παρεστῶτας : «Νᾶχα τοῦτο τὸ παλάτι, καὶ ἂς μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ δεῖνά μου Μετόχι»· (κομμάτι γῆς, ἀξίας ὀλίγων λεπτῶν).

Ἄν ἔλαβε ποτὲ πολιτικὴ θέση, δὲν παύει νὰν τὴν μελετᾷ καὶ σὲ ἀντισκόδει* λέγοντας : «τοῦτο ἐσυνέβηκε ὅταν ἤμωνα... δήμαρχος λ.χ.». Καὶ σοῦ κάνει μία μεγάλη παρένθεση στὴν ὀμιλία του διὰ νὰ εἰπῇ μὲ ποίους μεγαλοσιάνους ὠμίλησε ὅταν ἦτον δήμαρχος· καὶ τὲς περιποιήσεις, καὶ τοὺς σεβασμούς, καὶ τὴν ὑπόληψη ποὺ ἐχαιρότουνε ἀνάμεσό τους.

Διηγεῖται τὰ ταξίδια του, καὶ τὰ ἐξαίσια ποὺ εἶδε εἰς αὐτά, μὲ ἄλλην ἐκείνην τὴν ὑπεροχὴν ὅπου τοῦ δίνουν ἀπάνου στοὺς ἀκροατάς του τὰ πράγματα ποὺ αὐτὸς εἶδε καὶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶδαν.

Καυχᾶται διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα ποὺ ἔκαμε μακρὰν εἰς τοὺς ξένους τόπους· καὶ διὰ τὰ κατορθώματά του μὲ τὴν ἐπιτηδειότητά του.

Μελετᾷ μ' ἐπίδειξη καὶ μὲ στόμφο τὰ μεγάλα του ἔξοδα διὰ τὴ συντήρησή του.

Ὅλοϋθε τοῦ προσφέρουνε τιμές... Ὅλοϋθε τοῦ προσφέρουνε θέσεις.. Μὰ δὲν θέλει σκοτοῦρες. Θέλει τὴν ἡσυχία του.

Καὶ τοῦτα δὲν τὰ λέει μόνον εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν τότε γνωρίζουνε, ἀλλὰ καὶ σὲ κείνους ὅπου πολὺ καλὰ τότε γνωρίζουνε, καὶ ξέρουνε ποῖος εἶναι.

Ὁ καημένος ! Μὲ τὸ ἀθῶό του τοῦτο ἐλάττωμα μᾶς διασκεδάζει.

1886.

Ὁ φιλάργυρος.

Ἀνδρέου Δασκαράτου.

Ὁ φιλάργυρος ζῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς οἰκογένειαν· καὶ τότε δὲν στερεῖ παρὰ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν ὁ πόθος του διὰ τὴν προίκα τὸν κάμη νὰ λάβῃ σύζυγον, τὴν στερεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα. Αὐτὴ ὁμως δὲν δικαιούται νὰ παραπονεῖται διὰ τὴ στέρρηση, ἂν ἐν γνώσει τοῦ ἐλαττώματός του ἐδόθηκε εἰς αὐτόν.

Τὰ παιδιὰ του, ἐκτὸς ἐξαιρέσεως, θὰ μοιάσουνε τοῦ πατέρα τους καὶ θὰ εὐχαριστοῦνται κι' ἐκεῖνα στὴ στέρρηση. Ἄν κάποιος του παιδιὶ δὲν τοῦ μοιάσῃ, ἱκανοποιεῖται ἄρκετὰ ἔπειτα, ὅταν εἰς τὸν θάνατον τοῦ πατρός του δὲν θὰ ἰδῆ ἕνα μεγάλο δυστύχημα, δὲν θὰ αἰσθανθῆ πολὺν πόνο. Καὶ θὰ λησμονήσῃ τὰς ἀπερασμένες του στέρησες, εἰς τὴν παρουσίαν σωρευμένου πλοῦτου.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ φιλάργυρος δὲν ὑποφέρει τόσο, ὅσο νομίζουμε· ἐπειδὴ ὑποφέρει θεληματικῶς καὶ εὐχαρίστως. Ὁ φιλάργυρος εἶναι ἀσκητῆς· καὶ ὑπομένει κι' ἐκεῖνος εὐχαρίστως γι' ἀγάπη τοῦ πλοῦτου, ὅσα καὶ ὁ ἀσκητῆς γι' ἀγάπη τῆς ἀγιωσύνης.

Ἡ ἀγάπη τοῦ φιλάργυρου διὰ τὸν πλοῦτον εἶναι παραδειγματική. Ὁ φιλάργυρος εἶναι αὐταπάρνητος. Δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλοῦτον διὰ τὰς ὠφέλειες ὅπου δίνει ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ διὰ τὸν πλοῦτον... χωρὶς καμμίαν του ἰδιοτέλειαν καὶ ἀρκούμενος εἰς τὴν μόνην ψιλὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ πλοῦτου.

Δὲν πρέπει ὁμως νὰ νομίσωμεν ὅτι στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του ὁ φιλάργυρος δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς μεγάλες του εὐχαρίστησες. Καὶ πρῶτον μὲν ζῆ μὲ τὴν χαριτόδρυτον ἐκείνην ἰδέαν του τῆς σωρεύσεως πλοῦτου, ἣ ὅποια τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν θέλγει. Ἄλλὰ καὶ παρεκτὸς ταύτης τῆς κυρίας εὐχαριστήσεώς του, ὁ φιλάργυρος ἔχει μεγάλο πανηγύρι, μεγάλη χαρὰ, ὅταν κάποιος φίλος τὸν καλεῖ σὲ γεῦμα, ἢ σὲ χορὸν ὅπου νὰ εἶναι μπουφές*. Ὁ φιλάργυρος τότε τρώει... τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ εὐρήκε φαγητὰ ἐκλεκτὰ, καὶ ἄφθονα, καὶ καλοφτιασμένα, καὶ χάρισμα !.. τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ στὸ σπῆτι του δὲν ἔφαε ποτὲ τέτοια, καὶ δὲν ἔχει τὴ γεύση του ἀμβλυμμένην ἀπὸ τὴν μεταχειρίσιν τῶν τοιοῦτων. Ὁ φιλάργυρος σὲ τέτοιες περιστάσεις χαίρεται περισσότερο

ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ οἰκονομεῖ τὸ σημερινὸ ἐδικό του, τρώει χάρισμα ἐκλεκτὸ ξένο, καὶ χορταίνει καὶ γιὰ τ' αὔριο. Ἔτσι, περιστασες τέτοιες γι' αὐτὸν εἶναι, στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του, ἐποχὲς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως.

Μόνη μία μεγάλη πίκρα ἢ φιλαργυρία του τοῦ φυλάει διὰ ὑστερῆν· ὅταν, πληρώνοντας καὶ αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος, εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, ὑποχρεώνεται ν' ἀποχωρισθῆ ἀπ' ὅ,τι ἔχει ἀγαπητότερο· ν' ἀφήσῃ σὲ ἄλλους τὸ λατρευόμενό του ἀντικείμενο διὰ τὸ ὅποσον αἰωνίως ἐμόχθησε... νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, καὶ νὰ δώσῃ, σὲ χέρια ἄλλα, ὄχι μῆτε δανεικὰ, ἀλλὰ χαριστά!.. ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἐδούλευε ὄλη του τὴ ζωὴ... τὴν ψυχὴν του... τὸν θεόν του... τὰ συναγμένα του...

Ἄ, τότε, μὰ τότε ὁ δυστυχὴς φιλάργυρος εἶναι ἀξιολύπητος. Κανένα ξέσχισμα καρδιάς δὲν ἤμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἐδικό του. Ἐκεῖνο ποῦ διὰ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον εἶναι διαθήκη, διὰ τὸν δυστυχῆ φιλάργυρον εἶναι καταδίκη!.. Καταδίκη ποῦ τὴν ὑπαγορεύει αὐτὸς ὁ ἴδιος!.. Ἄλιμονο, διπλοκαταδίκη!

Ἴδου ὁ φιλάργυρος. Ἀρχίζει ἐλεεινός, καὶ τελειώνει ἀξιο-
δάκρυτος.

1886.

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

Ἄληθινὸ παραμῦθε.

(Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας).

Ἀριστοτέλους Π. Κουτρίδου.

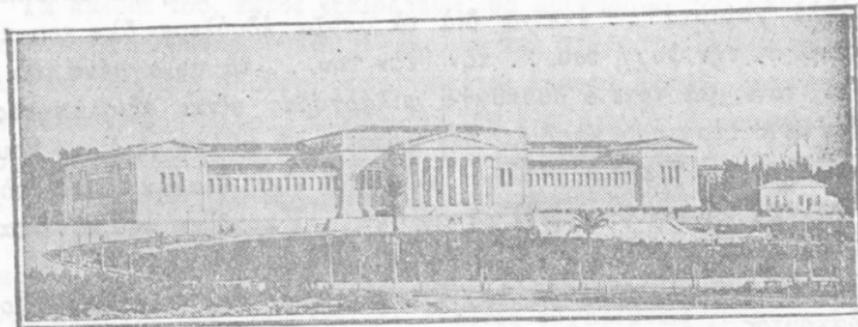
— Μαγεῖα! ἀνεφώνησαν ταυτοχρόνως μὲ θαυμασμὸν δύο παιδικαὶ φωναί.

— Πραγματικῶς· ὅσοι ἐταξίδευσαν πολὺ καὶ εἶδαν ὅλα τὰ ὠρατὰ μέρη τῆς γῆς, βεβαιώνουν ὅτι αὐτὴ ἐδῶ ἢ ἀποφικ εἶναι μοναδική εἰς τὸν κόσμον! ἐπρόσθεσε μία ἀνδρική φωνή.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ζαππείου, ἐπὶ μιᾶς βαθμίδος τῶν ὠραίων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μαρμαρίνων προπυλαίων, στέκονται ἡ Ἀλεξάνδρα—δώδεκα ἐτῶν,—ὁ ἀδελφός της Νίκος,—δεκατεσσάρων—, καὶ ὁ θετός των Παῦλος, ἕως σαράντα. Τὰ δύο παιδιὰ

ἤλθον πρὸ δύο ἡμερῶν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ κόρη θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀρσάκειον*, καὶ ὁ ἀδελφός της εἰς ἓν ἐκπαιδευτήριον ἀρρένων. Πρώτην φορὰν ἐπισκέπτονται τὰς Ἀθήνας· ὁ θετός των, ἀκούραστος ὁδηγός, περιάγει τὸν ἀνεψιὸν καὶ τὴν ἀνεψιάν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ προάστεια, καὶ τοῖς δεικνύει τὰ ὀνομαστὰ μνημεῖα καὶ τὰς ὠραίας τοποθεσίας. Καὶ τὰ παιδιά, μὲ περιέργειαν, ὁμοιάζουσιν πρὸς δίψαν, βλέπουν, ἀκούουν, προσέχουν, καὶ ἀπὸ ἐκπληξίν περιπίπτουν εἰς ἐκπληξίν.

Σήμερον, ἀπὸ τὴν κλίμακα τῶν προφυλαίων τοῦ Ζαπτείου,

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον μέγαρον.

περιφέρουν τὸ μαγευμένον βλέμμα των εἰς τὴν ἐνώπιόν των ἄποψιν. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὅσοι διαγράφονται μεγαλοπρεπῶς ὑπεράνω τῶν φοινίκων τοῦ κήπου καὶ τῶν πευκῶν τοῦ μικροῦ δάσους, λάμπει ὡς καθρέπτης ὁ Σαρωνικός· μέσα εἰς τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιραν ἡ Αἴγινα, ὡς νὰ ἐπλησίασεν ἕξαφνα, δεικνύει εὐκρινῶς τὰς ὠραίας γραμμάς τῶν βουνῶν της· δεξιὰ, ὑπεράνω τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, φαίνεται χρυσοκίτρινος ὁ ἀνατολικὸς θριγκὸς τοῦ Παρθενῶνος· ἀριστερὰ ὑψώνεται καταπράσινος ὁ Ἀρδηττός*, λάμπει κατάλευκον τὸ Στάδιον, καὶ πέραν ἐκτείνεται ὁ Ὑμηττός ἐνδεδυμένος τὴν ἀπεριγράπτου εὐμορφίας ἰόχρουν ἐκείνην στολήν, τὴν ὅποιαν ὁφθαίνει ὁ αἰτικὸς ἥλιος. Καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου* ἐκεῖ ὑψηλά, καὶ τὸ ἐρείπιον ἀκόμη ἑνὸς ἀνεμομόλου εἰς τὸν ἀπέναντι λόφον, εἶναι ἐκεῖ ὡς διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν γραφικότητα τοῦ ἐξόχου πανοράματος.

— Ἐδῶ, εἶπεν ὁ θετός, ὅταν ἐγὼ ἤμην εἰς τὴν ἡλικίαν σας, ἦτο ὡς ἓνα χάος ἀπὸ χῶματα· παντοῦ λάκκοι, ὑψώματα, λιθάρες,

ἀγριόχορτα, τέλματα, καὶ πουθενὰ πράσινον φύλλον δένδρου. Τὸ μέρος ἦτο σχεδὸν ἀδιάβατον καὶ δὲν εἶχες ποῦ νὰ σταθῆς διὰ νὰ θαυμάσῃς αὐτὸ τὸ μαγευτικὸν θέαμα. Ἐν τούτοις ὡς μὲ μαγικὴν ῥάβδον εἰς τὸ χάος τοῦτο ἐβλάστησεν ἕν ἄλλος, ἐχαράχθησαν διαδρομοὶ καὶ μικραὶ πλατεῖαι, ὅπου σείουσι τὰ φύλλα των ὠρατοὶ φοίνικες, ἐκαλλιεργήθησαν πρασιαί, αἱ ὅσαι ὁμοιάζουν μὲ λουλουδένια κεντήματα, καὶ ὑψώθη ἐδῶ αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς μαρμάρινον μέγαρον.

— Ποία εἶναι αὐτὴ ἡ μαγικὴ ῥάβδος; ἠρώτησεν ἡ Ἄλεξάνδρα.

— Διὰ νὰ τὸ ἐννοήσετε, εἶναι ἀνάγκη πρωτότερα νὰ σᾶς διηγηθῶ ἕνα παραμῦθι· ἐλάτε νὰ καθίσωμεν ἐκεῖ κάτω.

Ὁ θεὸς μετὰ τῶν ἀνεψιῶν του διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἄλλην μαρμαρίνην κλίμακα, κατέβησαν τὰς βαθμίδας, ἐκάθισαν ἐπὶ ἐνὸς τῶν ξυλίνων καθισμάτων, καὶ ὁ θεὸς ἤρχισεν :

«Εἰς ἕν μικρὸν χωρίον τῆς Ἡπείρου, τὸ Λάμπονον, εἰς τὰ 1800, ἐγεννήθη ἕν ἀγόρι, τὸ ὅποσον ἐδάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ἐμεγάλωνεν ἐξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα—σχολεῖον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μὲ τὰ ἑκατὸν πενήντα σπίτια—καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μόνος του, ἢ ἐρωτῶντας τὸν παπᾶν, ποῦ τὰ ἤξευρε καὶ αὐτὸς ὀλιγοστά.

Ἄλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἠγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὄπλα—ἔπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ ἦτο παραπάνω ἀπὸ δεκατριῶν ἐτῶν, ὅταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς καὶ τὸν ἐστειλε φρουρὸν εἰς ἕνα φρούριον, κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης σωστὰ ἑπτὰ ἔτη· ἐγένινεν εἴκοσι χρόνων καὶ ἦτο πρῶτος εἰς τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐξυπνάδα.

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τότε ὁ Παχόμπης* ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου ἐπροσκάλεσε τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐστέναζον οἱ ἄμοιροι εἰς τὴν ξενιτειᾶν καὶ μὲ λαχτάραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ τοῖς ἀποδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὸν βοηθήσουν...Οἱ Σουλιῶται ἔτρεξαν προθύμως, ἠνώθησαν μὲ τὸ στράτευμα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν ἡρώϊκὰ ὅπως πάντοτε, καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἄλλὰ τὸ ποθητὸν Σούλι δὲν τὸ ἐδίδαν εἰς τοὺς Σουλιώτας.

Και οί Σουλιώται, δυσηρεστημένοι, έστρατοπέδευσαν χωριστά από τὸ σουλτανικὸν στράτευμα. Τότε ὁ Ἄλῃς ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μὲ τὸ μέρος του· ἐπροσκάλεσε τὸν ἀρχηγὸν των νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ μίαν νύκτα ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ ἓν μονόξυλον ἐπέρασε τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ φρούριον τοῦ μικροῦ νησιοῦ, ὅπου τὸν ἐπερίμενον ὁ Ἄλῃς. Ἡ συμφωνία ἐγένεεν εὐκολα. Τὴν 8ην δὲ Δεκεμβρίου τοῦ 1820, βροντερῆ «μπαταριά», συμπυροκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὄπλων, ἐτράνταξε τὸν ἀέρα, καὶ τὴν βοὴν ἐπανέλαβαν τὰ ὀλόγυρα βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐδροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον :

— Αἶ, σεῖς! ἀπὸ τώρα ἔχομεν πόλεμον! Σὰς τὸ λέγω ἐγὼ ὁ Μάρκος Μπότσαρης, διὰ νὰ μὴ μὲ νομίσετε ἄπιστον!

Τὴν συμπυροκρότησιν ἐκείνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης, ἔμαθεν ὅτι οἱ Σουλιώται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἄλῃ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους, καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρην, ὅστις τὸν δέχεται εἰς τὸ ὄνομαστὸν σουλιωτικὸν σῶμά του. Ἦτο τώρα ὠρατὸς καὶ ὑψηλὸς νέος μὲ μύστακα λεπτὸν καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμούς, μὲ σῶμα εὐκαμπτον καὶ εὐκίνητον καὶ χαριτωμένον· ἀληθινὸς λεβέντης. Τόσῃν ἀνδρείαν ἐδειξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλικάρον του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ ἀπίστευτα ἐκεῖνα κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο τὸ δεξιὸν χεῖρ. Σιμὰ του εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Πέντε Πηγαδιῶν*, μαζὶ του εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου τῆς Ῥινιάσας*. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα, ὁ Μάρκος τὸν ἐπῆρε μαζὶ του εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ἢταν ὁ καπετὰν Ζέρβας ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ διακόσια παλικάρια εἰς τὴν Ἠπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν του τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτός, καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἕλληνες ἐφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν*. Τὸ Σούλι τώρα τὸ κατεῖχον οἱ Σουλιώται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικὸς στρατὸς τὸ ἐπολιόρκει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς πολιορκουμένους διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἐκ τῆς κοιλάδος. Ἄλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἡ συνεννόησις; Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἔτρεχεν εἰς βέ-

βαιον θάνατον, εις σκληρόν και μαρτυρικόν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρβας, ποιὸς πάγει στὸ Σοῦλι;.. Βαρεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησε μερικὰς στιγμὰς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν ἤκούετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλικάρι.

— Ἐγὼ πάγω! εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάγη ὁ Βαγγέλης, πάγω κι' ἐγὼ μαζί του, λέγει ἄλλος ἄνδρεϊος.

Ὁ Βαγγέλης, δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ και πολὺ ἔξυπνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ῥομαζάνι*, και ὅτι, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι κι' ἐξηνητημένοι, ἐρριπτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφήν, μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας. Ἐκείνην τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τολμηρόν σχεδίου του. Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν, πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὀλόκληρος μὲ χόρτα και φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω, και συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν, και κατόπιν του ὁ σύντροφός του, διέσχισε τὸ ἐχθρικόν στρατόπεδον.

Οἱ ἐχθροὶ, ἀνύποπτοι, κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννόησαν τίποτε. Ἄλλ' ὅταν εἶδαν νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δένδρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντας! «Σουλιῶται! Σουλιῶται!» και ἤρχισαν νὰ πυρρολοῦν. Ἄλλ' εἰ δύο ἀνδρεῖοι εἶχον ἀπεμακρυνθῆ. Ἐξαφνα ἀνωρθώθησαν, ἐπέταξαν τὰ χόρτα και τὰ φύλλα, και ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δάσος, και ἀπ' ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας. Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμόν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι!

Ἡ φήμη τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Και ἡ ἐξουσία πρὸς ἐκδίκῃσιν συνέλαβε τὴν γρατῆν μητέρα του.

— Πὲς πὼς δὲν τὸν ἔχεις πιά παιδί τὸν Βαγγέλη, ξέγραφέ τον, γιὰ νὰ σωθῆς, τὴν ἐσυμβούλευαν μερικοὶ συγγενεῖς της.

Ἄλλ' ἐκείνη, ἀληθινὴ μητέρα ἤρωος, ἀπεκρίνετο:

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴν φοδᾶμαι τὴν ἐξορία, μηδὲ τὴ φυλακὴ· δὲν τ' ἀπαρνιέμαι τὸ παιδί μου!...

Και τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὅποτον ἦτο εἰς τὸ νησάκι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν θλιθερὰν εἶδησιν ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατὰ καρδία· ἐστέναξε βαθιὰ καὶ εἶπε :

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ, καὶ γιὰ μένα ! Ὅλο τὸ αἷμά μου τὸ χύνω νὰ μὴ πάθῃ μιὰ τρίχα τῆς. Ἄλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία ;... Ἡ μάνα μου γνωρίζει πὼς τὴ ζωὴ μου τὴν χρεωστῶ εἰς τὴν Πατρίδα· καὶ στὰ βασιανιστήρια νὰ τὴν βάλουν, καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῇ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κινδύνους, ἕως ὅτου ἡ Ἑλλάς ἐγίνεν ἐλευθερά. Ἡ Πατρίς ἐτίμησε τὸ ἥρωϊκὸν τέκνον τῆς, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταξιάρχου τῆς φάλαγγος, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἄλλ' ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζωὴν, κίνησιν. Τώρα ποῦ ἐπέρασεν ἡ λαχτάρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δύναμις ποῦ δὲν εὗρισκεν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε ν' ἀφωσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μεγάλον, τὸ ὅποτον ν' ἀπαιτῇ ὄλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς του.

Τὸ 1831 ἀπῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας. καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του διὰ ν' ἀποχαιρετίσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἡσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἱματώνη βλέπων τὸ χωρίον του σκλαδωμένον. Ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφήσει ἐλευθερὰν ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του. Ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὸ χέρι τῆς, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν τῆς, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστι.

Χρήματα δὲν εἶχε, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν μοναστηρίων.

— Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἄφθονον καρπὸν καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἐλεεινὰ· διατὶ νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερον εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον ;

Καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν πλησίων κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτημα-

ταίαι ἐπερίπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς του καὶ τὴν «περιττὴν του δραστηριότητα», Ἄλλ' ἔταν ἤλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερτισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐζήλευον· κανέν κτήμα δὲν εἶχε δώσει τόσον ἄφθονον καρπὸν.

Τότε ἐφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἐξάδελφός του Κωνσταντῖνος, ὅστις, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἔγινε πολῦτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου του.

Αἱ ἐργασίαι προώδευαν θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά του ἤρχισε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντοπίους ποὺ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά του δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλανθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δοσοληψίας του καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικήν του καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερον καρπὸν, οἱ ἐντόπιοι μεγαλοκτηματῖαι ἤρχοντο καὶ παρεκάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των, διότι ἤξευραν ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορὰς μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλοεργὸς Ἡπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάζῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράζῃ ἰδικά του.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστὸν κτήμα διὰ τὰς πολὺ εὐφόρους γαίας του· ἀλλ' ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ πλησίον ἐκεῖ εὐρισκόμενος ποταμὸς μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεφε τὰ σπαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὕδρομύλους. Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτήτου· καὶ μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ὑπομονήν του τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἐστρεψεν εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἤνοιξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκεύασε μὲ κορμούς δένδρων — διότι κί πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματα, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ ἀτίθασον νερόν, τὸ ὅποσον συχνὰ ἐγίνετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἡμέρωσε, καὶ ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ μετέβαλεν εἰς πολῦτιμον φίλον. Τίποτε δὲν παρέσυρε, τίποτε δὲν κατεπόντιζε πλέον, ἀλλ' εἰρηνικὸν καὶ εὐεργετικὸν ἐπότιζε τοὺς ἀπεράντους ἀγρούς, καὶ ἔστρεφε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων, καὶ ἐσχόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὕδρόμυλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φορὰν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πεῖναν· ὅλοι

οί άλλοι είχαν καταστραφῆ ἀπὸ μεγάλας πλυμμύρας, καὶ οἱ μύ-
λοι τοῦ Ἡπειρώτου Βαγγέλη ἄλεθαν νύκτα καὶ ἡμέραν δωρεὰν
δι' ὄλην τὴν Βλαχίαν!

Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγινεν
ἐκατομμυριοῦχος.

Ἄλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν, μέσα εἰς
τὴν ἡγεμονικὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν διῆγε, δὲν ἐλησμόνησε τὴν Πα-
τρίδα. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τόσο μεγάλη, ὅσον καὶ εἰς
τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερῶσει τὴν ζωὴν του, τώρα
ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμω-
σιν τῆς μακρᾶς σκλαβιάς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ
Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωρ-
γίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἐδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ
διωργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἐκθεσις — τὰ «Ὀλύμπια», — εἰς
τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος χίλιοι περίπου ἐκθέται ἐξ ὄλων τῶν
ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθεσαν διάφορα προϊόντα γεωρ-
γίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Βαγγέλης ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀπεφάσισε νὰ
ἰδρῶσῃ ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ «Ὀλύμπια». Ὅρισε
δὲ νὰ γίνεταί κατὰ τετραετίαν ἐκθεσις ὄλων τῶν προϊόντων τῆς
ἐλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύωνται τὰ καλύτερα.

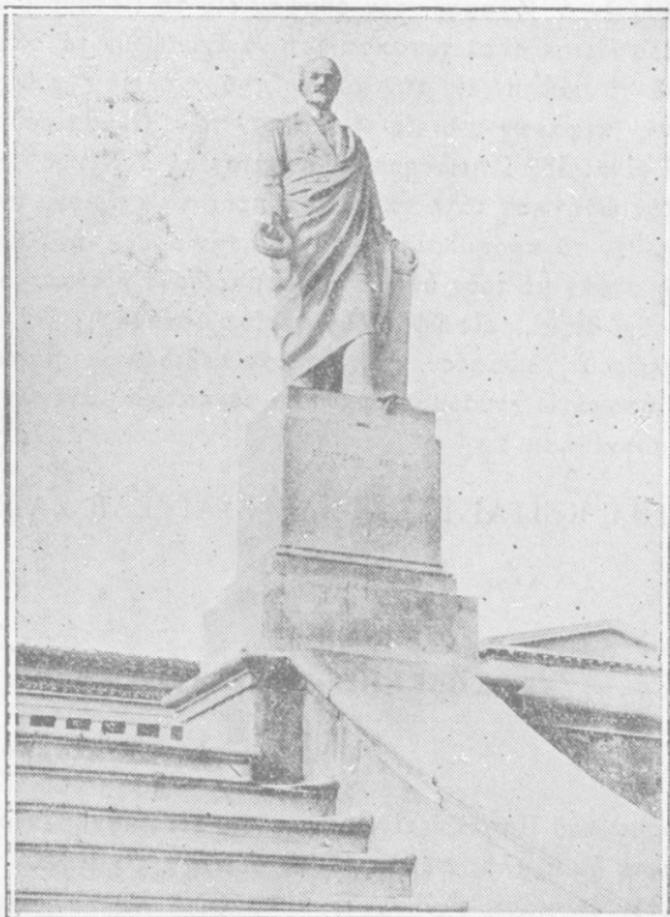
Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠνοίχθη ἡ ἰδιόχειρος
διαθήκη του, θαυμασμός ἐκυρίευσεν ὄλους διὰ τὴν μεγάλην φιλο-
πατρίαν του. Ὅλην τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδώρησεν εἰς
τὸ ἔθνος, διὰ τὰ «Ὀλύμπια». Ἐκαμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλη-
σμόνησε καὶ τὸ χωρίον του: ἐφρόντισε νὰ ἐπισκευασθῇ ἡ ἐκκλη-
σία καὶ τὸ κωδωνοστάσιόν της, καὶ νὰ κτισθῇ σχολεῖον.

Ἄλλ' ἀπὸ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Βαγγέλη,
μία πρὸ πάντων φανερώνει τὴν μεγαλοουργὸν ψυχὴν του, ἡ ὁποία
μεγάλα πάντοτε ὠνειρεύετο καὶ ἐπόθει: «Ὅταν φανῇ Ἡλλήν»,
λέγει αὐτῇ ἡ διάταξις, «ὁ ὅποτος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφεύ-
ρεσιν ἢ νὰ πράξῃ μέγαλον κατόρθωμα διὰ τὴν ἐλληνικὴν πα-
τρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον, καὶ νὰ τοῦ δίδεται
καὶ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς χαρὰν του καὶ ἀφοσίω-
σιν τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλείου».

*
**

— Πῶς σᾶς φαίνεται αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Βαγγέλη; ἠρώτησε μετὰ μικρὰν παύσιν ὁ θεῖος.

— Σὰν παραμῦθι. Ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ καλυδόσπιτο ἑνὸς χω-

Ἐνὸς τοῦ Ζαπτείου ἀνδριᾶς τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα.

ρίου μὲ ἑκατὸν πενήντα σπίτια καὶ ἔκτισε μαρμαρένια παλάτια, εἶπεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Τὸ παραμῦθι αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, καὶ ὁ Βαγγέλης εἶναι κοντὰ μας, ἐμπρὸς μας! Διότι αὐτὸς ὁ Βαγγέλης εἶναι ὁ Ζάππας, καὶ νὰ ὁ ἀνδριᾶς του!...

Τὰ παιδία ἀνωρθώθησαν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, καὶ μὲ σεβασμὸν ἐστάθησαν, καὶ μὲ συγκίνησιν παρετήρουν τὴν ὥραϊαν μορφήν καὶ τὸ

στρατιωτικὸν παράστημα τοῦ ἥρωος τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐργασίας.

— Αὐτὸ ἐκεῖ, προσέθεσεν ὁ θεὸς, δεικνύων τὸ μέγαρον τοῦ Ζαππείου, ἐβγήκε ἀπ' ἐδῶ ! Καὶ ἔδειξε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ζάππα.

— Ἄλλὰ τὸ ἐν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ζάππας, τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ Βροσθένι· ἀλλ' ἡ διαθήκη του ὤρισε μετὰ τέσσαρα ἔτη νὰ ξεθάψουν τὰ ὀστᾶ του, τὰ ἄλλα νὰ τὰ θάψουν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του, καὶ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ κτίριον τῶν Ὀλυμπίων.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ ; ἠρώτησε μὲ δυσπιστίαν ὁ Νίκος.

· Ὁ θεὸς ὠδήγησε τότε τὰ παιδία πρὸς τὸ κτίριον τοῦ Ζαππείου· διήλθον τὰ προπύλαια, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν θαυμασίαν κυκλοτερῆ στοὰν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μαρμαρίνους κίονας, καὶ ἐπὶ ἑνὸς τοίχου, δεξιὰ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ πλακῶς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμάρινον πλαίσιον, ὑποκάτω χρυσοῦ στεφάνου, τὰ παιδία ἀνέγνωσαν μὲ μεγάλην συγκίνησιν :

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΚΕΦΑΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ.

1910.

Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ*.

Δημητρίου Κακλαμάνου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Παστέρ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θὰ ἠκούσατε δὲ πολλὰς φορές, ὅταν συμβῇ εἰς κανένα τὸ ἀτύχημα νὰ τὸν δαγκάσῃ σκύλος ἢ ἄλλο ζῷον λυσσασμένον, ὅτι τὸν «στέλνουν εἰς τὸν Παστέρ».

Ἄλλὰ δὲν ἄρκει νὰ γνωρίζωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ὡς παπαγάλου. Πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν καὶ τί ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐπραξε, τί τὸν ἔκαμε γνωστὸν καὶ ἔνδοξον, διατί ἀπέκτησε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν συγχρόνων του.

Ὁ Παστέρ ἐγεννήθη εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Δόλην, κειμένην ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, τὸ ὀνομαζόμενον Ἰούραν. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἀπλοῦς ἐπιλοχίας, ὁ ὅποτος, ἀφ' οὗ ἠνδραγάθησεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐπαρashaμοφορήθη ἐπάνω εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀπεστρα-

τεύθη και ἦλθεν εἰς τὴν Δόλην, διὰ νὰ κάμη τὸν βурсοδέφην.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Παστέρ δὲν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Δόλην, ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν γειτονικὴν πόλιν Ἀρβουά, ὅπου ὁ πατήρ του εἶχε ἀγοράσει ἓνα μικρὸ σπιτάκι μὲ κήπον.

Ἐἴκοσιν ἐτῶν διηγωνίσθη διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀνώτερον Διδασκαλεῖον τῶν Παρισίων. Ἀπὸ ἑκατὸν ὑποψηφίους ἐγίνοντο κατ' ἔτος δεκτοὶ εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν μόνον δώδεκα. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἑκατὸν αὐτοὶ ὑποψήφιοι ἦσαν οἱ καλύτεροὶ μαθηταὶ ἔλων τῶν γυμνασίων τῆς Γαλλίας. Ὁ Παστέρ ἐγινε δεκτός. Μετὰ τέσσαρα δὲ ἔτη ἔλαβε δίπλωμα διδάκτορος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας περισσότερον ἐνδιέφερε τὸν Παστέρ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία. Μίαν ἡμέραν παρετήρησεν ὅτι κάποιαι οὐσίαι, τὰς ὁποίας ἔρριπτεν εἰς τὸ νερόν, ἐχάνοντο, χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ κανεὶς τί ἐγιναν, τοῦ ἐπῆγαν.... Φαντασθῆτε τὴν μαγεύρισσάν σας, ν' ἀλατίζῃ τὴν σούπαν, νὰ τὴν δοκιμάζῃ καὶ νὰ τὴν εὐρίσκη ἀνάλατην.

Ἡθέλγησε νὰ ἐξετάσῃ ποῖα ἦτον ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψε ὅτι μεταξὺ τῶν μορίων τοῦ κοινιοτοῦ, τὰ ὁποῖα πλανῶνται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπάρχουν κάτι μικρὰ-μικρὰ ζωῦφια, ἀλλὰ τόσο μικρά, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ διακρίνῃ κανεὶς χωρὶς ἰσχυρότατον μικροσκόπιον, χρειάζονται δὲ δέκα ἑκατομμύρια—δέκα ἑκατομμύρια! φαντασθῆτε!—διὰ νὰ σκεπάσουν μόνον τὸ νύχι τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ χεριοῦ σας. Ἀπ' αὐτὸ σᾶς ἀφήνω νὰ ἐννοήσετε πόσον μικρὰ εἶναι. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ὄντα τὰ ὁποῖα, μολονότι τόσο μικροσκοπικά, ζοῦν καὶ κινοῦνται, ἐπιπτον εἰς τὰ ὑγρά, τὰ ὁποῖα ἡτοιμάζεν ὁ Παστέρ, καὶ ἔτρωγον ἐν μέρος ἀπὸ τὰς στερεὰς οὐσίας τὰς διαλυομένας ἐντὸς αὐτῶν. Τὰ ζωῦφια αὐτὰ εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα «μικρόβια».

Ἀφοῦ ὁ Παστέρ τὰ ἀνεκάλυψε, δὲν τ' ἀφήκεν εἰς ἡσυχίαν. Ἦρχισε νὰ τὰ μελετᾷ μὲ ἐπιμονήν, καὶ ἀνεκάλυψε πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὁποῖα κανεὶς ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε παρατηρήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὗρεν ὅτι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται διεσπαρμένα ἀφθόνως παντοῦ, εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παράγουν τὴν λεγομένην «ζύμωσιν». Ζύμωσις καλεῖται ἡ μεταβολή, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπόκειται ἐν ὑγρὸν ἢ πᾶσα ἄλλη ζωϊκὴ ἢ φυτικὴ οὐσία, μεταβαλλομένη

δι' αὐτῆς εἰς ἄλλην οὐσίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον διαφορετικῆν.

* Ἄν π. χ. πάρτετε σταφύλια, τὰ λειώσετε, καὶ ῥίψετε τὸ γλεῦκος, τὸ ὅποτον θὰ κάμετε, εἰς ἕνα πιθάρι, θὰ ἰδῆτε ὅτι τὸ γλεῦκος ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ μόνον του, θὰ ἀρχίσῃ δηλαδὴ νὰ ὑψίσταται τὴν ζύμωσιν, καὶ θὰ μεταβληθῆ εἰς κρασί. Ἐπίσης, ἐὰν βράσετε μέσα εἰς τὸ νερὸν κριθάρι μὲ ἀνάλογον ποσότητα ἀνθέων λυκίσκου*, καὶ ἀφήσετε τὸ μίγμα αὐτὸ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἢ ζύμωσις θὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς ζῦθον. Δοιπὸν μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ὅτι παρετήρησεν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὐτῆ, ἢ ζύμωσις, δὲν γίνεται μόνη της, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῶν μικροβίων, τὰ ὅποια, πολλαπλασιαζόμενα ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ κατὰ ἑκατομμύρια καὶ δισεκατομμύρια ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, εἶναι ἱκανὰ νὰ μεταβάλουν ὅλον τὸ σάκχαρον, τὸ ὅποτον περιέχει τὸ γλεῦκος, εἰς οἰνόπνευμα. Ὁ Παστέρ ἀπέδειξεν ὅτι χωρὶς τὰ μικρόβια τὸ γάλα δὲν θὰ ἔπηζε, ὁ μούστος δὲν θὰ μετεβάλλετο εἰς κρασί, τὸ προζύμι δὲν θὰ ἐφούσκωνε, κλπ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μικρόβια αὐτὰ ἄρα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζύμωσιν τῶν οὐσιῶν, μὲ τὰς ὁποίας τρεφόμεθα καὶ κάθε ἕν ἔχει τὴν εἰδικότητά του. Ἄλλο εἶνε κατάλληλον διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ οἴνου, ἄλλο διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ζῦθου, κλπ.

* Ἄλλ' ἂν ὑπάρχουν ἀγαθὰ καὶ εὐεργετικὰ μικρόβια, ὑπάρχουν καὶ μικρόβια κακοποιά, ἀπαράλλακτα ὅπως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ κακοί. Τὰ μικρόβια αὐτὰ κάνουν τὸ βούτυρον νὰ ταγκίζῃ καὶ μεταβάλλουν τὸ κρασί εἰς ξεῖδι. Ἐκτὸς ἂν ἔχη κανεὶς ἀνάγκην νὰ κάμῃ ξεῖδι, καὶ τότε τὰ μικρόβια εἶναι δι' αὐτὸν ἀγαθὰ βέβαια. . .

Ὁ Παστέρ, κατόπιν πολλῶν πειραμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀφιέρωσεν ἔτη πολλὰ τοῦ βίου του—διότι μία ἀνακάλυψις δὲν γίνεται ὅσον γρήγορα τὴν ἀναγιγνώσκει κανεὶς, οὔτε εἶναι τόσον εὐκολος, ὅσον φαίνεται, ἀφοῦ γίνῃ γνωστὴ—ἀνεκάλυψεν ὅτι, θερμαίνων κανεὶς μερικὰς οὐσίας, καταστρέφει τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιέχουν. Ἐὰν λειώσῃ κανεὶς τὸ βούτυρόν του καὶ τὸ ἀφήσῃ νὰ βράσῃ, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ταγκόν' ἢ θερμότης ἐφόνευσε τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιεῖχεν.

Ἐδαλεν εἰς κλίβανον μὲ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀγγεῖα γάλακτος καὶ βουτύρου, τὰ ὅποια ἐφρόντισε πρωτύτερα νὰ πλύνῃ καὶ νὰ τρίψῃ προσεκτικὰ, παρετήρησε δὲ ὅτι γάλα καὶ βούτυρον διε-

τηρούντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ περισσότερον καιρὸν, διότι ἡ θερμότης τοῦ κλιδάνου ἐφόνευε τὰ μικρόδια, τὰ ὅποια θὰ παρῆγον τὴν ζύμωσιν. Εἶναι μάλιστα βέβαιον ὅτι τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον θὰ διατηροῦντο πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, ἂν νέα μικρόδια δὲν ἐπιπτον ἐντὸς αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Ὅταν διὰ λαμπρῶν πειραμάτων, τὰ ὅποια εἶναι τόσον πολλὰ καὶ πολὺπλοκα, ὥστε δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὰ διηγηθῶμεν ἐνταῦθα, ὁ Παστέρ ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἀνακάλυψις του ἦτο ἀληθῆς, ἐδημοσίευσεν τί ἔπρεπε νὰ κάμνη κανεὶς διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὸν οἶνον καὶ τὸν ζύθον νὰ χαλοῦν. Ἐδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸ μυστικόν του καὶ νὰ κερδίσῃ ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ τὸ δώσῃ δωρεὰν καὶ νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζη.

Ὁ Παστέρ ἦτο εὐχαριστημένος. Ἄλλ' ἅμα ὡς ἔκαμε τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν του δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐπεδόθη εἰς νέας ἐρεῦνας· διότι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν κουράζονται, καὶ οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς σύνθημα τοῦ βίου των τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν.

Καταστρεπτικὴ ἐπιδημία ἔπεσεν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας ὅλης τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης τὸ 1865. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς τὸν Παστέρ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ φάρμακον τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀπῆτησε πολλὸν χρόνον. Ὁ μέγας σοφὸς διηγήθη πέντε ὀλόκληρα ἔτη μέσα εἰς ἓν βομβυκοτροφεῖον, δηλαδὴ εἰς ἓν κατάστημα ὅπου ἐτρέφοντο μεταξοσκώληκες. Ἐμελέτησεν, εἰργάσθη, ἐκοπίασε, καὶ ἰδοὺ τί ἀπέδειξεν. Αἰτία τῆς ἀσθενείας ἦσαν κάτι μικρὰ ζῴφια, τὰ ὅποια μαζὶ μὲ τὴν τροφήν εἰσῆρχοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν βομβύκων, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν γεμάτα τὰ ἀποχωρήματά των· ἓνας δὲ καὶ μόνος ἀσθενῆς βόμβυξ ἤμποροῦσε νὰ δηλητηριάσῃ ὀλόκληρον δωμάτιον.

Ἄφ' οὗ εὐρέθη ἡ αἰτία, ἡ θεραπεία τῆς νόσου ἦτο πλέον εὐκολος. Οἱ βομβυκοτρόφοι ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἄκραν καθαριότητα καὶ νὰ καταστρέφουν ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς σκώληκας καὶ τὸν σπόρον των, προσέτι δὲ νὰ τρέφωσι τοὺς βόμβυκας ὄχι ὅλους μαζὶ, ἀλλὰ εἰς χωριστὰ δωμάτια, ὥστε, ἂν προσβληθοῦν οἱ σκώληκες τοῦ ἑνὸς δωματίου, νὰ σωθοῦν τοὐλάχιστον οἱ ἄλλοι.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν βομβύκων ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἄλεξ. Γ. Σαρὴ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου 10

λίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ τῶρα σπανίως παρουσιάζεται ἐπιδημία εἰς τοὺς βόμβουκας, διότι ἡ Κυβέρνησις φροντίζει νὰ φέρῃ σπόρον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζεται ἐκεῖ κατὰ μέθοδον τοῦ Παστέρ καὶ δὲν ἔχει φόβον ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιδημίαν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ Παστέρ, μολονότι τόσο ἀπλῆ, εἶναι ὅμως σπουδαιότατη. Χάρις εἰς αὐτὴν ἑκατομμύρια δραχμῶν σώζονται κατ' ἔτος, καὶ οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν, δὲν κινδυνεύουν πλέον νὰ χάσουν εἰς μίαν ἡμέραν τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Ἄλλ' οἱ κόποι, τοὺς ὁποῖους ὁ Παστέρ κατέβαλε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἦσαν τόσο μεγάλοι, ὥστε ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἐπαθεν ἀπὸ παράλυσιν καὶ ἐπὶ ἕξ ἑβδομάδας εὐρίσκετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐπὶ τέλους ἐσώθη· ἀλλὰ τὸ ἀριστερὸν πόδι καὶ τὸ ἀριστερὸν χεῖρ ἔμειναν παράλυτα. Ἀδύνατος ἀκόμη καὶ μὴ ἡμπορῶν νὰ κινήθῃ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐξαπλωμένος ἐπάνω εἰς μίαν πολυθρόναν ἔφερεν εἰς πέρας τὰ πειράματά του, μὲ τὰ ὅποια ἐδεβαίωσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνακάλυψίν του. Εἶναι νὰ μὴ θαυμάσῃ κανεὶς τοιοῦτον ἄνδρα; Νὰ εἶναι διαρκῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν υγείαν του, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν του αὐτὴν ὁ Παστέρ δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐξηκολούθησεν. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀσθενειῶν τῶν χρησιμωτέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῶων, τῶν ζῶων τὰ ὅποια ὀνομάζονται κατοικίδια, διότι συνοικοῦν μαζί μας, δηλ. τῶν ὀρνίθων, τῶν χοίρων, τῶν προβάτων, τῶν βωδιῶν.

Τὸ σύστημά του ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον. Προσπάθει νὰ εὕρῃ ἂν ἡ ἀσθένεια προήρχετο ἀπὸ μικρόδιον, καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτό. Αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὅποια γεννῶνται ἀπὸ μικρόδια, ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀγκάθια καὶ τίς τσουκνίδες. Ἄμα κατορθώσῃς νὰ καταστρέψῃς ὄλους τοὺς σπόρους, δὲν ξαναβγαίνουν.

Ἡ σπουδαιότερα ἀνακάλυψις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ζῶων, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροβίου τοῦ ἀνθρακος, τῆς θανατηφόρου αὐτῆς ἀσθενείας, ἣ ὁποία φονεύει τὰ ζῶα, ὄχι σπανίως δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἔως ἔτου ὁ Παστέρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, ὅταν ἔν βῶδ,

ἡ ἔν πρόβατον ἀπέθνησκειν ἀπὸ ἀνθρακα, ἐνομίζετο ὅτι ἤρκει κανεὶς νὰ θάψῃ τὸ πτώμα του εἰς ἓνα λάκκον καὶ δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβηθῆ πλέον. Πλάνη! τὸ μικρόδιον τοῦ ἀνθρακος ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ χρόνια μέσα εἰς τὴν γῆν. Μίαν ἡμέραν τὰ σκουλήγια φθάνουν ἔω: τὸ πτώμα, καταπίνουσι κάμποσα μικρόδια καὶ τὰ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἔρχεται τώρα ἓνα κοπάδι νὰ βοσκήσῃ ἓνα βῶδι, ἐν ἀρνίον ἔχουν λιγάκι σκασμένα τὰ χεῖλη ἢ τὴν γλώσσαν, τὸ μικρόδιον ἐμβαίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μικρὰν σχισμάδα εἰς τὸ αἷμα, καὶ τὸ ζῶν εἶναι χαμένον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη κάθε ζῶν, τὸ ὅποσον ἀπέθνησκειν ἀπὸ ἀνθρακα, νὰ καίεται.

Καλά . . . Ἄλλὰ προτοῦ ὁ Παστέρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, τόσα ζῶα εἶχον ἀποθάνει ἀπὸ ἀνθρακα, εἶχον ταφῆ, τὰ μικρόδια δέ, τὰ ὅποια ἦσαν ὑποκάτω ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν ἡμποροῦσαν νὰ καοῦν.

Τότε ὁ Παστέρ ἔδειξεν ὄλην του τὴν μεγαλοφυΐαν. Εἶπεν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους:

— Θὰ ἐμβολιάσω τὰ ποιμνιά σας κατὰ τοῦ ἀνθρακος, ὅπως ἐμβολιάζομεν τὰ παιδιὰ σας διὰ νὰ μὴ βγάξουν τὴν εὐλογίαν.

Καὶ ἔκαμεν ὅπως εἶπεν. Ἐπῆρε μικρόδια τοῦ ἀνθρακος ἀπὸ τὸ σῶμα ζῶου, τὸ ὅποσον εἶχεν ἀποθάνει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, τὰ ἐξέθηκεν εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐξησθένησε τὴν δύναμίν των. Τὰ ἐξαδυνατισμένα δὲ αὐτὰ μικρόδια ὄχι μόνον δὲν ἡμποροῦσαν πλέον νὰ φονεύσουν τὸ ζῶον, ἀλλ' ἐὰν μὲ ἐν χάραγμα τὰ εἰσῆγε κανεὶς εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῶου, τὸ ζῶον αὐτὸ ἐμβολιάζετο.

Ἡ ἀγροτικὴ ἑταιρεία μιᾶς πόλεως, τῆς Μελύν, προσέφερεν εἰς τὸν Παστέρ δέκα βῶδια καὶ πεντήκοντα πρόβατα διὰ νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του. Ὁ Παστέρ ἐμβολίασε τριάκοντα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐμβόλιον, τὸ ὅποσον εἶχεν ἐτοιμάσει. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐνωφθάλμισεν (κῦτὸς εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς ἔρος τοῦ ἐμβολιάσματος) εἰς τὰ ἐμβολιασμένα καὶ τὰ ἀνεμβολίαστα ζῶα αἷμα παρμένον ἀπὸ ζῶα πάσχοντα ἐξ ἀνθρακος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε θαυμάσιον, ὄχι διὰ τὰ καημένα τὰ ζῶα, ἀλλὰ διότι ἀπεδείκνυε τὴν δύναμιν τοῦ ἐμβολίου. Ὅλα τὰ ἀνεμβολίαστα ἀπέθανον, ἀπὸ τὰ τριάκοντα δὲ ἐμβολιασμένα δὲν ἠθθῆνησε καὶν οὔτε ἓν.

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πείραμα ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε γνωστὸν εἰς ὄλον τὸν κόσμον. Μετ' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ Λονδίνον ἔτυχε νὰ

συνέληθη διεθνές Ιατρικόν συνέδριον, ή ανακάλυψις δὲ τοῦ Παστέρ ἀνηγγέλθη εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπισήμως. Τρεῖς χιλιάδες Ιατροί, ἀνήκοντες εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη τοῦ κόσμου, ὅταν ἤκουσαν τὴν ἐκθεσιν, ἐσηκώθησαν ὅλοι ὄρθιοι, καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ἐχειροκρότουσαν τὸν μεγαλοφυᾶ Γάλλον. Καὶ εἶχον δίκαιον· διότι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς ἀξίας, εἶχε καὶ μεγίστην πρακτικὴν χρησιμότητα. Ὁ Παστέρ καὶ οἱ μαθηταὶ του κατασκευάζουσαν κατ' ἔτος χιλιάδας φιαλῶν ἐμβολίου τοῦ ἀνθρακος, τὸ ὅποιον στέλλουσαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ θνησιμότης τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὸν ἀνθρακα, ὠλιγόστευσε τόσον, ὥστε ὑπολογίζεται ὅτι ἀπ' αὐτὸ κερδίζει δέκα πέντε ἕως εἴκοσιν ἑκατομμύρια κάθε χρόνον, μόνῃ ἡ Γαλλία! Φαντασθῆτε τί κερδίζει ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος μαζί, κατορθῶνων νὰ προφυλάττῃ μὲ τὸν ἐμβολιασμὸν τὰ ζῷα του ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἀσθένειαν.

Σοφὸς Ἕλληνας, ὁ Χούξλεϋ*, εἶπε μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου διδάσκει: «Ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐζήτησαν ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν πέντε δισεκατομμύρια. Ἄλλ' αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ἱκαναὶ νὰ καλύψουσαν ὅλον αὐτὸ τὸ ποσό». Δηλαδή ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χούξλεϋ: «Βέβαια οἱ Γάλλοι ἠσθάνθησαν τὰ πέντε δισεκατομμύρια, τὰ ὅποια ἐπλήρωσαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ ὅποια δὲν ἤξεύρω πόσα ἀμάξια μετέφερον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἄλλ' ὅταν ἔχουν ἄνδρας ὡς τὸν Παστέρ δὲν πρέπει νὰ τοὺς μέλῃ. Τότε νὰ φοβοῦνται, ὅταν ἔχουν ἀφθονὰ χρήματα εἰς τὰ ταμεῖά των, ἀλλὰ τοὺς λείφουσαν οἱ μεγάλοι ἄνδρες των.

Αὐτὸ δὲ ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἔθνος, ἀπὸ τὴν μεγάλην Γαλλίαν ἕως τὴν μικρὰν Ἑλλάδα· τὸν πλοῦτόν τους ἀποτελοῦσαν πρῶτον οἱ ἔξοχοι ἄνδρες των, καὶ ἔπειτα τὰ χρήματα ἐκείνων· οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσαν καμμίαν ἀξίαν.

Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ εἶναι μέρος μόνον τῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης χρεωστῆται εἰς τὸν Παστέρ.

Ἄμα ἤρχισε τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν μικροβίων, ὁ Παστέρ παρετήρησεν ὅτι τὸ κρασί, ὁ ζῦθος, τὸ ξεῖδι, τόσαι ἄλλαι οὐσίαι χαλοῦσαν, διότι «ἄρρωστοῦσαν», καὶ ἄρρωστοῦσαν ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀρρώστειαν, διότι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μικρόβιον ἐμδῆκεν εἰς τὴν φιάλην, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὕρισκοντα. Ἐν λεπτότατον

μόριον ἄρκει δι' αὐτό, ἂν τὸ λεπτότατον αὐτὸ μόριον εἶναι μικρόβιον. Ὁ Παστέρ λοιπὸν ἐσκέφθη ἀμέσως: ὅταν ἐν μικρόβιον ἔμβη εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῴου, αὐτὸ θ' ἀρρωστήσῃ ἀμέσως.

Ἀφ' οὗ ἐδεδαιώθη ὅτι ἡ ὑπόθεσις του εἶναι ἀληθῆς διὰ τὰ ζῴα, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν.

Πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν, μέγας Ἄγγλος χειρουργός, ὁ Λίστερ, ἀνεκάλυψεν ἐν εἶδος ἐπιδέσεως τῶν πληγῶν, τὸ ὅποσον ἐμποδίζει τὰ μικρόβια τοῦ ἀέρος νὰ πέσουν ἐπάνω εἰς τὸ τραῦμα καὶ ἂν πέσουν δὲ ψοφεύουν, ἐνῶ ἄλλοτε ἐπέφεραν τὴν σήψιν καὶ ὁ τραυματίας ἀπέθνησκε. Σήμερον ἠμποροῦν νὰ κόψουν ἐνὸς τὸ πόδι — καὶ ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι πάντοτε πολὺ δυσάρεστον — χωρὶς νὰ πάθῃ οὔτε πυρετόν. Ἡ θνησιμότης δὲ μετὰ τὰς ἐγχειρήσεις εἶναι τώρα ἑκατὸν φορὰς μικροτέρα ἀπὸ πρωτότερα. Ἄλλ' ὁ Λίστερ ἐντίμως ἀνεγνώρισεν ὅτι, ἂν ὁ Παστέρ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ὑπαρξιν τῶν μικροβίων, ἀδύνατον θὰ ἦτο καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπινοήσῃ τὴν θαυματουργὸν ἐπίδρασιν τῶν τραυμάτων.

Οἱ ἱατροὶ ὄλου τοῦ κόσμου ἄλλως τε ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Παστέρ καὶ κάθε τόσον ἀνακαλύπτεται τὸ μικρόβιον καὶ μιᾶς ἀσθενείας. Καὶ ὅταν τὸ μικρόβιον ἀνακαλυφθῇ, ἠμποροῦμεν, ἂν ὄχι νὰ τὸ καταστρέψωμεν, τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Τὰ περισσότερα δὲ μικρόβια ἀποφεύγει τις μὲ τὴν καθαριότητα. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἄρκει νὰ εἶναι κανεὶς αὐτὸς μόνος καθαρὸς· πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ καὶ οἱ γείτονές του καὶ οἱ γείτονες τῶν γειτόνων του, δηλ. ὅλη ἡ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι δύσκολον ἢ ἀδύνατον, διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀκόμη τόσας ἀσθενείας, τὸν τυφόν, τὴν χολέραν π. χ. κλπ., τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸ μικρόβιον, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, διότι μᾶς ἔρχεται πρὸς ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὸν γείτονά μας, ἢ ἀπὸ τὸν δρόμον!

Τὸ ἐμβολίασμα τῆς λύσσης εἶναι ἡ γνωστοτέρα ἀνακάλυψις τοῦ Παστέρ, τὸ ὅποσον εἶναι φυσικόν, ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς τί φρικτὴ ἀσθένεια εἶναι ἡ λύσσα, καὶ τί ὀδυνηρὸν θάνατον λαμβάνουν ὅσοι τύχη νὰ πάθουν ἐξ αὐτῆς.

Ἄλλὰ κυρίως εὐγνωμοσύνην τοῦ ὀφειλομεν διὰ τὰς ἄλλας του ἀνακαλύψεις. Μὲ τὸν ἐμβολιασμόν τῆς λύσσης σώζονται κατ' ἔτος ἑκατὸν ἢ διακόσιοι ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μικροβίων σώζονται χιλιάδες καὶ χιλιάδες ὑπάρξεων. Ἐὰν ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ μαζεύσῃ ὄλους τοὺς ἀρρώστους,

τοὺς ὁποίους οἱ ἰατροὶ δὲν κατώρθωναν νὰ θεραπεύσουν προτοῦ ὁ Παστέρ κάμῃ τὰς ἀνακαλύψεις του, καὶ τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ἐσώθησαν χάρις εἰς αὐτάς, θὰ ἔκαμνεν ἓνα μέγαλον στρατόν· ἐὰν δὲ ἤμποροῦσε νὰ μαζεύσῃ καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀρρώστησαν καθόλου, χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς ὑγιεινῆς, θὰ ἔκαμνε στρατόν πολὺ μεγαλύτερον.

Διὰ τὰς λαμπράς ταύτας ἐπιτυχίας οἱ θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἔστειλαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου χρήματα καὶ

Ὁ Παστὴρ ἐπιβλέπων τὴν ἀντιλυσσοδικὴν
θεραπείαν λυσσοδόκτου παιδίου.

ἐκτίσθη τὸ μέγα «*Ἰνστιτούτον Παστέρ*». Εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ μέγαρον ὄχι μόνον θεραπεύονται οἱ λυσσοδόκτοι, ἀλλὰ καὶ μελετῶνται ἀπὸ τὸν Παστέρ καὶ τοὺς μαθητάς του ὅλαί αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὅποιοι γεννῶνται ἀπὸ τὰ μικρόβια.

Τὸ Ἰνστιτούτον Παστέρ ἐκτίσθη εἰς ἓν μοναχικὸν μέρος τῶν Παρισίων, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀκόμῃ ἐφύτρωναν βεπάνια καὶ ἄλλα χορταρικά. Εἶναι μέγαλον εὐρύχωρον οἰκοδόμημα, γύρω ἀπὸ τὸ ὅποion εἶναι κτισμένα μικρὰ σπιτάκια καὶ στάβλοι.

Εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ κτιρίου ἐν χάλκινόν σύμπλεγμα παρι-

στάνει παιδί δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ὀρμᾶ ἐναντίον ἐνὸς λυσσασμένου σκύλου, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ δέριμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ δένει τὸ στόμα μὲ τὸ σχοινὶ τοῦ μαστιγίου του. Τὸ ζῷον προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ βλέπει κανεὶς ὅτι τοῦ εἶναι πλέον ἀδύνατον.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ παριστᾷ ἡρωϊκὴν πράξιν, ἣ ὁποία πραγματικῶς ἐγένεεν. Ὁ ἥρωὸς εἶναι ἓνα τσομπανόπουλον ἀπὸ τὰ Ἰώσηγα, ὀνομάζεται δὲ Ζουπίλ. Ὁ μικρὸς αὐτὸς ποιμὴν, διὰ νὰ σώσῃ πολλὰ παιδάκια ἀπὸ ἓνα λυσσασμένον σκύλον, ὁ ὁποῖος ὤρμησεν ἐναντίον των, ἐστάθη ἔμπρός του καὶ κατεδαγκώθη ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ τέλος κατεδάμασε τὸ ζῷον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς διάστημα ἑκατὸν πενήντα βημάτων διὰ νὰ τὸ πνίξῃ εἰς ἓν τέλμα· τὸ ὁποῖον εὗρισκετο ἐκεῖ κοντά. Εὐτυχῶς τὸ γενναῖον αὐτὸ παιδί εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους λυσσοδήκτους, τοὺς ὁποίους ἐμβολίασε καὶ ἔσωσεν ὁ Παστέρ.

Τὸ Ἰνστιτούτον ἐγκαινίσθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ σοφῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταβῆ εἰς Παρισίους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκάθητο εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν, εἶχε δὲ δεξιὰ του τὸν Παστέρ, ὅστις ἔκλαιεν ὡς μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ὅταν ἤκουε νὰ ἀριθμοῦν ἔμπρός του πόσον αἱ ἰδικαὶ του καὶ τῶν μαθητῶν του αἱ ἀνακαλύψεις εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρευρίσκοντο εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἑορτὴν δὲν ἠμπροσθσαν νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα.

Ἡ ἡμέρα τῆς 14ης Νοεμβρίου 1888 θὰ μείνη ἔνδοξος εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, διότι εἶναι ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπισήμως ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡ νέα ἰατρικὴ ἰατρεύει τὰς ἀσθενείας, τὰς ὁποίας ἡ παλαιὰ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἰατρεύσῃ. Ἀλλὰ κάμνει καὶ κάτι ἄλλο, μυριάκις καλύτερον: ἐμποδίζει τὰς ἀσθενείας νὰ γεννῶνται.

Ἄφ' οὗ προσθέσω ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων κυβερνήσεων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Παστέρ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος, θὰ τελειώσω μὲ ἓν ἀνέκδοτον.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Παστέρ ἐπῆγε νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν ἡσυχὸν καὶ ἀνθισμένην ἰταλικὴν πόλιν Βορδιγέραν. Ὁ Δήμαρχος, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὅλος ὁ λαὸς τῆς μικρᾶς πόλεως τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ βαῖων καὶ κλάδων.

Ὁ Παστέρ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπερίμενε τέτοιαν ὑποδοχὴν, ἦτο πολὺ συγκεκινημένος· ἐγύρισε δὲ πρὸς τὸν Δήμαρχον καὶ τοῦ εἶπε: — Μὲ ὑπεδέχθητε σάμπως νὰ ἤμουν κανεὶς ἡγεμῶν! — Μὰ δὲν εἶσθε «ἡγεμῶν τῆς ἐπιστήμης;» ἀπήντησε μὲ ἐτοιμότητα ὁ Δήμαρχος.

Ἡγεμῶν τῆς ἐπιστήμης! Τί ὥρατος, τί ἀληθινὸς λόγος!

1891.

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ

Α) ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Τὸ λευκὸν χρῶμα.

Γρηγορίου Ξενοπούλου.

Μίαν πρωτὰν ἐξύπνησα καί, ἀνοίξας τὸ παράθυρόν μου, εὐρέθην ἐνώπιον λευκοῦ πανοράματος. Τὴν νύκτα εἶχε χιονίσει, καὶ ἡ πόλις ὅλη, αἱ στέγαι, οἱ δρόμοι, τὰ δένδρα, οἱ λόφοι, τὰ πάντα ἦσαν σκεπασμένα μὲ τὸν λευκὸν πέπλον τῆς «Νύμφης τοῦ Βορρᾶ».

Ἡ χιὼν ἐκείνη τοῦτο εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας: ὅτι ἦτο σχετικῶς μακρόδιος, ὅτι παρέμεινε χωρὶς ν' ἀναλυθῇ ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἄλλην ἀκόμη, εἰς πολλὰ δὲ σκιερὰ μέρη καὶ τὴν τρίτην. Οὕτως ἠδυνήθη ἐπὶ πολλὰς ὥρας ν' ἀπολαύσω, νὰ χορτάσω τὸ θέαμα τοῦ λευκοῦ κάλλους ἀναλλοίωτον, θέαμα, τὸ ὅποτον παραδόξως πληροῦ τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ εὐφροσύνης καὶ μᾶς ὠθεῖ πρὸς γλυκεῖς βρεθασμούς...

Ἄλλὰ διατί ἄρά γε νὰ ποθῶμεν, ν' ἀγαπῶμεν τόσον τὸ λευκὸν χρῶμα; Διατί νὰ μᾶς χαροποιῇ εἰς τόσον βαθμὸν ἡ ἀφθονία του, διατί νὰ μᾶς συγκινῇ ἡ ἐπικράτησίς του;

Διότι τὸ λευκὸν εἶναι τὸ ὠραιότερον, τὸ ἀγνότερον, τὸ ποιητικώτερον χρῶμα! Ἡξεύρετε βεβαίως ἀπὸ τὴν Φυσικὴν, ὅτι τὰ ἐπτὰ ἀρχικὰ χρώματα συνηνωμένα μᾶς δίδουν τὸ λευκόν. Εἶναι λοιπὸν τὸ κορύφωμα, ἡ κορωνὴ τῶν χρωμάτων!

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Ἡ ἀπλότης του, ἡ τόσον γλυκεῖα καὶ τόσον ἀπαλὴ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἡ καθαριότης του, ἡ ἀγνή καὶ ἄσπιλος, μᾶς γεννᾷ τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀγγελικῆς, μιᾶς οὐρανίας ἀθωότητος. Ὅ,τι ὑψηλόν, ὅ,τι μέγα, ὅ,τι θεῖον, ὅ,τι ἀθάνατον, ὅ,τι ἀγνόν, τὸ φανταζόμεθα λευκόν, τὸ παριστάνομεν ὡς λευκόν.

Λευκή είναι ἡ περιβολή καὶ λευκαὶ αἱ πτέρυγες τῶν ἀγγέλων. Ἐν εἶδει λευκῆς περιστερεᾶς κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Προφητῶν ἀνέλαμψαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἀποστόλων λευκά ὡς ἡ χιών.

Εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν ζωὴν, παντοῦ, ὅ,τι ὄρατον καὶ ὑψηλὸν μᾶς παρουσιάζεται ὡς λευκόν. Λευκὸς εἶναι ὁ ἀφρός τοῦ κύματος. Λευκὸν εἶναι τὸ γάλα τῆς μητρός, ἡ πρώτη καὶ ἀγνή τροφή τοῦ ἀνθρώπου. Λευκὸν τὸ σπάργανον καὶ λευκὸν τὸ σάβανον, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία περιβολή τοῦ θνητοῦ. Τὰ λαμπρότερα, τὰ ἀγνότερα ἄνθη, εἶναι τὰ λευκά. Λευκὸς καὶ ὁ κύκνος ὁ πολυύμνητος καὶ ποιητικὸς. Λευκὸν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἄθῳρον, τὸ ὅποσον κρατεῖ ἐπὶ τῶν ὤμων των ὁ Ποιμὴν ὁ καλός. Λευκὰ τὰ ἐνδύματα τῶν παρθένων, λευκὸς ὁ πέπλος καὶ ὁ στέφανος τῆς νύμφης.

Καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας ἰδιαίτερος, λευκὰ εἶναι τὰ μάρμαρα τῶν ἀθανάτων ἐρειπίων μας, λευκὸς ὁ Παρθενῶν τῆς ἀρχαίας μας δόξης. Ἀκόμη καὶ τὸν Σταυρόν, τὸ θεῖον ἔμβλημα τῆς σωτηρίας, λευκὸν τὸν παριστᾷ ἡ σημαία μας ἐπὶ οὐρανοῦ κυανοῦ. Ὅταν δὲ ἐβλεπα προχθὲς ἐνώπιόν μου τὴν λευκὴν ἔκτασιν τῆς χιόνος ἐγγίζουσιν ἐκεῖ κάτω τὸ κυανοῦν τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ, μοι ἐφάνη ὅτι ἡ φύσις ὄλη ἐσκεπάσθη ὑπὸ τὰς πτυχὰς μιᾶς ἀπεράντου ἑλληνικῆς σημαίας.

Ἄν τὸ πονηρὸν εἶναι μαῦρον, τὸ ἀγαθὸν εἶναι λευκόν. Μία χιονοσκέπαστος ἔκτασις μᾶς παρουσιάζει τὴν τελειοτέραν ἴσως αἰσθητὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ μᾶς κάμνει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅλα τὰ ὄρατα, τὰ ὑψηλά, τὰ ἀγνά, τὰ λευκὰ πράγματα. Εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ κατερχομένη καὶ σκέπουσα τὴν γῆν. Τὴν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ἡ γῆ ἦτο χιονοσκέπαστος.

Καὶ ἐν ᾧ ἐρρέμβαζα πρὸ τῆς χιονισμένης πόλεως, ἐν ᾧ ἐτρέφον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὴν ἄπειρον καὶ ἔκπαυλον λευκότητά της, ἐσυλλογιζόμην μυστικῶς ὅτι τοιαύτη λευκότης ἱερά καὶ ἄσπιλος πρέπει νὰ βασιλεύῃ πάντοτε ἐντός μας, ὅτι λευκὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ αἰσθητά μας, καὶ λευκοὶ οἱ διαλογισμοί μας, καὶ λευκὴ ἡ καρδιά μας καὶ λευκὴ ἡ συνείδησίς μας!

1898.

Β') ΛΕΞΕΩΝ.

«'Αέρας».

N. Πετιμεζᾶ (Δαύρα).

Λέξις μαγική, πού δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε καὶ ὁμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβαὶ πού ἐβγήκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη ἑνὸς ἀπλοῦκοῦ ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν αἱ ὀδίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴ παθαίνῃ τίποτε κανεῖς, καὶ ἔκαμαν ἔπειτα τὸ γυρὸ τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος! Τὴν πῆρε ἡ Δόξα μαζί μὲ τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. Ὅπου αἷμα, ἐκεῖ κι' αὐτή· ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι' αὐτή· ὅπου νίκη, βροντόφωνη θὰ ἔδωαινε ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπίτι ἢ καλύδι πού νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺν κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὁμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὅσους ἔζησαν τοὺς δύο πολέμους, καὶ ὁμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίστασι πού ἐλέγετο, καὶ ἄλλαζε σημασία γιὰ τὸ κάθε τι.

Ἐπεφταν αἱ ὀδίδες καὶ περνοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους; «'Αέρας!» τοὺς ἐφώναζαν.

Πήγαιναν λίγο πρὸ μακρὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ κτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα; Ἐγύριζαν οἱ μαχηταὶ μὲ ἓνα μειδίαμα εἰρωνείας καί, βλέποντες τὴν ταραχὴν, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγὴν, «'Αέρας!» πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμμιά ἀπ' ἐκεῖνες, πού φεύγουν παραπλανημένες, ἔπεφτε στὴ δευτέρα γραμμὴ, ἐκεῖ πού ἐκάθηντο οἱ ἄλλοι ξένοιαστοὶ, μακρὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀσυνήθιστοι, τρομαγμένοι. Τότε, μ' ἓνα χαμόγελο εἰρωνικὸ στὰ χεῖλη, ἐκεῖνοι πού πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμὴ ἄφηναν νὰ τοὺς ξεφύγῃ ἓνα βροντόφωνο: «'Αέρας!».

Μιὰ φορὰ ἓνας ταγματάρχης, ἀπ' ἐκεῖνους τοὺς λίγους πού ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι ἐγίνετο ἄφαντος, καὶ μόλις ἔπαυε ἔβγαινε ἐμπρὸς καὶ ἄρχιζε λόγια καὶ συμβουλὰς, πῆρε κι' αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπ' τὸν «'Αέρα», γεμᾶτο ἀπὸ καυστικὴν εἰρωνείαν. Ἐνας

«'Αέρας!» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορὰ πού ἀνοίγε τὸ στόμα του, ὡς πού ἐξηφανίσθη πιά γιὰ πάντα.

Ἐνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκεῖνους τοὺς πολλοὺς πού ἐζοῦσαν νύκτα μέρα μαζί μὲ τὰ παλικάρια, πού μοίραζε τὴν γαλέττα μαζί τους, πού ἐκοιμάτο πλάγι-πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνο, κτυπήθηκε μιὰ μέρα βαριά. Τὸν κουβάλησαν μὲ τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχοι, τὸν περιτριγύρισαν. Ἄλλ' αὐτός, σφίγγοντας τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπ' τὸν πόνο, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατὰ :

— Δὲν εἶναι τίποτε, παιδιά. «'Αέρας!»

— «'Αέρας!» τοῦ φώναξαν κι' ἐκεῖνοι, καὶ τραυήξαν πηδῶντας πάλι στὴν πρώτη γραμμῇ.

Ἄλλη μιὰν ἡμέρα, ἓνας ἀπ' ἐκεῖνους τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, πού εὐρίσκοντο πάντοτε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἴδια λέξις. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὲς ἡμέρες ἐκεῖνες τὲς ὀλίγες, πού ἀντικρύσαμε μερικὰ ἀτυχήματα. Ὅλοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πιδ ἔνδοξοι, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικὲς στιγμὲς. Ὅλογυρα ἐμετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, ἐμάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῆ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο πού ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξηντλημένο, ἀποκαμωμένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπή ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίας, ὅλο τὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς πού ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τὲς μάταιες ἥρωϊκὲς προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντίκρου νὰ κρατῆ τὰς θέσεις του, ὑπερήφανος καὶ ἐπίμονος· καὶ τότε ἀπ' οὐ ἐκτύπησε τὸ σπαθὶ του δύο-τρεῖς φορές μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, ἐκοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

— «'Αέρας» σήμερα! «'Αέρας» καὶ σὲ μένα, καὶ σὲ σᾶς, καὶ σ' ὅλους μας!

Ἔτσι, σὲ ὅλες τὲς ὥρατες στιγμὲς τῆς δόξης, μέσα σὲ ὅλες τὲς μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξις, ἡ λέξις χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὲς πίκρες καὶ τὲς ἀτυχίες. Λέξις πού ἀντηχεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὲς χαράδρες, πού πετᾷ ἀκόμα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, πού τριγυρίζει ἀκόμα ἐπάνω

ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Λέξις ποὺ φοβέριζε τὸν ἐχθρό, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξις ποὺ ἀντίκρουσε μὲ τὸ γέλοιο κι' αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἔδιωξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηδοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στὶς ὀβίδες, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ ἐκοιμῶντο μαζὶ μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύοντο τὸν κάθε δειλὸ καὶ ἀνέδαζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι,—αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! 'Αέρας καὶ τὰ βόλια! 'Αέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἡλίου τὰ κτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγῆς καὶ ὁ θάνατος. 'Αέρας καὶ τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. 'Αέρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἐρημώθησαν καὶ ἐκλείσαν γιὰ πάντα. 'Αέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἷμα! 'Αέρας καὶ οἱ τάφοι! "Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἄερας, ὅλα ἔγιναν ἄερας καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἔγινε ἦταν ἡ πατρίδα τους, ποὺ τὴν ἔκαναν μεγάλη καὶ δυνατὴ, μὲ τὸν ἄερα τους!

1915.

Γ') ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ.

N. Γ. Πολίτου.

1. *"Αν μιλάς καὶ δὲ σ' ἀκοῦνε, πάντεχε στὸ μύλο κι' εἶσαι.*

"Αν ἐνουθέτησας τὸν παρεκτρεπόμενον φίλον σου, καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν σου προσπαθίσας νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν εὐθειαν δὲν εἰσηκούσῃς, ἀδιαφόρει· τὸ καθήκόν σου τὸ ἐπετέλεσας, οὐδὲ πρέπει νὰ φέρῃς βαρέως τὴν ἀπειθειαν ἐκείνου. Ὑπόθεσις ὅτι εὐρισκόμενος ἐντὸς μύλου ἐνουθέτησας αὐτόν, ὅτε ἔνεχα τοῦ κρότου δὲν θὰ ἤκουε τοὺς λόγους σου.

2. *"Ακριβὸς στὰ πίτουρα καὶ φθηνὸς στ' ἀλεύρι.*

Λέγεται ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ διοικήσωσι μετὰ φειδοῦς τὰ τοῦ οἴκου των, ἀλλ' ἐξ ἀβουλίας ἢ ἀπειρίας φειδωλῶν μὲν ὄντων περὶ τὰ εὐτελεῆ καὶ ἀνάξια λόγου, διασπαθόντων δὲ τὰ μεγάλα καὶ τίμια. Ἰδίως λέγεται, μεταβαλλομένου τοῦ γένους τῶν ἐπιθέτων, ἐπὶ οἰκοδεσποινῶν δαπανηρῶν, αἵτινες φιλοτιμοῦνται νὰ φανῶσιν ἀγαθαὶ οἰκονόμοι. Λέγεται προσέτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀσκόπως δαπανώντων «χωρὶς νὰ πιάνουν τόπο τὰ ἐξοδά των». Τὴν αὐτὴν

ἐννοίαν φαίνεται ἔχουσα καὶ ἡ ἀρχαία: «Μέτρῳ ὕδωρ πίνοντες, ἄμετρεῖ δὲ μᾶζαν* ἔδοντες».

3. Καὶ σ' ἐμένα λῶ λῶ λῶ;

Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς συνήθεις δημώδεις φράσεις: «Καὶ σ' ἐμένα κάνεις τὸ μισοκακόμοιρο:», «σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐτά», «ἄλλου νὰ τὰ πουλῆς αὐτά». Καὶ ἐμὲ δηλαδὴ προσπαθεῖς νὰ ἐξαπατήσης, καὶ δὴ διὰ τεχνασμάτων γνωστοτάτων εἰς ἐμέ; Παραπλησία εἶναι ἡ ἀρχαία: «Μὴ πρὸς ἐμὲ τὰ ποικίλα».

Εἰς τὴν παροιμίαν ταύτην ὑπόκειται μῦθος, τοῦ ὁποίου πολλοὶ φέρονται παραλλαγαί. Κατὰ τινὰ τούτων, ποιμὴν, φοβούμενος ὅτι θὰ καταδικασθῆ νὰ πληρώσῃ ὑπέρογκον ἀποζημίωσιν, διότι αἱ αἰγῆς του ἐπροξένησαν πολλὴν ζημίαν εἰς ἐλαιῶνα, προσέφυγεν εἰς δικηγόρον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀμοιβὴν ἑκατὸν τάλληρα, ἂν δυνηθῆ νὰ τὸν σώσῃ. Ὁ δικηγόρος τὸν συνεβούλευσε νὰ κάμῃ εἰς τὸ δικαστήριον τὸν χαζόν, καὶ νὰ «μὴν κρένη μπίτ*, καί, ἂν τὸν πολυδιάσουν, νὰ φωνάζῃ σὰν πρόβατο: μπέ!». Οὕτως ἔγινε, καὶ τὸ δικαστήριον τὸν ἠθώωσεν ὡς ἀκαταλόγιστον. Ἄλλ' ὅτε καὶ ὁ δικηγόρος ἐζήτηε τὴν ἀμοιβὴν του, ὁ ποιμὴν δὲν τοῦ ἀπεκρίνετο. «Μετὰ πολλὰ τὸν πιάνει ὁ δικηγόρος ἀπὸ τῆς σιγοῦνα* καὶ τὸν κουνάει. «Τὸν παρᾶ», τοῦ λέει. Γυρίζει τὴν ἀγκλίτσα ὁ τσοπάνος καὶ τοῦ δίνει μιὰ στὸ κεφάλι, καὶ τοῦ λέει: «Μπέ!...» Τότες ὁ δικηγόρος τοῦ λέει: «Ἄιντε, μωρέ, δὲν φταῖς ἐσὺ φταῖω ἐγὼ πού σέ συδούλεψα». Ὁ μῦθος εἶναι κοινὸς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαοὺς.

4. Ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος.

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριθεὶ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπilon τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο», ἢ ἀπλῶς «Ἄσπροπρόσωπος!» ἦτοι εἶθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὅθεν ἡ φράσις «ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύναις ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. «Μ' ἐβγαλες ἀσπροπρόσωπο» = συνηγορήσας ὑπὲρ

έμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο», ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν *aller le front levé*. Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος», καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε»· ὁ δὲ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἐνάλογοι φράσεις τῶν παλαιωτέρων εἶναι «παρατριβεσθαὶ τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς δὲ λέγεται ἢ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχὴν των. Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος: «Ἐνας ποῦ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στὸ χατζηλίκι, νὰ γίνῃ χατζῆς. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγγά του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὠδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ ὡς ποῦ νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ. Ἄμα ἔφυγε ὅμως αὐτὸς στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγγας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστά, καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε. Μετὰ καιρὸ ἐγύρισε ὁ χατζῆς, καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγγα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἶδηση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. «Ἐννοια σας», τοὺς λέει ἐκεῖνος, «ἐγὼ θὰ παρουσιασθῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος». Ἀμέσως τὸ λοιπὸν, γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαοῦρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι, καὶ πάει στοῦ χατζῆ. Ἐβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαοῦρτι μπροστά του ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει: «Ἄχ χατζῆ μου, ἄχ χατζῆ μου, δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾶς τί ἔμαθα καὶ τί τραύηξα! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς πτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα γιὰ νὰ σὲ συγχωρᾶνε. Ἰστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλύτωσης, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς πτωχοὺς γιὰ νὰ τὰ φᾶνε εἰς τὴν ὑγειάν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνο αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ἕλη τὴν στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα». Ὁ χατζῆς, ν' ἀκούσῃ αὐτά, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμὸ: «Ὡστε πᾶνε ὄλα τὰ πρόβατα;—Ναι, ναι, χατζῆ μου». Δὲν ἐδάσταξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια ποῦ ἦταν μπρο-

στά του καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγκα· χύθηκε τὸ γαιοῦρτι ἐπάνω του, τοῦκαμε τὰ μούτρα του κάτασπρα. Ἐκεῖνος τῶδαλε ἀμέσως στὰ πόδια. Οἱ φίλοι του, ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περίμεναν ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν: «Ἐ! τσέλιγκα», τοῦ λένε, «πῶς τὰ κατάφερες;—Δὲν σὰς εἶπα», τοὺς λέει, «πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος; Νὰ με ἀσπροπρόσωπος».

1900.

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις.

Ἄδμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του πρωτοφάλην Σμύρνης Δημήτριον Λῶτον.

Ἐκ Μομπελλίου, τῆ 11ῃ Ἰουλίου 1786.

Ἄδελφέ μου, ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθη ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημεῖαν, ὥραν ἀρίστου· ἀλλ' ἡ χαρὰ ἠφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀφήκα τὸ γεῦμα, διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου.

Παρέστησα λοιπὸν τὴν θέσιν* μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πεντήκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἱατρῶν, φιλολόγων. Τὴν προλαβοῦσαν νύκτα δὲν εἶχον καλύψειν τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη ἦτον ἡ ἀμηχανία καὶ ὁ φόβος μου· καὶ μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὀψάριον. Ἄλλ' ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοι μου, ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, μὲ ἔκαμαν (δακρύω πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὗρηκαν τὴν θέσιν μου γραμμένην μὲ μέθοδον, πλήρη ἀπὸ παρατηρήσεις ὠραίας, στολισμένην μὲ πολλὴν φιλολογίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταὶ μου. Ἄπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους ὁ φόβος μετεβλήθη εἰς θάρρος... Ἄπεκρίθη εἰς τὰς ἐρωτήσεις των μὲ σαφήνειαν, ἀνεσκέυασα τὰς ἀντιρρήσεις των· εἶχα γράψειν ὅτι πολλά, νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὐρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἴπποκράτης* πρὸ δύο χιλιάδων

ἐτῶν. Ἐδιαφέντευσα* τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν πρωτοφάλτην μου.

Ἡ ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής. «Τὸ γλυκύτερον», ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Δεύκτροις μάχην, «ἀφ' ὅσα μὲ συνέδησαν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἦτο τὸ νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου». Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείφειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας τῶν ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφορήσειν ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων ἰκανά...

Ἐρρωσο εὐδαιμονῶν

ὁ φίλτατός σου

Κοραῆς.

*Ἐν ὄνειρον.

Ἄδαμαντίου Κοραῆς.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του Δημ. Δῶτον, πρωτοφάλτην ἐν Σμύρνη.

Ἐκ Μομπελλίου, τῆ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1787.

Φίλτατε Πρωτοφάλτα,

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου, δεδομένην ἰα' Αὐγούστου. . .

Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιαράς μου ἀγρυπνίας, (καὶ αὐταὶ αἱ ἀγρυπνίαι μὲ συμβαίνουσι πολλάκις, μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅταν αἱ νύκτες εἶναι μακραι), ἀναλίσκω τὸν καιρόν, συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἄφου τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἐν πρὸς ἐν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅποια ἦσαν αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις διὰ τὰς ἐν οἴκῳ ἀταξίας μου καὶ οἱ βραδισμοὶ τοῦ φροντιστηρίου διὰ τὰ γραμματικά, καὶ διαβαίνων ἔπειτα εἰς τὰ πλεον ἀνιαρά, τὴν εἰς Ὀλανδίαν ἀποδημίαν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπαρχόντων, τὴν δευτέραν ἐκδημίαν μου εἰς Γαλλίαν, ἀφ' οὗ, λέγω, τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἢ κἂν ὅσα ἐνθυμοῦμαι, μὲ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀοράτως: «Ἀχάριστε, ἂν ἡ Πρόνοια σὲ ἐπαίδευσεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν ὄμως καὶ μεγάλας εὐεργεσίας.» Καὶ τότε ἀρχομαι ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς Προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιῶνω, φίλε μου,

ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν εὔρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά.

Ὅβτω παρηγορούμενος μὲ τοιοῦτους λογισμοὺς ἀπεκοιμήθην μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἐξημέρωμα· καὶ εἶδον καθ' ὕπνου θέαμα περὶεργον, καὶ ἄξιον νὰ παρηγορήσῃ ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων παρεστάθη εἰς τὴν κλίνην μου, κολοσσαῖος τὸ μέγεθος· ἐκράτει τρυτάνην εἰς χεῖράς του, ὡς ἐκείνην, μὲ τὴν ὅποιαν ζυγίζουσι καμμίαν φορὰν τὰ ξύλα ἔμπροσθεν εἰς τὸ κουμέριον*. «Παραπονεῖσαι», μὲ λέγει, «ὡς ἡδικημένος ἀπὸ τῆς Προνοίας. Ἄλλ' ἴδου τῆς Δικαιοσύνης ἢ τρυτάνη. Βάλε εἰς τὸ ἕν μέρος ὄσα κακά ἐδοκίμασας ἐν τῷ βίῳ, καὶ πρόσεχε μὴ λησμονήσῃς τίποτε».

Ἐγὼ, τρέμων ἀπὸ τὸ ἕν μέρος ὡς βλάσφημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ἤρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης μὲ ὄσα κακά ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ, καί, φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ Ἄγγελου, συνεφόρουν ἀκόμη καὶ πολλὰ ἄλλα εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου ὅποια π. χ. ἦσαν νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπιτίου, τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας βαθμοὺς (ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά), χωρὶς ἄλλην βλάβην, παρὰ τὴν συντριβὴν ἐνὸς ποτηρίου, τὸ ὅποion ἐκράτουν εἰς χεῖρας. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐφόρτισα τὴν πλάστιγγα ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τὰ δοκοῦντα κακά. Τὸ θαυμάσιον ἦτο ὅτι ὁ Ἄγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν ὄλων μου τῶν κακῶν, «ἔχεις ἄλλο τι περισσότερον;» μὲ λέγει ὁ Ἄγγελος. «Ὅχι», ἀπεκρίθην ἐντρομος. «Σὺ μὲν», λέγει, «ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα μὲ ὄσα ἤθελες, καὶ δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ' οὐδέν. Ἐγὼ δὲ θέλω βάλειν εἰς τὴν ἐτέραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάθεσίν σου· σὲ δίδω ἄδειαν νὰ μὲ ἐναντιωθῆς εἰς ὅ,τι κρίνεις ἢ κατὰ πολλὰ βαρὺ, ἢ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν».

Ἦρχισε λοιπὸν, ἀδελφέ μου, νὰ στοιβάξῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Καὶ ποῖα δωρήματα; Ὅποια ποτὲ δὲν συλλογίζομεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ἐρριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸ νὰ μὴν

* Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου 11

ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονότι πολλά νοσήσας, ὡς δῶρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ βλέπων με ἀποροῦντα, «δὲν ἀνέγνωσ ποτέ», μὲ λέγει, «τὴν Γραφήν;—Ναί», τὸν ἀπεκρίθη, «ἐπειδὴ μετέφρασα μίαν Κατήχησιν, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθροισα τὰ ὠραιότερα ῥητὰ τῆς Γραφῆς.—Μεταξὺ αὐτῶν», μὲ λέγει, «πρέπει νὰ εὑρηκας καὶ τὸ ἐν Αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν». Ἄλλὰ τί κακὸν μου καιρὸν ἤθελα, Πρωτοψάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήχησιν; Ἄρπάζει ἐν ἐξεμπλάριον* (δὲν ἐξεύρω ποῦ τὸ εὔρεν εὐθύς), καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ὡς δῶρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Ἐζήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασιζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως καὶ σπουδάζων νὰ δείξω ἀληθῶς ὅτι εἶναι πόνημα ἰδικόν μου, καὶ ὄχι δῶρημα ἄλλου· καὶ αὐτὸς μὲ ἀπεστόμωσε μὲ τὸ Χωρὶς Αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν καὶ μὲ τὸ Πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθὲν ἐστὶ καταβαῖνον καὶ μὲ τὸ Τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, καὶ μὲ ἄλλους μυρίους τόπους τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Ἐθαύμασα, φίλε μου, πόσον ἦτον δυνατὸς ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ Ἄγγελος, καὶ ποῦ ἀνέγνωσε τὴν Γραφήν, μὴ ὄντων (καθὼς ἐξεύρεις), ἐν οὐρανοῖς μήτε βιβλίων, μήτε τυπογράφων. Ἀνέβασεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακαρίτας γονεῖς μου, μὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν νὰ μὲ προξενήσωσιν ὅλα τὰ μέσα τῆς σπουδῆς· ἀνέβασε τοὺς καλοὺς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου ὡς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Ἡ πλάστιγξ ἤρχισε νὰ κινεῖται· ἐγὼ ἔτρεμον ὄλος, ἐνθυμούμενος τὸ Οὐ δίκαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Ἀναβιδάζει τέλος τὸν Δόμινον Κεῦνον*. Εἰς αὐτὰ ὅλα δὲν εἶχον τί νὰ ἐναντιωθῶ. Ἐπειτα δὲλέπω τὴν λογιότητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου ἐτοιμον νὰ ἀναδῆ εἰς τὴν πλάστιγγα. Τότε ἀληθινὰ ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι ὅτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπολόγητος, μάλιστα βλέπων ὅτι διὰ τὸ ψῦχος (ἐπειδὴ ἦτο χειμῶν) ἦσαν ἐνδεδυμένοι, ἢ μᾶλλον εἶπεῖν, καταπεφορτισμένοι μὲ δύο βαρυτάτας γούνας, καὶ εἶχες ἐπὶ κεφαλῆς σου καλουπάκιον*, ὄχι ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Χίλων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ, ὡς ἐφόρει ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ὁ Λακάνας, ὁ Χατζή-Παντελῆς καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων. «Οὐαί», ἔλεγον εἰς ἐμέ, «ἂν ἀναδῆ ὁ Πρωτοψάλτης μὲ τοιαύτην σκευὴν, ἢ πλάστιγξ ἔχει νὰ κλίνη ἐξ ἅπαντος». Μὴ ἔχων τί ποιήσω, εἶπον τὸν Ἄγγελον ὅτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀνεβάσῃ οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος· καὶ αὐτὸς, αὐθέντα* μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἤρχισε νὰ σὲ ἐκδύνη ἐν πρὸς ἐν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἐκ τοῦ μπινισίου*

καὶ καταντῶν εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε σὲ ἀφήκε γυμνόν, παντάγυμνον. Μὲ δλην τὴν ἀπορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμην, μὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα, ὄχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητα, εἰς τὴν ὁποίαν σὲ ἔβλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχες, καὶ τὰς ἀράς, τὰς ὁποίας ἐξέχεες κατ' ἑμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίδασεν, ντίπ* τζιμπλάκην*, εἰς τὴν πλάστιγγα, κατὰ τὴν θέλησίν μου. Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος; Μολοντοῦτο ἡ τρυτάνη ἔκλινε πρὸς τὸ ἔδαφος.

Καὶ ὁ Ἄγγελος, θέλων νὰ μὲ καταισχύνη περισσότερον, «αὐτά», μὲ λέγει, «ὄσα συνεφόρησα εἰς τὴν πλάστιγγα, δὲν εἶναι μῆτε τὸ ἑκατοστημόριον ἐκ πάντων, ὄσα σὲ εὐηργέτησεν ἡ Πρόνοια, καὶ ὁμοῦ ὑπερβαίνουσιν ὄσα κακὰ ἐδοκίμασας, ἢ φαντάζεσαι νὰ ἐδοκίμασας. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος, καὶ ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἔδωκέ μοι;» Καὶ ταῦτα τὰ λόγια ἦσαν τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἐπιμύθιον.

Ἐπειτα ἀπέπτη πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τσοαύτην ταχύτητα, ὥστε, ἂν δὲν σὲ ἤρπαζον ἀπὸ τὸν πόδα διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω ἀπὸ τὴν πλάστιγγα, ἤθελε βέβαια σὲ συναναβιδάσει μαζί του, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν ἐκατέδκινες πλέον. Αὐτὸ τὸ ἔκαμα, ὄχι φθονήσας τὴν εἰς οὐρανοῦ; ἀνοδόν σου, ἢ ὁποία ἤθελε βέβαια σὲ ἀξιώσει μὲ τὸν Ἐνώχ καὶ τὸν Ἥλιαν, μὲ προσθήκην νέας ἑορτῆς εἰς τὸ μηνολόγιον, ἀλλὰ ἀπορῶν τί εἶχε νὰ γενῶ ἐγὼ χωρὶς τῆς λογιότητός σου.

Ζῆθι λοιπὸν εὐδαιμόνως καὶ μένε ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν φαντασίαν σου καὶ διὰ τὸν φίλον σου.

*Ἐρρωσο,

Κοραῆς.

Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυδωνίαις γυμνασίου.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή: Οἱ ἐν Κυδωνίαις προεστῶτες καὶ ἔφοροι τοῦ γυμνασίου ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Κοραῆν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσωσιν ἐφ' ἅπαξ μὲν 500 γρόσια* διὰ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ σχολεῖον ὄργανα φυσικῆς, κατ' ἔτος δὲ 400 γρόσια πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης· παρεκάλεσαν δὲ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ ν' ἀποστείλῃ τὰ ζητούμενα. «Ποῖα ὄργανα καὶ βιβλία πρέπει ν' ἀγορα-

σθῶσι διὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἔγραφον, θέλει σέ γράφειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Θεόφιλος (ὁ Καίρης*). Ἐν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὅποτον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολὺ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ· θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδείαν διὰ τοῦ τοιοῦτου μέσου». Ὁ Κοραῆς ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς :

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου 1815.

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ κυδωνιακοῦ γυμνασίου,

Καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὅποτον ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλειότερα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμοῦμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώνετε τὰς κεφαλὰς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον, καὶ δείχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι εἰσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἕλληνες.

Ἄν σᾶς ἔλεγα, σεβάσμιαι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολή σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως σᾶς φανῆν ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράυνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὀλότελα, ἐὰν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρεῖαν ἀπ' ἐμὲ ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀφ' ἑαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἶχετε τοιαύτην χρεῖαν, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς σας διδάσκαλος κύρ Θεόφιλος ἀρκετὸς εἶναι νὰ σᾶς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ θεῖον ἔλεος εὐρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετε τὸν ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἔνδοξον τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξίδιον, στοχάζεσθέ το ὄχι ὡς δαπάνην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον, τὸν ὅποτον δὲν θέλετε ἀργήσειν ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητὰ σας τέκνα.

Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλέον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδείαν, ἡ παιδεία μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμότερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμιώτατόν μου φίλον κύρ Ἀλέξανδρον Βασιλεῖου. Ἐκεῖνος καὶ ἐγώ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ, θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὧσων ἔχετε χρεῖαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίση, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθήτε μὲ τὸν ὅποιον ἀρχίσατε ζῆλον· ἀργὰ καί, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἐγκαλέσῃ κανεὶς περὶ τούτου τοὺς Κυδωνιάτας, οἱ ὅποιοι, ἐξοδεύοντες ὁ, τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν καθ' ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποῖους ἄμποτε νὰ ἐμιμοῦντο καὶ πολλαὶ πόλεις ἄλλαι, πλουσιώτεραι!

Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνας, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὀλίγε· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπόν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυμβέη μ' ὄλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκκίησα, μὰ τὴν κοινήν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἀνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι νὰ ταχύνωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἀνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὄλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὅχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα τὸ πάλαι, ἀξίους εἰκόνας ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυδωνιάται, μὴτ' ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε κἄν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσιν ὁ, τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ παρούσα κατάστασις νὰ ἴδετε.

Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφηθῆ καὶ νὰ τυπωθῆ χρειάζεται τὸυλάχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν ἀξίησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Ἀ. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας.

Ταῦτα σὰς λέγει ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,

ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας

Κοραῆς.

ΙΟ. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

Λόγος ἐπικηδεῖος εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαῖμην*.

Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἐκθαμβὸν κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὄλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος, ὀλοτελῶς δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὅποια ὡς δύο ἐξάίτια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὄλου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὅποιας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἐδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα,

λέγω ἢ ἀπελευθερωτική, εἴσθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες, ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι, καθ' ἃς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὀποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὄρον. Τῷ ὄντι, τίς ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἢ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπῆθανατίζετο ὅσον ἀπῆθανατίσθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκειμένος νεκρός. Ἀρχηγός, ὄχι ὀπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ* καὶ Λόντου* ἐφώνηξε πρῶτος τὴν 25ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας: «Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας!» Ἐφώνηξε, καὶ ἡ φωνὴ του ἐγίνετο πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλάς ἐγίνετο ἐλευθέρα.

Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου ἢ ἐπισημότητος;

Ὅχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησε ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποσον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί. καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζητῆ ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἢ ὅποια καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραχμόνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἢ ὅποια ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τούτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δεῖξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεξιὴν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του,

καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μετὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύνω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς :

Εὐφηνεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος. Δαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευμένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἔπνεε τὰ λοιπὰ ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὄραν καταπληχθεῖσα ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῆ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἄμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὐτὴ κυβέρνησις, σκέψις ἐγίνετο περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων καὶ ἰδοῦ, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκην. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον τὸν προὔπαντᾶ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον. «Ἡ πατρίς», τῷ λέγει, «ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἔνωσίν μας.—Τὴν ἀπαιτεῖ», ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὅποιος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ, μετὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μετὴν ὅποιαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὄραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπατρίδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἄλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὕψηλης φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλληνας καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὄραν ταύτην, νικώμενος

ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὄμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῷ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνησῶ, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὄχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τῶν τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἐλευθέρων.

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος τῶν Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὄλην κατῆφειαν, ὄλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταδιδάσκει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗ ἔτελεῖωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὅποιαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἢ ὅποια τὸν περιμένει. Ναί, ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήινος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

5 Μαΐου 1840.

II. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

Ἔορος.

Παύλου Νιρβάνα.

Ἦτο σταματημένος καὶ αὐτός, μὲ τὸ πλῆθος, εἰς τὸ πεζοδρόμιον κι' ἐκοίταζεν. Ἐνας γέρος! Ἐκοίταζε παρελαύνοντα τὰ στρατεύματα, ποῦ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ Ζάππειον (1).

Εὐσταλεῖς, ὑπερήφανοι, μὲ τὰ δπλα στεφανωμένα ἀπὸ κλά-

(1) μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἣτις ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὴν 15ην Νοεμβρίου 1919 πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς συνάψεως τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνθήκης τοῦ Νεῖγυ.

δους ἐλαίας, ἐπερνοῦσαν οἱ στρατιῶται τῶν ὀκτὼ τελευταίων ἐτῶν. Εἶχαν φύγει μίαν μακρυνὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰς ἐστίας των, ἐδημιούργησαν μίαν μεγάλην πατρίδα, καὶ ἐπέστρεφαν. Πόσον ἀπλὴ ἢ ἱστορία των! Ἐπέστρεφαν φέροντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως πρὸς τὰς ἀκρωρείας, πρὸς τοὺς κάμπους, πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς, πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν κάμει τὸν κύκλον τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος, καὶ τῆς θυσίας, τὸν ἱερώτερον δηλαδὴ κύκλον τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπέστρεφαν. Ῥεῦμα ἠρωϊκῆς νεότητος, ποῦ ἐκυλοῦσεν ἐπάνω εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον, σκορπίζον ὀλόγυρά του ὄλας τὰς δροσερότητας τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρῶν νερῶν, ποῦ πηγάζουν ἀπὸ μίαν κορυφὴν καὶ χύνονται γάργαρα ν' ἀρδεύσουν τοὺς κάμπους, νὰ τοὺς πρασινίσουν μὲ τὴν νέαν βλάστησιν. Ῥεῦμα κρυστάλλων καὶ ἔρρεεν.

Ἄπὸ ποῦ ἤρχοντο; Ἄπὸ τὴν Πατρίδα. Ποῦ ἐπήγαιναν; Πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ Πατρίς. Κι' ἐπερνοῦσαν. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἔλθουν κατόπι των. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπιστρέψουν ποτέ. Αὐτοὶ μένουσιν ἐκεῖ, φρουροὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἐλληνικῆς γῆς ποῦ ἠγοράσθη μὲ τὸ αἱμά των. Καὶ τὴν φρουροῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, τὴν φρουροῦν νεκροί, ἀγρυπνοὶ νεκροί. Βέβηλον πόδι δὲν θὰ πατήσῃ ποτὲ ἐκεῖ, ὅπου κοίτονται αὐτοί. «Οἱ νεκροὶ σηκωθῆτε!» θὰ σαλπίσῃ ἢ σάλπιγξ τοῦ κινδύνου. Καὶ οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν πρῶτοι. Διότι, ἂν ἔμειναν ὀπίσω, δι' αὐτὸ ἔμειναν.

Ἔτσι ἐπερνοῦσε χθὲς τὸ πρῶτὸ ὑπὸ τὰ φιλήματα ἐνὸς ἡλίου, ὁ ὅποιος ποτὲ δὲν ἀνέτειλε λαμπρότερος, ἐνὸς ἡλίου ποῦ ἐπλεκε καὶ αὐτὸς χρυσαῖ στεφάνια διὰ τοὺς γενναίους, ἔτσι ἐπερνοῦσεν ἢ Ἑλλάς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον.

Καὶ ἦτο σταματημένος εἰς τὸ πεζοδρόμιον, κι' ἐκοίταζεν, ὁ γέρος. Ἕνας γέρος! Ἦτον ὁ ἄνθρωπος ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Τὰ μάτια του εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ὅποιαν ἐκλαίσαμεν. Τὴν εἶχαν ἰδῆ εἰς χρόνους καὶ χρόνους. Χρόνους δυστυχίας, ἐντροπῆς, κοπετῶν, σπαραγμῶν, ψυχορραγημάτων. Εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα τῶν μεγάλων λόγων καὶ τῶν μεγάλων ἀπογνώσεων, τῶν ἀπογνώσεων τῆς κάθε στιγμῆς καὶ τοῦ κάθε δευτερολέπτου. Καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα τὴν καταπίνουσαν τὴν γλῶσσάν της ὑπὸ βραπίσματα, εἰρωνείας, προπηλακισμοῦς. Τὴν Ἑλλάδα δεχομένην τὸν τίτλον τοῦ «ἐσχάτου τῶν ἐθνῶν» ἀπὸ

τά χείλη ἡγεμόνων, τὴν Ἑλλάδα μειδίαμα τῶν ἐχθρῶν της, καὶ μὲν τῶν φίλων της. Αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχαν γνωρίσει τὰ μάτια αὐτά, καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχε ζήσει, εἰς τὰς μακρὰς καὶ τὰς πικρὰς του ἡμέρας, ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν.

Καὶ ποῖαν Ἑλλάδα ἐδλεπαν τώρα τὰ μάτια του; Ἕνας θρίαμβος ἐπερνοῦσεν ἐμπρὸς του... Καὶ τὸ χεῖρι του ὑψώθη τρεμάμενον μίαν στιγμὴν, καὶ ἡ λευκὴ ἐκείνη κεφαλὴ ἔμεινεν ἀσκεπῆς καὶ κύπτουσα, ὅπως εἰς τὴν διάβασιν τῶν Ἀγίων Μυστηρίων. Κανεὶς δὲν τὸν ἐπρόσεξεν, ὅταν δύο δάκρυα ἐκύλησαν ἐπάνω εἰς τὰ ρικνὰ μάγουλά του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ θάνατος εἶχεν ἀπλώσει τὴν ὠχρὰν σκέπην του.

Ἐπειτα ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἐκινήθη. Τὸν εἶδαν ἀπομακρύνεται μὲ γοργὸν βῆμα, καὶ ὅταν ἐφαντάσθη ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχε μᾶτι ἀνθρώπου, ὕψωσε τὰ θολὰ του μάτια πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς.

Κι' ἐπροχώρησε πάλιν ὁ γέρος, καὶ τὸν ἔχασα εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξοχικῆς λεωφόρου καὶ μέσα εἰς τὰς σχιάς τῶν δένδρων. Ποῦ ἐπήγαινε ἀρά γε; Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ. Ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ, ὅπως ἀπέθανεν ὁ Σιμεὼν, ὁ γέρον ὁ παλαιός, ὁ γέρον ὁ πολὺς, ὁ πλήρης ἡμερῶν, ὁ ὅποιος εἶδε τὸ «θαυμάσιον» τοῦ Κυρίου.

16 Νοεμβρίου 1919.

Παρέλασις.

Ἀναστασίου Πεζοπόρου.

Νύκτα. Εἰς τὸν κεντρικὸν δρόμον τῆς πόλεως περνοῦν ἐπιστρέφοντες ἔφεδροι ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἴππεῖς εἶναι. Παρελαύνουν ὡς ζωντανὰ εἰκόνες θλίψεως ὑπὸ τὸ νυσταγμένον φῶς τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων. Δέκα λεπτά διήρκεσεν ἡ διέλευσις των. Ὅλοι των φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς μακρᾶς, τῆς ἡρωικῆς, τῆς πονεμένης ἐκστρατείας, τὸ ὀδυνηρὸν τέλος τῆς ὁποίας κανεὶς δὲν ἀνέμενε.

Διαφορετικῶς ἠθέλαμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὰ παλικάρια μας. Μὲ βράχη, ἀλλὰ φωτιζόμενα ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς νίκης, ἡ ὁποία ἔχει ὑπερτέραν ὁμορφίαν καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ ἀδάμαντος. Ἡ νίκη αὐτὴ

θά ἦτο ἡ ὀριστικὴ ἐπισφράγις τῶν ἐπὶ αἰῶνας ἀγώνων τῆς φυλῆς μας. Θὰ μᾶς ἦνοιγε τὸ μέλλον ὑπέρλαμπρον. Ἐλεύθεροι εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα θὰ ἐζούσαμεν ὄλοι. Ἐργασίαι εὐρύταται, βιομηχανία, γεωργία, γράμματα, τέχναι, ἐπιστῆμαι, ἐπιχειρήσεις θὰ ἐπλεόναζαν. Κύριοι τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θὰ ἦμεθα, κάτοχοι τῆς μεγάλης πατρίδος, ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι. Ἄλλά...

Μὲ ὀδύνην, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην ἐβλέπαμεν ἄφωνοι τὸ πικρὸν θέαμα τῶν ἱππέων, ποῦ ἔπανάκαμπτον σκυθρωποί, μὲ κυρτοὺς τοὺς ὄμους, κατεδασμένα τὰ μάτια. Μαῦρα, ἰσχνὰ ἦσαν τὰ πρόσωπά των, σχισμένον τὸ πολυπαθὲς χαλὶ των, τὴν σκόνην, τὴν στάκτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφερον ἐπάνω των. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ἐσύροντο μὲ ἐπιμήκη τὸν μακρὸν λαιμόν των, ἀγωνίαν εἶχαν οἱ ὀφθαλμοὶ των. Βραχέα, ἀλλὰ ἔξυπνα ἀλογάκια τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἦσαν. Μακρὰ, πολὺ μακρὰ εἶχαν πάει, θριαμβευτικὰ ἐχλιμίντρισαν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Σαγγαρίου, καὶ τώρα ἐπανήρχοντο πτοημένα. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἤθελαν ν' ἀποφύγουν τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, τὰ βλέμματα ἡμῶν, τὴν κίνησιν τῆς πόλεως, καὶ νὰ κρυδοῦν εἰς κάποιαν μικρὰν κοιλάδα. Καὶ αὐτὰ ἄλλην ἐπάνοδον θὰ ἤθελαν. Εἰς τὸν ἴδιον ἐκεῖνον κεντρικὸν δρόμον, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη, εἶχε παρελάσει νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος ὁ στρατὸς ἀπὸ τοὺς ἥρωικοὺς πολέμους τοῦ 12, τοῦ 13, τοῦ 18, τοῦ 20. Τί ῥίγη ἔθνηκῆς ὑπερηφανείας ἦσαν ἐκεῖνα! Νὰ τὰ ἐνθυμῆται κανεὶς γίγας γίνεται. Ὁ ἀσθενέστερος δυναμώνει... Καὶ τώρα....

Ἀνάμεσα τῶν ἱππέων ἐσύροντο ποῦ καὶ ποῦ ὀλίγα ἄλογα χωρὶς ἀναδάτην. Τὰ ἐδῆλεπε κανεὶς ὡς τὸν θλιβερώτερον τόνον τῆς εἰκόνας. Τί ἀπέγιναν οἱ ἱππεῖς των; Μονάχα τὰ πεδία, τὰ ὄρη καὶ αἱ χαράδραι τῆς ἐλληνικῆς Μικρασίας θὰ γνωρίζουν. Εὖρον ἥρωικὸν θάνατον, ἢ σύρονται εἰς τὴν κατασχύνην τῆς αἰχμαλωσίας;

Αἰφνης φῶς γλυκύτητος διεχύθη εἰς τὴν πένθιμον εἰκόνα. Εἰς τὴν ἀγκαλιὰν ἱππέως εἶδαμεν ὄλοι κάτι ἀπροσδόκητον. Ὑψηλὸς ἔφιππος ἀνὴρ ἐκρατοῦσε μὲ στοργὴν ἓνα κοριτσάκι στὰ γόνατά του. Δὲν θὰ ἦταν ὀκτῶ ἐτῶν. Τὸ παιδί ἀκουμποῦσε εἰς τὸν ἀνδρικὸν βραχίονα, καὶ ἐκπληκτον, σαστισμένον, γοητευμένον, ἐκοίταζε. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ὄνειρον ἐδῆλεπε: τὰ φῶτα, τὸν μακρὸν δρόμον μὲ τὰ ὑψηλὰ σπῆτια, τὰς κυρίας, τοὺς κυρίους, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἀμάξια. Ἀθῶον νῆπιον, ὅποσον τρόμον θὰ ἐδοκίμασεν εἰς

τὴν καρδούλαν του ἐν μέσῳ καταστροφῶν, δηώσεων, πυρκαϊῶν, πυροβολισμῶν, κανονιοβολισμῶν, αἱμάτων, πνιγμῶν, φρικαλεοτήτων. Εἶχε λησμονήσει ὅλα τὰ φοβερά καὶ ἐδέχετο τὰς νέας ἐντυπώσεις εὐχαριστημένον, μετὰ τὴν χρυσὴν ἀφέλειαν τῆς ἡλικίας του, δοκιμάζον συγχρόνως τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τὴν σταθερὰν ἀνδρικήν ἀγκάλην, ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον. Μάτια θεατῶν ἐδάκρυσαν εἰς τὴν σταγόνα ἐκείνην τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς τρυφερότητος μέσα εἰς τὴν δλην εἰκόνα τῆς θλίψεως. Αἱ γυναῖκες συνεκινήθησαν περισσότερο καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν εὐαισθησίαν των μετὰ αὐθορμήτους κινήσεις: χέρια, μανδηλάκια ἐπροτάθησαν πρὸς τὸ ἄθῳον παιδάκι, θῦμα τῶν σφαλαμάτων μας. Ἦσαν αἱ χειρονομίαι ἐκεῖναι θωπεῖται, φιλήματα παρηγορίας, ἐνθαρρύνσεως, ὀμαδικοῦ πόνου, ἐνδιαφέροντος. Τὸ κοριτσάκι ὁμως δὲν ἠνόησε τίποτε. Ἐφευγεν εἰς τὴν ἀγκαλιάν τοῦ ἱπέως μετὰ ἐκστατικὰ βλέμματα. Ἦκουσα ἡλικιωμένον κύριον νὰ λέγῃ ψιθυριστά: «Ἡ φυλὴ μας, ποῦ δὲν πεθαίνει ποτέ».

10 Σεπτεμβρίου 1922.

Θρύψαλα.

Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.

Ὅταν περιπατῶ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μετὰ κτυπήσῃ καμμία ἄμαξα, λέγω μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄμαξάδες;» Καὶ ὅταν εἶμαι ἐφ' ἄμαξης καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κτυπήσῃ ἡ ἄμαξά μου κανένα διαβάτην, λέγω πάλιν μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;»

Τὸ καθήκον ἐχάρισεν εἰς τὸν δειλὸν τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον τὴν ἀγριότητα.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατέπεσε διαρκοῦντος τοῦ σκότους τῆς δουλείας· ἀλλ' ὑψώθη ἡ ψυχὴ.

Ὅλα τὰ βάσανα ἐνὸς πτωχοῦ τὰ ἔχει ὁ φιλάργυρος, μόνον ποῦ δὲν δανεῖζεται.

1911.

Γνώμααι.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Οἱ πιστοὶ φίλοι τρέχουσιν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ φίλου, οἱ κόλακες δὲν φαίνονται, πλὴν ἀφοῦ περάσῃ ὁ κίνδυνος.

Ὅστις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν, καὶ δὲν τὸ ἐμποδίζει, εἶναι μᾶλλον ἔνοχος, παρ' ἐκείνον, ὅστις τὸ πράττει.

Δύο φορές ἔχει δίκαιον, ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως.

Ἄσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ νὰ κόπη τις τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, παρὰ νὰ τρέφῃ πτωχοὺς.

«Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλὴ, ἰσχύει δὲ ὡσπερ τεθεμελιωμένον βασιλείον»· εἶναι λόγια τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν.

1800—1832.

Στοχασμοί.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Μὴν κάμῃς χάρη τοῦ ἀχάριστου, γιὰ νὰ μὴν τὸν κάμῃς ἐχθρό σου. Τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τονὲ βαραίνει καὶ τὸν κακιώνει.

Ὁ καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσία σὰ μιὰ χάρη, καὶ σὰν ἕνα δάνειον. Ὁ κακὸς ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν ἀπλῶς μόνον ὡς ὠφέλειάν του.

Θέλεις νὰ σκᾶς τὸν ἐχθρό σου; Γενόσσουνε πάντα καλύτερος.

Ὅποιος θέλει, βρίσκει καιρό. Ὅποιος δὲ θέλει, βρίσκει πρόφασιν.

Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ περνοῦνε.

Ὅποιος γνωρίζει νὰ ἔχῃ δίκιο, ἔχει κρυφὴ δύναμη. Ἐκεῖνο ποῦ τότε τοῦ χρειάζεται εἶναι τὸ θάρρος. Ἡ τόλμη ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι αὐθάδεια.

Ἐγράφησαν τὸ 1884.

ΙΟ. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

Δημῶδεις.

Ἀγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι' ἄς κοίτεται σὰν νᾶσπειρες σι-
τάρι, ὅπου τὸ ρίχνεις εἰς τὴ γῆ κι' ὕστερα βρῖσκεις χάρη.—
Κάμε τὸ καλὸ, καὶ ρίξ' το στὸ γιαιλό.

Ἄδικία. Ἄδικιᾶς σπειρὶ σπάρμένο, κι' ἂν φυτρώσῃ, δὲν στα-
χιάζει. — Ἄδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα. — Ἄνεμομαζώ-
ματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Ὅταν λέγγῃ τὴν ἀλήθεια, τὸ Θεὸ
ἔχεις βοήθεια.—Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.—Γέ-
λασες καὶ γιομάτισες, μὰ δὲν θὰ δειλινίσῃς.

Ἀλληλοβοήθεια. Τῶνα χέρι νίθει τᾶλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρό-
σωπο.—Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεδοῦμε στὸ βουνό.—Ὅποιος
δὲν ξέρει νὰ βοηθᾷ, μένει κατάμονος καὶ δυστυχάει.

Ἀλόγιστος ἐνέργεια. Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στή
λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοσις. Ὁ καθένας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.—
Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.

Βία. Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορ' ἀποσταίνεται.—
Ὅπου βιάζεται πολλά, πίσω ἀπομένει.—Ὅποιος βιάζεται, σκον-
τάφτει.—Ἡ βιάση ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.—Ὅσο
βιάζετ' ἡ γριά, τόσο κόβει ἡ κλωστή.—Τὸ γλήγορο καὶ τὸ καλὸ
δὲν πᾶν μαζί τὰ δυό.

Γερόντων πεῖρα. Ἄκουε γέρου συμβουλή, καὶ παιδεμένου
γνώμη.—Ἄν δὲν ἔχῃς γέρο, δὸς κι' ἀγόρασε.

Γλωσσομάθεια. Ὅσες γλώσσες ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσα κε-
φάλια ἔχει.

Δυσπιστία - Εὐπιστία. Ἀπ' ὅσα ἀκούσῃς, τὰ μισά, κι' ἀκόμα
παρακάτω.—Ἄκουέ τα οὔλα κι' ὅσα θέλεις πίστευε.—Ὅπ'
ἀκούς πολλά κεράσια, βάστα καὶ μικρὸ καλάθι.—Παίζει ὁ λύ-
κος μὲ τ' ἄρνι, γυρίζει ὁ λύκος, τρώει τ' ἄρνι.—Ὅποιος θέλει
νὰ γελειέται, βρῖσκει νὰ τονὲ γελοῦν.

Ἐλλειψις σχεδίου. Κόβει ὁ βλάχος τὸ τσαροῦχι κι' ὅπου
βγάλῃ ὁ Θεὸς τὴ μύτη.

Ἐξέων δύναμις. Κι' ἡ ἀνθρωπιὰ συνήθεια εἶναι κι' ἡ τάξη γονικιά 'ναι.—'Ο βλάχος ἄρχος κι' ἂν γενῆ, πάλι βλαχιῆς μυρίζει.— Τῆ γύφτισσα τὴν ἔκαναν βασίλισσα κι' ἐκείνη κόσκινο θυμάται.

Ἐπιπολαιότης. Ἄσπρο χαρτί, μαύρα γράμματα.

Ἐργασία-ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.— Ἐκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι' ἐκυνήγησε τὴ φτώχεια.—'Ο δουλευτῆς ποτέ του δὲν πεινάει.— Ἡ πείνα περνᾷ ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ, καὶ μέσα δὲν μπαίνει.— Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει, κι' ὅπου κάθεται βρωμᾷ.— Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἁμαρτία.— Ὁ ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή.

Εὐγένεια. Ἄν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.— Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακρυά.— Βασιλικός, κι' ἂν μαραθῆ, τὴ μυρουδιά τὴν ἔχει.— Τὸ διαμάντι, καὶ στὴν κοπριά νὰ τὸ βίξῃς, πάλι διαμάντι εἶναι.

Ἐχεμυθία. Βάλε κλειδί στὴ γλώσσά σου.— Ὅποιος βαστάει τὴ γλώσσά του σώζει τὴν κεφαλή του.— Τὰ δόντια τᾶδωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κρατοῦν τὴ γλώσσα.— Τὰ λόγια σου, πρὶν νὰ τὰ πῆς, μέτρα τα ἕνα-ἕνα, καὶ τῆς καρδιάς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς στὸν καθένα.

Θεῶ πίσις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.— Ἀρνὶ ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.— Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.— Μὴν ἀπελπίζῃς ἀνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση, γιὰτὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Κενοδοξία. Εἶναι καὶ μικρὸ τ' ἀρνί, ἔχει καὶ πλατεῖαν οὐρά.

Δαιμαργία. Ἡ γάτα γιὰ τὸ ψάρι ἐπούλησε τ' ἀμπέλι τῆς.— Ἡ γούλα* κάστρα καταλεῖ καὶ κάστρα ξολοθρεύει.

Ματαιοδοξία. Κι' ὁ κοῦρος* μας ἠθέλησε ἀηδόνι νὰ τὸν ποῦνε.

Μεμψιμοιρία. Τῶνα τοῦ βρωμᾷ καὶ τᾶλλο τοῦ μυρίζει.

Νωθρότης. Κλωσσᾷ τ' αὐγά του.— Ἀργοκίνητο καράδι κάθε χρόνο καὶ ταξίδι.

Οἷσις νεωτέρου ἐνώπιον πρεσβυτέρου. Ἡ ἄλεπού ἑκατὸ χρονῶ καὶ τᾶλεπούδια ἑκατὸ δέκα.— Ἄλλιῶς, βαβᾶ*, τὸ κόσκινο, ἄλλιῶς καὶ τὸ πλαστήρι.— Ἐλα, παππού, νὰ σὲ δεῖξω τὰ πατρογονικά σου.

Ὀκνηρία. Ὅποιος βαρειέται, πολλὰ στερεύεται.— Ἀκαμάτης νιός, γέρος διακονιάρης.— Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.— Ἄν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.— Ἡ ὀκνιά παιδιὰ δὲν κάνει, κι' ἂν τὰ κάμῃ, δὲν φελόσσι.— Ἀνθρωπος βαριορί-

ζικος ἀτός του κι' ἀπατός του, κάνει κακό τῆς μόρας του πού δὲν τὸ κάνει ὁ ἐχθρός του.

᾽Οξυθυμία. Τὰψὺ* ξεῖδι τ' ἀγγειό του βλάθει.

᾽Οχληρῶν αἰτήσεις. «Νά, κουμπάρε, πάπλωμα. — Δός μου καὶ κρεβδάτι.» || «Δὲ σοῦ δίνω, γριά, ψωμί. — Βρέξε μού το στο ζουμί.» || Τῆ φιλιὰ τοῦ γυρεψούλη μὴν τῆ πιθυμᾶς ποτέ σου.

Παλιμβουλία. Ἄλλα λέει τὸ βραδύ, κι' ἄλλα κάνει τὸ πρωί.

Πλεονεξία. Τὸ πολὺ τὸ διάφορο τρώει καὶ τὸ κεφάλι. — Ποῦ γυρεῦει τάλογο, χάνει καὶ τὸ πέταλο. — Κι' ἀπὸ τ' αὐγὸ μεράδι. — Τ' ἀχόρταγου τὸ μάτι χορταίνει το τὸ χῶμα.

Πολυαρχία. Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεὶ νὰ ξημερώσῃ. — Οἱ πολλὰς γινώμες βουλιάζουν τὸ καράβι. — Δυὸ κεφάλια σ' ἓνα φέσι δὲν χωροῦνε.

Πολυπραγμοσύνη. Ποῦ κυνηγᾶει δυὸ λαγούς δὲν πιάνει οὔτε τὸν ἓνα. — Δυὸ χειμωνικά* σὲ μιὰ μασχάλη δὲν βασιτιοῦνται.

Πονηρῶν συναναστροφή. Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πῖτουρα, τὸν τρῶν οἱ κότες. — Ὅποιος πάει στοὺς βάλτο νὰ κυνηγήσῃ, θὰ λερωθῆ.

Πονηρῶν συνάντησις. Εἶδ' ὁ γύφτος τῆ γενιά του κι' ἀναγάλιασ* ἢ καρδιά του. — Ἀγάπα ἢ Μάρω τὸ χορό, ἠῦρε κι' ἄντρα χορευτή. — Ἐκύλισεν ὁ τέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι. — Σαράντα χρόνια γύρευεν ἢ μουτζαλιά* τῆ λάσπη. — Ἐμαζεύτηκαν οἱ κάργες κι' ἔκαναν τὸν κοῦκο ἀφέντη. — Ἄν δὲν ὁμοιάζανε, δὲν συμπεθεριάζανε.

Πρόνοια καὶ ἀπρονοησία. Δεμένος ὁ γαῖδαρος, ἀναπαμένος ὁ νοικοκύρης. — Κάλλιο γαῖδουρόδενε, παρὰ γαῖδουρογύρευε. — Σπάλα τὸ σπίτι σου, γιὰ νὰ μὴν κάνῃς κλέφτη τὸ γείτονά σου. — Δεῖρε τότε γιὰ τ' αὐγὸ, νὰ μὴν πάρῃ καὶ τὴν κότα. — Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια. — Ἀφραγὸς κῆπος, ἔρμα τὰ λάχανα. — Στερνή μου γνώμη, νὰ σ' εἶχα πρώτα.

Προσαρμογὴ εἰς περιστάσεις. Ἄφες ἐκεῖνα ποῦ ἤξερες καὶ πιάσ' αὐτὰ ποῦ βρῆκες.

Πτωχαλαζονεία. Πότ' αὐγά, πότε τυρί, δὲν μᾶς λείπει ἢ ἀρτυμῆ. — Γιὰ ἰδέστε με, γειτόνισσες, πλεμόνια τηγανίζω.

Σύνεσις. Τὰ γράμμικτα εἶναι καλὰ, μὰ νᾶχῃς νοῦ καὶ γνώση. — Κάλλιο γνώση παρὰ γρόσι. — Ἡ γνώση περνᾷ τὴν ἀνδρεία. — Μὲ γνωστικὸ κάτσε καὶ νηστικὸς σήκω.

Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ — Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Β' ἔξαι. γυμνασίου 12

Υποκρισία. Ούτε γάτα ἦτανε, οὔτε ζημιὰ ἔκανε. — "Αφησ' ὁ Γιάννος τὴν κλεψιά κι' ἔπιασε τὸ ζευγάρι.

Φαντασιοκοπία. Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώγεια. — "Απιαστα πουλιά, χίλια στὸν παρα. — "Ας τὰ σφουγγᾶτα γι' αὔριο, φωμι νὰ φᾶμε ἀπόψε. — Μὲ τὸν νοῦ πλουτύνει ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

Φιλαργυρία. Γιὰ τὸ καρφὶ χάνει καὶ τὸ πέταλο. — Κι' ἀπὸ τὴ μυγα ξύγκι βγάζει. — Αὐγὸ κι' ἂν πάρης ἀπ' αὐτόν, κρόκο δὲ βρῖσκεις μέσα. — Τὸ μάτι του βγαίνει, ἡ δεκάρα δὲν βγαίνει.

Φιλαυτία. Φύγ' ἀπὸ μένα, Σατανᾶ, καὶ σύρ' στὸ γείτονά μου. || Ἀπὸ μένα, πειρασμέ, κι' ὅπου θέλεις ὄδευε. || «Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη πῆττα; — Ἐγώ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὸ μεγάλο πιάτο; — Ἐγώ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη στάμνα; — Ἐ, ὦλο ἐγὼ θὰ λέγω; Ἄς πῆ κι' ἄλλος».

Φλυαρία καὶ ὀλιγολογία. Πλούσια γλώσσα καὶ φτωχὸ κεφάλι. — Γλώσσα παπούτσι, μυαλὸ κουκούτσι. — Αὐτὰ κι' ἄλλα, κυρὰ Δένη, καὶ δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ βγαίνη. — Μὴν τὰ πειᾶς τὰ λόγια σου σὰν τᾶχυρο στ' ἄλώνι, γιατί τὰ παίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει; — Γρίκα* πολλὰ καὶ λέγε λίγα.

(Ἐπικεινομήθησαν ἐκ τῆς Συλλογῆς ἰδιᾶ Παροιμιῶν τοῦ Ν. Πολίτου.)

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ι. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α΄. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Ἄποσπασματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον*.

B. Κορνάρου.

Εἰσαγωγή: Ὁ Ἡράκλης, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὴν διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν τῆς κόρης του Ἀρετούσας προεκήρυξεν ἀγῶνα κονταροκτυπήματος, εἰς ὃν προσεκάλεσε πανταχόθεν ἀγωνιστάς. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν δὲ διὰ τὸν ἀγῶνα ἡμέραν πλῆθος λαοῦ καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἔχουν καταλάβει τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ κατασκευασθεῖσαν ἐξέδραν καὶ βλέπουν θαυμάζοντες τοὺς προσερχομένους ἀγωνιστάς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ

Ὁ Καραμανίτης.

Ἐπρόβαλεν ὡς ἀ θεοῖο ἕνας Καραμανίτης,
ὁπού'χεν ὄχθριτα πολλὴ μὲ τὸ νησί τῆς Κρήτης.

Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλούσιος καὶ μέγας·
ς κεῖνα τὰ μέρη σὰν αὐτὸν δὲν ἐγεννήθη ἄλλος·
δὲν ἐπροσκύναν Ὀὐρανό, Ἄστρα μηδὲ Σελήνη, 5
τὸν κόσμον ἐφοβέριζε μὲ τὴν θωριὰν ἐκείνη·
εἰς τὸ σπαθί του πίστευγεν, κί' ἐκεῖνον ἐπροσκύνα,
πάντα πολέμους κί' ὄχθριτες, πάντα μαλιᾶς* ἐκίνα.

Ἦτονε κακοσύβαστος καὶ δύσκολος περίσσα,
εἰς τὴ μαλιὰν ἐχαίρετο, καὶ τὴν ἀγάπ' ἐμίσα. 10
Σπιδόλιοντας* ἐκράζετο, κί' ὡς ἦρθεν εἰς τὸ Ῥήγα,

μὲ γρίνιες* ἔχαιρέτισε, καὶ μίλησε καὶ λίγα.

Ποτέ ντου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα ντου λογιάζει*,

- 15 κί εἶν' ἢ λαλιά ντου ἢ σιγανὴ σὰν ἄλλου ὄντε* φωνιάζει·
μιλῶντας ἐφοβέριζε, μὲ τὴν θωριάν του βλάπτει,
καὶ μιὰ πλεξούδα κρέμουντον εἰς τόνα ντου ῥιζαῦτι*.

*Εκαβαλίκευγε ἓνα ζῶ ἀγριώτατο περίσσα,

ὁποῦ τὸ φοβηθήκασι στὸ φόρο* ὅσοι κί ἂν ἦσα.

Ορὰ ἔχε σὰν κατόπαρδος, καὶ πόδια σὰ βουβάλι,

- 20 καὶ μάτια σὰν ἀγριόκατος, κί ἢ γλῶσσα ντου μεγάλη.

*Ἦταν ἢ τρίχα ντου ψαρή, μπαλώματα γεμάτη

κόκκινα μαῦρα μούρτζινα* σ' ὄλον του τὸ δερμάτι.

Ἦτο λυγνὸ κί ἔλεύτερο, στὸ γλάκι δὲν τὸ σώνει

νᾶν κί ἀπὸ χέρα δυνατὴ σαίττα οὐδὲ βερτόνι*.

- 25 Συχνιά συχνιά συρνε φωνές, μὰ δὲ χιλμιντρίζει*,

ἄμ' εἶχεν ἄγρια τὴ φωνή, καὶ σὰ θεριὸ μουγκρίζει.

Ῥσὰν ἐγράφτη στοῦ Ῥηγός, καὶ τ' ὄνομά ντου λέγει,

γιὰ νὰ σταθῆ τόπο πολὺ μεγάλ' ἀδειὰ* γυρεύγει·

οἱ κάμποι δὲν τ' ἀρέσουσι, κί ὁ τόπος δὲν τὸν παίρνει,

- 30 κί ἔπα κί ἐκεῖ μὲ τὸ φαρί* συχνοπηαινογιαγέρνει.

Εἶχεν κί ἀπάνω σι' ἄρματα βαλμένο ἵνα δερμάτι,

νοῦς* λιονταριοῦ, πὸν σκότωσε στὰ δάση, πὸν πορπάτει,

κί ἐκρέμουνταν τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδι' ὀμπρὸς στὰ στήθη.

πολλά ἔχε δυνατὴ καρδιά, πὸν δὲν τὸν ἐφοβήθη.

- 35 Συχνιά συχνιά τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ἔτσι σαλεῦγα,

πὸν φαίνεται πὼς ἄθρωπο ν' ἀρπάξουν ἐγυρεῦγα.

Καὶ δίχως νὰ στραφῆ νὰ δῆ τς ἄλλους νὰ χαιρετίση,

καὶ δίχως νὰ συγκατεβῆ ἀθρώπου νὰ μιλήση,

ἐγρίνια* πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐγρίνια στὸν ἀέρα,

- 40 ἢ ὄψη ντου φανέρωνε τά κανε μὲ τὴ χέρα.

Ἡ φορεσά ντου κί ἢ θωριὰ καὶ τὸ φαρίν ὀμάδι

ἔδειχναν πὼς εἶ* δαίμονας, κί ἔβγῆκ' ἀπὸ τὸν ἄδη.

Στὴν κεφαλή ἔχε ὀλόμανρο τὸ Χάρο μὲ δραπάνι,

καὶ μὲ τὸ αἷμα γράμματα κί ὄχι μὲ τὸ μελάνι,

- 45 κί ἔλέγαν : «Ὅποιος μὲ θωρεῖ ἄς τρέμη κί ἄς φοβάται,

καὶ τὸ σπαθὶ ὁπὸν βαστῶ, κανένα δὲ λυπᾶται».

Εἰσαγωγή : Ὁ Σπιδόλιοντας, συναντήσας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄλλον ἀγωνιστήν, τὸν Κρητικὸν Χαρίδημον, τὸν ὅποιον θανασίμως μισεῖ, ὑβρίζει αὐτὸν καὶ οὕτω, μολονότι ὁ βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ, ἀρχίζει

Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη.

Ἐτότες λέ' ὁ Κρητικός, ὁ νιὸς ὁ παινεμένος:
 «ὄπ' ἀποθάνη, ἀπ' ὅλους σας ἄς εἶν' συχωρεμένος».
 Καὶ μ' ἕνα σάλτο* σὰν αἰτὸς ἐοτάθηκε στὸ ζάλο*,
 καὶ βάνει χέρα στὸ σπαθὶ κι' ἀνίμενε* τὸν ἄλλο.
 Κι' ἐκεῖνος πάλ' ἀνάδια* ντου ὀγλήγορος σιμώνει,
 καὶ διχωσιτᾶς* παραθεσιμιά* σὰ Δράκος ξεσπαθώνει,
 καὶ σμίγουν* τὰ γδυμνά σπαθιά, σηκώνουν τὰ σκουτάρια*,
 καὶ ἀρχίζουσινε τὴ μαλιά* τοῦτα τὰ παλικάρια.
 Μὲ μάνιτα* καὶ μ' ἀντρεῖὰ ἀγριεύγουν καὶ φουσκώνουν
 πὺν ὅσοι κι' ἂν τούσε θωροῦ πονοῦν κι' ἀναδακρῶνουν.
 Σὰ δυὸ λιοντάρια ὄντε βρεθοῦ μὲ πείνα μέσ' στὰ δάση,
 καὶ βροῦ φαητό, κι' ἀπάνω ντου τό 'να καὶ τ' ἄλλ' ἀράσσει*,
 μουγκρίζουν κι' ἀγριεύγουσι, πεινοῦν καὶ μὲ τὸ στόμα
 καὶ μὲ τὰ νύχια ράσσουσι*, καὶ τρέχουνε στὸ βρωμα*
 τό να καὶ τ' ἄλλο πολεμᾷ τὸ βρωμα νὰ κερδαίση·
 ἔτσ' ἦκαμαν καὶ τοῦτ' οἱ δυὸ εἰς τοῦ λαοῦ τὴ μέση.
 Τριγυρισμένους τς ἔχουσι, καὶ στέκουν καὶ θωροῦσι,
 τὸν πλιά ἀντρειωμένο ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ξέρουσι νὰ ποῦσι,
 καὶ μόνο κεῖνα τὰ σπαθιά π' ἀνεβοκατεβαίνου,
 κι' ὄρες ξερβὰ τὰ ζάλα ντως, κι' ὄρες δεξὰ τὰ πηαίνου.

* *

Πολλὰ μεγάλη δύναμιν ἔχ' ὁ Καραμανίτης·
 πλιά τέχνης καὶ πλιά μαστοριάς εἶν' τὸ παιδί τῆς Κρήτης,
 καὶ μὲ τὴν τέχνη συντησᾷ* τὴν ὥρα, πὺν μαλώνει,
 τὴ χέρα τοῦ Σπιδόλιοντα, σὲ ποιά μερὰ ξαμώνει*.
 κι' ἐξώφευγε τοὶ κοπανιές*, κι' ἦβλεπεν τὸ σπαθὶν του,
 κι' ὡσὰν αἰτὸς ἐπὰ κι' ἐκεῖ ἐπέτα τὸ κορμίν του·
 σὺρνει' ὀπίσω, πάει ὀμπρός, ξερβὰ δεξὰ γιαγέρνει*,
 καὶ πρίχου* σῶς* ἢ κοπανιὰ εἰς τὸ σπαθὶ τὴν παίρνει·
 κι' ὅποιο σπαθὶ εἶχ' ἔτοια* βαφή*, σίδερο δὲν τὸ πιάνει,
 οὐδὲ ποτὲ τσακίζεται, οὐδ' ἀδοντιὰ δὲν κάνει.

Πότε και λίγο τοῦ διδε ἀπάνω στοῦ σκουτάρι,
στη γῆς κομμάτια τό ριχνε τὸ φοβερὸ λιοντάρι.

Ἦστεκεν ὁ Χαρίδημος σὰν ἄντρας κι' ἀνιμένει,
καὶ γύρευγε νὰ βρῆ καιρὸ ἢ χέρα ἢ τιμημένη.

35 Δὲ θέλει δίχως διάφορο* οἱ κοπανιὲς νὰ πηαῖνου,
ὡσὰν ἐπηαῖνα τοῦ θεριοῦ τ' ἄγριου τοῦ θυμωμένου,
ποὺ πότε δίδει στοῦ σπαθί, καὶ πότε στοῦ σκουτάρι,
μ' αὐτῆνες οἱ λαβωματιὲς δὲν ἔχουνε τὴ χάρη.

Μὰ τοῦτος ἔχ' ἀπομονή, καὶ πολεμᾷ μὲ γνώση,
40 κι' ἐγύρευγέν τον ἀνοιχτό, γιὰ νὰ τότε λαβώση.
Καὶ πάντα ὀμπρὸς στ' ἀμμάτια* ντου μὲ τὸ σπαθί ξαμώνει*
γιὰ νὰ τότε κρατῆ μακρὰ νὰ μὴν πολυσιμώνη.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Χαρίδημος τὴ χέρα χαμηλώνει,
κι' ἠῦρεν του τὸ μερὶ ἀνοιχτό, δαμάκι* τὸ λαβώνει.

45 Σ' κεῖνο τὸν τόπο τοῦ βγαλε τότες τὸ πρῶτον αἷμα,
κι' ἀρχίσασι κι' ἐχαίρουνταν κεῖν' οἱ πολλοί, ποὺ τρέμα.
Λιγάκι τὸν ἐλάβωσε, ποῦρι τὸ αἷμα βγῆκε,
καὶ τὸ σπαθίν του στοῦ μερὶ λαβωματιὰ τοῦ φῆκε.

κι' ὡσὰν τεχνίτης στ' ἄρματα πάντα καιρὸ γυρεύγει
50 μὲ γνώση καὶ μὲ μαστοριὰ νὰ κρούη καὶ νὰ φεύγη.

Τὴ δεύτερη λαβωματιὰ στοῦ στήθος τοῦ τὴν κάνει
κι' ἦτον ἐτουτ' ἀκρόκαλη*, κι' αἷμα πολὺ τοῦ βγάνει.

Ἦς εἶχε ῥίξει κοπανιά, πάντα του τὸ σκουτάρι
μὲ τὸ σπαθί συντροφίαζε τ' ἀγένειο παλικάρι,

55 ὀγιά* νὰ βλέπη τὸ κορμί νὰ μὴν τοῦ τὸ λαβώση
τ' ἄγριο θεριό, ποὺ χτάσσουντο* θάνατο νὰ τοῦ δώση.

Γι' αὐτος * δὲν εἶχε δύναμι πολλὴν ἢ κοπανιά ντου,
ἐβλέποντο, κι' ἐλάβωνε, κι' ἐσίμωνε* κοντά ντου.

Γυρεύγει τόπο καὶ καιρὸ ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
60 νὰ κάμη μιὰ μαλιά καλὴ ἢ τιμημένη χέρα.

* *

Ἦς εἶδεν ὁ Σπιδόλιοντας τὰ αἷματα καὶ τρέχου
στοῦ στήθος του καὶ στοῦ μερὶ, καὶ τὸ κορμίν του βρέχου,
ἐμούγκρισ', ἐταράχτηκε, καὶ σὰν λιοντάρ' ἀγριεύει
καὶ νὰ βαρῆ τοῦ Κρητικοῦ τόπο νὰ βρῆ γυρεύγει.

- Μηδὲ ποτὲ τὸ πέλαγος ἔτοιμας λογιῆς μανίζει*, 65
 ς τς ἀνεμικῆς* τοῦ Γεναριοῦ, ὄντε βροντᾶ κι' ἀφρίζει,
 ς καιρὸ π' ἀνεκατόνεται μὲ ταραχὴ μεγάλη,
 κι ὄντε σκορπᾶ τὰ κύματα ὄξω στὸ περιγιαλί.
- Σὰν ἦκαμ' ὁ Σπιδόλιοντας στὰ αἵματα, πὺ θῶρει 100
 καὶ τρέχαν, καὶ νὰ γδικιωθῆ ἀκόμη δὲν ἐμπόρει. 70
- Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ντου, μέσ' ἡ καρδιά ντου βράζει,
 δράκοντας, κι' ὄχι ἀθρωπινὸ τὸ πρόσωπόν του μοιάζει,
 κι' ἦσυρε μουγκαλισματιὰ* ἔτσι πολλὰ μεγάλη,
 πὺ τὸ πατάρι* σείστηκε πὸ μιὰ μερὰν ὡς ἄλλη, 110
 κι' ἐφάνῃ κι' ἦτονε βροντιή, πὺ ἀπ' τὰ ὕψ' ἀρχίζει, 75
 καὶ κάνει ταραχὴ πολλή, τὰ νέφαλα* ξεσκίζει,
 καὶ μὲ πολὺ συχαλασμὸ στὰ βάθη κατεβαίνει·
 ἐδέται κι' ἀπ' τὸ στόμα ντου ὁ μουγκοισμὸς ἐβγαίνει.
- Μανίζει μὲ τὰ χέρια ντου, καὶ τὸ σπαθὶν του ψέγει·
 θωρώντας τοὶ λαβωματιῆς νὰ γδικιωθῆ γυρεύει. 80
- Λέει: «Θωρῶ δὲν ἔχω μπλιό* δὲ σπαθὶ οὐδὲ χέρα,
 μὰ ὄλα μ' ἀπαρνηθήκασιν ἐτούτην τὴν ἡμέρα*,
 ἀπήτης κι' ἕνας Κρητικὸς τόσ' ὦρα μὲ μαλώνει*,
 κι' ἡ χέρα μου πιβούλεψε* καὶ δὲν τότε σκοτώνει».
- Ἐμάζωξε σὰν τὸ θεριὸ ὄλη τὴ δύναμίν του, 85
 κι' ὅσο μπορεῖ ψηλὰ ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθὶν του,
 κι' ἀπόκει* τρέχ' ἀπάνω ντου μὲ τ' ἀγριωμένο χέρι,
 κι' ἐξάμωσε νὰ τοῦ βαρῆ ς τοὶ κεφαλῆς τὰ μέρη.
- Κι' ὁ Κρητικὸς ὀγλήγορος σηκώνει τὸ σκουτάρι,
 βάνει το πρὸς τὴν κεφαλὴ, τὴν κοπανιὰ νὰ πάρη, 90
 κι' ἐβλέπησε τὴν κεφαλὴ, γιατί ἀπ' ὀμπρὸς τὸ βάνει,
 καὶ δίδει του μιὰν κοπανιὰ, πὺ μέσα σ' δυὸ τὸ κάνει·
 καὶ πέφτει κάτω τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 κι' εὐρέθηκε κι' ἡ χέρα ντου λιγάκι λαβωμένη.
- Τὴν κοπανιὰ τρομάξασι ὄλοι οἱ ἀπομονάροι*, 95
 νὰ δοῦν νὰ κόψη μέσα ς δυὸ τὸ σιδερὸ* σκουτάρι.
- Τότες σὰν εἶδ' ὁ Κρητικὸς, καὶ τὸ σκουτάρι χάσε,
 εἰς ἄλλο μὸδο* πολεμᾶ κι' ἄλλη βουλὴν* ἐπίασε.
 Πλιὰ δυνατὸς ἐγίνηκε, καὶ πλιὰ ἀφοβα μαλώνει·
 ζᾶλο δὲν κὰν' ὀπίσω μπλιό*, μ' ὄλο κι' ὀμπρὸς σιμώνει, 100

καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καιρὸς νὰ στέκη ν' ἀνιμένη,
πόδας τὸν πόδαν ἤμπωθε*, καὶ πάντα μέσα μπαίνει.

Στρέφεται χάμαι* καὶ θωρεῖ, καὶ τὸ κορμὶ μουλλώνει*,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριὰ στὰ πόδια τοῦ ξαμώνει.

105 Ἐθάρρεψ' ὁ Σπιδόλιοντας, κι' ἐκεῖ θὲ νὰ τοῦ δώση,
καὶ χαμηλώνει τ' ἄρματα νὰ μὴν τότε λαβώση.

Ἐτότες τοῦ Χαρίδημου τοῦ φάνη νᾶν' ἡ ὥρα,
νὰ δώση τέλος τοῖ* μαλιᾶς, νὰ κατατάξῃ* ἡ χώρα,

110 κι' ἐσήκωσεν ὡς ἀστραπὴ τὸ γλήγορόν του χέρι,
ὡσὰν τὸν εἶδεν ἀνοικτὸς τοῖ κεφαλῆς τὰ μέρη,
καὶ μπήχνει τ' ὄλο τὸ σπαθὶ εἰς τὸ λαιμὸ ἀποκάτω·
ὕπνο τὸν ἀποκοίμισε, παντοτεινὰ κοιμᾶτο.

Ἦπεσε κάτω τὸ θεριό, τ' ἄμμάτια ντου γρουλλώνει*,
φαρμάκι φτεῖ μὲ τοὺς ἀφρούς, κλάμη' ἀναδακρυνώνει,

115 κι' ἐμουγκαλίστη* τρεῖς φορὲς τὸ φοβερόν του στόμα,
κι' ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανός, κι' ἐσκίστηκε τὸ χῶμα,

καὶ μὲ μεγάλη ταραχὴ καὶ μουγκρισμὸν ὁμάδι
ἐπῆ' ἡ ἄγρια ντου ψυχὴ στὸ μαυρισμένον ἄδη·

κι' ἐκεῖνος πού' το φοβερός, κι' ἀπ'* ὄλοι τὸν ἐτρέμα,

120 σήμερον ἐκυλίστηκες τοῖ σάρκας του τὸ αἷμα·
καὶ σήμερο κείν' ἡ ψυχὴ π' ἄθρωπο δὲν εἶδειλια,
πάει νὰ δῆ τοῦ Χάροντα τὰ μαυρισμένα σπήλια.

Κι' ἓνα μεγάλο θάμασμα κείνην τὴν ὥρα φάνη:

τ' ἄλογο τοῦ Σπιδόλιοντα τοῖ σάρκες του δαγκάνει·

125 ὅσ' ὥρα ἐπολέμανε ἀντρειεύετο νὰ λύση,
νὰ πάη στὸν ἀφέντην του ὀγιὰ νὰ τοῦ βουηθήση·

ὡσὰν ἐμίσειψ' ἡ ψυχὴ, κι' ἐπῆεν εἰς τὸν ἄδη,

πέφτει κι' αὐτὸ χάμαι, ψοφῶ, τελειώνουσιν ὁμάδι.

*Ἐγράφη περὶ τὸ 1650.

Β'. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ.

Ἡ φυγή τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή. Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν πανωλεθρίαν, ἣν ὑπέστησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τὸ 1792, στρατηγούντος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.

Ἐἴλογο! τᾶλογο! Ὅμῆρ Βριόνη. 1

Τὸ Σούλι ἐχούμησε* καὶ μᾶς πλακώνει.

Τᾶλογο! τᾶλογο! Ἀκοῦς, σουρίζουν

ζεστά τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δές, σὰν δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε!

Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ῥοβολᾶνε*!

Δές τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κουφάρια*,

κυλᾶνε ἀνάκατα*, σὰν νᾶν λιθάρια.

Τᾶλογο! τᾶλογο! Ἀκοῦς πῶς σκούζουν*!

Οἱ λύκοι φθάσανε, ῥυάζονται*, γρούζουν*.

Ἄνοιξ' ἢ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει

τὸν μαῦρο κόσμον τῆς γιὰ νὰ μὲ φάη.

Βριόνη, πρόφθασε· ἀκόμα λίγο,

κι' ἀπὸ τὰ νύχια του δὲν θὰ ξεφύγω.

Τᾶλογο! . . . Γνώρισα τὴ φουστανέλλα

τοῦ ἐχθροῦ μου τᾶσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα.

Δὲν τότε βλέπετε; Σὰ Χάρος φθάνει

ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι*.

Νιώθω τὸ χέρι του μέσ' στὴν καρδιά,

ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.

Ἄνεμοστρόβιλος, θεοποντή,

ὄλα σὰ σίφουνας* θὰ καταπιῇ.

Τὸ μάτι ἐπάνω μου ἄγρια στυλώνει:

μαχαίρι δίκωπο μέσα μου χώνει.

- 7 Κρού το σίδερο χωνεύει, σφάζει.
 Ἐκοῦτε, ἀκοῦτέ τον πῶς μου φωνάζει·
 νιώθω τὸ χνότο* του φωτιά ζεστό,
 πῶρχει ἔπάνω μου σάν νᾶναι φιό*.
- 8 Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὅμερ Βριόνη.
 Ὁ ἥλιος ἔπεσε, νύχτα σιμώνει . . .
 Ἄστρα, λυτρῶστέ με ἄυτῆ τῆ χάρη
 ζητάει ὁ Ἄλῆ πασαῶ, πιστὸ φεγγάρι».
- * *
*
- 9 Ἐμπρός του στέκεται, καμαρωμένο,
 μαῦρο σάν κόρακας, χρυσᾶ ντυμένο,
 ἄτι ἀξετίμωτο*, φλόγα, φωτιά,
 καθάριο ἀράπικο· τὸ λὲν Βοριά.
- 10 Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα·
 δαγκάει τὸ σίδερο, πῶχει στὸ στόμα·
 ῥουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
 ἀχνίζουν* κόκκινα σάν ματωμένα.
- 11 Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμτράει*.
 Ταῦτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει.
 Ὀλόρθη ἠ χήτη του, ὀλόρθη ἠ ὄρα,
 λυγáει τὸ σῶμά του, σάν τὴν ὄχιά*.
- 12 Σκῶνεται λαίμαργο στὰ πσινά του·
 λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του·
 λὲς καὶ δὲν ἔγγιζε κάτου στὴ γῆ . . .
 Κοῖμα, πὸυ τῷθελαν γιὰ τὴ φυγή ! . . .
- 13 Ὁ Λάμπρος τῷβλεπε, κι ἄπὸ τὴ ζήλια
 κρυφὰ ἀναστέναξε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
 « Ἄτι περήφανο, νὰ σὸ εἶχα ἴγῶ,
 μέσα στὰ Γιάννινα ἦθελα μῶ».
- * *
*
- 14 Ὡς τόσο ὁ Ἄλῆ πασαῶ ἀπὸ τὸν τρόμο
 τὴ χήτη του ἀρπαξε, πετάει στὸν ὦμο . .

Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπή,
τὸ αἶτι χάθηκε μὲ τὸν Ἄλῃ.

Φεύγουνε! Φεύγουνε! Δίκαιη κατάρα! 15

Τοὺς ἐκνήγαε ἀχνῆ* τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιά.

Λόγκους περάσανε, χαντάκια μύρια· 16

αἷματα στάζουνε τὰ φτερονιστήρια·
ἄφρους σὰ θάλασσα τ' ἄλογο χύνει·
σκιάζεται ὁ Ἄλῃ πασᾶς, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθὼς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο· 17

φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο·
πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι·
νεράκι πῶτρεχε μέσ' στὸ λαγκάδι*.

"Ὅλα ὁ Ἄλῃ-πασᾶς, ὅλα τρομάζει· 18

κρύος ὁ ἰδρωτας βρύση τοῦ στάζει.
Τᾶλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀνασαίνει,
τὰ πόδια ἐστύλωσε· λύκος διαβαίνει.

Καὶ κειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλλα· 19

τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα·
παντοῦ τοῦ φαίνονταν πὼς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά πὺ λάμπανε ξεγυμνωμένα.

Μακρὰ τὰ γένεια του, ἄσπρα σὰ χιόνι, 20

τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
ἔμπρὸς στὸ στόμα του καὶ στὸ λαιμό·
λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πιनिμό*.

Καθὼς τὰ κύματα μὲ τὴ νοτιά 21

τὴ νύχτα χάνουνται στὴ σκοτεινιά
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἀφροὶ των
ψηλὰ πὺ ἀσπρίζουνε στὴν κορυφή των,

ἔτσι καὶ τ' ἄλογο κείνο τὸ βράδυ 22

σὰν κῦμα ἐδιάβαινε μέσ' στὸ σκοτάδι,
κῦμα ὀλοφούσκωτο καὶ σκοτεινό,
πῶχει τ' Ἄλῃ πασᾶ τὰ γένεια ἀφρό.

- 23 Φεύγουνε, φεύγουνε! Πάντα τρεχᾶτοι.
Φθάνει, κι' ἔδειλιωσε τὸ μαῦρο τᾶτι·
φθάνει, καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του·
ἄκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του!
- 24 Λυσσάει ὁ Ἄλῃ πασᾶς καὶ βλαστημᾶ.
Τὸ φτερινιστῆρι του χώνει βαθιά.
Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριά μουγκρίζει,
δίνει ἓνα πήδημα καὶ γονατίζει.
- 25 Ἡ καρδιά μέσα του χτυπάει σφυρί·
ταῦτιά του γέρονουνε, πέφτει στὴ γῆ·
σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ ῥοχαλιάζει*·
ἄπ' τὰ ῥουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.
- 26 Κι' ἐκεῖ ποῦ τ' ἄλογο ψυχομαχάει,
βουβὸς στὴ λύσσα του ὁ Ἄλῃς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός*, νὰ ἰδῆ..
τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμαστῆ*..
- 27 Ἀκόμα σκιαίζεται* τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια,
καὶ ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια...
Τᾶτι τὸ δύστυχο δίπλα στὸ χῶμα
χτυπιέται, δέρνεται, βογκάει ἀκόμα
- 28 καὶ δὲν τὸν ἄφηγε καλὰ ν' ἀκούση
ἂν κείνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι.
Ἄφρισ' ὁ Ἄλῃ πασᾶς, καίει*, ἀνάφτει,
τὰ βόλια τῶφτεψε μέσ' στὸ ῥιζαῦτι*.
- 29 Τὸ ἄτι ἐταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειὸ
καὶ μ' ἓνα μούγκρισμα μένει νεκρό.
Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
ἔμειν' ἐπάνω του θολό, σβημένο.
- * *
- 30 Ἀκούει πατήματα, φωνὲς πολλές...
Ἄχ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστολιές!
Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμά του πῆζει·
ἔπιασε τᾶλογο γιὰ μετερίζι*.

Γιομίζει τάρματα, καὶ στὸ μαχαίρι 31
σιγὰ καὶ τρέμοντας ῥίχνει τὸ χέρι.

Ἄκουε πού φώναζαν: «Βεζύρη Ἄλῃ!»
κι' ἐκεῖνος ἔλειωνε σὰν τὸ κερί.

Πάλε φωνάζουνε! Κάθε φορὰ 32
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά·

τὸ μάτι δλάνοιχτο ὁ Ἄλῃς καρφώνει:
«Βόηθα με», φώναξε, «Ὅμερ Βοιόνη!».

Ἔτσι ὁ Ἄλῃ πασᾶς κυνηγημένος 33
μπαίνει στὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος...

Ὅσο κι' ἂν ἔζησεν, ἡ φουστανέλλα
τοῦ Λάμπρου τῶστεκε στὰ μάτια φέλα*.

1857.

Τὸ παράπονο τῶν βουνῶν.

Δημῶδες.

Εἰσαγωγή. Τὸ ἄσμα φαίνεται ὅτι συνετέθη κατὰ τὸ 1790-92,
ὅτε ὁ περιώνυμος πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἀνδριτζος (ὁ πατὴρ
τοῦ Ὀδυσσεως), ἀφήσας τὰ βουνά, συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμ-
πρου Κατσώνη κατὰ τῶν Τούρκων.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψήλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια
ἢ κλεφτουριὰ τ' ἀρνήθηκε καὶ ῥοβολαεὶ στοὺς κάμπους.

Ἡ Γκιώνα* λέει τῆς Λιάκουρας* κι' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιώνας:

—Βουνί μ', ποῦσαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις*, 5
ποῦ νᾶναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτσοί;

Σὰν ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτά, νὰ ῥίχνουν στὸ σημάδι;

Σὰν ποιά βουνὰ στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;

—Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνί, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνάκι!

Τῆ λεβεντιά τῆ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι. 10

Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτά καὶ ῥίχνουν στὸ σημάδι,
τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.

Κι' ἡ Λιάκουρα σὰν τᾶκουσε βαριὰ τῆς κακοφάνη.

Τηράει ζερβά, τηράει δεξιὰ, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα*.

- 15 — Βρὲ κάμπε ἄρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη*,
 μὲ τῆ δική μου λεβεντιὰ νὰ στολιστῆς γυρεύεις;
 Για βγάλε τὰ στολίδια μου, δός μου τῆ λεβεντιὰ μου,
 μὴ λειώσω οὔλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.

Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση.

(25 Δεκεμβρίου 1803).

Δημῶδες.

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ ντουφέκια πέφτουν.
 Μήνα* σὲ γάμο ὀίχονται, μήνα σὲ χαροκόπι*;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ὀίχονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι*
 ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

- 5 Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλά τὸν πύργο:
 — Γιώργαινα, ὄριξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασαῦ, σκλάβα τῶν Ἄρβανίτων.

— Τὸ Σούλι κι' ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Διάπηδες* δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.

- 10 Δαυλὶ στοῦ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ἔλατε!
 Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ· κι' αὐτὴ φωτιὰ τοὺς βάνει,
 καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι' ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Ἡ Λένω τοῦ Μπότσαρη.

(Ἀπρίλιος τοῦ 1804).

Δημῶδες.

Ἄλλες οἱ καπετάνισσες ἀπὸ τὸ Κακοσούλι
 ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, στὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε·
 σκλαβώθηκαν οἱ ὄρφανές, σκλαβώθηκαν οἱ μαῦρες·
 κι' ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβα.

- 5 Μὸν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
 Σέρνει ντουφέκι σισανὲ* κι' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
 ἔχει καὶ στὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.

Πέντε Τοῦρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταρέοι*.

— Τοῦρκοι, γιὰ μὴν παιδεύσετε, μὴν ἔρχεσθε σιμὰ μου*
σέρνω φουσέκια στὴν ποδιά καὶ βόλια στὶς παλάσκες. 10

— Κόρη, γιὰ ῥίξε τᾶρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.

— Τί λέτε, μῶρ' παλιότουρκοι καὶ σεῖς, παλιοζαγάρια;
Ἐγὼ εἶμαι ἡ Λένω Μπότσαρη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Γιάννη,
καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνομαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου.

Δημῶδες.

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλὰ στὴ Χαλκομάτα*.

τόνα τηράει στὴ Λειβαδιά καὶ τᾶλλο στὸ Ζητοῦνι*,

τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογᾷ καὶ λέει:

«Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα*.

Μὴν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης*;

Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβεντογιάννης.

Ὅμῆρ Βριώνης πλάκωσε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες».

Ὁ Διάκος σὰν τ' ἀγρίκησε*, πολὺ τοῦ κακοφάνη.

Ψηλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει:

«Τὸ στράτεμά μου σύναξε, μάσε* τὰ παλικάρια.

δὸς τους μαρπούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὲς φοῦχτες.

γρήγορα, καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα,

ποῦναι ταμπούρια* δυνατὰ κι' ὄμορφα μετερίζια*».

Παίρνουνε τ' ἀλαφριά σπαθιὰ καὶ τὰ βαριά τουφέκια,

στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.

«Καρδιά, παιδιὰ μου, ἐφώναξε, παιδιὰ, μὴν φοβηθῆτε.

Σταθῆτε ἀντρεῖα, σὰν Ἕλληνες καὶ σὰν Γραικοὶ σταθῆτε».

Ἐκεῖνοι ἐφοβηθήκανε κι' ἐσκόρπισαν στοὺς λόγους*.

Ἐμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιὰ μὲ δεκοχτὼ λεβέντες.

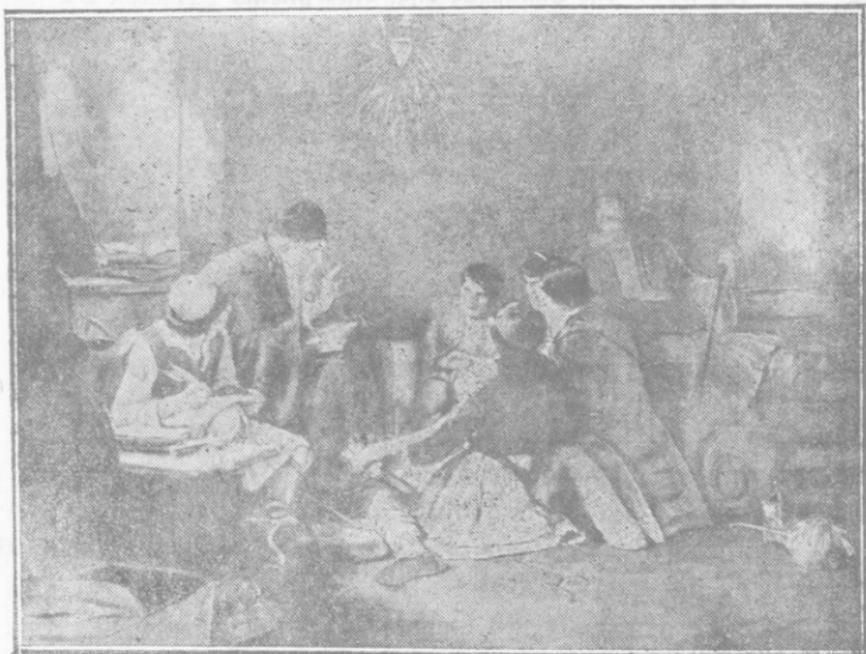
Τρεῖς ὄρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες.

σκίστηκε τὸ τουφέκι του κι' ἐγίνηκε κομμάτια.

σέρνει καὶ τὸ λαφριὸ σπαθὶ καὶ στὴ φωτιὰ χουμάει*.

Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους κι' ἔφτα μπουλουκμπασηδες*.

- 25 και τὸ σπαθὶ τοῦ κόπηκεν ἅπᾶν ὅ ἀπὸ τῆ φοῦχη
 κι ἔπεσ ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχτροῶν τὰ χέρια.
- Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω ὅ
 κι Ὅμηρ Βριώνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα :
- 30 «Γένεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν ἄλλάξης,
 νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν ἄφήσης ;
 Κι ἔκεινος τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέει :
- «Πᾶτε κι ἔσεῖς κι ἡ πίστη σας, μουρτάτες*, νὰ χαθῆτε !
 Ὑγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὲ νὰ πεθάνω.
 Ἐν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
 35 ὄσο νὰ φθάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς κι ὁ Καπετὰν Νικήτας*».
- Σὰν τ ἄκουσε ὁ Χαλίλ* μπεις ἀφρίζει καὶ φωνάζει :
 «Χίλια πουγγιά* σᾶς δίνω γὼ κι ἄκόμα πεντακόσια,
 τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη
 40 γιὰτὶ θὰ σβῆσῃ τὴν Τουρκιά κι ὄλο μας τὸ ντοβλέτι* !»
- Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν ὅ
 ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε, κι αὐτὸς χαμογελοῦσε ὅ
 τὴν πίστη τους τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες ὅ
 «Σκυλιά, κι ἂν μὲ σουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη ὅ
 45 ἄς εἶν καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι ὁ καπετὰν Νικήτας ὅ
 αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκιά, θὰ κάψουν τὸ ντοβλέτι !».

(Εἰκὼν Νικολάου Γύζη*.)

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο.

Ἰωάννου Πολέμη.

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
 πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
 καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά
 (στὴν ἐκκλησιά πὺν παίρνει κάθε βράδου
 τὴν ὄψη τοῦ σχολεῖου)
 τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
 τρεμάμενο τὰ ὄνειράτα ἀναδεύει*
 καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

1

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
 τοῦ σκλάβου ἡ ἄλυσόδετη πατρίδα·
 βραχνὰ ὁ παπᾶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
 θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
 μὲ λόγια μαγικά·
 ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἄγρικῶ

2

* Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξ. ατ. γυμνασίου 13

τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

3 Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἔβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων,
καὶ ῥίχνει καὶ συντριβεῖ καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι' ἀπὸ τῆ σιγαλιᾶ
ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειᾶ,
κι' ἀπ' τῶν προγόνων τᾶφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

4 ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
κι' ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:

«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη».

1899.

Ξαναγυρίζει.

Ἰω. Πολέμη.

1 Ξαναγυρίζει στ' Ἀργυρόκαστρο,
βρῖσκει τὸ σπίτι της ῥημάδι·
μηδὲ σκεπὴ μηδὲ παράθυρο
μηδ' ἄλλο γνωριμιᾶς σημάδι.

2 Τὸ περιβόλι χέρσο κι' ἄσκαφτο,
τὰ δέντρα κάρβουνα καὶ στάχτη,
τὰ λιόδεντρα βγαλμένα σύρριζα
καὶ τ' ἀμπελάκι δίχως φράχτη.

3 Στὸ κοιμητήρι πάει τρεμάμενη
ἔρμο κι' ἀδέσποτο χωράφι·
δυὸ κυπαρίσσια μόνον ἀπόμειναν·
μηδὲ σταυροὶ μηδὲ καὶ τάφοι.

Τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων της 4
 πνίγουν ἀγκάθια κι' ἄγρια χόρτα
 καὶ γκρεμισμένος ὁ μανδρότοιχος
 καὶ κατὰ γῆς ῥιχμέν' ἢ πόρτα.

Μηδ' ἔκλαψε μηδὲ κι' ἐδάκρυσε' 5
 στήν ἐκκλησιά μὲ μιᾶς πηγαίνει.
 Μπρὸς στὸ Χριστό, μπρὸς στὴ Μητέρα Του
 προσεύχεται γονατισμένη.

Καὶ λέει: «Χριστέ μου καὶ Παρθένα μου, 6
 παρηγοριά σ' ὅσους πονοῦν!
 τώρα ξανᾶρθε ἡ γαλανόλευκη,
 τ' ἀγκάθια ῥόδα θὰ γενοῦν».

1916.

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ,
 ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ Κ.Τ.Λ.).

Τὸ κάστρο τῆς Ὁριᾶς.

Δημῶδες.

Ὅσα κάστρα κι' ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
 σὰν τῆς Ὁριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
 Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
 σαράντα ὀργυιὲς τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
 μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό, 5
 μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι' ἀργυρᾶ κλειδιά,
 καὶ τοῦ γιαλοῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα,
 δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.

Κι' ἓνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ῥωμιᾶς παιδί, 10
 στὸν Ἄμιρᾶ* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει:

— Ἀφέντη μ' Ἄμιρᾶ μου καὶ Σουλτάνε μου,
 ἂν πάρω ἐγὼ τὸ κάστρο, τί εἶν' ἡ ῥόγα* μου;

— Χίλια ἄσπρα* τὴν ἡμέρα κι' ἄλογο καλό,
 καὶ δυὸ σπαθιά ἄσημένα γιὰ τὸν πόλεμο. 15

— Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,
 οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,

- μὸν θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
 — Ὡσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτή.
- 20 Πράσινα δροῦχα βγάζει, δάσα φόρεσε,
 τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
 στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ:
 — Για ἄνοιξε ἄνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριᾶς,
 πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
- 25 — Φεῦγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε!
 — Μὰ τὸ Σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
 ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρος*,
 εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
 Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
- 30 χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
 κι' ἦρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
 Για ἄνοιξετέ μου νᾶμπω τοῦ βαριόμοιρου.
 — Νὰ δῖξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
 — Τὰ δάσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
- 35 — Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
 — Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι' ἀντραλίζουμαι*.
 Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἄνοιξε.
 Ὅσο ν' ἀνοίξη ἢ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
 κι' ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἢ αὐλή,
- 40 κι' ὅσο νὰ καλοκλείση, ἢ χῶρα πάρθηκε.
 Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά,
 καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
 Κι' ἢ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε·
 μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
- 45 παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Φράγκων.

Δημῶδες.

Χήρας ὑγιὸς ἐγεύγετο σὲ μαρμαρένια τάβλα*.
 χρυσᾶ ἦταν τὰ πηρούνια του κι' ὀλόργυρα τὰ πιάτα,
 κι' ἢ κόρη ὅπου τονὲ κερνᾶ ἀσημοκουκλωμένη*,
 Κι' ἢ μάμμα του στὴ μιὰ μεριά φτάνει ἑαγοιγεμένη:

- Γεύεσαι, γιέ μου, γεύεσαι, κι' οί Φράγκοι σὲ πλακῶσαν. 5
 —Πρόβαλε, μάννα μου, νὰ ἰδῆς πόσες χιλιάδες εἶναι·
 κι' ἂν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι, κι' ἂν εἶναι τρεῖς, νὰ πίνω,
 κι' ἂν εἶναι περισσότερες, σελλώσετε τὸ Μαῦρο.
 —Ἐβγῆκα, γιέ μου, καὶ εἶδα τσι, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
 —Σελλώσετε τὸ Μαῦρό μου, καλογιγλώσετε* τον, 10
 καὶ δός μου, μάννα, τὸ σπαθὶ τ' ἀγιοκωνσταντινάτο
 νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποὺ κάνουνε οἱ Φράγκοι.
 —Μαῦρέ μου, γοργογόνατε κι' ἀνεμοκυκλοπόδη*,
 πολλὲς φορὲς μὲ γλύτωσες ἀπὸ βαρειὲς φουρτούνες·
 κι' ἂν μὲ γλυτώσης κι' ἀπ' αὐτή, θὰ σὲ μαλαματώσω· 15
 τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσᾶ θὰ σοῦ τὰ κάμω,
 τὰ δαχτυλίδια τῆς ξανθῆς σκάλες καὶ χαλινάρια.
 Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
 κι' εἰς τ' ἄλλο στρηφογύρισμα δὲν ἤυρηκε νὰ κόψη.
 Κι' ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε, κι' ἡ θάλασσα μουγκίστη*. 20

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δημῶδες.

- Σημαίνει ὁ Θιός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἔπουράνια·
 σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἑξήντα δυὸ καμπάνες·
 κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.
 Σιμὰ νὰ βγοῦνε τ' ἅγια κι' ὁ βασιλιᾶς τοῦ κόσμου, 5
 φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
 «Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια!
 Παπάδες, πάρτε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς, κεριά, σβηστήητε!
 γιὰτὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
 Μὸν στεῖλιτε λόγο στὴ Φραγκιά, νᾶρθοῦν τρία καρῶβια· 10
 τὸνα νὰ πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν ἅγια τράπεζά μας,
 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τήνε μολύνουν.
 Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες·
 —Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύξης· 15
 πάλι, μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι.

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος.

Δημῶδες.

- Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν,
τὸ ποιὸ νὰ ῥίξῃ τῆ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ῥίξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσαβος ῥίχνει βροχὴ καὶ ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου :
- 5 — Μὴ μὲ μαλώνῃς, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποὺ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά* καὶ οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες*.
Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος, στὸν κόσμον ξακουσμένος·
ἔχω σαράντα δυὸ κορφές καὶ ἑξήντα δυὸ βρουσοῦλες·
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
- 10 Κι' ὅταν τὸ παίρνει ἡ ἀνοιξὴ καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια* σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αἰτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :
— Ἦλιε μ', δὲν κροῦς* τ' ἀποταχύ*, μὸν κροῦς τὸ μεσημέρι
- 15 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου ;

Ὁ Δικέφαλος.

Γεωργίου Δροσίνῃ.

- 1 Στὴν πόρτα τῆς Ἁγιᾶς Σοφιάς, ποὺ σφάλησεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.
- 2 Στὴν πόρτα τῆς Ἁγιᾶς Σοφιάς, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τις δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.
- 3 Καὶ στοίχειωσε, καὶ θέριψε, καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος·
κι' ἔγιν' ὁ ἕνας μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.
- 4 Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε 5
καλόγερος τεχνίτης·

ἢ καλομάννα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα 6

τὸν ὕφαν' ἢ βοσκούλα·
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δακτυλίδι βούλλα.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια του τ' ἀκοίμητο 7
τῆς Παναγιάς καντήλι·

κι' ἄγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετρανάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἐκατόχρονα, 8

βουβὸς κι' ἀποκρυμμένος,
κλωσσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ἐάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος: 9

«Ὡς πότε, παλικάρια!»

Καὶ μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθιῶν θηκάρια.

1921.

Καὶ περιμένει...

Ἰω. Μ. Δαμβέργη.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
μαύρη φουσκών' ἢ θάλασσα,
τὰ κύματ' ἀγριεύουνε,
ὅταν περνοῦνε Ἀγαρηνοί*.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
παίζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
ἀνθόνερο θαντίζουνε,
ὅταν περνοῦνε Χριστιανοί.

Ἐκεῖ ἔναι τῆς Ἁγιάς Σοφιάς
ἢ Ἁγία Τράπεζα κρυμμένη,
χρόνια καὶ χρόνια βουλιαγμένη·

καὶ μέσ' στὰ φύκια τοῦ γιालοῦ,
ὅπως οἱ ἄλλοι ἐξωρισμένοι,
τὸ λειτουργό της περιμένει.

1918.

Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος.

Ἰωάννου Καρασούτσα.

Ὁ Θεὸς τὸν Θάνατον, λυτρωτὴν τῶν πόνων,
ἔπεμψεν εἰς ἄρρωστον ἄνδρα γεωπόνον
νὰ τῷ δώσει ἄνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων,
καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.

5 Ἐφθασεν ὁ Θάνατος, κί' ἐπὶ τῆς καλύβης
τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὡς ἡ ὄρνις ἴβις*.

Στεναγμοὶ ἠκούοντο, οἰμωγαὶ καὶ θρηνοί,
ὅλη κατεσεύετο στέγ' ἡ καλαμίνη.

Πέντε ἔξ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα

10 ὄρφανά, τὸν θνήσκοντα ἐκλαιον πατέρα.

«Θνήσκεις, πάτερ;» ἔκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης,
«καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα, ἄχ! ποῦ μᾶς ἀφήνεις;»

Ἦκουσεν ὁ Θάνατος καὶ τὰ ἐλυπήθη,
οἰκτιρομὸν ἠσθάνθησαν τ' ἄποιά του στήθη.

15 Ἄπρακτος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Κύριόν του,
κί' ἐν ταῦτῳ φοβούμενος τὸν φρικτὸν θυμόν του,
ἄφωνος εἰς τ' οὐρανοῦ ἵστατο τὰς θύρας.

«Διατί, ὦ Θάνατε, μὲ κενὰς τὰς χεῖρας;»
εἶπεν ἐκ τοῦ θρόνου του ὁ Θεός. Κί' ἐκεῖνος:

20 «Μ' ἔκαμψαν τὰ δάκρυα, τῶν μικρῶν ὁ θρηῆνος.
Διὰ τὰ παντέρημα τίς θὰ προνοήσῃ,
ὅταν καὶ ὁ μόνος των βοηθὸς τ' ἀφήσῃ;»

«Τρέξε!» εἶπ' ὁ Ἄναρχος, «τρέξε ν' ἀποσπάσῃς
λίθον ἀπὸ τ' ἄμετρα βάρη τῆς θαλάσσης».

25 Εἶπε κί' εἰς τὴν θάλασσαν, δίχως νὰ βραδύνη,
ὡς βολίς ὁ Θάνατος πίπτει μολυβδίνη
καὶ εἰς τὰ οὐράνια, μετὰ τάχους ἴσου,
φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀβύσσου.

«Θραῦσέ τον!» Εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
30 τὸν συντρίβει, κί' ἔνδον του σκώληξ ζῶν ἐφάνη.

Τότε ὁ Πανάγιος ἔκραξεν ὀργίλος,
καὶ ὁ θόλος ἔτρεμε τ' οὐρανοῦ ὁ κοῖλος.

«Τίς εἰς τὰ ἀνήλια βάρη, ἀποκρίσιν!»

συντηρεῖ τὸν σκώληκα τοῦτον τῆς ἀβύσσου ;
 τίς ὁμοῦ δι' ἅπαντα προνοεῖ τὰ ὄντα ; 35
 τίς γινώσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντα ;
 τίς ἐμοῦ, ὦ κάθαρμα ! κάλλιον γνωρίζει
 ἢ ζωὴν ἢ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ ; »
 Κι' ἐν ταύτῳ τὸ σκῆπτρόν του αἶψ' ἡ δεξιὰ του,
 δίδ' εἰς τὸ μετάφρενον μίαν τοῦ Θανάτου. 40
 Ἦστραψε κι' ἐβρόντησε, τὸν κατακωφάινει,
 καὶ κωφὸς ὁ Θάνατος ἀπὸ τότε μένει.
 Μάταια τὰ ὄτ' αὐτοῦ ὁ κλαυθμὸς μας κρούει·
 δὲν ἀκούει δέησιν, θρήνους δὲν ἀκούει.

1846.

Θεσσαλονίκη.

Ἰωάννου Πολέμη.

Ἡ Σαλονίκη πού ἐσβηγε μὲ τοῦ καιροῦ τὸ διάβα 1
 (καντήλι πού τρεμόφωτο γιὰ λάδι λαχταρᾷ)
 ἀπὸ βραδὺς κοιμήθηκε δυστυχημένη, σκλάβ' α,
 καὶ τὴν αὐγοῦλα ἐξύπνησεν ἀρχόντισσα, κυρά.
 — Τί νᾶβλεπε στὸν ὕπνο της, τί νᾶτιαν τ' ὄνειρό της ; 2
 — Τὸν Ἄι-Δημήτρη ἐβλεπε σι' ἄτι του τὸ γοργὸ
 πού ῥοβολῶντας ἔκραζε μὲ τὴ φωνὴ τῆς νειότης :
 « Ἄνοιξε, πόρτα τῆς σκλαβιάς, ἡ Λευτεριά εἴμ' ἐγώ ! »
 Κι' ἄνοιξ' ἡ πόρτα ὀρθάνοιχτη μπροστὰ στὸν καβαλάρη 3
 κι' ἐμπῆκ' ἐκεῖνος κι' ἔλαμψε σὰν τὸν Αὐγερινό,
 κι' ὑψώνοντας καὶ παίζοντας τ' ἀστραφτερὸ κοντάρι
 ἔδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τοῦ Ὀλύμπου τὸ βουνό.
 Κι' ἔστρεψ' ἐκεῖ τὰ μάτια της ἡ σκλάβ' α ἡ πονεμένη 4
 κι' ἀγνάντεψε ἀστραπόλαμπρη τοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφή,
 κι' εἶδε ἀπ' τὴ ῥάχη στὴν πλαγιά γοργὰ νὰ κατεβαίνη,
 ἡ Ὀμορφη, ἡ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἡ ἀδερφή.
 Ἡ κόμη της ἀνέμιζεν, ἰτιά χρυσοκλωνάτη, 5
 τὰ στήθη της χιονόλευκα, τὰ μάτια γαλανὰ,
 στὸ χέρι της τὴ φλογερὴ γυμνὴ ῥομφαία ἐκράτει
 κι' ὀλόχρυσ' ἀντιφέγγιζαν τ' ἀπόμακρα βουνά.

- 6 Κατέβηκε κι' ἐδιάβηκε τὴ διάπλατη τὴν πόρτα
 ἢ Ὁμορφη, ἢ Πεντάμορφη, τοῦ Ἡλίου ἢ ἀδερφή,
 κι' ὅπου πατοῦσε εὐώδιαζε, καὶ τ' ἀνανθα τὰ χόρτα
 ῥόδα καὶ κρίνους ἀνθίζαν σὲ κάθε της στροφῆ.
- 7 Κι' ἔπесе ἡ σκλάβα ταπεινὰ μπρὸς στὴν ὠραία παρθένα
 γονατισμένη, ἀμίλητη, σκυμμένη, ντροπαλή·
 κι' ἐκείνη τὴν ἀνάγειρε μὲ χέρια ἀντρειωμένα
 καὶ τὴν ἐσφικταγκάλιασε μ' ἀτέλειωτο φιλί.
- 8 Καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἐσμίξανε γιὰ τὸ φιλί τὰ χεῖλια,
 ἔπесαν, βροντοκόπησαν τὰ σίδερα βαρειά,
 οἱ ἀλυσίδες ἔσπασαν, στόματ' ἀγγέλων χίλια
 ἀθώρητα ἐτραγουδῆσαν τὸ «Χαῖρε, Ἐλευθεριά!...»
- 9 Κι' ἡ σκλάβα ἐξύπνησε μὲ μιᾶς· πετιέται ἀπ' τὸ κρεββάτι,
 τὰ ξαφνιασμένα μάτια της στὰ κάστρα της κολλᾷ.
 Ὅχι, δὲν ἦταν ὄνειρο· νά τη ἢ παρθένα, νά τη!
 ὄμορφη, γαλανόλευκη, μὲ τὸ σταυρὸ ψηλά. 1912.

Γ'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

Ὁ λαθωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄλογό του.

Δημῶδες.

- Μέσ' στοῦ Βαρδαριού* τὸν κάμπο
 εἰς τὴν ἄκρα, στὸ γεφύρι,
 σ' ἓνα δέντρο φουντωμένο
 μὲ χοντρὲς καὶ παχειὲς ῥίζες,
 5 ξένος ἦταν ξαπλωμένος.
 Καὶ ὁ γρίβας* του, δεμένος,
 τρώει καὶ χιλιμιντράει*.
 — Σήκω, ἀφέντη, καβαλικά!
- Δὲ μπορῶ, καημένε γρίβα,
 10 γιὰτὶ μ' ἔχουν λαθωμένο,
 στὴν καρδιά πετυχημένο.
 Σκάψε, γρίβα μ', μὲ τὰ νύχια,
 μὲ τ' ἀργυροπέταλά σου,
 6 τραυήξέ με μὲ τὰ δόντια

καὶ μὲ χῶμα σκέπασέ με· 15
 κι' ἔπαρε καὶ τ' ἄρματά μου
 δῶσέ τα στὰ γονικά* μου.
 Ἔπαρε καὶ τὸ μαντίλι,
 τὸ χρυσό μου δαχτυλίδι,
 νὰ τὸ δώσης τῆς καλῆς μου, 20
 νὰ μὲ κλαίῃ, ὅταν τὰ βλέπῃ.

Διαβατάριχο τραγόνι.

Γεωργίου Δροσίνη.

Στ' αὐγουστιάτικα περάσματα 1
 διαβατάριχο τραγόνι
 κυνηγοῦ ματιὰ σημάδεψε
 καὶ τὸ πληγώνει.

Ἡ πληγὴ ἀλαφρῆ· γιαιτρεύτηκε. 2
 Κι' ἀπ' τὰ δάση κι' ἀπ' τὴ χλόη
 σὲ κλουβὶ στενὸ τὸ σφάλησαν,
 σ' ἓνα κατῶι.

Καπηλειοῦ στολίδι γίνηκε. 3
 Στῆ ζωὴ τῆ σκλαβωμένη,
 τὸ χειμῶνα ὄλο ὄνειρεύεται,
 κι' ὄλο προσμένει.

Κι' ἄνθισαν τὰ δένδρα κι' ἔλειωσαν 4
 στὶς βουνοκορφὲς τὰ χιόνια·
 τὸν Ἀπρίλη πάλι πέρασαν
 τ' ἄλλα τραγόνια...

Ἀπὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τὸ μήνυμα; 5
 Σ' ἑνὸς καπηλειοῦ τὰ βάρη
 τ' ἀπριλιάτικα περάσματα
 πῶς τ' ἄχει μάθει;

Καὶ μὲ μιᾶς ξυπνᾷ ἀπὸ τ' ὄνειρο 6
 καὶ τινάζει τὰ φτερά του,
 καὶ ξεψύχησε ματώνοντας
 τὰ σίδερά του.

1917.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου.

Ἰωάννου Πολέμη.

- 1 Σπιθοβολοῦν τὰ πέταλα θραύοντας τὰ λιθάρια,
μὲ χάρη ἀνεμοδέρνεται ἡ χαίτη του ἢ σγουρή.
Ξάφνω, στυλώνεται μὲ μιᾶς στὰ πισινὰ ποδάρια
καὶ πέφτει αἱματοκύλιστον, ἀφρόπνιχτο, βαρῦ.
- 2 Σταλτὸ τὸ βόλι ἀπόμακρο τοῦ ἐπέρασε τὰ στήθια
κι' ἐφώλιασε στὰ σπλάχνα του. Κυλιέται, σπαρταρῶ,
στρέφει θολὰ τὰ μάτια του σὰ νὰ ζητῆ βοήθεια...
βλέπει τὸν καβαλάρη του νὰ λάμπη ἀπὸ χαρά...
- 3 Νᾶνιωσε τάχα τὴ χαρά; Νᾶδε τὴ νίκη τάχα;
Ποιὸς ξέρει!.. Ἐνακλαρώθηκε*, καί, δίχως βογγητό,
ὀρθάνοιξε τὸ στόμα του, ἀνάσανε μονάχα
καὶ σιγαλὰ ἐξεψύχησε—καλότυχο κι' αὐτό!..

1912.

Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαί.

Ἰωάννου Βηλαρά.

- 1 Τῶν γονέων τὶς ὀρμήνιες
μὴ ποτὲ καταφρονᾶς·
εἶναι πάντα πρὸς καλὸ σου,
ὅσο ἄλλοιῶς ἐσὺ ἂν φρονᾶς.
- 2 Πρακτικοῦ γερόντου γνώμη
ν' ἀφικράζεις καλὰ·
ἔχει πράξη στὰ τοῦ κόσμου,
ἔπαθε, ἔμαθε πολλά.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Σπεῦδε βραδέως.

Ἰωάννου Βηλαρά.

- 1 Σὲ καθ' ἔργο καὶ δουλειά σου,
πὺ θελὰ καταπιαστῆς,
μὴ ποτὲ ἀρχινᾶς μὲ βιά σου
πρὶν τὸ τέλος στοχαστῆς.

Ὅλοι εὐκόλο θαρροῦμε 2
 κάθε εἶδος στὴν ἀρχή,
 μόνε ὕστερα ἀπαντοῦμε
 δυσκολίας ταραχή.

Κι' ἂν κατόπι μετανοιώσης, 3
 τότε πλιά τί σ' ὠφελεῖ;
 τὴ ζημιὰ σου θελὰ νιώσης
 μ' ἀδιαφόρετη χολή. 1827.

Δ'. ΜΥΘΟΙ.

Ἄρνάκι καὶ λύκος.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Μιά φορὰ κι' ἕναν καιρὸ

σὲ ποτάμι δροσερὸ

ἔν' ἀρνάκι τὸ καημένο

εἶχε πάει ξεννοιασμένο.

Ὅμως, τύχη του κακή,

ἕνας λύκος φθάνει ἐκεῖ...

— Σ' ἔπιασα! τοῦ εἶπ' εὐθύς·

κλέφτη, θὰ τιμωρηθῆς!

Ἦλθες εἰς τὸν ποταμό μου

καὶ μοῦ πίνεις τὸ νερό μου. 10

Καὶ τ' ἀρνάκι τὸ καημένο

ἀπεκρίθη τρομασμένο:

— Μὰ τῆς μάννας μου τὸ γάλα,

οὔτε μιὰ δὲν ἤπια στάλα!

— Τὶς ψευτιὲς νὰ τὲς ἀφήσης 15

μήπως καὶ μετανοήσης.

Κι' ἂν δὲν τῶπιες, τὸ ποθοῦσες,

μὲ τὸ μάτι τὸ δουφοῦσες.

— Ὅχι, εἶπε τὸ ἀρνάκι·

ἔβλεπα τὸ λιβαδάκι. 20

— Ὅμως πέρσι, ἕνα βράδυ,

μ' ἔβριζες μέσ' στὸ σκοτάδι.

— Πέρσι, εἶπε τὸ καημένο,

- 25 μὰ δὲν ἤμουν γεννημένο!
 —Καλὰ λέγεις· ἐγὼ σφάλλω·
 τὸ ἀδελφάκι σου τὸ ἄλλο...
 —Ἀδελφάκι σοῦ ὁμώνω
 πὼς δὲν ἔχω, εἶμαι μόνο.
 —Σ' ὄλα δίνεις ἀποκρίσεις·
 30 τρέχα νὰ δικηγορήσης...
 Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει
 καὶ τὸ δύστυχο τὸ πνίγει! 1860.

Πατραγαθία.

Ἰωάννου Πολέμη.

- Ἀπ' τῆ βροχῇ ἐξυμώθηκε λάσπη στὸ μονοπάτι,
 καὶ λέγει ἡ λάσπη στὸν ἄργὸ κι' ἀδιάφορο διαβάτη:
 —Ξέρεις ποιὸν εἶχα ἐγὼ γονεῖό; Τὸ σύννεφο στὰ οὐράνια,
 πὸν τὸν ἀέρα ἀνάδευε* μὲ τόση περηφάνεια,
 5 κι' οὔτε ποτὲ τοῦ ἀντίκοβε* τῆ στρατά του τὴν ἴσια
 ψηλὴ κορφὴ καμπαναριοῦ, ψηλὴ κορφὴ βουνίσια·
 γιὰτὶ πετοῦσε πειὸ ψηλά, ὅπου εἶναι τ' ἄστρα, κι' ὅπου
 θαμπώνεται, κουράζεται νὰ φθάσῃ μάτι ἀνθρώπου.
 Καὶ μόνο αὐτό; Διαβαίνοντας τὸ δρόμο ποῦχε πάρει
 10 ἐμάχονταν μὲ τοῦ καιροῦ τὸ κάθε παλικάρι,
 μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴ νοτιὰ καὶ μ' ὄλα των τὰ ταίρια,
 καὶ τὸ φεγγάρι ἐσκέπαζε, κι' ἐσκέπαζε τ' ἀστέρια·
 ὡς καὶ τὸν ἥλιο, πὸν ἄφοβα στὴ λάμψη του ξενοιιάζει,
 κι' ἐκεῖνον τὸν ἀνάγκαζε νὰ συχνοσκοτεινιάζῃ·
 15 γιὰτ' εἶχεν ἄρματα βαριά, χρυσᾶ σπαθιά, τουφέκια,
 τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντιὲς καὶ τ' ἄγρια ἀστροπελέκια,
 κι' ἦταν φοβέρα τῶν αἰτῶν, φοβέρα ὅλου τοῦ κόσμου!
 Αὐτὸς ὁ ἀτρόμητος γονεῖός ἦταν γονεῖός δικός μου.
 Κι' εἶπ' ὁ διαβάτης:—Σώπαινε, τὸ ὑγρὸ σου στόμα κλεῖσε·
 20 γιὰ τὸ γονεῖό σου δὲν ῥωτῶ, ἐσένα βλέπω τ' εἶσαι.

1908.

Ε'. ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.

Ὁ αἰτός.

Δημῶδες.

Ἐνας αἰτός περηφάνος, ἕνας αἰτός λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνειά του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάση,
μὸν μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά, στὰ κορφοβούνια.

Κι' ἔρριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους· 5
ἐμάργωσαν* τὰ νύχια του κι' ἐπέσαν τὰ φτερά του.

Κι' ἀγνάντια βγῆκε κι' ἔκατσε, σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει:

—Ἦλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι' ἐδῶ σ' τούτην τὴν ἀποσκοιῦρα*, 10
νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνῃ μιὰ ἀνοιξη καλὴ, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιὰ καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια;

Ὁ Διγενῆς κι' ὁ Χάροντας.

Κωσιτῆ Παλαμᾶ.

1

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη
κι' ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρονται,
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

2

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια,
τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια.

3

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι
ὁ Ἄκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη.

4

—'Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα.

Δὲν περῶ μὲ τὰ χρόνια.

Μ' ἄγγιξες, καὶ δὲ μ' ἐνιωσες

στὰ μαρμαρένια ἀλώνια;

5

Εἶμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη

ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.

Στὴν Ἐπιτάλοφην ἔφερα

τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

6

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,

μονάχα ξαποσταίνω.

Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι

καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

1897.

Τὸ πρωτοτάξιδο.

Γιάννη Περγιλιτῆ.

1

Καϊκάκι πρωτοτάξιδο

ἀρμένιζε* ὄλο πρίμα

πετώντας εἰς τὸ κῦμα.

2

Μὰ ὁ καιρὸς τὰ χάλασε·

ἡ θάλασσα ἀγριεύει

καὶ νὰ τὸ φάη γυρεύει.

3

Οἱ νέοι ἀρμοὶ του τρίζουνε,

λυγᾶνε τὰ κατάρτια·

οἱ ἄνεμοι στὰ ξάρτια

4

χυμᾶνε καὶ δαγκάνουνε

τὰ ξέδιπλα ἄρμενά του,

γιὰ νὰ τὰ ῥίξουν κάτω.

5

Μὰ τὸ καϊκάκι ἐχάλευε*

τῆς θάλασσας τὰ βάρθη,

χωρὶς κακὸ νὰ πάθῃ·

6

καὶ πάλι ἐκαβαλίκευε

τὰ κύματα ἀφρισμένα,

πετώντας ὀλοένα.

7

Τοῦ κάκου ἡ μαύρη θάλασσα

λυσσομανάει, θυμώνει.

Δουλεύει τὸ τιμόνι.

8

Τοῦ κάκου ῥίχνει ἀπάνω του

ἀκράτητον ἀγέρα...

Δὲ σπάει ἡ λαγουδέρα*,

9

καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα

κατάπρυμα τὰ φέρνει

καὶ φεύγει... μίλια παίρνει...

10

Ὡς πού τὸ πρωτοτάξιδο

νικᾷ, καὶ νὰ το, φθάνει

στὸ ποθητὸ λιμάνι!

1889.

ΣΤ'. ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Δημώδη.

1

Ἄνοιγοκλοῦν οἱ κάμαρες καὶ κρότος δὲν γρικιέται.

2

Ἄπο μητέρα κόκκινη γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πετῶ, τὰ σύγγεφα γιὰ ναῦρω.

3

Ἐχω ἐδῶ ἓνα κουτὶ
κι' ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιά νερὸ δὲν χύνει.

Λεξιγρίφοι.

Ἀντωνίου Μάτεση.

1

Ἄν τὸ πρῶτο θῆς νὰ πῆς
κακὰ βέβαια δὲν θὰ πῆς·
ἂν τὸ δεύτερο δὲν ἔχης,
δὲν ἠξεύρω πῶς θὰ τρέχης.
Καὶ τὸ ὅλον δίνει σχῆμα
εἰς τοῦ δεύτερου τὸ ντύμα.

2

Τὸ πρῶτο κάνει ὄγκο, τὸ δεύτερο ὄρωτᾶ·
τὸ ὅλον μου γνωρίζει ἂν σὲ εἶδα ἄλλη φορᾶ.

3

Τὸ πρῶτο εἶναι ἑλληνικὸ
καὶ ματαπάλι λείει.
Συχνὰ τὸ ἄλλο τὸν κουφὸ
τ' ἀκοῦς νὰ ματαλέη.
Τὸ ὅλον μου ἂν δὲν ἔχης,
τῆ μουσικῆ κατέχεις;

Ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1881.

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή.

Γεωργίου Ἀθάνα.

- 1 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὸ κοινότερο χορτάρι
γίνεται τὸ πιὸ ὄμορφο
τοῦ Μαγιοῦ λουλουδι!
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὸ χειρότερο πουλὶ
λέει τὸ πιὸ γλυκὸ τραγοῦδι!
- 2 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τοῦ ἡλιοῦ κάθε φιλὶ
γίνεται κι' ἀπὸνα θάμα.
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ χάρδια
μάγισσες τίς κάνουνε
τίς γριῆς μουριῆς τὰ βράδια!
- 3 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τ' ἀγριοβόρι τοῦ Γενάρη
τσουχτερὸ δὲν τὸνίωσα,
πάντα μαλακώνει...
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
σὰν νυφιάτικη στολή
πέφτει ἄργα καὶ πού τὸ χιόνι.
- 4 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
μιὰ βρυσούλα μοῦ μιλεῖ
γιὰ δροσιές, γιὰ δίψες.
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὴν ἀγάπη κάπιο χέρι
ἔσπειρε καὶ τάϊσε
τῆς ψυχῆς τὸ περιστέρι!

1919.

Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα.

Δημῶδες.

Ξενιτευμένο μου πουλί καὶ παραπονεμένο,
ἢ ξενιτεῖα σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.

Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω* ;

Μῆλο ἂν σοῦ στείλω, σέπεται*, τριαντάφυλλο, μαδιέται,
σταφύλι ξερογιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*. 5

Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντήλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά, καὶ καῖνε τὸ μαντήλι.

Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω ;

Σηκώνομαι τῇ χαρραυγῇ, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,

ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες, 10

κοιτάζω τὲς γειτόνισσες καὶ τὲς καλοτυχίζω

πῶς ταχαρίζουν* τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.

Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,

καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

Ὁ κλέφτης πρὸς πεθαίνε.

Δημῶδες.

Παιδιά Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ῥουμελιωτάκια,

μὰ τὸ ψωμί πρὸς φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,

περάστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.

Καὶ νὰ μὴ μπῆτε στὸ χωριὸ μὲ γήλιο, μὲ φεγγάρι,

ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε, 5

καὶ σᾶς ἀκούση ἢ μάννα μου κι' ἢ δόλια* ἢ ἀδερφή μου.

Κι' ἂ' ρθοῦν καὶ σᾶς ῥωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε·

κι' ἂν σᾶς διπλορωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,

μὴν πῆτε πὼς σκοτώθηκα, νὰ μὴν κακοκαρδίσουν·

μὸν πῆτε πὼς παντρεύθηκα ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη· 10

πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,

κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα* ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

Μοιρολόγια.

Δημῶδη.

1

Ἦλιε μου, πὼς ἐβιάστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψης,

ν' ἀφήσης τὸ σπιτάκι σου, κι' ἄλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξης ;

2

Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παραλογία μεγάλη,
νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρακιασμένα,
νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τάνθη φορτωμένα ;

3

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι εἶναι οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιά δὲν περιμένουν,
μὸν περιμένουν ἄνοιξη, τῶμορφο καλοκαίρι,
νὰ πρασινίσουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδᾶν οἱ κάμποι.

4

Μὲ τί ψυχὴ, μὲ τί καρδιά θὲ νάμπω ἐγὼ στὸν Ἄδη !
Ν' ἀφήκω τὰ παιδάκια μου, νὰ κλαῖν αὐγὴ καὶ βράδυ !
νὰ κλαῖνε, νὰ φωνάζουνε : «Μαννούλα μας, ποῦ νᾶσαι ;
Βαριά ποῦ ἀποκοιμήθηκες, κι' ἐμᾶς δὲ μᾶς θυμᾶσαι !»

5

Ποῦ πᾶς, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου ;
Ἄν τηνε φτειάσης στὸ βουνό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ χιόνι,
ἂν τηνε φτειάσης στὸ γυαλό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ κῦμα,
κι' ἂν τηνε φτειάσης καταγῆς, σοῦ τὴ χαλοῦν τὰ φίδια.
Ποῦ διάης*, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου,
κι' ἐμάρανες τὰ χεῖλη μου κι' ἔκαψες τὴν καρδιά μου ;

6

—Γιὰ πές μου, πές μου, κόρη μου, πότε νὰ σὲ παντέχω ;
Νὰ σὲ παντέχω ξάμηνο, νὰ σὲ παντέχω χρόνο ;
Εἶναι πολὺ τὸ ξάμηνο, ἄσωστος εἶν' ὁ χρόνος !

—Μάννα μ', ἂν ἦταν ξάμηνο, μάννα μ', ἂν ἦταν χρόνος,
θὰ ἦτανε λίγο τὸ κακό, λίγο καὶ τὸ φτουροῦσες*.

Ἐγὼ, μαννούλα μ, νὰ σοῦ εἰπῶ πότε νὰ μὲ παντέχης :

Ὅταν θὰ στύψη ἡ θάλασσα νὰ γένη περιβόλι,
ὅταν ἀνθίσῃ ὁ ξέρακας* καὶ βγάλλῃ νιὰ βλαστάρια,
κι' ὅταν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας καὶ γένη περιστέρι !...

Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.

Κώστα Κρυστάλλη.

—Τ' εἶς, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς ; Δώδεκα νύχτες τώρα
οὐδ' ἔχεις εὔρει λαρωμό*, οὐδ' ἔχεις κλείσει μάτι.

Μὴ σοῦ βαροῦν* τὰ βότανα* ; Μὴ σ' ἀναψεν ἡ θέρμη ;

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἀμίλητος, χαμένος,
 βόγγαιε σὺν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου* λαβωμένο. 5
 Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιτασμένος*.
 Σάπηκαν τὰ γελέκα* του, ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του,
 τῶφαι ἡ ἀρρώστεια τὸ κορμί, κι' ἐλύθησαν οἱ ἀρμοί* του.
 Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια* του τὸν ἐγιατρολογοῦσαν
 μὲ δρίζες, μ' ἀγριοβότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια. 10

—Εὐπνα, Λαμπράκη, κι' ἀναψε τὸ ἔρμο τὸ λυχνάρι·
 πάρε κλαδιὰ ἀπ' τὸν ὄβωρό*, φέρε τα στὸ καλύβι,
 καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια* μου λίγη φωτιὰ νὰ κάμῃς,
 τί ὁ Νίκας δὲν εἶναι καλὰ καὶ δὲν τὸν βρίσκ' ἡ αὐγούλα.
 Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε* μου, κρίνε μου τ' ἀκριβοῦ σου, 15
 τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδεροφοῦ, πού σὲ ψυχοπονιέται.
 Σήκου, τὸ γλυκοχάραμα νὰ ἰδῆς στὰ κορφοβούνια,
 σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ φράξα* μας, νὰ ἰδῆς τὰ κρύα νερά μας,
 σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ πρόβατα στές στροῦγκες* πὺν βελάζουν,
 σήκου, τί* τὰ μαντρόσκυλα κατάραχα* βαβύζουν*. 20
 σήκου, σὲ κράζουν τὰ πουλιὰ καὶ σὲ καλημερίζουν·
 σήκου, σὲ κράζουν κι' οἱ ξωθιῆς* πὺν σέμαθιαν τραγούδια.

Μίλησε ὁ Νίκας ὑστερνὰ κι' ἀνάγια ἀνάγια λέει :

—Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ. Μ' ἀγγελοκρούει* ὁ Χάρος.
 Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω, 25
 τί ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ἀφήσω διάτα*.
 Χαμὸς ἡ ἀρρώστια, ὦρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμὸς ὁ Χάρος...

Καλὰ μου σταυραδέρφια μου, μὴν κλαῖτε πὺν πεθνήσκω.
 Πάρετε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιβούρι*,
 στολίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθούς τοῦ Μάη· 30
 καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφή περιβλεφτην*, μεγάλη,
 γιὰ ν' ἀγναντεύω* τὰ βουνά, τὰ χειμαδιὰ νὰ βλέπω,
 νὰ δέχομαι τὴν ἀνοιξην ἐσᾶς καὶ τὰ κοπάδια·
 ν' ἀκούγω τίς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια*,
 ν' ἀκούω τὴν καλημέρα σας, τὰ χαιρετίσματά σας. 35
 Θάψτε με δίχως κλάιματα καὶ δίχως μοιρολόγια·
 τουφέκια νὰ μοῦ δίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Μαζί μου, μέσ' στὸ μνημά μου, καὶ τὸ καυκί* μου βάλτε,
 τὸ πλουμιστό μου τὸ καυκί, τὸν ὄμορφο ἀραγό* μου,

40 τὸ πενταπῆχينو ῥαβδί, τὴν ἀκριβὴ φλογέρα
καὶ τ' ἀσημένια τ' ἄρματα. Λὲν πὼς στὸν κάτω κόσμον
οἱ νιοὶ βαστᾶνε τ' ἄρματα κι' οἱ λυγερεὲς τοὺς στόλους*.
Νὰ κάτεχα, μωρὲ παιδιά, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω ;
Θὰ ναῦρω στρουγγες* καὶ μαντριά, θὰ ναῦρω βοσκοτόπια ;

45 Τὴν ἀκριβὴ μου τὴν κοπή*, καλὰ μου σταυραδέρφια,
ἔρμην μὴ τὴν ἀφήκετε, μονάχη στὰ λιβάδια,
ἀνάρομεχτην κι' ἀκούρευτην, δίχως μαντιρὶ καὶ στάλον*.

Κ' ἂν μάθῃ ἡ δόλια ἡ μάννα μου κι' ἔρθη τὴ στρουγγα
[στρουγγα

καὶ σᾶς εὐρῆ μὲ τὰ λερά, γιὰ μένα ἂν σᾶς ῥωτήσῃ,
50 μὴν πῆτε πὼς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχὸ τῆς·
νὰ εἰπῆτε ὅτι σᾶς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιὰ κι' ὁ κοῦρος*·
νὰ εἰπῆτε ὅτι μοῦ ζήλεψαν τὴ λεβεντιὰ οἱ Νεράιδες
καὶ στὰ παλάτια τους συχνὰ τὰ ἔρημικὰ μὲ παίρνουν.

1893.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Τὰ ὄπλα ψάλλω.

Στεφάνου Δάφνη.

- 1 Ἄρματα χάλκινα, ἱερά, χρυσᾶ καὶ τιμημένα,
χαρὰ σὲ σᾶς πού εὐλόγησε πανένδοξα ὁ Καιρός.
Σήμερα ἄς εἶναι ὄλα σὲ σᾶς τὰ μάτια γυρισμένα
κι' ὁ νοῦς μας ἰλαρός.
- 2 Σπαθιὰ τῆς Πύλου, τοῦ Ἀναπλιοῦ τουφέκια καὶ κανόνια
καὶ μπάλες τοῦ Μωριᾶ,
ἀδελφωμένα σήμερα μὲ τ' ἀνθισμένα κλώνια,
μὲ δάφνες καὶ κλαριά,
- 3 σὲ εἰκονοστάσια ἢ τρόπαια χαρῆτε τὴ χαρὰ σας,
καὶ λάμπετε περήφανα, κι' ἄς εἶστε πάντα ἔσεις,
ἄρματα χάλκινα, βαριά, ἱερά καὶ τιμημένα,
μιᾶς ἐποχῆς τὰ σύμβολα μεγάλης καὶ χρυσῆς.

25 Μαρτίου 1907.

Ἕρμνος τῆς σημαίας.

Στεφάνου Δάφνη.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο 1
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποῦ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος ποῦ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόμορφο, σὲ πέλαο μακρονό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, ποῦ ὅταν περνάει μπροστά μας
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποῦ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη, 2
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή.
Εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποῦ ὀρμάει νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τόκαμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλάκερη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένεα 3
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθο καὶ ἀπόκρυφο σχολειό·
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τις νύχτες τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν Βόρειο Σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι' ἀκόμα πέρα.

Τὴν πῆραν τῶν παλικαριῶν τὰ μπρούτζινα τὰ χέρια 4
καὶ μέσ' στὰ ποῦ ἐλάμπανε καμπυλωτὰ σπαθιά
νικήτρια τὴν περάσανε μέσ' στὴν ὀρμὴ τῆς μάχης
σὲ κορφοβούνια ἀπάτητα, στὰ δάση τὰ βαθιά.
Κι' ἐκείνη πάντοτε ψηλά, πάντα ἰλαρὴ κι' ὠραία,
χαιρότανε τὴ δόξα της περήφανη, ἡ Σημαία.

Τὴν πῆγαν κι' ἐκαθρέφτισε τὴ θεϊκὴ ὀμορφιά της 5
στοῦ Αἰγαίου τὰ πλάτη τ' ἄμετρα, στῆς Πύλου τὰ νερά·
τροπαιοφόρα ἐφάνηκε στὰ ψαριανὰ κατάρτια
ποῦ οἱ γλάροι τὴν χαϊδεύανε μὲ τ' ἀνοικτὰ φτερά.
Κι' ὅταν μιὰ μέρα ἐστάθηκε μέσ' στ' Ἀναπλιῶν τὰ κάστρα
τὴν εἶδαν κι' ἀνατριχίασαν τ' ἄστρα, τὰ αἰώνια τ' ἄστρα.

Σημαία! στὸ μαῦρον ὄλεθρο ποῦ ἐσκόρπισε μιὰ νύχτα 6
σὲ φλόγες οὐρανόφταστες ψηλὰ ὁ Πυρρολητής,

στά παινεμένα του ἄρμενα σ' ἀνέβασε, νὰ γίνης
ἐνὸς θριάμβου ἀθάνατου ἐσὺ ὁ διαλαλητής.

Καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα τριγύρω σου ἐβογγοῦσαν,
θαρροῦσες κι' ἦτανε ψαλμοὶ πού σ' ἐδοξολογοῦσαν.

7 Κι' ὅταν μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, ἦρθε ἡ μεγάλη μέρα
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὰ χώματα νὰ βγάλῃς ἀστραπές,
ψηλὰ ἀπ' τὸν Ὀλυμπο οἱ Θεοὶ σ' ἀντίκρυσαν ὀλόρθοι
κι' ἀπὸ χαρὰ ἀντηλάλαξαν τοῦ Ὀλύμπου οἱ κορυφές,
κι' ἔτσι οἱ Θεοὶ σοῦ στείλανε συντρόφισσα τὴ Νίκη
γιὰ νὰ σὲ πάῃ τρισένδοξη πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

8 Τρόπαια νέα στηθήκανε στὸν ἴσκιο σου ἀποκάτου:
Νὰ τὸ Μπιζάνι, τὸ Κιλκίς, τῆς Κρέσνας τὰ βουνά.
Σὲ εἶδε ὁ Τοῦρκος κι' ἐνίωσε τὸν τρόμο τοῦ θανάτου,
σ' ἀντίκρυσεν ὁ Βούλγαρος, φεύγει καὶ δὲν γυρνᾷ.
Καὶ σὺ σκεπάζεις τοὺς νεκρούς, τοὺς λυτρωμένους σμίγεις,
καὶ πάντα δρόμο φωτεινὸ μέσ' στὸ σκοτάδι ἀνοίγεις.

*

9 Ποιὰ λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς θείας Ἑλλάδος μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσὺ,
εἶσαι ἡ λαχτάρα πού λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ Γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσοῦ,
πού ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖ καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς πὼς σὲ περικυκλώνει.

10 Χαῖρε, γαλάξια κι' ἱερὴ καὶ τιμημένη, ὦ, χαῖρε!
Ὁ Γέρο-Θρῦλος πάντοτε τὸ λέει σιτὴ σκλάβα γῆ:
«Θάρθῃ μιὰ μέρα ὁ Ἄγγελος καὶ στὴν ἑορφαίαν ἐπάνω
θὰ σὲ κρατῇ φωτόλουστη, καὶ θὰ μᾶς ὀδηγῇ
στὴν πόλη τῶν ὀνείρων μας πού αἰῶνες σὲ προσμένει
νὰ κυματίσης μιὰν αὐγὴ ἀτρόμητα ἀπλωμένη!

1917.

Ἠρόθος σκλάβου.

Δημῶδες.

Νᾶμουν τὸν Μάη πιστικός, τὸν Αὐγουστο δραγάτης*,
καὶ τὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νᾶμουνα κρασοπούλος.

Μὰ πλιὸ καλά ἔταν νᾶμουνα ἄρματολὸς καὶ κλέφτης·
ἄρματολὸς μέσ' στὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους·

νάχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια·
 νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνᾶν τ' ἀηδόνια,
 καὶ στὴν κορφή τῆς Λιάκουρας* νὰ κάνω τὸ σταυρὸ μου·
 νὰ τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νὰ μὴ μὲ λένε.

Ὁ νέος κλέφτης.

Δημῶδες.

—Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
 καὶ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια* κι' ἀγγελάδες,
 χωριὰ κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια* νὰ δουλεύουν.

—Μάννα μου, ἐγὼ δὲν κάθουμαι νὰ γένω νοικοκύρης,
 νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν, 5
 καὶ νᾶμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.

Φέρε μου τᾶλαφριὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
 νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
 νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
 νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατίακια* καπετάνων, 10
 καὶ νὰ σουριξῶ κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους,
 πὺ πολемоῦν μὲ τὴν Τουρκιὰ καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Πουρνὸ* φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται*.

—Γειά σας, βουνὰ μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια μὲ τὶς πάχνες!

—Καλὸ στο τᾶξιό τὸ παιδὶ καὶ τᾶξιό παλικάρη! 15

ᾨδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον.

Ἀνδρέου Κάλβου.

¹
 Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
 τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
 σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
 τὸ χῶμα τὸ μακάριον
 πὺ σᾶς σκεπάζει.

²
 Ἄς τὸ δροσίῳ πάντοτε
 μὲ τ' ἀργυρᾶ της δάκρυα
 ἢ ροδόπεπλος Κόρη·
 καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώνουν
 αἰῶνια τ' ἄνθη.

³
 ὦ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
 τέκνα· ψυχαὶ πὺ ἐπέσατε
 εἰς τὸν ἄγωνα ἀνδρείως·
 τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
 καύχημα νέον.

⁴
 Σᾶς ἄρπαξεν ἡ Τύχη
 τὴν νικητήριον δάφνην,
 καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἐπλεξε
 καὶ πένθιμον κυπάρισσον
 στέφανον ἄλλον.

5

Ἄλλ' ἄν τις ἀπεθάνῃ
διὰ τὴν πατρίδα, ἢ μύρτος
εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
καὶ καλὰ τὰ κλαδία
τῆς κυπαρίσσου...

6

Ἕλληνες, τῆς πατρίδος
καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
Ἕλληνες σεῖς, πῶς ἤθελεν
ἀπὸ σᾶς προκριθῆν
ἄδοξος τάφος;

7

Ὁ Γέρων, φθονερός
καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται·
περιτρέχει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν γῆν ὅλην.

11

Καὶ δακρυχέουσα, θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσειν
κόνιν καὶ εἰπεῖν: «τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε·
λόχον ἠρώων.

1824.

8

Ἀπὸ τὴν στάμναν χύνει
τὰ δαίματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
βασίλεια, κι' ἔθνη.

9

Ἄλλ' ὅτε πλησιάσει
τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

10

Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρειν τὰ τέκνα τῆς
πᾶσα μητέρα.

Ἄ ἑτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Γερασίμου Μαρκοῦ.

1

Στὴν ξενιτεῖα πεθαίνα,
πατρίδα μου ἀκριβή.
Θ' ἀφήσω τὸ κορμὶ
σὲ χῶμα ξένο.

2

Τοῦ κάκου ἀγγὴ καὶ βράδου
ποθοῦσα νὰ σὲ ἰδῶ.
Χριστέ, μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδην!

3

Δεῖξέ μου αἶν τὴ ἔρμη,
τὴ δοξασμένη γῆ,
μὲ ἀπάτη σπλαχνική,
βαρεῖά μου θέρμη!

4

Ξανοίγοντας τὰ μαῦρα
τοῦ τόπου μου βουνά,
θὰ μοῦ φανῆ δροσιὰ
τοῦ Χάρου ἢ λάβρα*.

5

Θὰ λέω πὼς εἶναι τότες
ποὺ πάλευαν συχνὰ
μὲ ἀμέτρητη Τουρκιὰ
λίγοι Σουλιῶτες.

6

Τὰ παλικάρια ἐκεῖνα
θὰ ξαναπλάσῃ ὁ νοῦς,
ποὺ νίκησαν ἐχθρούς,
δίψα καὶ πείνα.

7

Θὲ νὰ τὰ ἰδῶ στὴ μάχη,
στὸν κίνδυνον ἔμπρὸς
ἀκλόνητα, καθὼς
τοῦ τόπου οἱ βράχοι.

8

Πὼς οἱ βουνίσιοι θόλοι
βγάνουν πολέμου ἀχό,
πὼς μ' εὔρηκε θὰ πῶ
τούρκικο βόλι.

9

Στὸ λαβωμένο στήθος
χειλὴ θ' ἀκούω θερμά,
καὶ ξέπλεκα μαλλιά,
καὶ δάκρυα πλήθος.

10

Τοῦ κάκου! Ἐρμιᾶ, σκοτάδι,
ἔχω στὰ μάτια ἐγώ·
Χριστέ! Μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδη!

1890.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου.

Κωστῆ Παλαμᾶ.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι· 1
ἀπ' τῆς καρδιάς βυζαίνονται τὸ ἄνθος μυστικά,
μέσα στὸ νοῦ φυλάγονται, σὰ μέσα σὲ κυψέλη,
κι' εἶναι στολίδια τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης γιαιτρικά.
Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι.

*

Ὅταν γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες 2
κι' ἡ νύφη σέρνει τὸ χορὸ μπροστὰ καμαρωτή,
μὲ στίχους τὴν παινεύουνε παρθένες συμπεθέρες,
καὶ ζωντανεύ' ἡ ὄρεξη καὶ ὁ χορὸς κρατεῖ,
ὅσο γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες.

Οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν, 3
σὲ μοιρολόγια ἀκούγονται κατάμαυρα, βαρειά,
μαζὶ ξεσχίζουν τὴν καρδιά καὶ τήνε βαλσαμώνουν
καὶ φέρνουν μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴν παρηγοριά,
οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν.

Κάθ' Ἄι-Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα 4
ἡμέρες γιὰ τὰ σπίτια μας εὐχῶν καὶ παιγνιδιῶν,
χειλιδονάκια τῆς χαρᾶς μᾶς φτάνουν πρῶτα-πρῶτα
καὶ κελαιδοῦν οἱ στίχοι μας στὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν,
κάθ' Ἄι-Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα.

Τοῦ ἑιζικάρη* τ' Ἄι-Γιαννιοῦ γιορτὴ σὰν ξημερώση, 5
κάθουντ' οἱ νιὲς ὀλόγυρα στ' ἀμίλητο νερὸ
καὶ καθεμιᾶς τὴ μοῖρά της θαρθῆ νὰ φανερώση

στιχάκι πότε δλόγλυκο καὶ πότε ἀγκαθερό,
τοῦ ριζικάρη τ' Ἄι-Γιαννιοῦ γιορτὴ σὰν ξημερώση.

- 6 Ὅταν ἡ κόρη εἶναι σκυφτὴ στὸν ἀργαλειὸ μπροστά,
καὶ ἡ σαῖτα ἔξαφνα στὰ χέρια της βαραίνει,
οἱ στίχοι ἀπ' τὰ χεῖλη της πετοῦν τραγουδιστὰ
καὶ λησμονιέτ' ὁ πόνος της κι' ἡ κόρη ξαποσταίνει,
ὅταν δουλεύη δλόσκυφτη στὸν ἀργαλειὸ μπροστά.
*
- 7 Σᾶς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σᾶς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω,
ὦ στίχοι ποὺ ἀηδονόλαλοι φωλιάζετε* ἔδω πέρα :
Ἐλάτε νὰ μὲ μάθετε νὰ σᾶς βασιτῶ τὸ ἴσο
ἐπάνω στὰ δροσόχορτα μὲ μιὰ καλὴ φλογέρα !
Σᾶς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σᾶς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω. 1883.

Μεσολογγίτης.

Ἀλεξάνδρου Πάλλη.

- 1 Εἶχα ντουφέκι ἀλάθειτο, περήφανο σὰν ἄτι,
ποὺ μῆνες δὲν παραίτησε τ' ἀσάρκωτό μου χέρι,
κι' ὅσες οἱ τρίχες μου, ἔφαγε τόσων ὀχτροῶν τὸ μάτι...
Φτάνει ἡ Ἀραπιά*, τὸ πέταξα κι' ἀδράζω τὸ μαχαίρι.
- 2 Ἦταν μαχαίρι γονικό*, σὰ σκύλος μπιστεμένο*
κι' εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ κλέφτικα, συνήθεια
νὰ κυνηγᾷ τὶς ἄπιστες καρδιὲς σὰ λυσσασμένο*
εἶδα, πολλοὶ ἦταν, τῷμπηξα στῆς Δέσπως μου τὰ στήθια.
- 3 Στῆς Δέσπως ποὺ μοῦ πείνασε, καὶ δίψασε μαζί μου,
ποὺ λάμπανε ἀπ' τὰ κάλλη της τὰ κορφοβούνια, οἱ λόγγοι*...
Μὰ τί ; τῆ Δέσπω θὰ θρηνᾷ καὶ τ' ἄρματα ἡ ψυχὴ μου ;
Δὲν κλαίω γιὰ κεῖνα, χάθηκε σᾶς λέω τὸ Μεσολόγγι. 1907.

Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες.

(Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ποιήματος ὁ Γέρο-Δράκος).

Ἀχιλλέως Παράσχου.

- *Α, ναί· κι' αὐτὸ τ' ἀγέννητο ἀκόμ' Εἰκοσιένα
νὰ φτάση τῶν ἄρματολῶν δὲ μπόρεσε τῆ γέννα·
κεῖνα τ' ἀθάνατα παιδιὰ, τ' ἀκοίμητα μιλλιόνια,
τὶς φλέβες τὶς παλικαριᾶς, τῆς λεβεντιᾶς τ' ἀγέρι,
5 ποὺ μὲ τὰ δόντια κράτησαν τὰ τετρακόσια χρόνια
χειμῶνα καλοκαίρι,

μ' ἄρματα, χωρὶς ἄρματα, μὲ πέτρες, μὲ μαχαίρια,
 κι' ἐσήκωσαν τὴν ἐκκλησιά τῆς Λευθεριάς στὰ χέρια!...
 Ἄιτοὶ ἐπάνω στὰ βουνά, στὶς λαγκαδιῆς λιοντάρια,
 βοριάδες καὶ φαντάσματα, θηριὰ καὶ παλικάρια, 10
 τοῦ Γένους τὴ βαθειὰ νυκτιὰ φωτίζαν τ' ἄρματά τους,
 κι' ἀνοιξη μέσ' στὴ χειμωνιά ἐφέροναν τὰ σπαθιά τους.

Πόσα ἐκάμανε γιὰ μᾶς οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι!
 Κι' αὐτὴ ἡ ζωντανώτερη ἀκόμα εὐγνωμοσύνη
 μπρὸς σ' ὅ,τι μᾶς ἐχάρισαν τὰ φτερωτὰ σπαθιά τους 15
 ἀχαριστία μοιάζει...

Χαμόγελο τῆς Παναγιᾶς εἰς τᾶταφα κορμιά τους
 καὶ τᾶσπρα τους τὰ κόκκαλα δαφνῶνας νὰ σκεπάξῃ!
 Ἄ, ἦταν ἡ θυσία τους, ἡ αὐταπάρησή τους
 μεγάλη καὶ ἀτελείωτη ὡσὰν καὶ τὴν ψυχὴ τους. 20

Καμμιά δὲν εἶχανε, καμμιά γι' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ἐλπίδα·
 γι' ἀγνώριστη, γιὰ μέλλουσα ἐπάλευαν πατρίδα,
 μὲ τῆς Τουρκιάς τὸ δράκοντα μὲ μόνο μιὰ μαχαίρα.
 Τὸ δένδρο τῆς Ἐλευθεριάς ποτίζαν νύχτα-μέρα
 μὲ τὸ καθάριο αἷμά τους· τὲς ῥίζες του στοιχειῶναν, 25

σίδερο ἐκάμαναν τὸν κορμό, ἀτσάλι τὰ κλωνάρια·
 ἐκεῖνοι κάτω ἔπεφταν, πλὴν τὸ δενδράκι ὑψῶναν,
 χωρὶς ἐλπίδα νάχουνε τ' ἀγένεια παλικάρια
 στὸν ἴσκιό του καμμιά φορὰ κι' αὐτὰ νὰ ξαποστάσουν
 κι' ἀπ' τοῦ δενδροῦ τους τὸν καρπὸ τὰ χέρια τους νὰ πιάσουν
 Ξένοι στοῦ κόσμου τὴ χαρὰ καὶ στὴν ἐλπίδα ξένοι,
 πολλὲς φορὲς χωρὶς ψωμί, γυμνοὶ καὶ διψασμένοι,
 γιὰ μᾶς καὶ μόνο πέθαιναν, γιὰ μᾶς καὶ μόνο ἐζοῦσαν,
 καὶ σὰν τοὺς λύκους σ' ἄγρια βουνὰ ἐπερπατοῦσαν.

Γι' αὐτοὺς ἐπαῖρναν τὴ νυχτιὰ, αὐγὴ γιὰ μᾶς νὰ δώσουν, 35
 πεινοῦσαν, κι' ἐπασχίζανε τραπέζι νὰ μᾶς στρώσουν.

Τὸ χιόνι στρώμα εἶχανε, τὴν πέτρα προσκεφάλι
 καὶ σκέπασμα τὸ σύννεφο γεμάτο ἀνεμοζάλη.
 Δὲν ἤμποροῦσαν σ' ἐκκλησιά νὰ μποῦνε· ἐκκλησιά τους
 τὰ κορφοβούνια εἶχανε, λαμπάδες τὰ σπαθιά τους. 40

Μὲ τὸ τουφέκι ἐθύμιαζε τὸ κάθε παλικάρι,
 κι' εἶχε τὸ Γένος γιὰ Θεό, εἰκόνησιμα τὸν Ἄρη. 1890.

Στὸ νέο μας θωρηκτό.

Ἰωάννου Πολέμη.

Καλῶς ἦλθες, καλῶς ἦλθες, σιδερόφραχτο καράβι, 1
καλῶς ἦλθες ἀπ' τὰ ξένα στὰ γαλάζια μας νερά!

Ἀναστέναξαν γιὰ σένα κι' ἀναθάρρεψαν οἱ σκλάβοι,
πῆρε ὁ πόθος των ἐλπίδα, πῆρ' ἡ ἐλπίδα των φτερά.

ᾠ! χαρὰ στο τὸ χρυσάφι, πάντ' ἀθάνατο θὰ μείνη, 2
τρεῖς φορὲς πιὸ τιμημένο, τρεῖς φορὲς πιὸ φωτεινό,
πού ἀποκτήθηκε μὲ κόπους κι' ἦρθε κι' ἔδραμε νὰ γίνη
θώρακας γιὰ τὴν πατρίδα, κάστρο της θαλασσινοῦ.

Καλῶς ἦλθες, καλῶς ἦλθες, στὰ νερὰ τῶν ἀθανάτων! 3
Πέλαγα οὐρανοβαμμένα, θάλασσες ἑλληνικὲς
γιὰ νὰ σὲ καλοδεχθοῦνε στήνουνε τὰ κύματά των,
ἄτια ἀσέλωτα, τρεχᾶτα, μὲ τίς χαῖτες τίς λευκὲς.

Ἡ πατρίδα θὰ σὲ βλέπη μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα' 4
μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα θὰ σὲ βλέπωμε κι' ἔμεις,
ὡς τὴν ὥρα πού θ' ἀράξης μέσ' στῆς Νίκης τὸ λιμένα,
μέσ' στῆς Δόξης τὸ λιμένα, τὸ λιμένα τῆς τιμῆς. 1912.

Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου.

Ἰωάννου Πολέμη.

1
Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σπαρμένοι
στὸν κάμπο εἶν' οἱ σταυροί.
Ψαχουλιαστὰ* πηγαίνει
τὸν τάφο του νὰ βρῆ.

2
Καὶ σκύβει, σκύβει ὡς κάτου
κι' ἀνέλιπιδη περνεῖ...
—Μαννούλα, τῶνομά του
δὲ θαῦρης πουθενά.

3
Ἐδῶ δὲν ξεχωρίζουν
μ' ὀνόματα οἱ νεκροί·
τοὺς ξέρουν, τοὺς γνωρίζουν
μ' ἓνα ὄνομα: «ἱεροί».

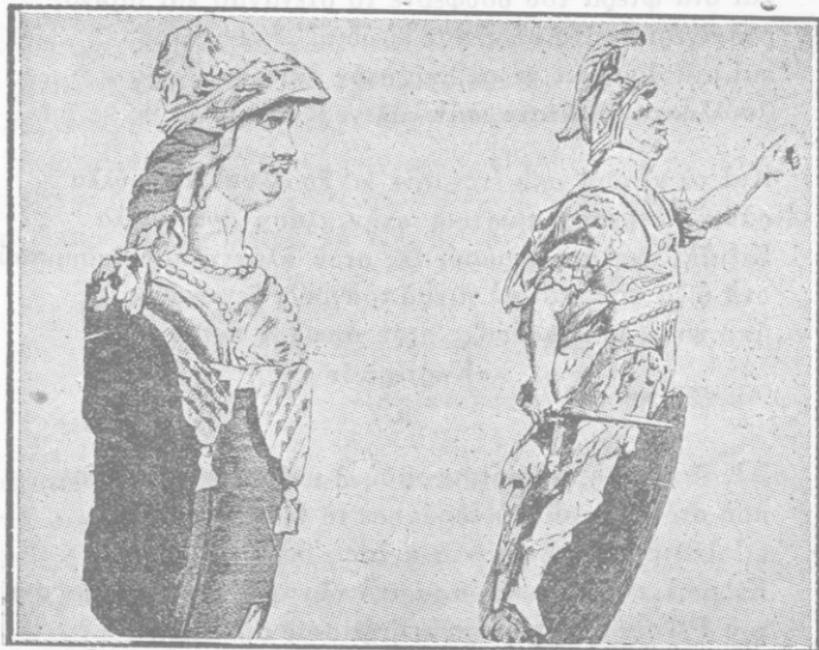
4
Σ' ὅποιο σταυρὸ κι' ἂν κλάψης
τὸ γυιό σου θὲ νὰ κλαῖς·
ὅπου κεράκι ἀνάψης,
«τοῦ γυιοῦ μου εἶναι» θὰ λές.

5
Γιατὶ ὅσους βρῆ τὸ βόλι
σὲ μάχη ζηλευτή,
στὴ Δόξα σμίγουν ὅλοι
κι' ἓνας εἶν' ὅλοι αὐτοί.

1918.

Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

Εἰσαγωγή. Εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας σώζονται καὶ τὰ ἀκρόρῳφρα (φιγούρες, Γοργόνες) μερικῶν ἀπὸ τὰ ἐνδοξα πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος. (Ἐν τῇ εἰκόνι, πρὸς τ' ἀριστερὰ μὲν ἀπεικονίζεται τὸ ἀκρόρῳφρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, παριστάνον τὸν Ἄρη, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ εἶναι τὸ ἀκρόρῳφρον [Ἄρης ἐπίσης, ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ ὁποῦ ἐπεσε σαπίσα ἢ ἀσπίς] τῆς Καρτερίας, τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, ὅπερ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Ἀστιγγα*.) Ὅτε εἶδεν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τὰ ἀκρόρῳφρα ταῦτα ὁ ποιητής, τοῦ ἔκαμιν βαθυτάτην αἴσθησιν· ἐσκέφθη ὅτι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τῶν πλοίων τοῦ ἀγῶνος ἐχρησίμεισαν τὰ ὑπερήφανα δένδρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, καὶ ἐνεπνεύσθη τὸ ποίημα.

Μέσ' στὰ βουνὰ βασίλευς. Σὲ βάθη καταχθόνια 1
 ἔρριζωνες κι' ἐθέρειες. Σ' ἔχει ποτίσει χρόνια
 αἶμα τοῦ κλέφτη ἀδάμαστον, αἶμα φωτιά γεμάτο,
 τοῦ ἄρματολοῦ, πὸν ἐσύρθηκε στὸν ἴσκιό σου ἀποκάτω
 καὶ λαβωμένος κάθισε στεργὰ νὰ τραγουδήσῃ,
 ν' ἀφήσῃ γειὰ στὴ λεβεντιά, ν' ἀφήσῃ γειὰ στὴ φύση.

- 2 Κι' ἐψηλώνες, κι' ἐξάπλωνες, κι' ἐφούντωνες. Στὸ ἀγέρι, πὺν ἐρχόταν ἀπ' τὰ δύστυχα, τὰ σκλαβωμένα μέρη καὶ στὰ φτερά του σοῦφερνε τὸ στεναγμὸ καὶ θρηῖνο, στὸ ἀγέρι ἐκεῖνο οὐράνιον εὐώδιαζ' ἕνα κρίνο καὶ μιὰ ἄρμονία χερουβικὴ στὸν ἄπειρον ἀγέρα ἀσύλληπτη χυνότανε, σὰν νάλεγε : «Καρτέρα !»
- 3 Καὶ τὰ κλαδιά σου ἐτρέμανε κι' ἐσάλευαν τὰ φύλλα σὰν νὰ περνοῦσε μυστικὴ στὴν πλάση ἀνατριχίλα. Κι' ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν κλέφτη πὺν ἀκουμποῦσε στὴ ῥίζα σου καὶ μὲ πικρὸ τραγούδι ξεψυχοῦσε, ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν ἄπειρον ἀγέρα :
«Καρτέρα !»
- *
- 4 ὦ, τί στιγμή ἐκδικήτρια, πὺν ἡ μοῖρα κρυφοπλέκει, πὺν στὸν κορμὸ σου ἐδούπησε τὸ κοφτερὸ πελέκι κι' ἀπὸ βουνίσιο γίγαντα πελάου θεριὸ σὲ κάνει ! Κι' ἀντὶ τ' ὠραῖο καὶ πράσινο τῶν φύλλων σου στεφάνι, τοῦ Γένους τὸ ἱερώτερο κειμήλιο σὲ στολίζει, καὶ σι' ἀνεμοδαρμένα σου κατάρτια κυματίζει.
- 5 Κι' αἰσθάνεσαι τὸν πιὸ ψηλὸ πὺν σ' ἔχει λάχει κλῆρο ὅτι βασιτῆς στὰ σπλάχνα σου τοῦ Γένους τ' ἅγιο μῦρο, τοὺς πόθους του καὶ τὴν ψυχὴ, τὴν τύχη του κι' ἐλπίδα, καὶ τὴν ὄνειρεμένη του μεγάλη του πατρίδα. Καὶ σὺ πὺν χρόνια ἐπάλευες καὶ μὲ βοριά καὶ νότο, σὺ τῶν πολέμων ἀψηφῆς τὴ ζάλη καὶ τὸν κρότο.
- 6 Ἡ πολεμόχαρη κραυγὴ τοῦ ναύτη σὲ ἤλεκτριζεῖ' κάθε μαδέρει σου σκιριτῶ στὸ βῆμά του καὶ τρίζει. Κι' ὄλ' ἡ ὄρμη πὺν στὰ βουνὰ σ' ἔχουν βαθειὰ ποτίσει τοῦ ἄρματολοῦ τὰ αἵματα, τὰ φλογερά του μίση, ἡ δίψα του γιὰ ἐκδίκηση κι' ἡ φλόγα κι' ἡ μανία πὺν μέσα του ἐζωντάνευαν στὴ μυστικὴ ἐρημία,
- 7 τὴν στὰ μάτια ἀστράφτουνε τῆς ἄγριας τῆς Γοργόνας πὺν φύλακας στὴν πλώρη σου στοὺς φοβεροὺς ἀγῶνας, φρική σκορπίζει στοὺς ἐχθροὺς καὶ θάνατο καὶ τρόμο.

Καὶ στοῦ θριάμβου ῥίχνεσαι τὸν πύρινο τὸν δρόμο
καὶ πνίγεις, καίγεις, γύρω σου συντρίμματα σωριάζεις,
καί, τοῦ βουνοῦ σὺ γίγαντας, τὸ κῦμα ἔξουσιάζεις.

Καὶ τῶνειρο πὺν ἀνέβαινε σὰ φλογερὴ ἱκεσία
ἄπὸ χιλιάδες μάρτυρες, καὶ σὰν μιὰν ἄχνη ἄγια
στὰ φύλλα σου μουρμούριζε, τ' ἀγνάντεψαν νὰ βγαίνη
ἄπ' τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν ἀστροποκαμένη,
ποῦναι τῆς δόξας ἢ πηγὴ καὶ τῆς σκλαβιάς τὸ μνῆμα.
"Ὁ, τι ὠνειρεύθη τὸ βουνό, τὸ γέννησε τὸ κῦμα.

1904.

Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ἀριστομένους Προβелеγγίου.

1	3
Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,	"Ἐχει στεφάνια ἢ Νίκη ἀκόμη
παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν.	στὸ δένδρο τῆς τὸ ἱερὸ.

Δόξα στὰ ὄπλα ἡρώων νέων	"Ἀπάτητοι τῆς Δόξης δρόμοι
ποῦ λύτρωσαν αὐτὴν τὴν γῆν.	προσμένουν ἦρωα τολμηρὸ.

2	4
Μ' ἐκείνων τὴ χρυσῇ σοφίᾳ	"Ἐμπρός! στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα!
μὲ τούτων τὴν ἁγίαν δομῇ,	"Ἐκεῖ ναι ὁ πύρινος παλμός.
νέαν ἄς πλάσωμε ἱστορία,	"Ἐκεῖ τῆς Νίκης ἢ κορῶνα,
γεμάτη δόξα καὶ τιμῇ.	ἀθανασίας ἀσπασμός.

1904.

Εἰς τοὺς φιλέλληνας.

Γεωργίου Σουρεῆ.

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
καὶ τὰ ξένα παλικάρια
ποῦ πολέμησαν μὲ πόθο, σάβανό των νὰ γενῇ
τῆς ἰδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνου καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα
πόσα στήθη σιτὴ θανῆ των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά...
Μέσ' στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
καὶ τ' ἀδέλφωσεν μαζί μας τῶν λαῶν ἢ λευτεριά.
Ἄλεξ. Γ. Σαοῦ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξαρ. γυμνασίου 15

- 3 Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι' ἐδῶ πέρα·
τόπου γίνηκε μονάχα κι' ὄχι μάννας ἀλλαγὴ.
Κι' ὁ μεγάλος Ἀθηναῖος ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα :
« τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ ».

Μάιος 1897.

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

***Αι-Δημήτρης.**

Γεωργίου Ἀθάνα.

- 1 Στὸ χωριό μας, ποῦ δὲν εἶναι κι' ὁμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφήσαν οἱ γονεῖοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φκιασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια της δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.
- 2 Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους της παπάδες.
Ταπεινοὶ κι' οἱ δυὸ της ψάλτες εἶναι, ἀλήθεια, ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια της μεγάλης δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
τὸν ἀφέντη Ἀι-Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!
- 3 Κι' ὅμως, στὸ μικρὸ της χῶρος, ποῦ ὄλους κι' ὄλους δὲ μᾶς πιάνει
τοῦ θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰδοθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένα δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθάει πιὸ φωτεινό.
- 4 Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα!... Ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση·
θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

1919.

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ.

Νύχτα.

Ἰωάννου Βηλαρά.

1

2

- Ἐκεῖ ὁ ἥλιος βασιλεύει, Τὰ μαῦρα φορεμένη,
τὸ σκότος ἀρχινάει, στὴν ὄψη μελανή,
καὶ τὸ λαμπρὸ της θῶρι· σιωπηλὴ διαβαίνει
ἢ μέρα ἀποσκορνάει, ἢ Νύχτα, σιγανή.

3

Καὶ τὸ χλωρὸ φεγγάρι
 μὲ φῶς σκοταδερὸ
 στὸ ἀργυρὸ του ἀμάξι
 κινιέται ὀκνηρῶ.

4

Ἄναμερᾶν τὰ ζῶα,
 κουρνιάζουν τὰ πουλιά·
 πᾶς ἄνθρωπος τραυιέται
 καὶ παύει ἀπὸ δουλειά.

5

Νυστάζει ἀποσταμένη
 ἡ Φύση ἡ ζωντανή,
 τὰ μέλη της συνάζει
 σ' ἀνάπαψη κοινή.

6

Ὁ Ὑπνος τ' ἀλαφρά του
 φτερὰ κρυφοκτυπάει,
 μ' ἀφανισμένα χέρια
 τὰ βλέφαρα ζουπάει.

7

Στὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο
 ἡ Νύχτα περπατάει,
 σὲ βάθος ἡσυχίας,
 καὶ σιωπὴ πατάει.

8

Καθόλου δὲ γρικιέται
 φωνὴ οὐδὲ καμμιά·
 τὰ πάντα ἡσυχάζουν,
 μεγάλη ἐρημιά.

9

Κρυφὰ κι' ἀργὸς διαβαίνει
 ἀδιάκοπ' ὁ Καιρὸς,
 καὶ μόν τὸν συνοδεύει
 ὄνειρων ὁ χορὸς.

1827.

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν.

Δημῶδες.

Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε,
 ἔμένα νὰ ὄρωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω
 τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια*.
 Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνουμε ἔμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες!
 Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε* 5
 ὀλημερὶς στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καρασούλι*.
 Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.
 Ζεστὸ ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρωῶμα,
 τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα·
 τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρωῶμα. . . 10

Ὕμνος τοῦ Ἡελίου.

Γεωργίου Δροσίνη.

Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι' ἀπόνειτη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.

Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους* καὶ ξουμάνια*,
5 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοτρόνια*,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε* καὶ σ' ἔπλασε, Βουνὸ—βουνῶν καμάρι! . . .

Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
10 τοῦ πόνου ἀχνάδα* ἢ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει·
κι' ὅταν παλεύης μὲ στοιχεῖα κι' ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σεῖσαι, βροντῆς, ἀστράφεις,—
πανώριο* στὴ νεροποντὴ* καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά πὺ σὲ φωτίζει πάλι.

Κι' ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφὴ πέφτη καὶ σὲ πλακώνη,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια . . .
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ, στὰ παγωμένα στήθια,
κι' ἅμα προβάλλη ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια*,
20 τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾶ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
σμαράγδια τὰ ξουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα* καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ πὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
25 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρη,
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ Βουνὸ—βουνῶν καμάρι.

1892!

Ἄγριο τριφύλλι.

Γεωργίου Δροσίνη.

Τ' ἄγριο τριφύλλι ἐχύθηκε στὸν κάμπο καταρράχτης·
δὲν τὸ ἀντικόβει* ἀνηφοριά, κι' οὐδὲ τ' ὀρίζει φεράχτης.

Θεριεύει, ἀντρειεύει, ἀπλώνεται τρομαχτική πλημμύρα,
 στὸ πέρασμά του πνίγοντας ὅ,τι τοῦ φέρῃ ἢ μοῖρα:
 κι' ὄχτους* καὶ λάκκους καὶ πλαγιές καὶ χέρσα κι' ὠρογωμένα 5
 καὶ κάθε ρίζας βλάστημα καὶ κάθε σπόρου γέννα.
 Στενεύει τὰ πλατύστρατα καὶ κλεῖ τὰ μονοπάτια,
 κάνει τῶν τάφων τοὺς σταυροὺς ἀθώρητους στὰ μάτια,
 κι' ὅπου κατώφλι καλυβιοῦ σκαλι-σκαλὶ ἀνεβαίνει,
 διαβαίνει ἀκάλεστο ὅπου βρῆ πόρτα μισανοιγμένη, 10
 στῶν δένδρων τὰ ριζόκορμα* πράσινη σφίγγει ζώνη
 καὶ τὸ μαρμαροχάλασμα τὸ χλωροστεφανώνει.
 Στ' ἀνθη του, —σάλπιγγες χρυσές— πειτώντας τὸ μελίσσι
 τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀνοιξῆς ζητᾷ νὰ διαλαλήσῃ.
 Τὴ νύχτα κάθε φύλλο του, σφαλώντας σὰ χεράκι, 15
 κρατᾷ μέσ' στὴν παλάμη του σταλαματιὰ νεράκι,
 καὶ τὴν αὐγή, ὅταν ξέκορφος* ὁ ἥλιος τὸ φῶς του ῥίχνῃ,
 κάθε χεράκι ἀνοίγεται κι' ἓνα διαμάντι δείχνει. 1917·

Τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν.

Κωστῆ Παλαμᾶ.

Ἄπο τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη, 1
 ὡς τὸν Καβομαλιά,
 σκιάχτρο* κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφή γελᾷ,
 καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.
 Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰν νᾶσαι ἀπὸ διαμάντια. 2
 Μιὰ ὀρμὴ πάντα ὀδηγεῖ,
 σὰ χείδια, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
 ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.
 *
 Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἑφτάνησα χαράζουν 3
 πλασμέν' ἀπ' τὸν ἀφρό,
 καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι' ἀναγαλλιάζουν*,
 καὶ στήσανε χορό.
 Κι' ἡ ἑφτάδιπλη ὁμορφάδα τους ἐφτάφωτη εἶναι πούλια· 4
 γύρω ὑποταχτικούς
 ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια·
 κι' ἓνα τραγοῦδι ἀκοῦς:

- 5 «Σαράντα χρόνια πέρασαν. Ὡ μάννα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἷμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾶς.
- 6 Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βροχία
καὶ μάγια μᾶς τραυᾶ.
Ἄπο τῆς γῆς τοὺς θησαυρούς, μάννα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιὸ ἀκριβᾶ.
- 7 Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι' ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσή,
κάλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἴμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατᾶς Ἐσὺ.
- 8 Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
ποὺ εἶν' ἥλιος τῆς αὐγῆς.
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντου τ' ἀχώριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμαστ' ἔμεῖς».
- *
- 9 Ζάκυνθο, χαῖρε, ὀλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι' ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.
- 10 Χαῖρε κι' ἐσὺ, τῆς Ῥούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἄρματολοῦ φωλιά!
Ἄκόμα τὴν ἥρωϊκὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη σου ἡ λαλιά.
- 11 Τᾶνθια της πάντα ἡ λεϊμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρπούς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα, ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχη
τοῦ Ἀπρίλη τὴ δροσιά!
- 12 Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θείου Ὅμηρου, ὡς τώρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τᾶχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σας, ὄυθμός.

Σάν νά εἶστε Ἡλύσια*, σ' ἐσᾶς ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ νέα 13
μακάρια, δοξαστά,
τοῦ Καποδίστρια ἢ ψυχῇ, κι' ὁ ἴσκιος τοῦ Ὀδυσσεά
φιλοῦνται ταιριαστά.

Ἄμποτε ἀπὸ τὸ ταίριασμα κι' ἀπὸ τὸ φίλημά τους 14
κάποιος νά γεννηθῇ
πλάστης, ἀπάνου ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς κι' ἀπάνου ἀπ' τοὺς θανάτους
μὲ λόγο, ἢ μὲ σπαθί.

1905.

Πάει τὸ καλοκαίρι.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

Πάει τὸ καλοκαίρι κι' ἡ καλοκαιριά. 1
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἴσκιω των
στά πελάγη ῥίχνουν, ῥίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὸ περνᾷ, 2
μυστικὸ στά δένδρα πνέει ψιθύρισμα,
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάγια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ 3
μέσ' ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαίρι, ποῦφυγε γοργά.

Ἐρημο τὸ κῦμα, κι' ἔρημη ἡ λαγκαδιὰ 4
καὶ ψηλὰ συρμένες τώρα κοίτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μέσ' στὴν ἀμμουδιὰ.

Μύρεται* τὸ κῦμα στὴν ἀκρογιαλιὰ. 5
καὶ πρὸς ἄλλο κλῖμα, γῆ θερμότερη,
βιαστικὰ μισεύουν* τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὰ στά βράχη, στὸ γιὰλὸ κοντά, 6
κελαῖδεῖ τὸ λάλο πετροκότυφο
κι' εὐθυμο ἀπὸ πέτρα σὲ γκρεμνὸ πετῶ.

1916.

Στὸν ἴσκιό μου.

Γεωργίου Σουρῆ.

- 1 Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς;
Δὲν μὲ ἀφήνεις μόνο μου νὰ τρέχω;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς;
Πρέπει κι' ἐσένα σύντροφο νὰ ἔχω;
- 2 Πότε στραβὸ σὲ βλέπω, πότε ἴσο,
πότε μακρὸ σὰ σοῦβλα, πότε νάνο,
τὴ μιὰ πηγαίνεις μπρός, τὴν ἄλλη πίσω,
σὲ ἀπαντῶ ἐδῶ, ἐκεῖ σὲ χάνω.
- 3 Δὲν ἠμπορεῖς μονάχος σου νὰ φύγης.
Ὅταν γελῶ, γελᾷς, ἀγαπητέ,
κι' ὅταν μιλῶ, τὸ στόμα σου ἀνοίγεις,
ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ὀμιλεῖς ποτέ.
- 4 Χωρὶς νὰ βλέπης, πιάνεις ὅ,τι πιάνω,
μὲ ὀδηγεῖς, ἀλλὰ καὶ σ' ὀδηγῶ,
καὶ τέλος πάντων κάνεις ὅ,τι κάνω
καὶ εἶσαι ἄλλος δεύτερος ἐγώ.
- 5 Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς;
Σὲ ἀπαντῶ στὸ σπίτι καὶ στὸ δρόμο,
καὶ μοῦ γεννᾷς πολλὲς φορὲς τὸν τρόμο.
- 6 Ἐκεῖ πού περπατῶ σιγὰ σιγὰ
νομίζω πὼς κανεῖς μὲ κυνηγᾷ,
ἀλλὰ γυρνῶ κι' ἐσένα βλέπω μόνο,
καὶ τότε μὲ τὰ δέκα σὲ μουντζώνω.
- 7 Μ' ἐμένα τὸν καιρὸ σου καὶ σὺ χάνεις
καὶ τὸ μυαλό μου στρῆβεις καὶ χαλᾷς,
καὶ μὲ αὐτὰ τὰ σκέρτσα πού μοῦ κάνεις
μαζί μου κοροϊδεύεις καὶ γελᾷς.
- 8 Εἶσαι πιστὸς εἰς ὅλα σύντροφός μου
καὶ ἀπὸ μὲ στιγμή δὲν ξεκολλᾷς,
κι' ὅταν ἐγὼ θὰ λείψω ἐκ τοῦ κόσμου
θὰ λείψῃ κι' ὁ δικός σου ὁ μπελᾷς.

1888.

Β'. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

Ψεματάρης.

Ἰωάννου Βηλαρά.

Τόσο ὁ Μυθούλης νὰ ψεματᾶν
 ἀπὸ μικροῦθε τὸ συνηθάει,
 ὁποῦ ἢ γλῶσσα νὰ τοῦ λαθέψη
 δὲν εἶναι τρόπος, καὶ ν' ἀληθέψη.
 Καὶ ἂν κανένα, ἀπ' ὅσα λέγει, 5
 τὸ δέχεται ἄλλος καὶ τοῦ τὸ στρέγει*,
 τὰ ψέμματά του διπλᾶ ἀρμαθιάζει*,
 μὲ γρηγοράδα τ' ἀπανωτιάζει·
 σὰ νὰ φοβοῦνταν μὴν ὑποπτεύουν
 ἀλήθειαν εἶπε, καὶ τὸν πιστεύουν. 10
 Μεγάλη ἀνάγκη τὸν καταφέρει
 μιὰ κάποια ἀλήθεια νὰ ἀναφέρῃ.
 Μὸν δὲν προφταίνει νὰ τὴν προβάλλῃ,
 κανεὶς δὲν μνήσκει* αὐτὶ νὰ βάλῃ·
 καὶ τὸν ἀφήνουν, προμου* ἀκόμα 15
 καλαρχινήσῃ ν' ἀνοίξῃ στόμα.
 Λοιπὸν ὠρκίστη, ἀπ' ὅ,τι ξέρει
 νὰ μὴν τραυήσῃ ποτέ του χέρι·
 κι' ὡς νὰ πεθάνῃ, νὰ μὴν θελήσῃ
 ποτέ του ἀλήθεια νὰ ξεφωνήσῃ. 20
 Πολλοὶ παντέχουν* πὼς μᾶς γελάει·
 τοῦ ψεύτη ὁ λόγος, λέν, δὲ φελάει*.
 Ἐγὼ σᾶς τάζω, πὼς τὸν κραταίει·
 αὐτὸν τὸν ὄρκο δὲν τὸν παταίει.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Φιλάργυρος.

Ἰωάννου Βηλαρά.

1	2
Ἐκαήμενος Χρυσολάτρης ξάπλα κοίτεται, βογγαίει, μὲ τὸ Χάρο πολεμαίει. Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος τί* γιομάτισε* σὲ σπίτι κάποιου πλούσιου συμπολίτη.	Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι μὲ καρδιάς κι' ἀγάπης ζέση τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέσῃ. Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν κίντυνο λογιάζει, μὸν τὰ ἔξοδα τρομάζει.

3
 Ἕνας φίλος του ἀστεῖος,
 μὲ σκοπὸ νὰ χωρατέψη,
 τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψη
 πλιὸ παράνω* στὴ θανή του,
 ἂν ἀπόμνησεν ἀκόμα
 ἔτσι ἀνήμπορος στὸ στρωῶμα.

4
 Τότε πλιὸ ἐκαταζαλιστῆ·
 παντοχῆ* καὶ θάρρος χάνει,
 καὶ φωνάζει: θὰ πεθάνη.
 Καὶ οἱ πόνοι του αὐγαταίνουν*,
 καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
 μὴ ὁ θάνατος τὸν πάρη.

5
 Ἐξανάλαβεν ὡς τόσο
 μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του·
 μὸν γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
 ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήση,
 νὰ δειπνᾷ μὸν τὸ βράδου
 μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

*Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Στὴ συνέδγαλη φιλαργύρου.

*Ἀνδρέου Δασκαράτου.

Τὸ βλέπω τὸ στοιχείο του, ὅπου πετώντας
 ἀπάνω στὸ μαγκούφιο* λείψανό του,
 μανίζει* καὶ πηγαίνει βλαστημώντας
 πὼς ξοδεύουν πολλὰ στὸ βγάλισμό του.

Χτυπάει τὰ δύο του χέρια ἀδημονώντας
 στὴν ἀπονιά πὺ βλέπει γιὰ τὸ βίό* του,
 καὶ γιαιτρεία νὰ βάλῃ μὴ μπορώντας
 καταριέται βαριά τὸ θάνατό του.

«Ἀνάθεμά σε, λέει, Χάρε, πὺ φέρνεις
 σήμερα διπισμό* στὰ χρήματά μου.

Ἐπομονὴ ἔμένα νὰ μὲ παίρνεις,

μὰ νὰ μοῦ σπαταλᾷς καὶ τὰ καλά μου!

Ἀνάθεμά σε!... Νᾶθε μὴ σφθάρῃς*
 ἄλλθης τὸ θησαυρό μου νὰ μοιράῃς!»

*Ἐδημοσιεύθη τὸ 1912.

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλεξάνδρου Πάλλη.

Ἄχ, πότε θὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ
 ν' ἀράξω πιά σιμά σου,
 νᾶμαι μαζί σου στὴν πληγὴ,
 μαζί καὶ στὴ χαρὰ σου. 1907.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Φαρῶν.

Δ. Σολωμοῦ.

Στῶν Φαρῶν τὴν δλόμαυρη ῥάχη
 περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
 καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
 γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
 ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ. 1825.

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι* του.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

«Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιά. Πενῆντα χρόνους κλέφτης
 τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
 θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστρέφεψ* ἡ καρδιά μου.
 Βρύση τὸ αἷμα τῷχυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει.
 Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ.. Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο*, 5
 νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νᾶναι ἀνθοὺς γεμᾶτο,
 καὶ στρῶστε τὸ κρεββάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.
 Ποιὸς ξέρει ἀπ' τὸ μνημα μου τί δένδρο θὰ φυτρῶσῃ!
 Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιό του ἀποκάτω
 θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τᾶρματα νὰ κρεμᾶνε, 10
 νὰ τραγουδοῦν τὰ νιῶτά μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
 Κι' ἂν κυπαρίσσι ὄμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
 θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα μου νὰ παίρνουν,
 νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ χωρῶνε.

- 15 Ἐφαγ' ἡ φλόγα τάρματα, κι' οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
 Ἦρθε κι' ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
 Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
 Σταθῆτε ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
 τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχὴ μου.
- 20 Κι' ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιότερο, ἄς ἀνεβῆ τὴ δάχη,
 ἄς πάρῃ τὸ τουφεκί μου, τᾶξο μου καριοφίλι*,
 κι' ἄς μοῦ τὸ δίξῃ τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἄς σκούξῃ*:
 «ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».
 Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
- 25 θὰ βαργομήσουν* τὰ στοιχειά, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν,
 καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
 θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῆ, θὰ δίξῃ τὰ φτερά του,
 γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοὴ ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
 καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
- 30 καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγκοι*.
 Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ δάχη
 καὶ δίξε τὸ τουφεκί μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
 θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του».
- Ἔτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰν νᾶτανε ζαρκάδι
- 35 ψηλὰ στὴ δάχη τοῦ βουνοῦ, καὶ τρεῖς φορές φωνάζει:
 «ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».
 Κι' ἐκεῖ πὸν ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδία,
 δίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι' ἔπειτα δευτερώνει
 στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τᾶξο τὸ καριοφίλι
- 40 βροντᾷ, μουγρίζει σὰν θειριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
 φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
 πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκορεμό, χάνεται, πάει, πάει.
- Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,
 τ' ἀχνό* του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
- 45 Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει...
 Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
 μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται.
 ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηῶνται, πᾶνε.

Ἄποσπάσματα

ἀπὸ τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

Διονυσίου Σολωμοῦ.

Περίληψις τοῦ ποιήματος.—Ὁ Ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 στροφάς. Ἐν ἀρχῇ ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἣτις ἔπειτα ἀπὸ τόσῃν στυγνῇ δουλείᾳ καὶ ματαίας ἐπικλήσεις πρὸς τοὺς ξένους, ἀπεφάσισε τώρα μόνῃ της ν' ἀγωνισθῆ (στρ. 1—16). Ἐπειτα ἐκθέτει ποίαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἢ ἐμφάνισις τῆς Ἐ: τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὴν ἀνησυχίαν καὶ δυσφορίαν, τὴν ὅποιαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς κυβερνήσεις (στρ. 17—34). Ἄλλ' ἢ Ἐ, ἀδιάφορος πρὸς τὰς κρίσεις τῶν Εὐρωπαίων, σπεύδει ἀμέσως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν· πρωταγωνιστεῖ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (στρ. 35—74), εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι (στρ. 75—87), σώζει τὸ Μεσολόγι ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Ὁμέρ Βριώνη καὶ τοῦ Κιουταχῆ (στρ. 88—122)· ὄρμαζ' κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἣτις, πρὸ ὀλίγου δεχθεῖσα τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου, ἐδίψα ἐκδίκησιν, καὶ πυρπολεῖ καὶ διασκορπίζει κατησχυμένα τὰ τουρκικὰ πλοῖα (στρ. 123—138). Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἐξακολουθεῖ νὰ ψάλλῃ τὰ κατορθώματά της, ἡ Ἐλευθερία σοβαρὰ τὸν διατάσσει νὰ σιωπήσῃ· στρεφομένη δὲ πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ σπαράσσωσιν αἱ διχόνοιαί, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ὁμονοώσι, διότι ἄλλως εἰς μάτην θ' ἀποβῶσιν δλαι αἱ μετὰ τόσων θυσιῶν κερδηθεῖσαι ὑπέρλαμπροὶ νίκαι· ἔπειτα δέ, ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων, ὑπενθυμίζει αὐτάς ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν γίνεται ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐναντῖον βαρβάρων, καὶ εἶναι ἐντροπή, χριστιανοὶ αὐτοί, ν' ἀντιδρῶσι κατὰ τοῦ ἱερωτάτου τῶν ἀγώνων καὶ νὰ βοηθῶσι τὸν Τοῦρκον, τὸν φοβερότερον διώκτην τοῦ Χριστιανισμοῦ (στρ. 139—158),

Α'. Τὸ προοίμιον (στρ. 1—16).

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερῆ·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμμένη, ἐντροπαλή·
κι' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

4

Ἄργειε νᾶλθῃ ἐκεῖνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά·
γιατὶ τᾶσκιαζε* ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαι τᾶλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7

κι' ἔλεες: «πότε, ᾧ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλαίματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ῥοῦχό σου ἔσταζ' αἶμα
πλῆθος αἶμα ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ῥοῦχα αἵματωμένα
ἔξρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἔξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ*.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἄλλ' ἀνάσαση καμμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

12

Ἄλλοι, ὦμέ! στὴ συμφορὰ σου
ὄπου ἐχάιροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε», ἔλέγαν οἱ σκληροὶ.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
πὺρ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατῃ σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή·
σὰν φτωχοῦ πὺρ θυροδέρνει,
κι' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα, ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
πὺρ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανά.

16

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Β'. Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς (Στρ. 35—74).

35	41
Ἴδου ἔμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς· τώρα τρόμου ἀστροπελέκι* νὰ τῆς ῥίξεῖς πιθυμᾶς.	Μέτρα... εἰν' ἀπειροὶ οἱ φευγᾶτο, ὁπού φεύγοντας δειλιούν· τὰ λαβώματα στήν πλάτη δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβούν.
36	42
Μεγαλόψυχο τὸ μάτι δείχνει πάντα ὁπῶς* νικεῖ, καὶ ἄς εἰν' ἄρματα γεμάτη, καὶ πολέμια χλαλοή*.	Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε τὴν ἀφεύγατη φθορά. Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε στῆς νυκτὸς τῆ σκοτεινιά ³ .
37	43
Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν, γιὰ νὰ ἰδῆς πῶς εἰν' πολλά. Δὲν ἀκοῦς ποὺ φοβερίζου ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιά ¹ ;	Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη ἔτσι ἀρχίζει, ὁπού μακρυὰ ἀπὸ ῥάχη ἐκεῖ σὲ ῥάχη ἀντιβούζε φοβερά.
38	44
Λίγα μάτια, λίγα στόματα, θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά, γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα, ποὺ θὰ ναῦρη ἡ συμφορά.	Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια ἀκούω σμίξιμο* σπαθιῶν· ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.
39	45
Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει τοῦ πολέμου ἀναλαμπή· τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει, λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.	Ἄ! Τί νύχτα ἦταν ἐκεῖνη, ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός; Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη πάρεξ θάνατου πικρός.
40	46
Γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη; Λίγα τὰ αἵματα γιατί; Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη καὶ στὸ κάστρο ² ν' ἀνεβῆ.	Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος, οἱ κραυγές, ἡ ταραχή, ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

1. Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερες χρόνους καὶ ἀπάνου
Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσά δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον
τοῦ κάστρου ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴ Μεγάλη Τάπια* τῆς πόλης. Σ. Π.

3. Ἀγκαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκε ἡ Τριπολιτσά, ὁ ποιητὴς
ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὁπού τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάρ-
σιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὥρες ἔπειτ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σ. Π.

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι, εἴαν οἱ ἄνεμοι μέσ' στ' ἄδεια
 ὀπου ἀντίσκοφτε* ἢ φωτιά, τὰ κλαδιὰ μουγκοφυσούν,
 ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
 πὸ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά. ὀπου οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

48

55

Τ' ἀκαρτέρειε. Ἐφαίνοντο ἴσκιοι Μὲ τὰ μάτια τους γυρεύουν
 ἀναρίθμητοι, γυμνοί, ὀπου εἶν' αἵματα πηχτά·
 κόρες, γέροντες, νεανίσκοι, καὶ μέσ' στὰ αἵματα χορεύουν
 βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί. μὲ βρυχίσματα βραχνά,

49

56

Ἄλλη μαύρη μυρμηγκιάζει* καὶ χορεύοντας μανίζουν*
 μαύρη ἢ ἐντάφια συντροφιά, εἰς τοὺς Ἕλληνας κοντά,
 σὰν τὸ ῥοῦχο ὀπου σκεπάζει καὶ τὰ στήθια τους ἐγγίζουν
 τὰ κρεββάτια τὰ στερνά. μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

50

57

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι Ἐκεῖδ' τὸ ἔγγισμα πηγαίνει
 ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῆ γῆ, βαθιὰ μέσ' στὰ σωθικά,
 ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
 ἀπὸ τούρκικην ὀργή. καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

51

58

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι- Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
 σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς· ὁ χορὸς τρομακτικά·
 σχεδὸν ὅλα ἐκεῖα τὰ μέρη σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
 ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς. στοῦ πελάου τῆ μοναξιά.

52

59

Θαμποφέγγει κανὲν ἄστρο, Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου·
 καὶ ἀναδεύοντο* μαζὶ κάθε κτύπημα πὸ ἐβγῆ
 ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο εἶναι κτύπημα θανάτου,
 μὲ νεκρώσιμη σιωπή. χωρὶς νὰ δευτερωθῆ.

53

60

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα, Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ῥέει.
 μέσ' στὸ δάσος τὸ πυκνὸ Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
 ὅταν στέλνη μίαν ἀχνάδα* ἀπ' τὸ μῖσος πὸ τὴν καίει,
 μισοφέγγαρο χλωμό, πολεμάει νὰ πεταχθῆ.

61

Τῆς καρδίας κτυπιὲς βροντᾶνε
μέσ' στὰ στήθια τους ἄργά,
καὶ τὰ χέρια ὁποῦ χουμᾶνε*
περισσότερο εἶν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνιτα* καὶ ἡ ζάλη,
ποῦ στοχάζεσαι μὴ πὼς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνη ἕνας ζωντανός.

64

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πὼς θερίζουνε ζωές !
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65

καὶ παλλάσκες*, καὶ σπαθία,
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλά,
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία,
σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανεῖς, ὄχι, εἰς τὴ σφαγὴ.
Πᾶνε πάντα ἐμπρός! Ὡ, φθάνει,
φθάνει· ἕως πότε οἱ σκοτωμοί ;

67

Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ* ὅταν ξαπλωθῆ ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
καὶ λὲς κι' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

Ὀλιγόστευον οἱ σκύλοι
καὶ «Ἄλλᾱ» ἐφώναζαν, «Ἄλλᾱ»·
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
«φωτιά» ἐφώναζαν, «φωτιά».

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν «φωτιά»,
καὶ οἱ μιαιοὶ κατασκορπιοῦντο,
πάντα σκούζοντας* «Ἄλλᾱ».

70

Παντεῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
καὶ φωνές, καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα*,
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

Ἦταν τόσοι ! Πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
ὅλοι χάμου ἐκοίτοντ' ὅλοι
εἰς τὴν τέταρτην αὐγὴ.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἷμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά·
καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει
αἷμα, ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσοῦτο ἀέρι,
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλιὸ
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.
Φύσα, φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

74

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε ! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

(στροφαι 88-122)

88 Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ ποὺ πλησιάζουν
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ· μὲ πολλὴ ποδοβολή,
μέρα ποὺ ἀνθίσαν οἱ λόγγοι· κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν·
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ. Ἐπετάχθηκες Ἐσὺ.

89 Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας Ἀ! τὸ φῶς ποὺ σὲ στολίζει
ἡ Θρησκεία, μ' ἓνα σταυρὸ, σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανὸ, δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

90 «σ' αὐτὸ» ἐφώνησε, «τὸ χῶμα, Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
στάσου ὀλόρθη, Ἐλευθεριά»· χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά· κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

91 Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει* Τὸ σπαθὶ σου ἀντισηκώνεις,
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνό* τρία πατήματα πατᾶς,
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
ποὺ σκορπᾶει τὸ θυμιατό· καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾶς.

92 ἀγρικᾶει* τὴν ψαλμωδία Μὲ φωνὴ ποὺ καταπέιθει,
ὀποῦ ἐδίδαξεν αὐτὴ· προχωρώντας ὀμιλεῖς·
βλέπει τὴ φωταγωγία «Σήμερ», ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
στοὺς ἀγίους ἐμπρὸς χυτή· ναί, τοῦ κόσμου ὁ λυτρωτής.

1. «Ἀγαλλιᾶσθω ἔρημος καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον. Ἡσαΐα, κηφ. 35. Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Εἶναι ἀληθινὸν ὅτι οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικτές καὶ οἱ ἐκκλησίες· μάλιστα ἐκλείσθησαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλη τὴν προσοχὴ τους εἰς τὸν πόλεμον. Σ. Π.

98

Αὐτὸς λέγει... Ἀφογκρασθῆτε :
 « Ἐγὼ εἰμ' Ἄλφα, Ὡμέγα ἐγώ.
 Πέστε, ποῦ θ' ἀποκρυφθῆτε
 ἔσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ ; ¹.

99

Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
 ποῦ μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῆ
 κείνη ἢ κάτω ὅπου σᾶς ἔχω,
 σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῆ.

100

Κατατρώγει ὡσὰν τὴ σχίζα*,
 τόπους ἄμετρα ὑψηλοῦς,
 χῶρες, ὄρη, ἀπὸ τῆ ρίζα,
 ζῶα, καὶ δένδρα, καὶ θνητούς,

101

καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει
 καὶ δὲν σώζεται πνοή,
 πάρεξ τοῦ ἀνεμου ποῦ πνέει
 μέσ' στὴ στάχτη τῆ λεπτή».

102

Κάποιος ἤθελε ἐρωτήσῃ :
 τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή ;
 Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήσῃ,
 ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῆ ;

103

Ἢ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
 τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιά,
 ποῦ ὅλη θέλει θανατώσει
 τὴ μισόχριστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
 τὰ νερά, καὶ τ' ἀγρικῶ*
 δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
 σὰν νὰ ρυάζετο* θηριό.

105

Κακορίζικοι, ποῦ πᾶτε
 τοῦ Ἀχελῷου μέσ' στὴ ροή,
 καὶ πιδέξια πολεμάτε
 ἀπὸ τὴν καταδρομῆ

106

ν' ἀποφύγετε ! Τὸ κῆμα
 ἔγινε ὄλο φουσκωτό.
 Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνήμα,
 πρὶν νὰ εὐρῆτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκουρίζει*, μουγκρίζει
 κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ*
 καὶ τὸ δεῦμα γαργαρίζει*
 τὲς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζων
 πληθὸς ἄλογα, καὶ ὄρθα
 τρομασμένα χλιμιτρίζουν*,
 καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος στὸν σύντροφον ἀπλώνει
 χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῆ
 ποῖος τὴ σάρκα του δαγκώνει
 ὅσο ποῦ νὰ νεκρωθῆ.

110

Κεφαλὲς ἀπελπισμένε
 μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
 κατὰ τᾶστρα σηκωμένες
 γιὰ τὴν ὑστερῆ φορὰ.

111

Σβῆται—αὐξαινοντας ἢ πρώτη
 τοῦ Ἀχελῷου νεροσυρμῆ,—
 τὸ χλιμίτρισμα*, καὶ οἱ κρότοι,
 καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

1) Καὶ εἶπέ μοι : « Γέγονε· ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ». Ἐποκάλυψις Ἰωάννου, κεφ. κα'. Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

112

Ἔτσι ν' ἄκουα νὰ βουύξη
τὸν βαθὺν Ὠκεανό,
καὶ στὸ κῦμά του νὰ πνίξη
κάθε σπέρμα ἀγαρηνό*.

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦναι ἡ Ἁγία Σοφία
μέσ' στοὺς λόφους τοὺς ἐπτά,
ὅλα τ' ἄψυχα κορμιά
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξη
ἢ κατάρρα τοῦ Θεοῦ,
κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξη
ὁ ἀδελφὸς τοῦ φεγγαριοῦ¹.

115

Κάθε πέτρα μνήμα ἄς γένη·
καὶ ἡ Θρησκεία κι' ἡ Ἐλευθερία
μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαῖν
μεταξύ τους, καὶ ἄς μετρᾷ.

116

Ἔνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό*,
κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει,
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερ' ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός·
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ! Γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
ὅπου ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

119

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἔμπρός,
καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
ἀναριθμητος λαός.

120

Ἄκλουθάει τὴν ἀρμονία
ἢ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρὼν*,
ἢ προφήτισσα Μαρία
μ' ἓνα τύμπανον τερπνόν²,

121

καὶ πηδοῦν ὄλες οἱ κόρες
μὲ τς ἀγκάλες ἀνοιχτές,
τραγουδῶντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι' ἐκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Μάιος τοῦ 1823.

1. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.
2. Ἐξοδος; κεφ. ιε'. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἀθάνας Γεώργιος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Γ. Ἀθανασιάδου. Ἐγεννήθη ἐν Νκυπιάκῳ κατὰ τὸ ἔτος 1894. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ νομικά. Ἀπὸ νεαρῶτάτης ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, καὶ ἐξελέγη τὸ 1926 βουλευτὴς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς: *Τὸ πρωῒνὸ ξεκίνημα* (1919), *Ἀγάπη στὸν Ἐπαχιο* (1922), *Καιρὸς πολέμου* (1922), βραβευθεῖσαν ἐν διαγωνισμῷ, καὶ *Εἰρμὸς* (1929). Διηγήματα δὲ *Τὸ πράσινο καπέλλο* (1922) καὶ *Δέκα ἔρωτες* (1925).

Ἀθάνατος Κ. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1896. Ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ σήμερον διευθυντὴς τοῦ *Ἡμερησίου Τύπου*. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν *Περπατώντας ἢ Δόξα* (πολεμικαὶ ἐντυπώσεις, 1920), *Θλιμμένοι Θεοὶ* (ἐντυπώσεις ἐκ Παρισίων, 1926), κ. ἄ.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Λευκάδι, ἐκ παλαιᾶς ἀρματολικῆς οἰκογενείας. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Κερκύρᾳ, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασεν νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἄλλ' ἢ ποίησις ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀσχολία τῆς ζωῆς του. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντεπροσώπευσεν τὴν πατρίδα του εἰς τὴν Ἴόνιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διήλθεν εἰς τὴν ὠραίαν παρὰ τὴν Λευκάδα νησίδα Μαδουρήν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1879. Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του, ἀναφερόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν βίον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν: *Στιχουργήματα* (1847), *Μνημόσυνα* (Κέρκυρα, 1857), ἢ *Κυρὰ Φροσύνη* (Κέρκυρα, 1859), *Ἀθανάσης Διάκος καὶ Ἀστραπόγιαννος* (1867) κ. ἄ. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐπιμελεῖα τοῦ υἱοῦ του, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσολῆ (1908).

Σημειώσεις. Ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, εἶναι αἱ Ἀθῆναι.

Βηλαράς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του προσελήφθη ὡς ἰδιαιτερός ἰατρός τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλή πασᾶ Βελῆ. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλή μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῆ ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ζαγόριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1823. Ἦτο ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας καὶ ἐζήτησε ν' ἀπλοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν μετὰ τὸ βιβλιᾶριόν του *Ἡ ῥομητικὴ γλῶσσα* (Στὴν τη-πογραφήν του Κορφου, 1814). Εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἔγραψε ποιήματα καὶ μετέφρασε τὴν Βατραχομουμαχίαν καὶ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τὸ 1827 ἐν Κερκύρᾳ.

Βικέλας Α. Ἐγεννήθη τὸ 1835 ἐν Ἐρμουπόλει. Νεώτατος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενος. Ἀπὸ τοῦ 1874 ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1908. Συνέγραφε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: Α' Ποιητικά: *Στίχοι* (Λονδίνον, 1862). Β' Πεζά: 1) *Διηγήματα*: τὸ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθὲν *Δουκῆς Δάρας* (1879) καὶ τὰ *Διηγήματα* (1887). 2) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν* (1886), *Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις* (1893). 3) Ἀπομνημονεύματα: *Ἡ ζωὴ μου* (παιδικαὶ ἀναμνήσεις, νεανικοὶ χρόνοι, 1908) καὶ Γ' αἱ μεταφράσεις του τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ, τῶν παραμυθιῶν τοῦ Ἄντερσεν, κ. ἄ.

Βλαχογιάννης Ι. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1868. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστοριο-διφικὰς μελέτας, ἐγκύψας ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 χρόνων. Εἶναι σήμερον διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι: *Τὰ Προσύλαια*, περιοδικὸν ποικίλης ὕλης. Β' *Διηγήματα*: *Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη* (1893), *Μεγάλα Χρόνια* (σύντομα πεζογραφήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἀρματολοὺς καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21, 1913). *Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμός* (φανταστικὸν διήγημα, 1923), *Ἐρμος κόσμος* (διήγημα ἠθογραφικόν, 1923), *Γῦροι τῆς ἀνέμης* (παραμῦθια πρωτότυπα, 1925) καὶ Γ' Πεζὰ ποιήματα: *Δόγοι καὶ ἀντίλογοι* (1925).

Βραχηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Καρπενησίῳ τὸ 1883. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐξελέγη δὲ πρότινος καὶ βουλευτὴς Ἀττικῆς.

Γεννάδιος Ίωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1844. Ἐπέδωθε ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, εἶτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματίαν, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίῳ. Ἐκτὸς πολλῶν ἀρθρῶν αὐτοῦ δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐξέδωκε καὶ *Κρίσεις καὶ σκέψεις περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῖ* (Τεργέστη, 1903).

Δαμῆεργης Ίωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1860 ἐν Ἡρακλείῳ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὰ νομικά, ἀλλ' ἐτράπη εἶτα εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Πολλὰ του ἔργα ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικά καὶ ἐφημερίδας, εἰς ἰδιαιτέρους δὲ τόμους ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: Α' *Διηγήματα: Οἱ Κρητῆς μου* (1898), *Διηγήματα* (1904). Β' *Ποιήματα: Μικρὰ τραγούδια* (1911), *Τραγούδια τῆς φυλακῆς* (1918), *Τραγούδια τῆς ἀγάπης* (1925).

Δάφνης Στέφανος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Θρασυβούλου Ζωιοπούλου. Ἐγεννήθη ἐν Ἄργει τὸ 1882, διετέλεσεν ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητῆς γυμνασίου καὶ σήμερον ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ποιητῆς καὶ πεζογράφος, ἐδημοσίευσεν σειράς ποιημάτων ὑπὸ τοὺς τίτλους *Φθινοπωρινὲς Ἀρπες* (1902), *Ρόδακες καὶ ἀνθέμια* (1904), *Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες* (1907), ὁ *Ἀνθισμένος Δρόμος* (1911), τὸ *Ἀνοιχτὸ παράθυρον* (1921), βραβευθὲν ἐν διαγωνισμῷ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς περιοδικά καὶ ἐφημερίδας λογοτεχνικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν δημόδηποίησιν. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν ἐπίσης δράμα αὐτοῦ τὸ *Πατρικὸ σπίτι* (1921).

Δημητριάδης Ραῖνόλδος. Ἐγεννήθη τὸ 1863 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσπούδασε γεωπονικὰ εἰς Γκρινιὸν τῆς Γαλλίας. Ἐπανελθὼν ἡσχολήθη εἰς ἐργασίας τυροκομικὰς εἰς τὸ Μαλακάσι τῆς Πίνδου καὶ ἐπέτυχεν τὸν τύπον τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν *Ἀγράφων*. Διηύθυνε κατόπιν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἐν Ἀιδινίῳ γεωργικὴν σχολήν. Ἀπὸ τοῦ 1906 ἐγκατεστάθη ὡς γεωργὸς εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1922. Ἐκτὸς πολλῶν ἀρθρῶν του δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Σύλλογον Ὁφελίμων Βιβλίων τὰ ἑξῆς βιβλία: *Ὁ γεωργὸς* (1901), *Τὸ γάλα* (1903), *Ὁ καπνὸς* (1904), *Ὁ μικρὸς κτηνοτρόφος* (1905), *Ὁ μικρὸς κτηνίατρος* (1906), κ. ἄ.

Δροσίνης Γεώργιος. Έγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις

ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Διετέλεσε τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἀπὸ τίνος δὲ εἶναι διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Χειροτεχνημάτων. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Α' Ποιητικά: Ἰστοὶ Ἀράχνης (1880), Σταλακτῖται (1881), Εἰδύλλια (1885), Ἀμάραντα (1891), Γαλήνη (1902), Φωτερὰ σκοιὰδια (1914), Κλειστά βλέφαρα (1917), Θὰ βραδύαξη (1922), καὶ Πυρίνη Ῥομφαία—Ἀλκυονίδες (1923). Β' Πεζὰ: 1) Ἐντυπώσεις: Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ (1882), Τρεῖς ἡμέ-

ραι ἐν Τήνῳ (1883). 2) Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις (1886, ὧν μετὰξὺ καὶ ἡ Ἀμαρυλλίς, ἐκδοθεῖσα χωριστὰ τὸ 1919), Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης (1901), Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως (1904), Ἑλληνικὴ Χαλιμᾶ (παραμύθια, 1921), Ἔρση (1922) καὶ 3) ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Συλλόγου τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων, οὗτινος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως διατελεῖ γραμματεὺς, Αἱ μέλισσαι (1901), Αἱ ὄρνιθες (1903), κ.ἄ.

Κακλαμαῖνος Δημήτριος. Έγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ

1869. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα Ἄστν, βραδύτερον δὲ ἴδρυσε καὶ διηύθυνε μόνος τὴν ἐφημερίδα Νέον Ἄστν. Τὸ 1907 ἐγκατέλειψε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν. Νῦν διατελεῖ τοιοῦτος ἐν Λονδίνῳ. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν: Περὶ τοῦ ζωγράφου Νικολάου Γύζη (1901), Ἡ ζωγραφικὴ (1907), Ὁ Δημήτριος

Βερναρδάκης καὶ τὸ ἔργον του (Τεργέστη, 1907).

Κάλδος Ἀνδρέας. Έγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1792.

Νεώτατος μετέβη χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου μετῆλθεν ἐπὶ τινὰ ἔτη τὸν διδάσκαλον. Τὸ 1826 κατῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, ἰδιωτικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ 1859· τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1869. Πλὴν πολλῶν συγγραμμάτων του φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν, ἅτινα ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα, συνέθεσεν εἰκοσιν ῥόδας, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον Δύρα (αἱ δέκα ἐν Γενεύῃ τὸ 1824, αἱ ἄλλαι δέκα ἐν Παρισίοις τὸ 1826).

Καλλίνικος Κωνσταντίνος. Ἐγεννήθη ἐν Βρυούλλοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸ ἔτος 1866. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, ἀπὸ πολλοῦ δὲ διατελεῖ πρωτοπρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος τῆς ἐν Μάντισσῶν τῆς Ἀγγλίας ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς κοινότητος. Διέπρεψεν ὡς ἱεροκῆρυξ, ἐδημοσίευσεν δὲ καὶ πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἐπόμενα: *Ἡ προσευχὴ* (Κωνσταντινούπολις, 1908), *Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ* (ὅμ. 1910), *Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας* (Ἀλεξάνδρεια, 1912), *Πέραν τοῦ τάφου* (Ἀλεξάνδρεια, 1914), *Πρακτικαὶ ὁμιλίαι εἰς τὰ κυριακὰ εὐαγγέλια* (Ἀλεξάνδρεια, 1916), *Ἡ ἐξομολόγησις* (ὁμοίως, 1917), *52 ὁμιλίαι* (Ἀθήναι, 1927), καὶ ἄλλα.

Καμπούρογλου Δημήτριος Γρηγ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1852. Ἐσπούδασε νομικά. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐπειτα δὲ διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιμελητὴς τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, καὶ τέλος διευθυντὴς αὐτῆς. Τελευταῖον ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστορικές, λαογραφικὰς καὶ τοπογραφικὰς μελέτας, ἐκδῶσας τὴν *Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας* (3 τόμους, 1889—1896), τοὺς *Ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας* (1913), τὸν *Ἀναδρομάρην* (1914), τὰς *Παλαιὰς Ἀθήνας* (1923) κ.ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης, εἰς περιοδικὰ ἰδίως καὶ ἐφημερίδας, πολλὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, δραματικά, διηγήματα, ποιήματα, ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις, ὧν τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρως: 1) *Μῦθοι καὶ διάλογοι* (1881), *Στίχοι καὶ μῦθοι διὰ τὰ παιδιά* (1904). 2) *Διηγήματα*: *Περασμένα χρόνια* (1911), *Διηγήματα* (1915), *Ἀθηναϊκὰ διηγήματα* (1915), *Μικρὰ διηγήματα* (1921), *Ἡ κυρὰ Τρισεύγενη* καὶ ἄλλα διηγήματα (1924). 3) *Γνώμαι*: *Θρύψαλα* (1911), *Νέα Θρύψαλα* (1922). 4) *Δραματικὰ ἔργα*: *Τὸ παιδομάζωμα*, (1896), *Ἡ Νεράιδα τοῦ Κάστρου* (1924).

Καρασοῦτσας Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Σμύρνῃ. Διετέλεσεν ἐπὶ τινὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις, ἔκου καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς συλλογὰς ποιημάτων: *Δύρα* (Ἐρμούπολις, 1839), *Μοῦσα θηλάζουσα* (1840), *Ἐωθινὰ μελωδία* (1846), *Ποιητικὸν ἀπάνθισμα* (1849), *Βάρβιτος* (1860), καὶ *Ἠλεονίκη* (ποίημα ἐπικολυρικόν, 1868).

Καρδούνης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ κατὰ τὸ

ἔτος 1880. Ἐσπούδασεν ἐν Ῥουμανίᾳ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν ποιησὶν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰργάσθη ὡς συντάκτης πολλῶν ἀθηναϊκῶν ἑφημερίδων. Ἔλαβε μέρος εἰς ὄλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 1912 πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὡς πολεμιστῆς καὶ πολεμικὸς συνάμα ἀνταποκριτῆς, καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεις του εἰς ἑφημερίδας. Περιώδευσε ἐπίσης πλείστα μέρη τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐδημοσίευσεν μακρὰς αὐτῶν περιγραφὰς εἰς ἑφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἐξεδόθη μέχρι σήμερον ὁ **Βουλγαρικὸς πόλεμος** (1914).

Κοραῆς Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρῃν τὸ 1748.

Ἐκπαιδευθεὶς ἐκεῖ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐστάλη τὸ 1772 εἰς Ἀμστελόδαμον ὡς ἀνταποκριτῆς τοῦ πατρὸς του καὶ ἄλλων Σμυρναίων ἐμπόρων. Μετὰ ἑξαετῆ ἐκεῖ διατριβὴν ὁ πατήρ του τὸν ἐκάλεσεν εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ μετέφρασε τὴν **Ὁρθόδοξον διδασκαλίαν** (Κατήχησιν) τοῦ ῥώσου μητροπολίτου Πλάτωνος, τυπωθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τὸ 1782. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατώρθωσε μετὰ μυρίας δυσκολίας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῆ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἱατρικὴν. Οὕτω τὸ 1782 ἔφθασεν εἰς Μομπελιὲ καὶ μετὰ λαμπρὰς ἐκεῖ σπουδὰς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1786. Ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐκδίδων ἰδίᾳ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Πρὸς ἐμφύχωσιν δὲ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν τὴν **Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν πρὸς τοὺς Γραικοὺς** (Παρίσιοι, 1798) καὶ ἀργότερον ἐν πεζῷ τὸ **Πολεμιστῆριον σάλπισμά του** (Ἀλεξάνδρεια, 1801), τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον, μεταποιήσας εἰς στίχους, ἐξέδωκεν ἐκ νέου. Ἐτύπωσε πλείστους ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλην, κ. ἄ., μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἀκαταπονήτως δὲ ἐργαζόμενος ἀπέθανεν τὸ 1833 ἐν Παρισίοις. **Τῶν μετὰ θάνατον εὐρεθέντων αὐτοῦ ἐξεδόθησαν 7 τόμοι, ὧν τρεῖς τόμοι Ἐπιστολαὶ** (1885). Ὁ Κοραῆς διὰ τὴν πολύτιμον σειρὰν τῶν συγγραμμάτων του (ἅτινα ἀποτελοῦσι ὁλόκληρον βιβλιοθήκην, 66 τόμους ἐν συνόλῳ), καὶ τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κηρύγματατά του, ἅτινα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἐγένετο εἰς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Κορνάρος Βιτζέντζος. Ἐγεννήθη ἐν Σητεῖα Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχάς, ὡς εἰκάζεται, τοῦ 17ου αἰῶνος, εἶτα δὲ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Χάνδακα, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον). Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ *Ἐρωτοκρίτου*.

Κουρτίδης Ἀριοτοτέλης Κ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης κατὰ τὸ ἔτος 1858. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἐν Εὐρώπῃ, διετέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῶν μαθημάτων τούτων ἐν Ἀθήναις, καὶ ἔπειτα διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς. Ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐδημοσίευσεν πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων ἱκανὰ παιδαγωγικὰ ἔργα (*Αἱ πνευματικαὶ ἰδιοφυΐαι* (1907), *Ὑποδείγματα διδασκαλίας ζωολογίας* (1912) καὶ *φυτολογίας* (1913) κ. ἄ. Ἀπὸ νεότητος αὐτοῦ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐκτὸς πολλῶν μεταφράσεων καὶ διασκευῶν ξένων λογοτεχνημάτων, ἐδημοσίευσεν παντοίας πρωτοτύπους μελέτας ὡς καὶ διηγήματα, ἰδίᾳ εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ *«Διάπλασις τῶν παιδῶν»*, ὅπου ἐδημοσίευσεν πολλὰ λογοτεχνήματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐπανειλημμένως: (*Παιδικὰ διηγήματα*, *Θέατρον οἰκογενείας* καὶ *σχολείου*, *Παιδικὴ χαρὰ*, κ. ἄ.).

Κρουστάλλης Κώστας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1868. Ἐνῶ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ἐδημοσίευσεν τὸ ποίημα *Σκιαὶ τοῦ Ἄδου* (1886), εἰς τὸ ὅποσον ἐξύμνει τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης τυπογραφείου καὶ ἀρχὰς καὶ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος κατόπιν, ἐδημοσίευσεν εἰς τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα: Α' *Ποιητικά*: *Ὁ καλόγηρος τῆς κλεισοῦρας τοῦ Μεσολογγίου* (1889), τὰ *Ἀγροτικά* (1891), *Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης* (1893), καὶ Β' *Πεζογραφήματα* (1894). Αἱ στερήσεις ὅμως εἶχον ὑποσκάψει ἐν τῇ μεταξὺ τὴν υἰεῖαν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν. Ἐπιστρέφων ὅμως ἀπέθανεν ἐν Ἀρτῇ τὸ 1894. Πλήρη τὰ ἔργα αὐτοῦ (*Ποιήματα—Πεζὰ*) ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους κατὰ τὸ ἔτος 1912, χωριστὰ δὲ κατόπιν καὶ ὅλα τὰ *Ποιήματα* αὐτοῦ (1916).

Λασκαράτος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Δηξουρίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1811. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἠσχολήθη ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ διέπρεψεν ὡς σατιρικός ποιητής. Τὰ βέλη του ἔστρεψε καθ' ὄλων τῶν ἀτόπων, ὅσα παρετήρει γινόμενα περίξ αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ ἐκαυτηρίασε τὰς προλήψεις τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου διὰ τοῦτο καὶ κατεδιώχθη πολλάκις καὶ τέλος ἀφωρίσθη. Ἐν τέλει ὁμως κατενοήθη ὑπὸ πάντων ἢ ἄδολος εἰλικρίνεια καὶ χρηστότης αὐτοῦ καὶ ἀπέθανεν ἐν τιμῇ τὸ

1901. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι Α' Ποιητικά: *Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς* (1856), *Στιχοουρήματα* (1872). Β' Ἠθικοὶ χαρακτήρες: *Ἴδου ὁ ἄνθρωπος* (1886). Γ' *Στοχασμοὶ* (1921).

Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1849. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1926. Ἐκτὸς πολλῶν νομικῶν συγγραμμάτων του, ἐδημοσίευσεν πλεῖστα λογοτεχνικά ἔργα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως καὶ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους: Α' *Διηγήματα* καὶ μυθιστορήματα: *Διηγήματα* (1919), *Κλίμων Ἀνδρεάδης* (1920), *Γύρω εἰς τὸν τόπο μας* (1921), *Τὸ σπιτάκι τοῦ γιालοῦ* (1921). Β' Ἐντυπώσεις: *Σελίδες* (1920). *Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις* (1920), *Ψαράδικες ἱστορίαι* (1921), κ. ἄ.

Μαρκοράς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1826 ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐξ ἐπιφανοῦς κερκυραϊκῆς οἰκογενείας. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Κερκύρᾳ, ἐν ἡλικίᾳ δὲ 23 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς νομικῆς, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσεν, ἐπανελθὼν μετὰ διαιτίαν, ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ. Δὲν ἠσχρησεν ὁμως τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1911. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς χωριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: Α' Γλωσσικὴ μελέτη: *Ἀπλὴ καὶ καθαρῆουσα* (Κέρκυρα, 1872). Β' Ποιητικά: *Ὁ Ὄρκος* (ποίημα ἐπικολυρικόν, Κέρκυρα, 1875),

Ποιητικὰ ἔργα (Κέρκυρα, 1890), *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

Μάτεσης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1794 ἐκ γονέων εὐπόρων. Ἐξεπαιδεύθη καλῶς, ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Σπ. Τρικουπῆ. Τὸ 1874 μετέβη εἰς Σῦρον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1875. Μετέφρασεν ἐκ ξένων λογοτεχνιῶν καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ὀλίγα ποιήματα, ἔγραψε δὲ καὶ τινὰ πρωτότυπα, ἰδίᾳ ὅμως ἐγένετο γνωστὸς διὰ τὸ δρᾶμά του *Ὁ βασιλικός*, τὸ ἔπαιον συνεγράφη κατὰ τὸ 1830, ἐξεδόθη δὲ κατὰ πρῶτον τὸ 1856 ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἔπειτα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν *Ἀπάντων* αὐτοῦ (Ζάκυνθος, 1881). Ἐν τούτῳ ἀπεικονίζεται λαμπρῶς ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ἦθη τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς Ἐνετοκρατίας.

Μελᾶς Σπύρος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1883. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διετέλεσε συντάκτης πολλῶν ἔφημερίδων, τελευταῖον δὲ καὶ διευθυντὴς θεάτρου. Ταῦτοχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ἔγραψε παντὸς εἴδους λογοτεχνήματα, ὡς δρᾶματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, ὀδαιοπορικὰς ἐντυπώσεις, ἰδίᾳ δὲ χρονογραφήματα, δημοσιευθέντα τὰ πλεῖστα εἰς ἔφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Ἐκ τούτων ἐξεδόθησαν εἰς τόμους: Α' Δράματα: *Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου* (1907), *Τὸ κόκκινο πουκάμισο* (1908), *Τὸ χαλασμένο σπῆτι* (1909), *Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο* (1914) Β' Ἐντυπώσεις (ἔπὸ τὸν βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον): *Πολεμικαὶ σελίδες* (1913), Γ' Ἀπάνθισμα διαφόρων χρονογραφημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον *Σφυρίγματα* (1922).

Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Σκιάθῳ κατὰ τὸ 1851. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καθηγητὴς γυμνασίου ἐν Ἀθήναις. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐγένετο μοναχὸς ἐν Σκιάθῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1929. Συνέγραψε δρᾶματα (*Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν*, *Βάρδας Καλλέργης*), διηγήματα, καὶ πλῆθος χρονογραφημάτων καὶ περιηγήσεων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδας. Εἰς βιβλία ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε τὰ διηγήματά του, *Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς* (1876) καὶ τὰ *Διηγήματα* (εἰς 5 τόμους, 1921-3). Β' Ἐντυπώσεις ἐκ διαφόρων ταξιδίων ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον *Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα* (εἰς 27 τόμους, 1923-27), καὶ Γ' Μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν ἔργων: *Ὁμιλῖαι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς τοὺς ψαλμοὺς* (1922), καὶ *Ποιήματα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ* (1926).

Νερβάνας Πυλός. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ῥωσίας τὸ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ὡς ἰατρός εἰς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικόν. Ἐγραψε παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: Α' Ποιητικά: *Παγὰ λαλέουσα* (1907). Β' Πεζά: 1) Ἐντυπώσεις καὶ χρονογραφήματα: *Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν* (1898), *Ἡ ζωὴ τοῦ δρόμου* (1917) κ. ἄ. 2) Διηγήματα: *Ἡ βοσκοπούλα μὲ τὰ μαργαριτάρια* (1914), *Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα Παρθένη* (1915), *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ* (1922), κ. ἄ. 3) Κρι-

τικαὶ μελέται: *Ἄριστ. Βαλαωρίτης* (1917). 4) Στοχασμοί: *Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου* (διάλογοι, 1916). Δραματικὰ δὲ ἔργα τὰ ἐξῆς: *Τὸ χελιδόνι* (1918), *Μαρία Πενταγιώτισσα* (Ἀλεξάνδρεια, 1909), *Ὁ ἀρχιτέκτων Μάρθας* (1921) κ. ἄ. *αδίδακτον*

Ξενόπουλος Γρηγόριος. Ἐγεννήθη ¹⁸⁷⁷ τὸ 1867 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ πατρὸς Ζαχυνθίου. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ γυμνάσιον Ζακύνθου καὶ ἔπειτα ἤκουσε μαθηματικὰ καὶ φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1887 ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, συνεργασθεὶς εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἠφημερίδας. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς: Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: *Μητροιά* (1890), *Στρατιωτικὰ Διηγήματα* (1892), *Διηγήματα* (τρεῖς τόμοι, ἐκδοθέντες τὸ 1901, 1903, 1912), *Μαργαρίτα Στέφα* (1905), *Ὁ καιὸς δρόμος* (1913), *Στέλλα Βιολάντη* (1914), *Ὁ*

Κόκκινος Βράχος (1915), *Πετριῆς σὶν ἡλιό* (1918), *Ὁ πόλεμος* (1919), κ. ἄ. Κριτικαὶ μελέται: *Οἱ Παράσχοι* (1917). Θεατρικὰ ἔργα: *Θέατρον* (3 τόμοι: 1912, 1913, 1922), *οἱ Φοιτηταὶ* (1919), κ. ἄ. Διευθύνει ἀπὸ τινος τὸ δεκαπενθήμερον περιοδικὸν *Νέα Ἐστία*. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1895 εἶναι ἀρχισυντάκτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν παιδῶν*, τοὺς ἀναγνώστας τῆς ὁποίας τέρπει καθ' ἑβδομάδα καὶ ὀδηγεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐν αὐτῇ δημοσιευμάτων του, μὲ τὰς «Ἀθηναϊκὰς Ἐπιστολάς» του, τὰς ὁποίας ὑπογράφει μὲ τὸ ψευδώνυμον Φαίδων. Ἐκ τῶν διὰ παιδία καταλλήλων ἔργων του σημειωτέα τὸ μυθιστόρημα ἢ *Ἀδελφοῦλα μου* (1923), καὶ τὸ *Παιδικὸν θέατρον* (δύο τόμοι, ἐκδοθέντες τὸ 1926).

Παγανέλης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ὄσα ἄρθρα καὶ ἐντυπώσεις εἰς

ἑφημερίδας καὶ περιοδικὰ τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰς χωριστοὺς τόμους ἐκδοθέντων ἔργων του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διηγήσεις, ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί: Ἡ ἀδελφὴ Μάρθα (1884), Νύκτες φθινοπώρου (1886), Ἀθηναϊκαὶ νύκτες (1888), Ραγήπ (1889), Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ (1891), Ἀθηναϊκαὶ ἡμέραι (1909), Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν (1908), Δελφοὶ (1909), ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (1924), κ. ἄ.

Παλαμιᾶς Κώστης. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τὸ 1859, ἐκ γονέων Μεσολογιτῶν. Νεώτατος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικά, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὴν νομικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἀπὸ τοῦ 1899—1929 διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκτὸς πολυκρῖθμων δημοσιευμάτων του εἰς περιοδικὰ, ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τὰ ἑξῆς ἔργα του: Α' Ποιητικά: Τραγουδιὰ τῆς Πατρίδος μου (1886), Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηναῶν (1889), Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου (1892), Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι, (1897), ὁ Τάφος (ποιήματα ἐμπνευσθέντα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ τέκνου του, 1898), Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης (1900), Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ (1904), Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου (1907), Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ (1910), Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά (1915), Οἱ κημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης καὶ τὰ σατιρικά γυμνάσματα (1912), Οἱ βωμοὶ (1915), Τὰ παράκλιρα (1919), Οἱ πεντασύλλαβοι (1925). Β' Πεζὰ: 1) Διηγήματα: Θάνατος παλικαριοῦ (1901), Διηγήματα (1920). 2) Κριτικὰ μελέται: Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη (1894), Γράμματα (2 τόμοι, 1904 καὶ 1907), Τὰ πρῶτα κριτικὰ (1913), Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης (1917), Ἰούλιος Τυπάλδος (1917), κ. ἄ. Δρᾶμα δὲ ἡ Τρισεύγενη (1903).

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη Πειραιεὶ τὸ 1851. Ἐσπούδασεν ἐπὶ τινὰς μῆνας φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ ἐτράπη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸν οἶκον Πάλλη. Θιασώτης ἐκ τῶν πρώτων τῆς δημοτικῆς γλώσσης συνέγραψε Τραγουδιὰν γιὰ παιδιὰ (1889), μετέφρασε δὲ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου (ἐκδοθεῖσαν ἐπανειλημμένως), τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Θουκυδίδου, τὸν Ἐμπορον τῆς Βενετίας τοῦ Σαίξπηρ, κ. ἄ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον Κούφια Καρῦδια (Λίβερπουλ, 1915).

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη τὸ 1851 ἐν

Σκιάθῳ, ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἐσπούδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ εἰργάσθη ἐπ' ὀλίγον ὡς ἰδιωτικὸς διδάσκαλος καὶ βραδύτερον ὡς μεταφραστὴς εἰς ἐφημερίδας ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτοδίδαχθῆ. Ἐζήτησεν ἐν πενίᾳ καὶ ἐγκρατερίῃ καθ' ὅλον τὸν βίον του, ἀπέθανε δὲ ἐν Σκιάθῳ τὸ 1911. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ μυθιστορήματά τινα καὶ ὀλίγα ποιήματα, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὀφείλει κυρίως εἰς τὰ διηγήματά του. Ταῦτα ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς 11 τόμους (1911—1913).

Παπαρρηγόπουλος Κωνστ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 ἐν

Κωνσταντινουπόλει. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος, μεγάλως ἰσχύων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφρονεῦθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821, μόλις δὲ διεσώθη ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων τῆς εἰς τὴν Ὀδησσόν, ἔπου ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος ἐξεπαιδεύθη αὐτοκρατορικῆς δαπάναις μετ' ἄλλων Ἑλληνοπαίδων. Τὸ 1830 κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλλ. ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀπέθανε τὸ 1891. Συνέγραφε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐξάτομος (μετὰ τοῦ ἐπιλόγου) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (1860—1875, ἐκδοθεῖσα εἰς δευτέραν συμπληρωμένην ἔκδοσιν τὸ 1885—1888 καὶ εἶτα εἰς ἄλλας τρεῖς). Ὁρατα εἶναι καὶ ἡ μονογραφία αὐτοῦ Ὁ στρατάρχης Γ. Καραϊσκάκης (1889).

Παράσχος Ἀχιλλεύς Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1838

ἐκ πατρὸς Χίου, ὅστις εἶχε καταφύγει ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Τὴν πρώτην μόρφωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, μετ' οὗ καὶ ἐγκατεστάθη βραδύτερον ἐν Ἀθήναις. Ἐνωρίτατα ἤρchiσε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἐζήτησεν ἐν μεγάλῃ δόξῃ καὶ τιμῇ, θεωρούμενος ὡς ὁ κορυφαῖος ποιητὴς τῶν συγχρόνων του. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1895. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, τρεῖς μὲν τόμοι ἐξεδόθησαν ζῶντος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Ποιήματα (1881—84), ἄλλοι δὲ δύο μετὰ θάνατον, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνέκδοτα ποιήματα (1904).

Πεζοπόρος Ἀναστάσιος. Ψευδώνυμον Ἀθηναίου δημοσιογράφου.

Περγαλιότης Γεώργιος. Ψευδώνυμον τοῦ ἐν Σπέτσαις διαμένοντος διδασκάλου Ἰωάννου Γ. Γιαννούκου. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν πολλὰ ποιήματα, ἰδίως παιδικά, εἰς ἐφημερίδας κυρίως καὶ περιοδικά. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς: *Μετάφρασις τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου Μῆδεια* (1904), *Τραγούδια τῆς ἀργολογίας* (1906), *Τρελλὰ τραγούδια* (1908), *Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὄνειρου*, (ἐπιγράμματα, 1915), καὶ *Παιδαγωγικοὶ μῦθοι* (1915).

Πεττιμεζᾶς Νικόλαος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1873 ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Καλαβρύτων καταγομένης οἰκογενείας. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Ἐδελπίδων, ἀπὸ τοῦ ὁποῦν ἐξῆλθε τὸ 1894 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ἀπὸ τοῦ 1917 παρητήθη ἀπὸ τοῦ στρατεύματος καὶ ἀπηρέτησεν ὡς νομάρχης. Μὲ τὸ ψευδώνυμον *Δαύρας* ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ ἀπὸ τοῦ 1910 ποιήματα, διηγήματα, ἐντυπώσεις, ἀναμνήσεις καὶ χρονογραφήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε εἰς ἰδιαιτέρους τόμους αἱ ἑξῆς συλλογαὶ ποιημάτων: τὰ *Ἀπλὰ λόγια* (1921), καὶ τὰ *Ἐγκόλπια* (1923).

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1862. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γραμματεὺς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1924. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἑξῆς συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα* (1883), *Χειμῶνανθοὶ* (1888), *Ἀλάβαστρα* (1900), *Κεϊμήλια* (1904), *Ἐξωτικά* (1905), *Τὸ παλιὸ βιολί* (1909), *Σπασμένα μάρμαρα* (1917), *Εἰρηνικά* (1918), *Ἐσπερινὸς* (1920). Συνέθεσε δὲ καὶ ποιητικὰ δράματα, ἐκ τῶν ὁποῦν ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: *Ὁ τραγουδιστὴς* (1893), *Ὁ βασιλεὺς Ἀνήλιαγος* (1910), *Ἡ γυναῖκα* (1915), *Μιά φορὰ κι' ἔναν καιρὸ* (1922).

Ἄλεξ. Γ. Σπρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ἔξ. γυμνασίου 17

Πολίτης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1852.

Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 καθηγητῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ θανάτου του (1920). Ἠσχολήθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἠθῶν, ἐθίμων καὶ δοξασιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας λαογραφικὰς μελέτας εἰς περιοδικὰ, ἰδίως τὴν *Λαογραφίαν*, ὀγκώδη δὲ ἔργα περὶ τῶν *Παροιμιῶν* (τέσσαρας τόμους, 1899—1902) καὶ τῶν *Παραδόσεων* (δύο τόμους, 1904) τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε μεταφράσεις ξένων ἔργων, *Ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ* (1914), κ. ἄ.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη ἐν Σίφων

τὸ 1850. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἠσχολήθη δὲ ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε βουλευτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἐνωρὶς διεκρίθη εἰς τὰ γράμματα, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἐπόμενα ἔργα του: 1) Δράματα ποιητικὰ: *Ὁ Ῥήγας* (1897), *Ἡ κόρη τῆς Δήμου* (1901), *Νικηφόρος Φωκᾶς* (1907), *Φαίδρα* (1919), κ. ἄ. 2) Συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* (1896), *Ποιήματα* (1916), *Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρο* (1925). 3) Μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων.

Σακελλαρίου Ἀναστάσιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασε παιδαγωγικὰ καὶ διετέλεσεν ἐπιθεωρητῆς καὶ ἐκπαιδ. σύμβουλος. Ἐδημοσίευσε μελέτην εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διεσκεύασε τὰ *Στοιχεῖα Παιδαγωγικῆς* τοῦ Κόνραδ (δύο τόμοι, 1909—1912).

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ

1798. Ἐννέα ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, παρ' οὗ ἐκληρονόμησε σημαντικὴν περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1808—1818 διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικὰ, κυρίως ὅμως ἠσχολεῖτο εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν. Ἐπανελθὼν διέμεινεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τοῦ 1828· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε τὰ πρῶτά του ἑλληνικὰ ποιήματα: τὸν *Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* (1823), *Ὁδὴν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδου Μπάιρον* (1824), τὴν *Φαρμακωμένην* (1826), διάφορα σατιρικά κ. ἄ.

Ἀπὸ τοῦ 1828 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐκεῖ κατέ-
 γινεν ἔτι μᾶλλον εἰς μελέτας καλλιτεχνικὰς καὶ φιλοσοφικὰς
 καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης καὶ τὴν
 δι' αὐτῆς δημιουργίαν ἀνωτέρων ἔργων. Κατὰ τὴν περίοδον
 ταύτην ἠσχολήθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ *Κρητικοῦ*, τοῦ *Δάμ-
 πρου*, τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* (μεγάλου ἐπικολυρι-
 κοῦ ποιήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξύμνει τὸν ἠρωισμόν τῶν Ἑλλή-
 των κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἐξοδὸν τοῦ Μεσολογγίου) κ. ἄ.
 Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1857. Κατὰ τὸν θάνατόν του ἠλπίζετο
 ὅτι θὰ εὕρισκοντο ὅλα τὰ ποιήματά του (διότι ἐλάχιστα εἶχεν
 ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύσει), ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα
 καὶ σχέδια ποιημάτων εὗρέθησαν, ἴσως διότι φθονερὰ χεῖρ ἐξη-
 φάνισεν αὐτά. Τὰ περιωθέντα συνελέγησαν, ἐτακτοποιήθησαν
 καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Σολωμοῦ Ἰακώβου Πολυλά.
 (Κέρκυρα, 1859).

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ κατὰ τὸ ἔτος
 1853. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἀλλ' ἔπειτα
 ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ δὴ
 τὴν σατιρικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1918,
 ἤτοι ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ὀλόκληρα ἔτη,
 ἐξέδιδεν ἐβδομαδιαίαν ἔμμετρον ἔφημερίδα,
 τὸν *Ῥωμιόν*, εἰς ἣν ἐσατίριζε τὰ διάφορα
 πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα τῆς ἐβδο-
 μάδος. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Τῶν
Ποιημάτων του ἐξεδόθησαν ἕξ τόμοι (1882
 —1890), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο τελευταῖοι
 ὑπὸ τὸν τίτλον *Ὁ Φασουλῆς φιλόσοφος*.

ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὸ θέατρον, καὶ ἔγραψεν εἰς στίχους
 τὴν κωμῳδίαν ἢ *Περιφέρεια* (1886) καὶ τὴν *Χειραφέτησιν*, μὴ
 ἐκδοθεῖσαν εἰσέτι. Μετέφρασε καὶ τὰς *Νεφέλας* τοῦ Ἀριστοφά-
 νους (ἐκδοθεῖσας τὸ 1910).

Τρικούπης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ
 1788. Ἐσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώ-
 πῃ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν
 ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως κατήλθεν εἰς τὴν
 Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέ-
 σεις· ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὄθωνος ἐγένετο
 πολλάκις ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός, ἔπειτα
 δὲ ἐπὶ μακρὸν πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν
 Λονδίνῳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873. Ἐν
 Λονδίνῳ εὕρισκόμενος ἐδημοσίευσεν τὸ σπου-
 δαιότατον τῶν ἔργων του, τὴν *Ἱστορίαν τῆς
 Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως* (4 τόμοι, 1853
 —1857). Οἱ *Δόγοι* του ἐξεδόθησαν τὸ πρῶ-
 τον ἐν Παρισίοις τὸ 1836.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1871. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1923.

Ἔργα αὐτοῦ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορικαὶ μελέται: Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912 (Νέα Ὑόρκη, 1914), *Αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου* (1918). 2) Διηγήματα: *Ἡ θεατρίνα* (1911). 3) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν* (1914) κ. ἄ. Ἐπιτυχῶς ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τὰ ἐπόμενα δραματικὰ ἔργα: *Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας* (1902), *Τὸ παιδί* (1903), *Ἡ βασίλισσα Σαβᾶ* (1904), *Θεοδώρα* (1908) καὶ ἄλλα.

Φαλταίης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Σκύρῳ τὸ 1891. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Λογοτεχνικὰ ἔργα ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: 1) Ἐντυπώσεις: *Ὁ θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου* (1918), *Ἡ γρίπη στὴ Σκῦρο* (1919), *Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης* (1919), *Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι* (1922). 2) Διηγήματα: *Ἡ ἀργία* (1920) κ. ἄ.

Χανδράκης Ἐμμ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886. Διέτελεσεν ἐπὶ τινὰ ἔτη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν, νῦν δὲ ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Μὲ τὸ ψευδώνυμον *Κέδρος* ἐδημοσίευσε εἰς ἐφημερίδας, ἰδίως εἰς τὴν *Ἐστῖαν*, περιγραφὰς καὶ ἐπεισόδια τῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913.

Χριστοδασίλης Χρῖστος. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ Σούλι Χριστοδασίλη τῆς Ἠπείρου ἐκ γονέων Σουλιωτῶν. Νέος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη ὡς συντάκτης εἰς τὴν ἐφημερίδα *Ἀκρόπολιν* καὶ εἶτα ἐπὶ μακρὸν ὡς διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς Ἐταιρείας τοῦ *Ἑλληνισμοῦ*. Ἀπὸ τοῦ 1913 παρέμεινε ἐν Ἰωαννίνοις, τελευταίως δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικὰ· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Α' Διηγήματα: *Τῆς στάνης* (1898), *Τῆς ξενιτιᾶς* (1899), *Τοῦ βουνοῦ* (1899), *Θεσσαλικά* (1900), *Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου* (1902), *Ἡπειρωτικὰ παραμῦθια* (1906). Β' Δράματα ἔμμετρα: *Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου* (1901), *Γιὰ τὴν τιμὴ* (1903). Γ' Ποιήματα: *Ἡ ἀγάπη* (1897), *Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς* (1901) κ. ἄ.

Σημειώσεις. Αἱ προσωπογραφίαι, αἱ φέρουσαι τὰ ἀρχικά Α. Π. εἶναι ἔργα τοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Πρωτοπάτη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Α

- Ἄδρων** = ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ Μωϋσέως, ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιερεὺς ὑπ' αὐτοῦ. Ἀδελφὴ τοῦ ἦτο Μαρία (Μαριάμ) ἡ προφῆτις.
- Ἄγαρηνοὶ** = οἱ Μωαμεθανοὶ (κυρίως οἱ Ἄραβες, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τῆς Ἄγαρ, τῆς συζύγου τοῦ Ἀβραάμ). Ἡ λέξις περιέχει ἀπέχθειαν καὶ μῖσος (σχυλὶ ἄγαρηνὸ = σκληρὸς ἄνθρωπος).
- ἄγὰς (ὁ)** = τιμητικὸς τίτλος τῶν ἀγραμμάτων Τούρκων.
- ἄγγελοκρούει** = ὁ ἄγγελος κρούει, κτυπᾷ τὸν ὦμον τοῦ ἐτοιμοθανάτου, εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν.
- ἀγναντεύω** = παρατηρῶ, θεῶμαι μακρόθεν.
- ἀγνάντια** = ἀπέναντι, ἀντικρῦ.
- ἀγρικᾶω** ὤ = ἀκούω, αἰσθάνομαι, γινωρίζω.
- ἄδεια καὶ ἄδειά (ἡ)** = 1) εὐκαιρία, 2) κενὸς χῶρος, εὐρυχωρία.
- αἰθρηγενέτης** = ὀμηρικὸν ἐπίθ. τοῦ Βορρᾶ, ὁ γεννηθεὶς ἐν τῷ αἰθέρι.
- ἀκουρμαίνομαι** = ἀκροῶμαι, ἀκούω μὲ προσοχὴν.
- ἀκρόκαλος** = ἀρκετὰ καλός, καλούτσικος.
- ἄλικος** = κατακόκκινος.
- ἄλμπουρο (τὸ)** = ὁ μέγας ἱστός τοῦ πλοίου.
- ἄλουργίς (ἡ)** = ἡ πορφυρᾶ ἐσθῆς.
- ἄλωῃ (ἡ)** = ἐνταῦθα μέρος ἀνοικτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς λόχμην.
- Ἄμενοφθᾶς** = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν γ' π. Χ. χιλιε-
- Ἄμιρᾶς** = ἀρχηγὸς Ἀράβων ἢ Τούρκων. [τηρίδα.
- ἄμᾶτι (τὸ)** = ὁ ὀφθαλμὸς.
- ἀμπῶθω** = ἀπωθῶ.
- ἀμφιλαφῆς** = ὁ πανταχόσε ἀπλούμενος, ὁ πανταχόθεν περιβάλλων, ἄφθονος, μέγας.

ἀναγαλλιᾶζω=χαίρω, εὐχαριστοῦμαι.

ἀναδεύω=ἰνακινῶ, σαλεύω, ἀνακατώνω, ἀναμειγνύω.

ἀνάδια=ἄντικρύ.

ἀνάκατα=ἰναμίξι, ἀνακατωμένα.

ἀνακλαρώνομαι=τεντώνομαι.

Ἄνακρέων=περίφημος ἄρχατος ποιητῆς ἐκ τῆς Ἰωνικῆς νήσου Τέω (559—474 π. Χ.) Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται ὠραία ποιήματα, κηλούμενα ἀνακρέοντεία.

ἀνάρρουν=ἄντιθέτως πρὸς τὴν φοράν τοῦ ρεύματος. Ὅταν πρόκειται νὰ ζευχθῇ γέφυρα καὶ προσάγωνται διὰ τῶν κωπῶν οἱ πάκτωνες, ἵνα τεθῶσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ δοκίδες, πρέπει οὗτοι νὰ εὐθυγραμμισθῶσιν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς τότε, ἰστάμενος συνήθως ἐπὶ πάκτωνος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ μετεταμένως ἐκατέρωθεν τὰς χεῖρας, παραγγέλλει «ἀνάρρουν», ὡσάκις ὁ ἄλλος πάκτων πρέπει νὰ προχωρήσῃ ὀλίγον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν, ἢ «κατάρρουν», ὡσάκις προεξέχει καὶ πρέπει νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.

ἀνασκαμνίζομαι=ἰνακάθημαι εἰς τὸ σκαμνὶ καὶ ἀνακινουμαι ἀποταυρίζομενος (τείνων πρὸς τὰ ἄνω ἢ πλαγίως τὰς χεῖρας).

ἀνεμικῆ (ἡ)=ἰσχυρὸς ἄνεμος, θύελλα, καταιγίς.

ἀνεμικὸς=θυελλώδης, φουρτουνιασμένος.

ἀνεμοκυκλοπόδης=οὗτινος οἱ πόδες κάμνουν κύκλους εἰς τὸν ἄνεμον, ταχύτατος.

ἀνιμένω=περιμένω, προσδοκῶ.

ἀντάρα (ἡ)=ἡ ὀμίχλη· εἶτα ἀνησυχία, θόρυβος, ταραχὴ.

ἀνταριάζομαι=καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.

ἀντένω=συναντῶ.

ἀντικόβω ἢ ἀντισκόβω ἢ ἀντισκόφτω=ἐμποδίζω, διακόπτω.

ἀντραλίζομαι=ζαλίζομαι.

Ἄνώγεια (τὰ)=χωρίον τῆς Ἠπείρου.

ἀξετίμητος=ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ, ἀνυπόλογιστος

ἄξιας, πολυτιμότητος.

ἀξετίματος=ἴδε ἀξετίμητος.

ἀπ'=ἀπού, ὀπού.

ἀπήτης=ἄφοδ.

ἀπιθώνω=τοποθετῶ.

ἀπλωταριά (ἡ)=μέρος ὅπου ἀπλώνουν σῦκα, σταφύλια, κλπ.

ἀπόκει=ἔπεται, μετὰ ταῦτα.

- ἀποκοιῶ = τολμῶ, ἀποτολμῶ.
 ἀπομονάρης, πληθ. ἀπομονάρει = οἱ λοιποί.
 ἀποσκιούρα (ἦ) = τόπος ἀνήλιος.
 ἀποταχύ (τ') = τὸ πρωί.
 ἀραγὸς (ὄ) = μικρὸς ἀσκός.
 Ἄραπιά (ἦ) = ἡ Αἴγυπτος, δηλαδὴ οἱ αἰγύπτιοι στρατιῶται τοῦ Ἰμπραήμ.
 ἀράσσω = ἐφορμῶ.
 ἀργέστης = ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος. Πρὸς — = ΒΔ.
 Ἄρθητιός (ὄ) = λόφος κατὰ τὴν δεξιάν πλευράν τοῦ ἐν Ἀθήναις Σταδίου, κατάρυτος ἀπὸ πεῦκα.
 ἀρμαθιάζω = κάμνω ὄρμαθούς, δηλ. πλεξίδας (ἐκ σύκων κλπ.), ἀθροίζω, σωρεύω.
 ἀρμενίζω = ταξιθεύω.
 ἀρμός (ὄ) = ἡ ἄρθρωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος.
 ἀρούρης ἄχθος = βάρος τῆς γῆς· φράσις τοῦ Ὁμήρου.
 Ἄρσάκειον (τὸ) = σχολεῖον ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν μόρφωσιν κορασίων, ἰδρυθὲν δαπάνῃ τοῦ Ἡπειρώτου Ἀποστόλου Ἄρσάκη (1793—1874).
 ἀσημοκουκλωμένος = κεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν μὲ ἀσημοκέντητον κάλυμμα (μανδήλαν, π. χ.)
 ἄσπρα (τὰ) = ἦσαν ἡ μικροτέρα μόναι τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος (3 ἄσπρα = 1 παρᾶς, καὶ 40 παράδες = 1 γρόσιον).
 Ἄστιγξ Φράγκ = Ἄγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος μετασχὼν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ προσέφερε μεγάλας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας. Ὁδήγησε τὴν «Καρτερίαν» εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1826, εἶτα δέ, ὀνομασθεὶς κυβερνήτης αὐτῆς καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στολίσκου, πολλὰς ναυμαχίας νικηφόρους συνῆψε πρὸς τοὺς Τούρκους, βυθίζων ἢ συλλαμβάνων τὰ πλοῖα αὐτῶν. Δυστυχῶς κατὰ Μάιον τοῦ 1828 πολιορκῶν τὸ Ἀνατολικὸν ἐτραυματίσθη, καὶ μετενεχθεὶς εἰς Ζάκυνθον πρὸς νοσηλείαν ἀπέθανεν ἐκεῖ νεώτατος.
 ἀστροπελέκι (τὸ) = ὁ κεραυνός.
 ἀτόφιος = συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.
 ἀτσαλένιος = χαλύβδινος, σκληρότατος.
 ἀυγαταίνω καὶ ἀυγατίζω = αὐξάνω, πληθύνω.
 αὐθέντης = κύριος (τίτλος κυρίως τῶν ἐγγραμμάτων Τούρκων).
 αὐτός = οὐδέτερον τοῦ αὐτός· γι' αὐτός = διὰ τοῦτο.

ἀχνάδα (ή) = ή ἄχνη, τὸ ἀπὸ τινος σώματος ἐλαφρῶς ἀποσπώμενον καὶ ἀναδιδόμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἐξάτμισις.
ἀχνίζω = βγάζω ἄχνον (= ἄτμούς).
ἀχνός (ὁ) οὐσιαστικόν = ὁ ἄτμός.
ἀχνός ἐπίθετον = λεπτός, ἀραιός, θαμβός, πελιδνός, ὠχρός.
ἀχνόφεγγο (τὸ) = θαμβόν καὶ ἀσθενὲς φῶς· ἐνταῦθα τὸ λυκαυγές.
ἀψύς = ὀρηκτικός, σφοδρός, δριμύς, ὀξύθυμος.

B

βαβᾶ (ή) = ή μάμμη.
βαβύζω = ὕλακτῶ.
Βαρβαρέζοι = οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς Βερβερίας (τοῦ τμήματος τῆς Β. Ἀφρικῆς τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μαρόκον).
βαργομάω = ἀγανακτῶ, δυσσαρεστοῦμαι.
Βαρδάρης = ὁ Ἀξιὸς ποταμός.
βάρδια (ή) = ή φρούρησις, ή φρουρά.
βαρῶ = κτυπῶ, ἐνοχλῶ.
βάσταξ (ὁ) = ὑποδοστακτῆρ τῶν στρατιωτικῶν γεφυρῶν· ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ ξύλου, στηριζομένου ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, οἵτινες συνδέονται ἀνὰ δύο εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ (ὡς τὰ τρίποδα τῶν προχείρων κλινῶν).
βαφή (ή) = τὸ βάψιμον, τὸ χρῶμα, ή χαλύδωσις τοῦ σιδήρου.
βερτόνι (τὸ) = τὸ βέλος.
βετεράνος = παλαιὸς στρατιώτης.
βιβλικός = τῆς Βίβλου, δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.
βίγλα (ή) = ή σκοπιά.
βιὸ (τὸ) = ή περιουσία.
βλέπω = 1) ὀρῶ, 2) φυλάττω, προσέχω.
βοεμικός = ἀνήκων εἰς ἓνα «μποέμ»· οὕτω καλοῦσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πτωχοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες κατοικοῦν συνήθως εἰς τὰς σοφίτας τῶν οἰκιῶν, κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια.
βόλ πλανέ = πτήσις τοῦ ἀεροπλάνου μὲ σταματημένην τὴν μηχανήν, ὅπως ἔταν «ζυγιάζονται» τὰ πτηνὰ εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πτήσεως μεταχειρίζονται συνήθως οἱ ἀεροπόροι, ἔταν θέλωσι νὰ κατέλθωσι.
Βολισσός = κόμη τῆς Χίου, ἐν ἣ κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν διέμεινε κάποτε ὁ Ὅμηρος.

- βότανα** (τά) = τὰ ἰατρικά.
- βουλή** (ἡ) = ἡ σκέψις, ἡ ἀπόφασις.
- βουτιόν** (τὸ) = τὸ βυτίον, τὸ βαρέλιον.
- βρουλιὰ** (ἡ) = τὸ φυτὸν τοῦ βρούλου (= τοῦ σχοίνου).
- βρωμα** (τὸ) = τὸ φαγητόν, ἡ λεία.
- Γ**
- γαλάρα** (ἡ) = ἡ ἔχουσα γάλα· τὸ ἐναντίον στέρφα.
- γάντζος** (ὁ) = ἡ ἀρπάγη.
- γαργαρίζω** = ἀποδίδω με γαργάραν.
- Γαστρίτσα** (ἡ) = χωρίον τῆς Ἡπείρου, πρὸς Δ. τῶν Ἰωαννίνων.
- γιλέκι** (τὸ) = τὸ γιλέκο, τὸ γνωστὸν χωρὶς χειρίδας ἔνδυμα.
- Γερμανὸς** = Μητροπ. Παλαιῶν Πατρῶν (1806-1826) ὁ πρῶτος μοχλὸς τῆς κηρύξεως ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.
- γιαγέρνω** = ἐπιστρέφω, γυρίζω.
- γιαταγάνι** (τὸ) = ξίφος τουρκικὸν καμπυλωτόν.
- γιατάκι** (τὸ) = τὸ στῶμα, τὸ κατάλυμα.
- γιοματίζω** = γευματίζω.
- Γιουρούκηδες** (οἱ) = φυλὴ ὀρειοβία ἐν τοῖς νομοῖς Προύσης καὶ Σμύρνης.
- γιουρούσι** (τὰ) = ἡ ἔφοδος, ἡ ἐπίθεσις.
- γιρούσι** (τὰ) = ἴδε γιουρούσι.
- γκάβγα** = φεύγω (κυρίως κάμπτω).
- γκαζολίνα** = πλοῖον κινούμενον δι' ἀκαθάρτου πετρελαίου ἢ βενζίνης.
- Γκιώνα** (ἡ) = τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Στερεᾶς, πρὸς Β. τῆς Ἀμφίσσης (2510 μ.).
- γλάκι** (τὸ) = τὸ τρέξιμον.
- γονικά** (τὰ) = οἱ γονεῖς.
- γονικὸς** = πατρῷος.
- γούλα** (ἡ) = ἡ λαιμαργία.
- γρίβας** (ὁ) = ἄλογον ψαρόν.
- γρικᾶω** = ἴδε ἀγρικᾶω.
- γρίνια** (ἡ) = ἡ κατῆφεια, ἡ σκυθρωπότης.
- γρινιῶ** = σκυθρωπάζω.
- γροσί** (τὸ) = τουρκ. νόμισμα ἀργυροῦν ἴσον πρὸς 23 περίπου λεπτά.
- γρούζω** = ὠρύομαι.
- γρυλλώνω** = γουρλώνω, ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζω.

Γύζης Νικόλαος====περίφημος Έλλην ζωγράφος. Έγεννήθη εν Τήνῳ τὸ 1842. Έσπούδασεν εν τῇ Σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ εν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, μεταδὰς δὲ τὸ 1866 εἰς Μόναχον πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη βαθμηδὸν διάσημος, καὶ τὸ 1882 διωρίσθη καθηγητῆς εν τῇ αὐτόθι Ἀκαδημίᾳ, εν ἣ καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1900). Ἐπιλοτέχνησε πλῆθος θαυμασίων εἰκόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰς μὲ θέμα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα, ὡς τὴν Μνηστειαν παίδων, τὸ Τάμα, τὸ Κρυφὸ σχολεῖο, τὴν Δόξαν τῶν Ψαρῶν, καὶ ἄλλας.

δαίδαλος====οἰκοδόμημα (οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατασκευάσαντος Δαιδάλου), πλῆρες διαδρόμων καὶ δωματίων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε νὰ μὴν εὐρίσκη τις τὴν ἔξοδον· ἄλλως λαβύρινθος.

δαμάκι====ὀλίγον τι.

δεσποτικὴ ῥῆσις====τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

διάης====διέδης, μετέδης, ἐπήγες.

διανεύω====κάμνω νεῦμα.

διανομεῖον (τὸ)====διαμέρισμα, εν ᾧ ἐναποθηκεύονται βλήματα τροφίμα, κτλ.

διάτα (ἡ)====ἡ διαταγή.

διαφεντεύω====ὑπερασπίζω, ὑποστηρίζω.

διάφορο (τὸ)====τὸ κέρδος, ἡ ὠφέλεια.

δίκηση (ἡ)====ἐκ τοῦ διοίχησις = τὰ ὅσα μοῦ χρειάζονται, τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Διονυσίου====μονὴ ἑλληνικὴ εἰς τὰ Δ. τοῦ Ἀθῶ.

δίπλακες (οἱ)====σανίδες, αἵτινες, καθέτως τιθέμεναι ἐπὶ τῶν δοκίδων, ἀποτελοῦσι τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας.

διχωστάς====δίχως.

δοκίς (ἡ) γεφύρας====μικρὰ δοκοὶς ἐπακουμβῶσα ἐπὶ τῶν βαστάκων καὶ χρησιμεύουσα ἵνα ὑποβαστάξῃ τὴν γεφυρόστρωσιν.

δόλιος====κακομοίρης.

δολλάριον (τὸ)====νόμισμα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἴσον πρὸς 5,20 χρυσᾶς δραχμάς.

δραγάτης (ὁ)====φύλαξ ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων.

E

ἐβλέπησε = ἴδε βλέπω.

Ἐγγλεξονήσι (τὸ) = νήσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης πρὸς Δ. αὐτῆς καὶ πρὸς Β. τῶν Βρουόλλων.

Ἐγκέλαδος = εἰς ἕκ τῶν Γιγάντων, ὅστις κεραυνωθείς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτέθη ὑπὸ τῆν Αἴτναν.

εἶ = εἶναι.

εἰνοσίφυλλος = οὗτινες σείονται τὰ φυλλώματα.

Ἐκατόγχειρες = τρεῖς γίγαντες τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ἔχοντες 50 κεφαλὰς καὶ 100 χεῖρας ἕκαστος.

Ἐλευθεροχώριον = χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἀνήκον πρὸ τοῦ 1912 εἰς τὴν Τουρκίαν, παρὰ τὰ παλαιὰ σύνορά μας, Β τοῦ Γριζάνου.

ἐμβριμήσατε = ἐμβριμάομαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ σημαίνει συγκινοῦμαι βαθέως, ἀγανακτῶ.

ἐναίρω = φονεύω.

ἐξεμπλάριον (τὸ) = τὸ ἀντίτυπον.

Ἐρρῆκος Δ' = βασιλεὺς τῆς Γαλλίας (1589—1610). Εἰς τὸ Ἴδρυ, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰ ἑξῆς: «ἐὰν χάσετε τὰς σημαίας σας, ἀκολουθήσατε τὸ λευκὸν μου λοφίον· θὰ τὸ εὑρετε πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τῆς νίκης».

Ἐρωτόκριτος = ποίημα ἐπικόν, γραφὲν ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ τελευτάτα ἔτη τῆς Ἐνετοκρατίας ὑπὸ τοῦ Β. Κορνάρου. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), Κρήτες πρόσφυγες μετέφεραν ἐν χειρογράφῳ τὸ ποίημα εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ διέδωκαν αὐτὸ ἀνὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίᾳ τὸ 1713, κατόπιν δὲ εἰς ἄλλεπαλλήλους ἐκδόσεις, καὶ κατέστη προσφιλέστατον ἀνάγνωμα ἔλων τῶν Ἑλλήνων. **Ἐπόθεσις αὐτοῦ**: Ὁ Ἡράκλης, ῥήγας τῶν Ἀθηνῶν, ἔχει κόρην τὴν Ἀρετοῦσαν, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ὁ υἱὸς ἐνὸς συμβούλου του Ἐρωτόκριτος. Ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν θέλει κατ' ἀρχὰς διὰ γαμβρόν· ἀλλ' ὁ Ἐρωτόκριτος, γενναῖος ὅπως ἦτο, κατορθώνει νὰ διακριθῇ εἰς πολεμικοὺς ἀγῶνας, νὰ ἀπαλλάξῃ κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ αὐτὸν τὸν βασιλεῖα. Ὁ Ἡράκλης τότε εὐγνωμονῶν τῷ δίδει τὴν Ἀρετοῦσαν.

ἔτσιος α, ον = τοιοῦτος.

Z

Ζαΐμης Ἀνδρέας (1792—1840). Ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Καλαβρῦτων· νεώτατος ἔγινε προεστὼς καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ἠγωνίσθη μεταξύ τῶν πρώτων εἰς τὴν κήρυξιν καὶ τὴν αἰσίαν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος.

ζάλο (τὸ)—τὸ βῆμα. Ἐστάθηκε στὸ ζάλο—ἔτοιμος πρὸς μάχην.

ζευγάρι (τὸ)—ζευγὸς ἀροτριῶντων βοῶν.

Ζητοῦνι (τὸ)—ἡ Λαμία.

ζικ ζάκ—τεθλασμένη γραμμὴ σχηματίζουσα ἀλλεπαλλήλους γωνίας, ὡς ἐν τῷ κεραυνῷ.

ζυγὸς (ὁ)—διάδοσις, χαμήλωμα μεταξύ κορυφογραμμῶν.

H

ἠλίβατος—ἐπίθετον ὀμηρικὸν—ἀπόκρημος. (ὅτι νεοελληνικῶς ἠλίβατος ἔστιν ἀπόκρημος.)

Ἡλύσια πεδία—τόπος ἐν τῷ Ἄδῃ, ἐν ᾧ διέμενον αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων· ὁ ἀρχαῖος Παράδεισος.

Θ

θέσις (ἡ)—εἰς μερικὰ Πανεπιστήμια, οἱ περατώσαντες τὰς σπουδὰς τῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι, πρὶν τοῖς ἀπονεμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος, νὰ ὑποστῶσι καὶ τελευταίαν τινὰ δοκιμασίαν. Συντάσσουν μίαν πραγματείαν ἐπιστημονικὴν, ἣτις καλεῖται «θέσις», καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δοκιμασίας ἀναπτύσσουν αὐτὴν πρὸ τῶν καθηγητῶν τῶν καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πιθανὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Ὁ τίτλος τῆς θέσεως τοῦ Κοραῆ ἦτο «ὁ καθ' Ἱπποκράτην ἰατρός».

Θυμιανὰ (τὰ)—χωρίον τῆς Χίου πρὸς Ν. τῆς πρωτευούσης.

I

Ἰβήρων—μονὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἰς τὰ ΒΔ. τοῦ Ἄθω.

Ἰβις (ἡ)—πτηγὸν μὲ μακροὺς πόδας, ὡς ὁ πελαργός, ἱερὸν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἰβρῦ—ἰδὲ Ἑρρικός Δ'.

Ἱπποκράτης—περίφημος ἰατρός ἐκ Κῶ, ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς (460—365 περίπου π. Χ.). Τοῦτου περιεσώθησαν ἱκανὰ συγγράμματα.

Ἰωαννῆμ ὁ Γ'—Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1878—1884, ὅτε παραιτηθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἐκεῖ διέμενε μονάζων μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον. Ἀπέθανε τὸ 1912.

Κ

Καίρης Θεόφιλος Ἄνδριος (1784—1853). Εἰς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐσπούδασεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Σμύρνῃ καὶ Κυδωνίαις μέχρι τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔδρυσεν ἐν Ἄνδρῳ ὄρφανοτροφεῖον (1836), ἐνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς πλῆθος μαθητῶν.

καλιακούδα (ἦ)—τὸ πτηνὸν κολοῖός.

καλογιγλῶνω—σφίγγω στερεῶς κάτω ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου τὴν γίγλαν ἢ μεσιά (=τὴν ζώνην, ἣτις στερεώνει τὸ ἐφίππιον).

καλουπάκιον (τὸ)—κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν σχήματι σκούφου, ἀλλὰ στρογγυλότερον.

Καλύβας Δημήτριος—ὄπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου ταχθεὶς εἰς τὴν Ἄλαμναν καὶ πεσὼν ἐκεῖ ἥρωικῶς.

καματερό—ὁ ἀροτριῶν βους.

κᾶνε—κᾶν, τοῦλάχιστον.

κάπα (ἦ)—ἐπενδύτης τῶν χωρικῶν.

Καραμανλῆς—ὁ καταγόμενος ἐκ τῆς Καραμανλίας, τοῦ περὶ τὸ

Ἰκόνιον τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ μωαμεθανὸς Καραμάν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Σελτσούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἄλλαεδιν τὴν κληρονομικὴν διοίκησιν χωρῶν τινῶν καὶ ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Καραμανικοῦ Κράτους. Τὸ κράτος τοῦτο, γενόμενον μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεκταθὲν καὶ ἀκμάσας, κατελύθη τέλος ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ ὀσμανίδου Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ β', ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Καραμανλῆς ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον τὸν Τοῦρκον ἐπιδρομέαν, ὅστις, καθ' ὃν χρόνον συνετέθη τὸ ποίημα, εἶχεν ὑποδουλώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠγωνίζετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Κρήτην.

καρσούλι (τὸ) = 1) ἡ περίπολος, ὁ σκοπός, 2) τὸ ἔργον αὐτοῦ.

καρδάρα (ἡ) = ξύλινον δοχεῖον γάλακτος.

καριοφίλι (τὸ) = πυροδόλον ὄπλον ἐμπροσθογεμέσ· ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοῦ κατασκευαστᾶς τοῦ Κάρλο ἔφιλιο (Κάρλος καὶ υἱὸς) ἐν Βενετία.

καρτερῶ = περιμένω.

Καρναί (αἱ) ἢ Πρωτᾶτον = κωμόπολις μεσόγειος εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Ἐκεῖ διαμένουν ἀντιπρόσωποι ἔλων τῶν μονῶν συσχεπτόμενοι καὶ ἀποφασίζοντες διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα αὐτῶν.

Καστέλλα (ἡ) = λόφος τοῦ Πειραιῶς πλησιέστατα πρὸς τὸν κεντρικὸν λιμένα.

κατάμερον (τὸ) = ἡ τοποθεσία, ἡ περιοχὴ.

κατάρρουν = πρὸς τὴν φοράν τοῦ ρεύματος. Ἴδε τὴν λ. ἀνάρρουν.

κατάρραχα = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν βράχιν τοῦ ὄρους.

κατατάσσω = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ.

καταχνιά (ἡ) = ἡ ὀμίχλη.

κάτεργον (τὸ) = πλοῖον κωπήλατον πολεμικόν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς αὐτὰ ὡς κωπηλάται, ἀγρίως μαστιγούμενοι καὶ ἄλλως τυραννούμενοι, οἱ κατάδικοι, ἰσοβίως ἢ διὰ δέκα τοῦλάχιστον ἔτη.

κατόπαρδος (ὁ) = ὁ γατόπαρδος, ἡ πάρδαλις.

Κατουνάκια (τὰ) = βραχῶδες ὀροπέδιον μὲ ὀλίγας μόνον συκᾶς, ἐπάνω ἀπὸ τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Εἶναι τὸ ἐρημικώτατον μέρος τῆς χερσονήσου, ἡ Ἐρημος, ὡς ἀποκαλεῖται κοινῶς. Ἐκεῖ εἰς σπηλαιώδεις καλύβας καὶ εὐτελεῖ κελλία ἀποσύρονται ἐκ τῶν ἄλλων μονῶν μὲ τὴν κατουναν των (= μικρὰν ἀποσκευὴν) ὅσοι θέλουσι νὰ ζήσωσιν ἀληθῶς μόνοι καὶ ἀσκητεύοντες.

καυκί (τὸ) = ποτήριον, συνήθως ξύλινον.

καμέρι (τὸ) = ζώνη, ἐν ἣ τίθενται χρήματα.

Κεῦνος Δόμινος = Βερνάρδος Κεῦνος, ἐφημέριος τοῦ ἐν Σμύρνῃ ναύσκου τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου· παρ' αὐτοῦ ὁ Κοραῆς ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν καὶ ὠδηγήθη μεγάλως εἰς τὰς πρώτας σπουδὰς του.

Κιάφα (ἡ) = ἐν ἀπὸ τὰ τέσσαρα χωρία τῶν Σουλιωτῶν· (τὰ ἄλλα εἶναι τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίβα, καὶ ὁ Ἄδαρτικός).

κιβοῦρι (τὸ) = τὸ φέρετρον.

- κοιτασμένοι** = ἐξηπλωμένοι εἰς τὸ κρεβδάτι, κλινήρης.
- κολίγας** (ὁ) = συνέταιρος ἐπὶ μέρος τοῦ ἀγροῦ, τοῦ ποιμνίου, κτλ. Ἐνταῦθα προϋστάμενος, ἀφεντικός.
- κομιτατζής** = μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου (=σωματείου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Μακεδονίας), ἀντάρτης.
- κομιτεία** (ἡ) = ἡ ἐπαρχία.
- κονάκι** (τὸ) = τὸ κατάλυμα.
- Κονιαριά** (ἡ) = οἱ Κονιάρηδες, δηλ. οἱ Τούρκοι (οἱ ἐξ Ἴκονίου ἐλθόντες).
- Κόνιαρος** = ὁ ἐξ Ἴκονίου καταγόμενος, ὁ Τούρκος.
- κοπανιά** (ἡ) = τὸ κτύπημα, τὸ πλήγμα.
- κοπανιστή** (ἡ) = εἶδος τυροῦ, ὃ ὅποτος νωπὸς τρίβεται εἰς τρίμματα καὶ φυλάσσεται εἰς πίθους.
- κοπέλλι** (τὸ) = τὸ παιδί· εἶτα δοῦλος, σκλάβος, ὑπηρέτης.
- κοπή** (ἡ) = τὸ κοπάδι, τὸ ποίμνιον.
- Κορδελλιδ** (τὸ) = ὠραία κωμόπολις ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἀντικρὺ τῆς Σμύρνης κειμένη, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρεθερίζον οἱ πλούσιοι Σμυρναῖοι.
- Κορσιανὸς** = ὁ Ναπολέων, ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς Κορσικῆς.
- κοτρόνι** (τὸ) = λίθος τραχύς.
- Κουβαρᾶ Καλύβια** = χωρίον τῆς Μεσογαίας Ἀττικῆς, ἀπέχον τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ 40 χμ. Δι' αὐτοῦ διέρχεται ὁ ἐκ Λαυρελίου εἰς Ἀθήνας σιδηρόδρομος.
- Κουγλουτζᾶς** = χωρίον εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς Σμύρνης, μεθ' ἧς συνδέεται σήμερον διὰ σιδηροδρόμου.
- κουμέρκιον** (τὸ) = τουρκιστὶ τὸ τελωνεῖον.
- κουῦρος** (ὁ) = 1) ἡ κουρὰ τοῦ ποιμνίου 2) ἐν Μάνῃ ὁ ἀλέκτωρ.
- κουρσάρος ἢ κορσάρος** = ὁ πειρατής.
- κουρταλῶ** = κρούω, κτυπῶ.
- κουτουλίζω** = κτυπῶ μετὰ τὴν κεφαλὴν.
- κουφάρι** (τὸ) = τὸ σῶμα, τὸ πτώμα.
- κόφτης** (ὁ) = ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας καὶ μοιράζων εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας.
- κρένω** = λαλῶ, ὁμιλῶ, λέγω.
- κρίνω** = ἴδε κρένω.
- κρόκη** (ἡ) = ἡ κλωστή (τὸ ὑφάδι), ἡ εἰσαγομένη μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ στήμονος.
- κρούς** = κρούεις, κτυπᾶς, προσβάλλεις (μετὰ τὰς ἀκτῖνάς σου).

- λάβρα (ή)** = 1) ή δυνατή ζέστη, 2) ό καημός.
- λαγκάδι (τό)** = φάραγξ, ρεματιά δασώδης.
- λαγουδέρα (ή)** = ό οϊαξ (= δοιάκι) του τιμονιοϋ.
- λαρωμός (δ)** = ή ήσυχια, ή άναφυχή.
- Λαύρα** = 1) έν τών μεγαλυτέρων μοναστηρίων του 'Αγίου Όρους εις τά ΝΑ αϋτοϋ· 2) ή ιστορική μονή προς Δ. τών Καλαδρύτων.
- λαυριώτης** = μοναχός άνήκων εις την μονήν της Λαύρας.
- Λεβεντογιάννης** = ό Μπακογιάννης, όπλαρχηγός του Διάκου, ταχθείς εις την γέφυραν της 'Αλαμάνας και πεσών ήρωικώς.
- Διάκουρα (ή)** = ό Παρνασσός, οϋτω καλούμενος εκ της ύψηλοτέρας κορυφής αϋτοϋ (2459 μ.).
- λιανολίθαρο (τό)** = μικρός λίθος.
- Διάπηδες** = φυλή οϊκουσα εις τά ΝΑ. της 'Αλβανίας.
- λιλά** = χρώμα κυανορρόδιον, ιώδες.
- λιψ (δ)** = ό νοτιοδυτικός άνεμος. **Προς λίβα** = ΝΔ.
- λογιάζω** = σκέπτομαι, μεριμνώ, είμαι εις έγνοιαν, σύννους.
- λόγκος (δ)** = φάραγξ σύνδενδρος, δάσος.
- Δόντος 'Ανδρέας** = εκ της ιστορικής οϊκογενείας του Αίγλιου (1789-1846), εις εκ τών πρωταγωνιστών του άγώνος του 1821.
- λυκίσκος (δ)** = δενδρύλλιον, οϋ τά άνθη συμβράζονται με τον ζϋθον και παρέχουν εις αϋτόν τό χαρακτηριστικόν χρυσοκίτρινον χρώμα και την ελαφρώς πικρίζουσαν γεϋσιν.

- μαγκούφης ή μαγκούφιος** = άθλιος, κακομοίρης, δυστυχής.
- μαδέρια (τά)** = ξύλα, δι' ών επενδύονται έξωτερικώς τά ναυπηγούμενα πλοία.
- μαζα (ή)** = ό άρτος (κυρίως ό εκ κριθής).
- Μαϊάνδρος** = ό ποταμός της Μ. 'Ασίας, όστις ένεκα του έλικοειδοϋς ρεύματός του έδωκε τό όνομά του εις τό όμώνυμον γεωμετρικόν κόσμημα.
- μαλιά (ή)** = ό πόλεμος, ή μάχη.
- μαλώνω** = πολεμώ, άγωνίζομαι.
- μανίζω** = 1) μηνίω, όργίζομαι, 2) πλησιάζω.
- μάνιτα (ή)** = ή όργή, ό θυμός, ή λύσσα.
- μαραγκιάζω** = μαραίνομαι, επί καρπών και άνθέων.
- μαραζάρης** = μακραμμένος, άρρωστιάρης.

μαργώνω = ξεπαγιάζω.

Μαριώ = κόρη μωαμεθανή, τῆς ὁποίας τὴν ζωὴν ἔσωσέ κάποτε ὁ Καραϊσκάκης· αὕτη ἔγινε Χριστιανή, καί, εὐγνώμων πρὸς τὸν σωτήρᾶ τῆς, ἐνεδύθη στρατιώτης καὶ παρηκολούθησε τὸν Κ. εἰς ὅλας τὰς τελευταίας ἐκστρατείας του, περιποιούμενη αὐτὸν καὶ πολεμοῦσα συγχρόνως.

μάσε = μάζευσε, συνάθροισε.

μαχαλᾶς (δ) = ἡ συνοικία (λ. τουρκική).

μαχμουτιές (δ) = τουρκικὸν νόμισμα ἄξιας πέντε φράγκων, κοπὴν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμουτ Β' (1808—1839).

μετερίζι (τδ) = προκάλυμμα ἐν πολέμῳ.

μήνα = μήπως.

μήνη (ἦ) = ἡ σελήνη.

μιναρῆς (δ) = στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος τῶν τζαμιῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνης καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν.

μισακὸς = ὁ ἐξ ἡμισείας ἀνήκων εἰς τινα.

μισσεύγω = ἀναχωρῶ, ἀπέρχομαι.

μνήσκω = μένω.

μόδος (δ) = ὁ τρόπος.

μουγκαλιζομαι = μυκῶμαι. **Μουγκαλισματιὰ** (ἦ) = ὁ μυκηθμὸς.

μουγκίστη = ἐμυκήθη, ἐδρυχήθη.

μουλλώνω = κύπτω, ζαρώνω.

μουρτάτης = κυρίως ἀκάθαρτος· ἔπειτα ἄπιστος.

μούρτζινος = μαυροκόκκινος.

μουτζαλιὰ (ἦ) = ἡ μουτζούρα, ἡ ρυπαρότης, ἡ λέρα.

μπαλοτάρω = πυροβολῶ.

Μπεχλιβάνης = ἀρχηγὸς συμμορίας Τσέτηδων, δρώσης παρὰ τὴν Πέργαμον, ὅστις εἰσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Σμύρνην.

Μπιζάνη (τοῦ) = λόφος πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἦτο τὸ σπουδαιότατον τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1912—1913.

μπινίσιον (τδ) = πλατὺς ἐπενδύτης κυρίως τῶν οὐλεμάδων (= διδασκάλων τοῦ Κορανίου) παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

μπιτ = διόλου.

μπλιὸ = πλέον.

μπλοῦζα (ἦ) = ἐπενδύτης, τὸν ὅποιον φοροῦν οἱ ἐργάται διὰ νὰ μὴ λερώνουν τὰ ἐνδύματά των.

μπότι (τδ) = πήλινον δοχεῖον συνήθως ὕδατος (ἐμπότης).

- μπουλούκι** (τὸ) = τμήμα στρατοῦ.
μπουλούκ μπασής (ὁ) = ὁ ὀδηγῶν ἓνα μπουλούκι.
μπουρνούξιον (τὸ) = ἐπενδύτης φαρδύς καὶ μακρὺς.
μπουφές (ὁ) = τὸ κυλικεῖον· τράπεζαι εἰς ἐσπερίδας ἢ ἄλλας
 ἑορτάς, ἐφ' ὧν ὑπάρχουν φαγητά, γλυκίσματα, οἶνοι πρὸς
 ἀναψυχὴν τῶν προσκεκλημένων.
μυρμηγκιάζω = περιπατῶ πολυάριθμος, ὡς οἱ μύρμηκες.
μύρομαι = θρηγῶ, ὀδύρομαι.

N

- νάθε** = νὰ ἤθελε = εἶθε.
Νάρκισσος = ὄρατος νεανίας, ὅστις ἠγάπησε τὴν μορφὴν του
 καὶ ἔμενε διαρκῶς παρὰ τὰς ὄχθας ἡσύχων ὑδάτων καθρεπτι-
 ζόμενος, ἕως οὗ ἀπέθανε.
Νέμεσις (ἡ) = θυγάτηρ τῆς Νυκτός, θεότης τιμωρὸς τῶν ἀδι-
 κούντων, ἧς νὰς ὑπῆρχεν ἐν Ῥαμνοῦντι τῆς Ἀττικῆς.
νεροπονιή (ἡ) = ἰσχυρὰ βροχὴ μετὰ θυέλλης.
νέφαλο (τὸ) = ἡ νεφέλη.
Νικητάς Σταματελόπουλος, ὁ ἐπικαλούμενος Νικηταρᾶς. Ἀγω-
 νιστὴς ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐπαναστάσεως, διακριθεὶς ἰδίως
 εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου.
νοὺς = ἑνός, γενικῆ τοῦ εἰς.
ντέρτι (τὸ) = ὁ καημός, ἡ λύπη, ἡ στενοχωρία.
ντιπ = τουρκικὴ λ. = ἐντελῶς.
ντοβλέτι (τὸ) = τὸ βασίλειον, τὸ κράτος (λ. τουρκικῆ).
ντορβᾶς (ὁ) = ὁ σάκκος.

Ξ

- ξαμώνω** = σημαδεύω, σκοπεύω.
ξαποσταμένος = κουρασμένος, πνευστιῶν.
ξαστερώνω = καθαρίζω.
ξέκορφος = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν κορυφὴν.
ξεπροβοδιέμαι = προπέμπομαι, ἀναχωρῶ.
ξηροποταμινδόν = ἀνήκον εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου.
ξωθιᾶς (οἱ) = οἱ ἐξωτικές, οἱ Νεράιδες.

ὄβωρος (ὄ) = ἡ ἀλλή, ἡ μάνδρα.

ὄγια = γιά, διά.

ὄμάδι = ὄμου, μαζί.

ὄντε ἢ ὄντες = ὄτε.

ὄπως = ὄτι.

ὄρχος (ὄ) = τόπος περίφρακτος, ἐν τῷ ὄψει τοποθετοῦνται οἱ ἔπποι τοῦ στρατοῦ.

ὄχ = ἡ πρόθεσις ἀπό.

ὄχια (ή) = ἡ ἔχιδνα.

ὄχτος (ὄ) = ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ ὑψώματα τοῦ φράκτου, ὅστις κατασκευάζεται ὡς σύνορον ἀγρῶν.

II

παγανιά (ή) = τὸ καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα.

πάκτων (ὄ) = λέμβος μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἣτις χρησιμεύει πρὸς γεφύρωσιν ποταμῶν. Ὑπάρχουσι πάκτωνες μήκους 9 μέτρων καὶ πλάτους ἕως 1,75, βάρους δὲ 600 χιλιογράμμων. Οὗτοι δύνανται νὰ βαστάσωσι βάρους μέχρι 8500 χιλιογράμμων.

παλάγκο (τὸ) = τροχαλία σύνθετος, δι' ἣς ἀναβιδάζουν τὰ βάρη, πολύσπαστον.

Παλαμηδιωτῶν τάγμα = σῶμα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ὅποτον, ὅτε ὁ Καραϊσκάκης διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς, ἀπεσπάσθη παρ' αὐτῷ ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Παλαμηδίου (= τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ναυπλίου). Οἱ Παλαμηδιῶται ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Κ., ἠγωνίσθησαν δὲ γενναίωτατα εἰς τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλας τὰς μάχας τῆς ἐνδόξου ἀνὰ τὴν Στερεάν ἐκστρατείας του κατὰ τὸ 1826.

παλάσκα (ή) = ἡ φυσιγγιοθήκη.

πάμπας = μεγάλοι ἄδενδροι, ἀλλὰ χλοεραὶ πεδιάδες τῆς Ν. Ἀμερικῆς.

παντέχω = περιμένω, ἀναμένω, ἐλπίζω, νομίζω.

παντοκρατορινός = ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.

παντοχή (ή) = ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίς.

πανώριος = ὡραιότατος κατὰ τὴν ὄψιν.

Παπᾶ—**Θύμιος** Βλαχάδας, περιώνυμος ἄρματολὸς τῶν Χασιῶν· ἐπανεληγμένως ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων, τέλος δὲ συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ-Πασᾶ ὑπέστη ἐν Ἰωαννίνοις μαρτυρικὸν θάνατον.

παραγώνι (τὸ) = τὸ παρὰ τὴν ἐστίαν μέρος.

παραθεσμιὰ (ἡ) = ἡ ἀναβολή, ἡ βραδύτης.

παράνω = παραπάνω, περισσότερον.

πάρεξ = ἐκτός, πλὴν.

πασᾶς = τίτλος εὐγενείας παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Παστέρ = ὁ πατὴρ τῆς μικροβιολογίας (1822—1895).

πατάρι (τὸ) = ἡ ἐξέδρα.

Παχόμπεης ἢ Πασόμπεης = θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ, τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τοῦ Ἄλῃ ἐκστρατείας.

Πέντε Μάρτυρες = τοποθεσία πλησίον τῆς μονῆς Ἰδῆρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Πέντε Πηγᾶδια = τοποθεσία ὀχυρὰ τῆς Ἡπείρου παρὰ τὸν Λοῦρον, δεσπόζουσα τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἄρτας εἰς Ἰωάννινα. Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον, ὅπερ καταλαβόντες οἱ Σουλῳῳται τὸ 1821 διέκοψαν τὴν τροφοδότησιν τοῦ πολιορκουμένου τὰ Ἰωάννινα σουλτανικοῦ στρατοῦ· ἐδεκάτισαν δὲ μετ' ὀλίγον 5000 Τούρκους, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ.

περίβλεφτος = περίδλεπτος, ὑψηλός.

πιβουλεύω = ἐπιβουλεύομαι, δολιεύομαι. Ἐνταῦθα προδίδω.

πνιμὸς (ὁ) = ὁ πνιγμός.

πιστομητὸς = μετὰ τὴν κοιλίαν πρὸς τὰ κάτω, πρηνηδόν.

πλιδ = πλέον.

πλουμιστὸς = ποικιλόχρους, μετὰ ποικίλα στολίδια.

ποντόνι (τὸ) = ἴδε τὴν λέξιν πάκτων.

ποριὰ (ἡ) = ὁ πόρος, μέρος διαβατόν.

πουγγι (τὸ) = ποσὸν 500 γροσίων.

πούρι = καὶ ὅμως, ἐν τούτοις.

πουρνὸ (τὸ) = τὸ πρῶν.

πρίχου = πρὶν.

προβοδάω = προπέμπω τινὰ ἀναχωροῦντα, πέμπω.

προμοῦ = προτοῦ, πρὶν.

P

ραμαζάνιον (τὸ) = νηστεία τῶν Μωαμεθανῶν κατὰ τὸν μῆνα 'Ραμαζάν πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Μπαϊράμ. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην δὲν τρώγουν τίποτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τὴν νύκτα ὅμως τρώγουν ὅ,τι καὶ ὅσον θέλουν καὶ διασκεδιάζου.

'Ραμοῦης ὁ Β' = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου βασιλεύσας περὶ τὸ 1300 π. Χ. Ἡ μούμια του ἀνευρέθη τὸ 1881.

ράσσω = ἀράσσω = ἐφορμῶ.

'Ρέμπραντ = Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1606—1669), ὅστις μετὰ μεγίστης τέχνης ἀπέδωκεν εἰς τὰς εἰκόνας του τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων.

ρεῦω = καταρρέω, καταβάλλομαι, μαραίνομαι.

ρίζαυτι (τὸ) = ἡ ρίζα, τὸ ὑποκάτω τοῦ ὧτός μέρος τῆς κεφαλῆς.

ρίζικάρης = ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὡς δεικνύων κατὰ τὴν ἑορτὴν του (24 Ἰουνίου) εἰς τοὺς ζητοῦντάς τὸ ριζικό των (=τὴν μοῖραν).

ρίζοκορμο (τὸ) = ἡ ρίζα, ἡ βάσις τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου.

'Ρινιάσα = κωμόπολις τῆς Ἠπείρου, ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης, ἀπέναντι τῶν Ἀντιπάξεων. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον ὀχυρόν, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Σουλτανῶν τὸ 1821.

ριπισμὸς (ὁ) = τὸ σκόρπισμα.

ροβολάω = τρέχω, ὀρμῶ πρὸς τὰ κάτω.

ρόγα (ἡ) = ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβή.

ροζόλι (τὸ) = τὸ ἡδύποτον.

ρουμάνι (τὸ) = δάσος πυκνότατον.

ροχαλιάζω = ῥέγγω ἐπιθανατίως.

ρύαζομαι = ὠρύομαι.

Σ

σάλτο (τὸ) = τὸ πήδημα.

Σαράϊ (τὸ) = (λ. τουρκ. = μέγα οἰκοδόμημα, μέγαρον). Οὕτω ὠνομάζετο ἔκπαλαι διὰ τὴν εὐρυχωρίαν της ἡ μεγίστη ἀπὸ τὰς σκῆτας (= μικρὰς μονὰς) τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἢ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἐξάρτημα οὕτω τῆς μονῆς Βατοπεδίου. Πρὸ αἰῶνος περίπου ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ οἱ Ῥῶσοι καὶ ἐπηύξησαν αὐτὴν διὰ πολλῶν οἰκοδομημάτων καὶ τεραστίου ναοῦ.

σαρίκι (τὸ) = πανίον μακρόν, ὅπερ περιτυλίσσοντες οἱ Τοῦρκοι στερεώνουν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των.

σέπομαι = σαπίζω.

σερμαγιά (ή) = χρήματα χρησιμεύοντα ως κεφάλαιον ἢ ἐφόδια.

σιγούνα (ή) = μάλλινον ἐπανωφόριον.

σιδερός = σιδερένιος.

Σιμούν = ἄνεμος φλογερὸς τῆς Σαχάρας πνέων ἐκ Ν. πρὸς Β.

σιμώνω = πλησιάζω.

σισανές = τουφέκιον βραδωτὸν μὲ ἐξάγωνον κάννην (περσικὴ λ.).

σίφουνας (δ) = τὸ μετεωρολογικὸν φαινόμενον σίφων.

σκάκι (τὸ) = παίγνιον ὑπὸ δύο ἀντιπάλων παιζόμενον ἐπὶ πίνακος διηρημένου εἰς 64 τετραγωνίδια.

Σκάλα (ή) = τὸ ἐπίγειον τῆς Ἀμφίσσης, ἢ Ἰτέα.

σκαρμὸς (δ) = τὸ μικρὸν ξύλον, ὅπερ τίθεται εἰς ὁπὰς ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς λέμβου καὶ ἐφ' οὗ προσδένεται τὸ μέσον τῆς κώπης.

σκιάζω = φοβίζω. **Σκιάζομαι** = φοβοῦμαι.

σκιάχτρο (τὸ) = τὸ φόδητρον.

σκούζω = κραυγάζω.

σκουτάρι (τὸ) = ἡ ἄσπις.

Σκρᾶ = ὕψωμα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὄρους Τζένα, ὅπερ, φοβερῶτατα ὀχυρωμένον, ἐχρησίμευεν ὡς παρατηρητήριον εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο διὰ λαμπρᾶς ἐπιθέσεως κατέλαβε τὴν 17ην Μαΐου 1918 ὁ ἑλληνικὸς στρατός.

σμίγω = 1) ἀνακατώνω, ἐνώνω 2) συναναστρέφομαι, ἀνταμώνω.

σμίξιμο (τὸ) = ἡ συνάντησις, τὸ ἀνακάτωμα.

Σπιδόλιοντας = ἐκ τοῦ σπίδα (= εἶδος φαρμακεροῦ ὄφους, ἄσπις) καὶ λιόντας (= λέων).

σπιρούνια (τὰ) = οἱ πτερινιστήρες τοῦ ἱππέως.

Σπλάντζα = κωμόπολις τῆς Ἡπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος, ὀλίγον ἀπέχουσα ἀπὸ τὸν λιμένα Φαναρίου, πρὸς Α. τῶν Παξῶν.

στάλος (δ) = μέρος περιμανδρωμένον ὄπου σταλιάζουν (=σταθμύουν) τὰ πρόβατα, ὅταν εἶναι καύσων.

στανικῶς = ἀκουσίως, διὰ τῆς βίαις.

σταυραδέρφι (τὸ) = ἀδελφοποιητός, ὁ δι' ἱεροτελεστίας γενόμενος θετὸς ἀδελφός.

στεντορεία φωνή = ἰσχυρά· ἐκ τοῦ Στέντορος, ἐνὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, περιφήμου διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς φωνῆς του.

στέρφα = στέτρα, ἢ μὴ ἔχουσα γάλα.

- στοιβωτός** = ένταυθα πυκνός και άπίθασος· ή στοιβιά (έν τῇ άρχαία γλώσση στοιβή) είναι θάμνος πυκνότατος και άκανθώδης, έξ ού κατασκευάζουν σάρωθρα.
- στόλος** (δ) = πάλ δ,τι δύναται να στολίση τόν άνθρωπον (ένδύματα, κοσμήματα, κλπ.).
- στουρνάρι** (τό) = ό πυρίτης λίθος (τσακμακόπετρα) και τά έξ τούτου πυρεΐα· έπειτα δξός και αΐχημής λίθος.
- στράτα** (ή) = ό δρόμος.
- στρέγω** = στέργω, άποδέχομαι εύχαρίστως.
- στρεφεύω** = στειρεύω.
- στριγγά** = τραχέως και διατόρως. **Στριγγός** = τραχός και διάτορος.
- στρουγγα** (ή) = ή μάνδρα.
- στυγίος** = ό τῆς Στυγός, ζοφερού ποταμού έν τῷ άρχαίῳ Ἔδῃ·
- συνέβγαλση** (ή) = ή προπομπή, ή κηδεΐα.
- συντηρῶ** = παρατηρῶ με προσοχήν.
- συφθάνω** = προφθάνω.
- συχνοπηαινογιαγέρνω** = (γιαγέρνω = έπιστρέφω) συχνά πηγαίνω και έπιστρέφω.
- σχίζα** (ή) = τά πελεκουδία, άτινα, ως γνωστόν, είναι λίαν εύφλεκτα.
- σώνω** = φθάνω, έξικνοῦμαι.

T

- τάβλα** (ή) = ή τράπεζα.
- ταγάρι** (τό) = τό σακκίδιον.
- Ταγκαλάκια** (τά) = άτακτοι Τούρκοι στρατιῶται, φοροῦντες κοντήν βράκκαν και ζώνην πλατυτάτην.
- ταμποῦρι** (τό) = τό πρόχωμα, τό προκάλυμμα.
- Τάπια** (ή) = (κυρίως όχώρωμα). Μεγάλη Τ. έκαλεΐτο έν Τριπόλει ὕψωμα τετειχισμένον έντός του άλλου τείχους πρὸς τήν δυτικὴν άκραν τῆς πόλεως, φαινόμενον μακρόθεν ως άκρόπολις αὐτῆς.
- ταχταρίζω** = χορεύω εις τήν άγκάλην μου τό παιδίον.
- τζιμπλάκης** = γυμνός (λ. τουρκική).
- τζοχαντάρης** = άκόλουθος μεγιστάνος (λ. τουρκική).
- τζουμπελέκια** (τά) = τά οΐκιακά, ίδίως δέ τά μαγειρικά σκεύη.
- τι** = διότι.
- Τιμολέων** (δ) = Κορίνθιος στρατηγός (410—336 π. Χ.) διακρίθεις διά τήν άγάπην του πρὸς τήν δημοκρατίαν και τήν πα-

τρίδα. Σταλείς εἰς Συρακούσας, ἀποικίαν τῆς Κορίνθου, κα-
τῶρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν τύραννον τῆς Διο-
νύσιον καὶ ἐγκατέστησε τὴν δημοκρατίαν. Συνετέλεσε δὲ εἰς
τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Σικελίας καὶ ἐνί-
κῃσε τὸ 342 τοὺς κατ' αὐτῆς ἐπελθόντας Καρχηδονίους.

Τουρκοχώρι = χωρίον παρὰ τὸν Παρνασσόν, ἔνθα ὁ Καραϊσκά-
κης προσέβαλε τῇ 6ῃ Δεκ. 1826 ἀπόσπασμα 700 Τούρκων
συνοδεῦον 2000 ζῶα, κομίζοντα τροφὰς καὶ ἐφόδια εἰς τὸ περὶ
τὰς Ἀθήνας τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Κ. ἐφόνευσε ἰδίᾳ χειρὶ
τὸν ἀρχηγὸν τῶν Τούρκων καὶ συνέλαβε ὑπὲρ τὰ 1000 ζῶα.
τρουνάνι (τὸ) = κουδοῦνι μέγα τῶν αἰγῶν.

τσαούσης = κυρίως ὁ λοχίας (λ. τουρκική). Οὕτως ἐκαλοῦντο
κατὰ τὸ 21 ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμελητεία
ἐκάστου σώματος (ἢ φροντίς δηλ. περὶ ἐξευρέσεως τροφῆς,
πολεμεφοδίων, καταλυμάτων, κτλ).

Τσελεπῆς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ περὶ τὸ 1750. Ἐκ-
παιδευθεὶς ἐν Πάτρῳ καὶ Ἰταλίᾳ διωρίσθη κατόπιν διδά-
σκαλος εἰς τὴν Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν
Τούρκων καταστροφὴν αὐτῆς τὸ 1822.

τσεμπέρι (τὸ) = μανδήλιον, δι' οὗ στολιζοῦσιν ἢ καλύπτουσι τὴν
κεφαλὴν αἱ γυναῖκες.

τσι = τῆς.

τσιγγέλι (τὸ) = ἡ ἀρπάγη.

τσιμπούκα (ἡ) = μεγάλη καπνοσύριγξ.

τσούμπα (ἡ) = σωρός, μικρὸν ὕψωμα.

τσούπα (ἡ) = ἡ κόρη, ἡ θυγάτηρ.

τσουχτερὸς = διαπεραστικός, δριμύς, καυτερός.

■

Ύμητις = ὄρος τῆς Ἀττικῆς, οὗ ἡ κορυφή ὑψοῦται εἰς 1016 μ.

■

φαρὶ (τὸ) = ὁ ἵππος.

φέλα (ἡ) = ἡ ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν καταρράκτης. «Τί φέλα
ἔχεις στὰ μάτια σου καὶ δὲν βλέπεις;» λέγουν ἐν Κεφαλληνίᾳ.

φελάω = ἔχω ἀξίαν.

φετιναράκι (τὸ) = ὁ νεοσσός.

φιλεύω = φιλοξενῶ, χαρίζω, προσφέρω ὡς δῶρον.

Φιλόπαππος = ἦτο ὁ ἔγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ ἐκθρο-
νισθέντος βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Δ', ὅστις ἐξῆσεν
ἐν Ἀθήναις, ποικίλας εὐεργεσίας παρασχὼν εἰς τὴν πόλιν·
τούτου τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον (ἰδρυθὲν τῷ 115 μ. Χ.) σώζε-
ται ἐπὶ τοῦ λόφου Μουσειοῦ, πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως.

φιο (τὸ) = 1) βιαία πνοή τοῦ ἀνέμου· 2) ἐσωτερικὴ κακὴ προαι-
σθησις.

φλάμπουρο (τὸ) = ἡ σημαία, ἰδίᾳ τῶν κλεφτῶν.

φλοκάτα (ἡ) = μάλλινος ἐπενδύτης.

Φοντενέλ Βερνάρδος, Γάλλος συγγραφεὺς (1657—1757), γράψας
ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ τὸ ἐκλαϊκευτικὸν ἔργον «Διά-
λογος περὶ τῆς πληθῆος τῶν κόσμων».

φόρος (ὁ) = ἡ ἀγορά, ἡ πλατεία.

φράξο (τὸ) = ἡ μελία (δένδρον).

φτουράω = ὑπομένω, ἀντέχω, ἐν Ἡπείρῳ.

X

χαλεύω = ζητῶ.

Χαλλί μπέης = Τοῦρκος προύχων Λαμιεύς.

Χαλκομάτα = χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσης, ὅπερ κατεῖχε
τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά. Οἱ Τοῦρκοι,
διασκορπίσαντες αὐτό, ἐστράφησαν εἰτα κατὰ τοῦ Διάκου.

χάμαι = χαμαί.

Χαμσὶν = ἐκνευριστικὸς ΝΑ ἄνεμος ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ Μάιον.

χαροκόπι (τὸ) = ἡ διασκέδασις.

χειμωνικὸ (τὸ) = ὁ ὑδροπέπων (τὸ καρπούζι).

χιλιμιντραῶ, **χιλιμιντριζῶ** καὶ **χιμιτραῶ** = χρεμετίζω.

χλαλοή (ἡ) = ἡ ὀχλοβοή, ὁ θόρυθος.

χλωρίς (ἡ) = τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.

χνύτο (τὸ) = ἡ ἐκπνοή τοῦ στόματος.

χουμάω = ὀρμῶ, φέρομαι μεθ' ὀρμῆς.

Χούξλεῦ Θωμάς = Ἄγγλος φυσιοδίφης (1825—1895), περιώ-
νυμος διὰ τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς μελέτας του.

χτάσσομαι = διανοοῦμαι, σκοπεύω.

Ψ

ψαχουλιαστὰ = πασπατεύοντας, ψηλαφῶσα.

ψίχα (ἡ) = θρύμμα ἄρτου, ψίχουλο. **Μιά ψίχα** = ὀλίγον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Σελίς

Α' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ :

<i>Γενναδίου Ί.</i> Ὁ θούριος τοῦ Ῥήγα	3
<i>Βικέλα Δ.</i> Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου	4
<i>Βλαχογιάννη Ί.</i> Ἡ Ἔξοδος	11
<i>Παπαρηγοπούλου Κ.</i> Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη	13
<i>Μελᾶ Σπ.</i> Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912	19
<i>Φαλταίτς Κ.</i> Ἐνῶ ὁ Ἀβέρωφ ναυμαχεῖ	23
<i>Χανδράκη Ἐμμ.</i> Ὁ Σμυρνιδὸς	26
<i>Βραχηνοῦ Γ.</i> Ἡ μάχη τοῦ Σκρᾶ	29

Β' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ :

<i>Καρβούνη Ν.</i> Κυνήγι ἀλόγων	32
» » Ὁ λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου	35
<i>Νιρβάνα Π.</i> Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον	37
» » Τὸ προσφυγόπουλο τοῦρανοῦ	40

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ :

<i>Παγανέλη Σ.</i> Ἡ κοιλὰς τοῦ Πλατανιά	42
--	----

Β' ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ :

<i>Καλλινίκου Κ.</i> Καταιγίς	44
---	----

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.

Α' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :

<i>Δημητριάδου Ρ.</i> Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου	45
---	----

Β' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :

<i>Μελᾶ Σπύρου</i> Ἡ πρώτη δοκιμὴ	52
---	----

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ.

Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ :

<i>Δυκούδη 'Εμμ.</i> Τὸ Πήλιον	54
<i>Μωραϊτίδου 'Α.</i> Ὁ Ἄθωνας	63
<i>Σακελλαρίου 'Α.</i> Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν	69

Β' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :

<i>Χριστοβασιλή Χ.</i> Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα	71
<i>Τσοκοπούλου Γ.</i> Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς	76
<i>Ἀθανάτου Κ.</i> Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης	81
<i>Πεξοπόρου 'Α.</i> Ἐπάνοδος	85

Γ' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :

<i>Καλλινίκου Κ.</i> Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν	87
---	----

5. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

<i>Παπαδιαμάντη 'Αλ.</i> Φτωχὸς ἅγιος	89
---	----

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

Α' ΠΡΟΣΩΠΩΝ :

<i>Κοραή 'Αδ.</i> Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ	107
--	-----

Β' ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, ΚΤΛ.) :

<i>Παπαρρηγοπούλου Κ.</i> Ὁ βίος καὶ τὰ αἰσθή- ματα τῶν κλεφτῶν	111
--	-----

Βλαχογιάννη 'Ι. Τὸ Σοῦλι.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο	115
2. Ἡ Σουλιωτοπούλα	116
3. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα	117
4. Ἡ Γριὰ Σουλιώτισσα	118
5. Ὁ Γέρο Σουλιώτης	119

<i>Πετιμεζᾶ Ν.</i> Ἄστοι σὶς φωλιές των	121
---	-----

<i>Καρβούνη Ν.</i> Γεφύρας κριτικῆ	126
--	-----

Γ' ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ) :

<i>Δασκαράτου 'Α.</i> Ὁ ἀδιάκριτος	129
» » Ὁ παινεσιάρης	130
» » Ὁ φιλάργυρος	132

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

<i>Κουρτιδου 'Αρ.</i> Ἀληθινὸ παραμῦθι (ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας)	133
<i>Κακλαμάνου Δ.</i> Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ	142

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

Α' ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ :

<i>Ξενοπούλου Γρ.</i> Τὸ λευκὸν χρῶμα	152
---	-----

Β' ΛΕΞΕΩΝ :

<i>Πετιμεζᾶ Ν.</i> « Ἀέρας »	154
--	-----

Γ' ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ :

<i>Πολίτου Ν.</i> Ἄν μιᾶς καὶ δὲν σ' ἀκοῦνε, πάντε γε στὸ μύλο κι' εἶσαι	156
Ἄκριβὸς στὰ πίτουρα καὶ φθιγνὸς στ' ἄλευρι.	156
Καὶ σ' ἐμένα λὼ λὼ λὼ ;	157
Ἐβγῆκεν ἄσπροπρόσωπος	157

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (ΠΟΙΚΙΛΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) :

<i>Κοραῆ Ἀδ.</i> Μετὰ τὰς ἐξετάσεις	159
» » Ἐν ὄνειρον	160
» » Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυδωνίαις Γυμνασίου	163

10. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

<i>Τρικούπη Σπ.</i> Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην	166
---	-----

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

<i>Νιρβάνα Π.</i> Ὁ γέρος	169
<i>Πεξοπόρου Ἀν.</i> Παρέλασις	171
<i>Καμπούρογλου Δ.</i> Θρύψαλα	173
<i>Κοραῆ Ἀδ.</i> Γνώμαι	174
<i>Δασκαράτου Ἀ.</i> Στοχασμοὶ	174

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

<i>Δημῶδεις</i>	175
---------------------------	-----

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

1. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α΄. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Σελίς

Κορνάρου Β. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον :

1. Ὁ Καραμανίτης 179

2. Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρη-
τικῆ καὶ Καραμανίτη 181

Β΄ ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ :

Βαλαωρίτου Ἀρ. Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλλή-Πασᾶ 185

Δημῶδες. Τὸ παράπονον τῶν βουνῶν 189

» Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση 190

» Ἡ Λένω τοῦ Μπότση 190

» Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου 191

Πολέμη Ἰ. Τὸ κρυφὸ σχολειὸν 193

» Ξαναγυρίζει 194

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΤΛ.).

Δημῶδες. Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς 195

» Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν
Φράγκων 196

» Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως 197

» Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίτσαβος 198

Δροσίνη Γ. Ὁ Δικέφαλος 198

Δαμβέρρη Ἰ. Μ. Καὶ περιμένει 199

Καρασούτσα Ἰ. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος 200

Πολέμη Ἰ. Θεσσαλονίκη 201

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ :

Δημῶδες. Ὁ λαβωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄλογόν του 202

Δροσίνη Γ. Διαβατάριχο τρυγόνι 203

Πολέμη Ἰ. Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου 204

Γ΄ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

Βηλαρά Ἰ. Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαὶ 204

» Σπεῦδε βραδέως 204

Δ' ΜΥΘΟΙ.	Σελίς
<i>Παράσχου</i> Ἀχιλλέως. Ἀρνάκι καὶ λύκος . . .	205
<i>Πολέμη</i> Ἰ. Πατραγαθία	206
Ε' ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.	
<i>Δημῶδες</i> . Ὁ αἰτὸς	207
<i>Παλαμᾶ Κ.</i> Ὁ Διγενῆς καὶ ὁ Χάροντας	207
<i>Περγιαλίτη Γ.</i> Τὸ πρωτοτάξιδο	208
Ζ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.	
<i>Δημῶδη</i> Αἰνίγματα (1. = Τὸ μάτι. 2. = ὁ κα- πνός. 3. = τὸ κεφάλι. 4. = ὁ σπόγγος).	209
<i>Μάτεση</i> Ἀντ. Λεξιγράφοι (1. = Καλαπόδι. 2. = Μάτι. 3. = Αὐτί)	209
2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.	
Α' ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.	
1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ:	
<i>Ἀθάνα Γ.</i> Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή	210
<i>Δημῶδες</i> . Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα	211
» Ὁ κλέφτης ποὺ πεθαίνει	211
» Μοιρολόγια 6	211
<i>Κρυστάλλη Κ.</i> Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκὸς	212
2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ:	
<i>Δάφνη Στεφ.</i> Τὰ ὄπλα ψάλλω	214
» » Ὑμνος τῆς σημαίας	215
<i>Δημῶδες</i> . Πόθος σκλάβου	216
» Ὁ νέος κλέφτης	217
<i>Κάλβου</i> Ἀνδρ. Ὡδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον	217
<i>Μαρκοῦ</i> Γερ. Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης	218
<i>Παΐαμᾶ Κ.</i> Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου	219
<i>Πάλλη</i> Ἀλεξ. Μεσολογγίτης	220
<i>Παράσχου</i> Ἀχιλ. Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες	220
<i>Πολέμη</i> Ἰ. Στὸ νέο μας θωρηκτὸ	222
» Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου	222
<i>Προβελεγγίου</i> Ἀρ. Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον	223
» Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον	225
<i>Σουρῆ Γ.</i> Εἰς τοὺς φιλέλληνας	225
3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ:	
<i>Ἀθάνα Γ.</i> Ἄτι-Δημήτρης	226

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ :

<i>Βηλαρά</i> 'Ι. Ἡ νύχτα	226
<i>Δημῶδες</i> . Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν	227
<i>Δροσίνη</i> Γ. Ὕμνος τοῦ Πηλίου	228
» » Ἄγριο τριφύλλι	228
<i>Παλαμᾶ</i> Κ. Τραγούδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν	229
<i>Προβελεγγίου</i> Ἄρ. Πάει τὸ καλοκαίρι	231
<i>Σουρῆ</i> Γ. Στὸν ἴσκιό μου	232

Β' ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

<i>Βηλαρά</i> 'Ι. Ψεματάρης	233
» » Φιλάργυρος	233
<i>Δασκαράτου</i> Ἄ. Στὴ συνέβγαλση φιλαργύρου.	234

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

<i>Πάλλη</i> Ἄλ. Στὴν Ἑλλάδα	235
<i>Σολωμοῦ</i> Δ. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	235

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

<i>Βαλαωρίτη</i> Ἄρ. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του	235
<i>Σολωμοῦ</i> Δ. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ὕμνου εἰς τὴν Ἑλευθερίαν :	
α) Τὸ προοίμιον	237
β) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς	239
γ) Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.	242

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

ΒΙΟΙ, ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	245
---------------------------------------	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	261
---	-----

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	282
------------------------------	-----

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ	288
------------------------------------	-----

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
Τὸ θωρηκτὸν «Γ. Ἀβέρωφ»	24
Ὁ ναῦσκος τῆς Μεταμορφώσεως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω	67
Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων	72
Μέσα στὸ δίχτυ	75
Χάρτης τῆς νήσου Σκιάθου	104—105
Γέφυρα ἐκ πακτῶνων ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου	126
Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον Μέγαρον	134
Ὁ ἀνδριάς τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα	141
Ὁ Παστέρ ἐπιβλέπων τὴν θεραπείαν λυσοδοῆκτου παιδίου	150
Τὸ κρυφὸ σχολεῖο τοῦ Γύζη	193
Ἀγρόπρωρα πλοίων τοῦ ἀγῶνος	223

Προσωπογραφίαι τῶν συγγραφέων :

	Σελίς		Σελίς
Ἀθάνας Γ.	245	Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος	253
Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης	245	Νιρβάνας Παῦλος	254
Βικέλας Δημ.	246	Ξενοπούλος Γρηγόριος	254
Βλαχογιάννης Ἰ.	246	Παλαμᾶς Κωστῆς	255
Δάφνης Στέφανος	247	Πάλλης Ἀλέξανδρος	255
Δημητριάδης Ραϊνόλδος	247	Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος	256
Δροσίνης Γεώργιος	248	Παπαρηγόπουλος Κωνσταντ.	256
Κακλαμᾶνος Δημήτριος	248	Παράσχος Ἀχιλλεὺς	256
Καλλίνικος Κωνσταντῖνος	249	Περγιαλίτης Γιάννης	257
Καμπούρογλου Δ. Γρ.	249	Πετιμεζᾶς Ν.	257
Καρβούνης Νικόλαος	250	Πολέμης Ἴω.	257
Κοραῆς Ἀδαμάντιος	250	Πολίτης Ν.	258
Κουρτίδης Ἀριστοτέλης	251	Προβελέγγιος Ἀριστομένης	258
Κρυστάλλης Κώστας	251	Σολωμὸς Διονύσιος	258
Λασκαράτος Ἀνδρέας	252	Σουρῆς Γεώργιος	259
Λυκούδης Ἐμμανουήλ	252	Τρικούπης Σπυρίδων	259
Μαρκοῦρας Γεράσιμος	252	Τσοκόπουλος Γ.	260
Μελᾶς Σπύρος	253	Χριστοβασίλης Χρῖστος	260

Παύλος

Επαγγελματίας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Α.Δ.Τ. 20086.

ΤΟΝ Χ.

Τις σελίδες 101-102 του βιβλίου με τίτλον διδασκαλίας Θεωρητικῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀπὸ σήμερον ἐκδομένης βιβλιοθήκης τοῦ ἑθνικοῦ Λυκείου Ἀναμνηστικῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν ἀποστομῶν ἔχουσιν ἀπομαρτυρηθῆναι ὑπὸ τῆς

Ἀριθμὸν 900

Ἐξοφ.

Τὰ διδασκαλικά βιβλία ἐκδόσεως τῶν ἐπιτηδευματιῶν τῆς ἐκπαιδευτικῆς βουλῆς ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπιτηδευματικῶν ἀποστομῶν καὶ τῶν ἐπιτηδευματικῶν ἀποστομῶν.